

12
12
3
12
13

Digitized by G

114

XXVII.9.4
X.8.

114

Rariorum

PLANTARUM

HORTI MEDICI AMSTELODAMENSIS

DESCRIPTIO

&

ICONES.

Ex Typographia P. et I. BLAEU. Prostant apud A. van SOMEREN. 1697.

HORTI MEDICI AMSTELODAMENSIS RARIORUM

Tam Orientalis, quàm Occidentalis Indiæ, aliarumque Peregrinarum

PLANTARUM

Magno ſtudio ac labore, ſumptibus Civitatis Amſtelodamenſis, longâ annorum Serie collectarum,

DESCRIPTIO ET ICONES

Ad vivum æri inciſæ.

AUCTORE

JOANNE COMMELINO

Urbis Amſtelodamenſis (dum viveret) Senatore.

OPUS POSTHUMUM.

Latinitate donatum, Notiſque & Obſervationibus Illuſtratum, à FREDERICO RUYSCHIO, M. D. Botanices Profeſſore, &c. & FRANCISCO KIGGELARIO.

AMSTELODAMI,

Apud P. & J. BLAEU. nec non ABRAHAMUM à SOMEREN.

M. DC. XCVII.

BESCHRYVINGE

En Curieuſe

AFBEELDINGEN

Van rare vreemde

OOST- WEST-INDISCHE en andere

GEWASSEN

Vertoont in den

AMSTERDAMSCHE

KRUYD-HOF.

Met groote moeyte en arbeid op Stads-Koſten in veele jaren aangewend, en by een verſameld door

d'Heer JOHAN COMMELIN,

In ſijn leven Raad der Stad Amſterdam.

EN NU

Met Aantekeningen en Byvoegſelen verrykt, door d'Heer FREDERIK RUYSCH, Hoog-Leeraar der Kruyd-kunde, Geneeſmeeſter, &c. en FRANÇOIS KIGGELAAR.

Di Gennaro Gjannelli

T'AMSTERDAM,
By P. en J. BLAEU, en ABRAHAM van SOMEREN,
M. DC. XCVII,

NOBILISSIMIS AMPLISSIMISQUE

VIRIS,

D. NICOLAO WITSEN, J. C.

D. JOHANNI HUDDE,

D. CORNELIO VALKENIER,

D. THEODORO BAS, J. V. D.

Reipublicae Amstelaedamensis Consulibus Gravissimis,

Has Horti Medici, qui est ad Amstelam, primitias

L. M. Q. D. D.

FRANCISCUS de VROEDE,

&

JOANNES HUYDECOPER a Maarseveen,

Ejusdem Horti CURATORES.

AAN DE EDELE, GROOTACHTBAARE

HEEREN,

DE HEEREN

NICOLAAS WITSEN, JOHANNES HUDDE, CORNELIS VALKENIER, DIRK BAS,

Regeerende Burgermeesteren der Stad

AMSTERDAM,

Werden deeze Eerstelingen van de Stads Medicyn-Hof

OPGEDRAGEN

Door Haar Ed. Grootachtb.
Ootmoedige Dienaars

FRANCOIS de VROEDE,

en

JOAN HUYDECOPER van Maarseveen,

Commissarissen van den voorn. Hof.

D. JOANNES HUYDECOPER
A MAARSEVEEN I.V.D. REIPUBLICÆ
AMSTELÆDAMENSIS SCABINUS,
HORTIQUE IBIDEM MEDICI CURATOR.

D. GERBRANDUS PANCRAS
I.V.D. IN REPUBLICA AMSTELÆDAMENSI
SCABINORUM PRÆSES, ET HORTI MEDICI
EJUSDEM REIPUBLICÆ CURATOR.

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

QUanta ad universum genus hominum ex Arte Medica redeant commoda, quam uberes fructus; quam magnifice de illa senserint omnium homines ætatum; & quam late denique se extendat, multis demonstratum ire, hominis foret abutentis & suo & Lectoris otio: siquidem illa neminem fugiunt, nisi qui vel in literis ac historiis omnino hospes fuerit, vel hanc Artem ne a limine quidem salutaverit. Ne jam de Anatomia ceterisque Medicinæ partibus dicamus, vel sola fidem dictis fecerit Botanica. Quis enim, quæso, tot morbis atque infirmitatibus, quibus misera gens mortalium est obnoxia, iisque e causis immane quantum discrepantibus, & effectus tam varios producentibus, haud raro ortis, medicinam reperiat aut adhibeat, nisi hominum pro communi salute excubantium industria tam diversas infinito numero radices, tot ligna, cortices, folia, flores, fructus & semina, pari, qua collegit, cura aleret? Quis illa, quæ diximus, omnia discernat, & ad suos singula usus seligat, nisi idem perfecta omnibusque absoluta numeris, quantum quidem humani fert ingenii imbecillitas, illorum naturæ, proprietatum atque operationum instructus fuerit notitia? Si Anatomia omni semper exculta fuit studio, quod ea plurimum conferre censeretur ad distinguendas accuratius varias morborum species & causas: illa profecto Medicinæ pars, quæ in herbarum plantarumque cultura, & earum viribus indagandis occupatur, non minori jure commendata, summoque in honore semper fuit habita, ut qua nulla videretur via aut tutior aut melior ad sævientis vim morbi frangendam, atque ægrum in pristinam valetudinem restituendum. Quæ sane causa fuit, quod Medicorum principes tanti fecerint hoc studium Botanices, ut nonnulli, incredibili jucundissimæ artis dulcedine ac voluptate capti, ad eam veluti ad Sirenios scopulos adhærescerent, & ut abditas eruerent herbarum vires, ætatem inter experimenta consumerent. Præclari ingeniorum fœtus, & scripta cedro digna, cum veterum, tum recentiorum, abunde testantur, quam indefesso labore, cura, studio pro se quisque in id incubuerint, ut nova antiquis inventa addendo, utilissimæ artis pomœria latius extenderent, atque arbores sererent & suo & alteri profuturas seculo; non contenti eas herbas descripsisse, quæ ante

pedes

pedes essent, & in omnium oculos incurrerent, ac nihil se egisse putantes, eas delineasse plantas, quas e fœcundo sinu sua cuique proferret terra mater, nisi magno etiam animi ardore in ipsa eniterentur deviorum cacumina montium, herbasque ac plantas in vastis investigarent solitudinibus; imo & illis non oculos modo pascerent, sed ad publicos transferrent hominum usus, quas e regionibus alieno Sole calentibus, ac toto divisis orbe Persis aut Indis in patrias devexisset oras curiosa navigantium industria. Quanquam interim nec illud negandum videtur, idem quod aliæ artes ac scientiæ ad unam omnes, etiam nostram hanc fatum quoque expertam fuisse, & nunc plures, nunc pauciores habuisse cultores atque admiratores, prout vel candidiores artibus ac disciplinis liberalibus fulsere Soles, vel bonis ingeniis & literis infestiora fuere tempora. Quemadmodum autem in aliis eruditionis partibus ingenii atque industriæ palmam ceteris fere gentibus ambiguam fecere, an præripuere, Græci; ita inter omnes Græcarum literarum haud expertes constat, quam ingentes sumptus atque insignem curam iidem impenderint, uti hanc quoque Medicinæ partem, rerumque naturalium cognitionem magis illustrarent atque ulterius promoverent: id quod si vel aliunde parum liqueret, nihilque ex isto nunquam satis deplorando reipublicæ literariæ naufragio, nihil de tot egregiis ingeniorum prisci ævi monumentis injuria temporum nobis fecisset reliquum, præter pauca illa quæ Theophrastus ac Dioscorides de plantis & herbis tradidere; illa tamen sola, uti tam ingentis jacturæ dolorem ac deperditorum desiderium non plane quidem tollere, levare tamen ac solari utcunque possunt, ita fidem quoque & auctoritatem dictis conciliaverint. Quod si rem actam denuo agere, aut in veterum historiam temporum exspatiari animus esset, præter Ægyptios, Arabes, plurimasque gentes alias, quæ hujus etiam disciplinæ studio mirum quantum fuerunt deditæ, possemus complures Reges ac Principes, inque his e profanis Cyrum laudare, Persarum Monarcham potentissimum, gravissimorum intervalla negotiorum imperiique curas otio hoc suavissimo dispungere solitum; possemus e sacris allegare Regum omnium post homines natos longe sapientissimum, herbariæque rei cognitione ad miraculum insuper præditum; possemus nullo negotio plures recensere alios a Botanices studio posterorum memoriæ ac famæ commendatos, quum pleni eorum sint libri, plena exemplorum vetustas. Sed hanc crambem decties recoctam denuo apponere non est operæ, nec nobis animus Lectorem longiori præfatione enecare. Id tamen silentio transeundum non videtur, hoc studium quamvis post eversam Græcorum Monarchiam non ita viguerit, uti rebus olim florentibus in illa omnium scientiarum nutrice Græcia, ab aliis tamen gentibus non plane neglectum fuisse; his quidem se totos ei tradentibus, illis

illis ſubſecivas tantum horas ſuas hoc veluti παρέργῳ quodam jucundiſſime fallentibus: donec tandem avorum noſtrorum memoria inter Belgas præcipue ſui nacta cultores fuit Botanica, non privatos tantum, ſed etiam viros in Republica principes, quos ad nobiliſſimæ, ſimul & utiliſſimæ, artis accuratius ſtudium ac fines latius proferendos ſuo excitabant exemplo viri de re herbaria optime meriti Carolus Cluſius, & Rembertus Dodonæus; atque in his quidem eos præſertim, quorum illa tempeſtate erat dare operam, ne quid Reſpublica literaria detrimenti caperet; qui quod in rem ſuæ curæ in Batavis commiſſæ Academiæ fore rati, Horto illam Medico, tanquam publico plantarum rariorum receptaculo, ornandam decrevere. Similem in modum Ampliſſimis etiam Amſtelædamenſis Reipublicæ Proceribus viſum fuit Hortum Medicum ad publicos uſus inſtituere, illique abhinc annos haud ita multos in nova urbis regione commodiorem circumſpicere locum, cura ejus demandata Viris & dignitate, & herbarum plantarumque cognitione ac cultura, Nobiliſſimis, D. JOANNI HUYDECOPER, Equiti, Toparchæ in Maarſeveen, &c. Conſuli ac Senatori hujus urbis graviſſimo, nec non Societatis Indiæ Orientalis Præfecto, & D. JOANNI COMMELINO, Senatorii Ordinis, dum viveret, viro ſpectatiſſimo, ſub quorum auſpiciis opus hoc eximium non tantum brevi abſolutum atque ad finem perductum, ſed & hortus plurimis ſpecioſiſſimis rariſſimiſque plantis inſtructus eſt.

*Obſervationes DD. Fred. Ruiſchii & Franc. Kiggelarii aſteriſco minori * ſunt notata.*

*Quibus aſteriſcus major * eſt præfixus, ea oculorum aciem effugientia hoc modo microſcopium viſui exhibet.*

AAN DEN
LEEZER.

Ruchteloos zoude het zijn wydloopig op te haalen, wat onwaardeerbaare voordeelen de Geneeskunde aan den Mensche toebrengt; in hoe hooge achtinge dezelve alomme voorheenen wierd gehouden; ende hoe verre deeze kennisse zich uitstrekt; dewijle dit niet kan verborgen zyn aan iemand, welke de geschiedenisse en eerste gronden deezer konste kendt. Schoon men al de Ontleedkunde en andere deelen verbyga, zo kan doch de Kennisse der Gewasschen alleen een voldoende getuige verstrekken; hoe doch zoude men zo veele kwaalen, welke de Menschen onderworpen zyn, zo onderscheiden in oorzaaken en gevolgen, herstellen, ten waare zo veele onderscheidene wortelen, houtten, schorssen, bladeren, bloemen, vruchten en zaaden zorgvuldig wierden aangekweekt ende vergaderdt? Hoe doch zoude men dezelve onderscheiden ende verkiezen zonder grondige kennisse van der zelver aart, eygenschappen, ende werkingen? Wierd de Ontleedkunde altyd met yver voortgezet als een middel, ons voerende tot nader onderscheidinge der Ziektens en derzelver oorzaaken; voorwaar de Kennisse van de Gewasschen ende derzelver krachten wierd met reden ernstig aangepreezen als een middel dienende omme voor de zieken een volkomene ende veilige herstellinge te bevorderen. Dit was de reden dat de grootste Meesters deeze wetenschap zo hoog waardeerden, en zich in die oefeninge zo zeer verlustigden. De geleerde schriften van vroegere en laatere eeuwen getuigen, met hoe onvermoeide vlyt en zorgen veele zich benaerstigden, omme haare ondervindingen verder en verder uit te breiden, en op de Naneeven getrouwelyk voort te planten; beschryvende ende afteikenende niet alleen de Gewasschen welke in haar Vaderland voortkwamen, maar ook die de verre afgelegene gewesten uitleverden. Het blyft echter zeeker, dat deeze Weetenschap, gelyk alle andere, nu meerder, dan minder heeft gebloeit, na dat de toestand der heerschappyen en neigingen der Oppermachten dezelve begonstigden; het is bekend, welke ongemeene kosten en vlyt de Grieken hebben aangewendt, omme dat deel der Genees- en Natuur-kunde, gelyk de andere wetenschappen te vorderen. Aan haar yver en kennisse zal niemand konnen twyfelen, schoon niets van zo veele deftige boeken overbleef dan alleen de schriften van Theophrastus en Dioscorides. Van de Egyptenaaren, Arabiers en andere swygen wy, om niet te verveelen. Dat een reeks van Vorsten de Kruydtkunde koesterden, en oefenden, dat Cyrus zich in de zelve verlustigde, getuigen de Schryvers veelvuldig: hoe ongemeene weetenschap van de Gewasschen de Wyste aller Koningen had, toonen de Heilige Bladeren. Wy merken alleen aan, dat na het verval der Grieksche Mogentheid deeze Kennisse by verscheidene volkeren stuks-gewyze is behandeldt ende verzameldt: en dat onder de eerste Nederlandsche Yveraars met reden Carolus Clusius, en Rembertus Dodonéus werden opgeteikendt. Sedert die tyden hebben zich in Holland niet alleen verscheidene Particulieren benaerstigdt, omme deeze weetenschap te vorderen, maar tot dienst en sieraad der Hooge Schoole wierd door de Voorstanders derzelve ook een Kruydhof gesticht. Insgelyks behaagde het ook de Regeeringe van Amsterdam, in haare Stad tot het gebruyk een bekwaame plaatze aan te rigten, derzelver voorzorge vertrouwende aan den wel-Edelen Heer Joan Huydecoper, Ridder, Heere van Maarseveen, &c. Burger-

ger-

germeester en Raad deezer Stede, en Bewinthebber van de Oost-Indische Maatschappy; en den Heer Joan Commelyn, Raad; beide groote Liefhebbers van deeze Konst, Kenners ende ervaarene Planters; door welkers beleid, yver, en gedurige buytenlandsche correspondentien dit destig werk niet alleen zeer spoedig is voltrokken, maar den Hof gelykelyk wel verzien met veele zeer zeldsaame en voortreffelyke gewasschen.

De Aanmerkingen van de Heeren Fred. Ruisch en Franc. Kiggelaar zyn met een kleyn sterretje * geteykendt.

De zaaken met een grooter sterre * aangeweezen, vertoonen zich op die wyze door het vergroot-glas.

INDEX PLANTARUM

Quæ in hac deſcriptione continentur.

Evo-

ERRATA.

Præfat. ad lectorem pag. penult. lin. 36. pro *dectios* lege *decios*.
Indic. lin. 14. pro *Capravia* lege *Capraria*.
Fig. 2. *ALCHEA.* l. *ALCEA.*
Pag. 8. l. 5. pro *dilatata* l. *dicata*.
Pag. 17. l. 15. *hilarsore* l. *hilariore*.
32. l. 6. dele *ob*.
32. l. 7. *intentissime.* l. *intensissime*.
33. l. 21. post *nostro* adde *nullos*.
41. l. 1. *OXIIS* l. *OXYS*.
43. l. 1. *OXIIS* l. *OXYS*.
45. l. 35. *quotanvis.* l. *quotannis*.
65. l. 6. *Sexentesimum.* l. *Sexcentesimum*.
66. 6. *Duo alii nobis noti, quorum alter.* leg. *dua alia nobis nota, quarum altera*.
Pag. 66. l. 10. *descriptus depictusque : Alter.* l. *descripta depictaque : Altera*.
Pag 69. l. 13. *fructices* l. *frutices*.
Pag. 91. l. 19. *in mucronem dense stipates* &c. l. *in mucronem stipatis, foetibusque exiguis, dense stipatis*, &c.
P. 101. l. 7. *sphærica* l. *spherica*.
P. 101. l. 24. *nova qua* l. *novaque*,
P. 130. l. 18. Text. Belg. *Harts-wijse* l. *Niere-wijse*.
P. 137. l. 26. *saturatione* l. *saturatiore*.
P. 137. l. 32. *fusci* l. *fusco*.
Fig. 76. *AZADARIGHTA.* l. *AZADIRACHTA.*
P. 153. l. 1. Text. belg. *APPEL-BOOM.* l. *MESPEL-BOOM.*
Pag. 169. l. 8, *Botanologo* l. *Botanophilo*.
Pag. 173. l. 16. *foliis* l. *folia*.
Pag. 175. l. 22. *intentio* l. *intensio*.
P. 183. l. 10. *dicta.* l. *ducta*.
P. 183. l. 29. *simulunamque.* l. *semilunamque*.
Pag. 192. l. antepenult, dele *similes*.
P. 194. l. 12. *allegata.* l. *allata*.
P. 204. l. 12. *pluribus* l. *plura*.

CAP.

D. JOANNES COMMELINUS

URBIS AMSTELÆDAMENSIS DUM VIVERET

SENATOR HORTIQUE IBIDEM MEDICI CURATOR

RANVNCVLVS ÆTHIOPICVS

Fig. 1

CAP. I.

RANUNCULUS ÆTHIOPICUS FOLIIS RIGIDIS; FLORIBUS EX LUTEO VIRESCENTIBUS.

Anno M DC LXXXVII. ex Africæ parte Meridionali, ubi Bonæ Spei Promontorium, nobis transmissa est hæc Planta, curâ & operâ Nobilissimi ac Strenuissimi Viri D. D. Simonis vander Stel, ejusdem loci Gubernatoris dignissimi.

Radices cum investigarem, eas reperi albas, brachiatas, fibrisque capillatas.

Pediculi, quibus innituntur folia, rigidi, erecti, teretes, suprema parte in tres pedicellos longiusculos divisi, septenis ditati sunt foliis; Horum pediculi laterales duobus gaudent foliis; medius verò, qui procerior, tribus ditatus est.

Folia tres digitos transversos longa, duos lata, mucronata, & margine serrata; rigidula, & atro virore prædita.

Caulis rotundus, dimidiatam minimi digiti crassitiem adæquans, durus, rigidus, erectus, spithamam altus, non rarò quoque altior, suprema parte foliolis amictus, & in varios longos ramulos divisus; hi ramuli fastigiantur in minora foliola, ut & pedicellos flores sustinentes.

Flores, è calice quinquepartito emergentes, pentapetali, ex luteo-virescentes, multis staminibus medium occupantibus donati, qui omni ex parte vulgarem Ranunculum referunt.

Floribus succedunt semina nuda, oblonga, in capita, aut racemulos congesta, primò viridia, per maturitatem nigra, quæ exsiccata tenuiora fiunt.

MOORELANDS HANEVOET MET STYVE BLADEREN, EN GEEL-GROENE BLOEMEN.

IN 't Jaar 1687. is ons uit het Zuydelijke gedeelte van Africa, alwaar de Caap de Goede Hoop gelegen is, dese Plante toegesonden, en dat door de goede voorsorge van den wel Edele Gestrengen Heer Simon van der Stel, Gouverneur van deselve plaatse.

Wanneer ik de Wortelen hier van ondersogt, heb ik bevonden, dat deselve wit waren, in zijde scheuten verdeelt, en met vezelen verrijkt.

De voetjens, daar de bladeren op steunen, sijn stijf, rond, regt op staande, welkers uyterste in drien verdeelt wort, te samen seven bladeren besittende, waar van datter op yder op zy staande voetjen twe bladeren, en op de middelste en langste, drie geplaatst zijn.

Dese bladeren sijn drie vingerbreet lang, twe breet, voor spits toelopende, en aan de kanten geschaart, donker groen van verwe, hard en rouw in 't aantasten.

De Bloem-steel is rond; een halve pink dik, hard en stijf, regt op staande; een spanne of meer hoog, wiens opperste met kleene blaatjens beset, en in verscheyde lange takxkens verdeelt word; dese werden aan haar uyt-eynde met kleene bladerkens, en met kleene bloemdragende steeltjens ondersteunt.

De Bloemen, uit een in vyf verdeelde kelkje te voorschijn komende, sijn vyf bladerig, uit den geele groen, versien met veele bloemdraden in haar midden, deselve gelijken in allen deele die van de gemeene Hanevoet.

Na het vergaan der Bloemen, vertonen haar naakt staande en langwerpige Zaden, in trosjens op een gehoopt zynde; dese zyn eerst groen, daar na rijp geworden zynde, worden zy swart, en na het verdrogen veel dunder.

Floret Menſe Majo , extrema demum æſtate ſemen matureſcit.

Quod ad vires; admodum calida eſt Planta, & adeò acris & mordax, ut pro cauſtico remedio inſerviat, cutique impoſita brevi temporis ſpatio excoriationes excitet, Cantharidum ad exemplum, quarum locum ſupplere poteſt.

Hic loci, tempore hyberno fictilibus & hypocauſto conſervanda, frigoris enim non ita patiens eſt, ut in ſolo vulgari ſuperſtes maneat.

Dit gewas bloeit in de Maand van May, en werden desſelfs Zaden in't uitgaan des Somers rijp.

Aangaande de kragten; 't is ſeer heet, ſcherp en zoo bytend van ſmaak, dat het voor een brandende remedie gebruikt word, en op't vel van een Menſche gelegt zynde, verwekt het in korten tijt ſoo een rauwigheid of excoriatie, als offer Spaanſe Vliegen op gelegen hadden, in welkers plaatſe het ook gebruikt kan werden

Des Winters moetmen deſe Plante hier te Lande in een pot in 't Winter-huys bewaren, aangeſien ſy de koude zoo wel niet verdragen kan, dat men ſe in de gemeene gront zoude konnen overhouden.

OBSERVATIONES.

Exhibetur hic ab Authore Nobiliſſimo , & Botanico Excellentiſſimo Johanne Commelino Planta, quæ, an è familia Ranunculorum, an verò Chriſtophorianis ſit annumeranda, ancipites hæſimus.

Flores quidem Ranunculi florum ſunt æmuli, verùm à fine ultimo magis Chriſtophorianis accenſenda: Baccifera enim eſt planta, baccis monoſpermis prædita.

Apud Virum Clariſſimum & Botanicorum Ducem D. P. Hermannum audit Chriſtophoriana Ranunculoides Æthiopica, urens, foliis rigidis, cui & nos libenter ſuffragamur.

Flores, dum tenella adhuc eſſet planta, protulit pentapetalos, ob adoleſcentiam, polypetalos, ita ut non rarò ſedecim & plura petala in ſingulis floribus nobis comparuerint.

Folia, quæ radicibus exeunt, trilobata, pediculis inſident ſpithameis & longioribus, liratis, obſequioſis.

Folia cujuſque lobi bina, terna, quaterna, imo quina, pro ratione ſoli, in quo naſcitur.

Semina (potius Baccæ) matura, & recentia, ſub dulcem ſaporem linguæ primò quidem impertiunt, brevi tamen poſt acriter eam vellicant.

AANTEKENINGEN.

Hier werd ons van den Ed. Heer Johannes Commelin, uitnemend kenner der gewaſſen, een Plante voorgeſtelt, waar aan wy lang getwyffelt hebben, of deſelve onder 't geſlagt van Hanevoet (Ranunculus) *of onder dat van Chriſtoffels-kruid* (Chriſtophoriana) *behoord gerekent te werden.*

De Bloemen gelyken die van Hanevoet niet qualyk, edog als men agtinge geeft op het Zaad of Beſiën, ſoo moet men het onder 't geſlagte van Chriſtoffels-kruid ſtellen, want het is een eenzadig Beſie-dragend gewas.

Het wert van den Ed. Heer Profeſſor P. Hermans geheten, Brandend Morelands Hanevoetswyſe Chriſtoffels-kruit met ſtyve bladeren, welke benaminge ons ſeer wel aanſtaat.

Soo lange deſe Plante nog jong en teder was, bragt zy Bloemen voort, die uit vyf bladeren beſtonden, maar ouder geworden zynde, bevinden wy desſelfs Bloemen uit veel bloembladeren te ſamen geſtelt te zyn, en zyn ons deſelve in een getal van ſestien en meer in eene bloem voorgekomen.

De onderſte bladeren, die uit de Wortelen voortkomen, ſyn yder in drie partyen verdeeld, ruſtende op voetjens, die geveurd, tay, en een ſpanne lang, ook wel langer zijn.

Ider verdeelinge deſer Bladeren (Lobi) *beſtaat uit 2, 3, 4, ja vyf particuliere Bladeren, na dat de aarde, daar 't gewas in groeit, gecondiſioneert is.*

De rype en verſche Zaden, (of liever de Beziën) gekauwt zynde, geven eerſt een ſoetagtige ſmaak van haar, maar kort daar aan byten ſy de tonge wel ſcherpelyk.

C A P.

ALCHEA CARPINI FOLIO AMERICANA.

T. 19

CAP. II.

ALCEA CARPINI FOLIO AMERICANA FRUTESCENS, FLOSCULIS LUTEIS, SEMINE DUPLICI ROSTRO DONATO.

EX radice alba ac fibrosa caulis emergit duos circiter pedes altus, & in varios ramos divisus.

Folia inordinatè disposita, oblonga; acuminata, margine serrata, Carpini foliorum æmula, nonnihil tamen molliora, è quorum sinubus seu axillis flores emicant pentapetali, inodori, coloris subflavi, in quorum medio multa stamina.

Hisce evanidis succedunt semina copiosa, orbiculatim disposita, angulosa, rostris duobus donata.

Semine perfectam maturitatem adeptò, perit utplurimum planta

Cultura haud erit difficilis, modo sufficienti calore foveatur, quò denegatò, perfectionem non attingit.

Plures hujus plantæ species occurrunt, quarum differentia consistit in foliis, floribus, ut & seminibus, quarum discretio non est difficilis.

AMERICAANSCH SIGNAARTS KRUYD, MET BLADEREN VAN HAAG-BEUKEN, GEELE BLOEMEN, en TWEBEKKIGE ZADEN.

DE Steel van dit gewas, uit een witte zazelige wortel voortkomende, schiet ontrent twe voeten hoog op, sig in veele takken verdeelende.

De bladeren, dewelke geen gezette ordre en komen te observeren in haar voortkomen; sijn langwerpig, spits toelopende, aan de kanten geschaart, en die van de Haag-beuken gelijkende, hoewel wat sagter; uit deso bare oxelen komen vyfbladerige Bloemen te voorschyn, bleek geel van couleur, en reukloos, uit welkers midden vele bloem-draden voortkomen.

De Bloemen verwelkt zynde, vertonen haar de Zaden, dewelke hoekig, en veel by een in de ronte gerangeert staan, yder met twe bekjes verfien zynde.

Na dat het Zaad rijp geworden is, zoo siet men zelden dit Gewas te overwinteren.

Tot dessels oeffeninge of voortteelinge werd alleen vereyst genoegsame warmte; en sonder die en komt het gewas tot geen volmaaktheid.

Ons komen meer soorten van dit Gewas voor, welkers verschil in Bladeren, Bloemen, en Zaden bestaat, die wel ligt te onderscheiden zyn.

OBSERVATIONES.

Isthæc herba fruticosa caulem profert ab imo ad summum usque ramosum, pilis obsitum, præsertim versus imam caulis partem.

Folia ad intervalla longiuscula ut plurimum alternatim posita, brevioribus pedicellis fulta, atroviridia, mansu mucilaginem remittentia, quibus ad pediculorum exortum ligulæ binæ apponuntur.

Foliorum pediceli, ut & nervi rarioribus quoque pilis sunt præditi

Flores pentapetaloidei, quinis petalis nonnihil cordatis, ochreis, ad ungues junctis, constant. Stamina multa, brevia, apiculata, pallescentia, in oblongiusculo & crassius-

AANTEKENINGEN.

Dit Heesteragtig gewas brengt een steel voort, dewelke van onderen af tot boven toe getakt zynde, met hairtjens beset is, voornamentlijk van onderen.

De Bladeren staan meerendeels eensaam, en wat wijt van den anderen, donker groen van couleur, slymerig in 't kaauwen, en aan de grond der voetjens, dewelke vry kort zyn, met twe tongkens beset.

Uit dese voetjens, als mede uit de zenuwen der bladeren, komen yle hairtjens voort.

De Bloem en is niet absoluyt vyfbladerig, aangesien alle de vyf diep gesnede verdeeldheden des selfs, aan de nageltjens verenigt zyn, en daarom ook voor Pentapetaloideus, *en niet*

culo ſtylo luteolo naſcuntur, quorum apices coloris ſunt crocei.

Floribus marceſcentibus ſuccedunt ſemina in orbem diſpoſita, calicis ſegmentis tecta, prominente in medio cuſpide.

Seminibus per maturitatem à ſe invicem diſcedentibus, expandit ſeſe calyx, relictô ſtylô nutritivô, quibus ſeminibus calice exemptis bini apparent aſteriſci, quorum unus & major ad ſtyli baſin, alter verò ſub ejus apice ſitum habet.

Geminô ſeminum roſtrô ſubſunt duæ aliæ appendices, roſtra breviora mentientes, inter quæ proceſſus ſatis exilis, coloris griſei emergit.

voor Pentapetalus *te houden is: de geſeide vyf verdeelsheden des Bloems ſijn eenig ſints hartswijs, okerverwig, en de bloemdraden veelvoudig, kort, bleek geel, verſien met kleene ſaffraanverwige hoofſtjens: deſe komen voort uit een dikagtige Bloem-ſtyl, die geelagtig van coleur is.*

De Zaden, die de plaatſe der Bloemen innemen, ſijn in de ronte gerangeert, engedekt van de verdeelde Bloem-kelk: deſe Zaden eindigen te ſamen boven in een ſcherpe punte.

Wanneer de Zaden wegens hare rypigheid van den anderen komen te wijken, ſoo verbreit ſig de Bloem-kelk van een, verlatende alſoo de voetſel toebrengende Bloem-ſtyl, wanneer men als dan de Zaden uit de Bloem-kelk komt te nemen, ſoo vertonen haar twe ſterretjens, waar van d'eene, die de grootſte is, gevonden word aan de grond des Bloem-ſtyls, d'andere onder de toppe van deſelve.

Onder beide de bekxkens der Zaden ſtaan nog twe andere aanhangſelkens, verbeeldende twe bekxkens, die korter zyn als de voorgemelde, tuſſchen dewelke nog een kleen uitſteekſelken voortkomt, veel kleender zynde als de voorgaande, zynde grauw-coleurig.

CAP.

CHRYSANTHEMUM AMERICANUM ALATO CAULE   *Fig. 3.*

CAP. III.

CHRYSANTHEMUM AMERICANUM CAULE ALATO, FLORE APHYLLO, GLOBOSO, AURANTIO, FOLIIS BACCHARIDIS.

E Radice alba, fibrata, caulis emicat sesquispithamam longus, non rarò quoque altior, rubicundus.

Folia atrovirentia, nullis pediculis fulta, caulem amplexantur suis appendicibus foliaceis ceu alis, unde folia dicuntur alata, alternatim quoque posita sunt, tres digitos transversos lata, sex autem longa, margine nonnihil crenata, ad basin angusta, extremo acuminata.

Ramulorum summitatibus insident flores inodori, singulares, globosi, coloris aurantii; quibus evanidis succedunt semina plana, cordiformia.

Æstate floret, qua exeunte semen ad perfectam maturitatem perducitur.

Curassaviæ alumna est, inde ad nos translatum est semen.

Cum curâ nostrâ hyemen sustinuerit, ineunte Vere denuò pullulat.

Quem habeat usum me latet, culturam tamen meretur propter florum amænitatem.

OBSERVATIONES.

Hæc Planta Americana, secundum nostram sententiam, Calendulis est annumeranda, idque non solum propter foliorum dispositionem, quæ eodem ferè ritu cum Calendula nostrate appendicibus suis caules amplexantur, verùm etiam ob petalorum (potius flosculorum marginalium) & seminum analogiam.

Flores non sunt aphylli, sed verò discoidei radiati,

AMERICAANSCHE ORANJE-VERWIGE GANSEBLOEMEN, MET GEVLEUGELDE STEELEN, BOLWYSE, en BLADERLOOSE BLOEMEN.

DE Steel komt voort uit een witte veselige wortel, anderhalve span lang, ook schiet hy wel hooger op, en is root van couleur.

De Bladeren zijn donker groen, omvangende de steel met hare gebladerde aanhangsels, gelijk als vleugels, waarom ook de bladeren de name dragen van gevleugelde Bladeren; deselve zijn ses vingeren breet lang, drie breet, sonder voetjens haar aan de steng vast makende, ook een weinigsken geschaart, smal aan haar begin, en spits toelopende.

Aan het uyterste der steelen sitten de Bloemen eensaam, bol-rond, oranje-verwig, en sonder eenige reuk; na dese volgender platte en hartswijse Zaden.

Het bloied in de Zomer, waar na, in 't uitgaan des zomers, de Zaden volkomelijk rijp worden.

Het is oorspronklijk uit het Eyland Curacao, van waar het Zaad tot ons overgebracht is.

Wanneer dit Gewas door goede besorginge 's Winters komt over te blyven, soo schiet het in 't Voorjaar weder uit.

Het gebruyk is my onbekent, echter niet te min so is deselve, om de aangenaamheid des Bloems, de oeffeninge waardig.

AANTEKENINGEN.

Dese Americaansche Plante moet (onses dunkens) gerekent werden onder de Gouts-bloemen, niet alleen wegens de schikkinge der Bladeren, dewelke by na op deselve manier de Steelen omvatten, gelijk die van onse Gouts-bloemen, en dat met hare aanhangsels, maar ook om de overeenkomste der Bloem-Bladeren, (liever rand Bloemskens) en Zaden.

De Bloemen en zyn niet bladerloos, maar bundelwijs by

horum petala marginalia (potius flosculi marginales) sunt plana, exigua, brevia, non frontata, sulcata, è quorum unguibus stylus emergit albidus, extremo bifidus, & cornuum instar reflexus; interiora verò petala (aut flosculi interiores) sunt tubulosa, stellæ modo in quatuor, quinque, & non raro quoque in sex lacinias in extremo partita, è quorum medio stylus exsurgit extremo bisecatus, & in thecula aurei coloris absconditus; Vide sis annexam figuram Asterisco notatam.

Calyx multifidus, nonnihil hirsutus.

Semina non dissimilia seminibus planis Calendulæ Africanæ flore intus albo, foris violaceo, simplici.

een gevoegt (discoidei) *met rontom lopende Bloem-Bladeren* (radiati), *dewelke kleen, plat, kort, geveurt, en niet gevoorhoofd zijn* (frontata) *dat is, niet scherp of puntig aan haar uyterste; uit dese hare Nageltjens komt een Bloemstyltje voort, 't welk wit, aan 't eynde in tween gescheiden en horenswyse omgekromt is; de binnenste en bundelwyse Bloem-bladerkens (of liever de inwendige Bloemskens) sijn buyswijs, en in vier, vijf, ook wel in ses snippelingen aan haar uiteynde gesneden, sterretjens wyse, uit het midden der selver vertoond sig een Bloemstyl, die aan 't eynde ook in twe gespouwen is, deselve verbergt sig in een gout-geel kokertjen, besiet de Fig. met een sterretje aangewesen.*

De Bloem-kelk is in veel deelen verdeeld, en wat ruygachtig.

De Zaden hebben eenige overeenkomste met de platte Zaden van de Africaansche Gouts-bloemen, welkers Bloem-bladeren van binnen wit, van buyten violet-coulenrig, en enkeld zijn.

CAP.

Fig. 4

PORTVLACA AMERICANA ERECTA.

C A P. IV.

PORTULACA AMERICANA LATIFOLIA ERECTA, FLORIBUS ALBIS.
Parad. Bat.

INter Portulacæ peregrinæ species nobis quoque ex America isthæc est transmissa, cui radix alba, fibrosa.

Caulis rectus, pedem, non rarò quoque sesquipedem altus, coloris herbacei, teres, ab imo ad summum usque foliosus, splendens, glaber, summa parte in ramos dispescitur.

Folia palmum transversum longa, crassa, succosa, hilari virore perfusa, ex angusto principio in subrotundum apicem dilatata & nonnihil cordata, nervo insigni donantur.

Sapor aqueus, acido-austerus cum adstrictione notabili permixtus.

Rami fastigiantur in flores niveos, pentapetalos, è quorum umbilico stamina emicant varia.

Floribus, qui Mense Julio perficiuntur, evanidis, succedunt vascula seminalia subrotunda, & mucronata, quæ per maturitatem transversim, seu horizontaliter erupta, copiosum effundunt semen, quod calore multo, & solo humido indiget, quibus denegatis nullum producit semen, & sic planta fit sterilis.

Annotina est herba, quæ è semine prociduo quotannis prolicienda, aut reseminanda.

Vires dignoscere ex sapore haud est difficile, usus autem mihi ignotus.

BREET-BLADERIGE, REGT-OPSTAANDE AMERICAANSCHE PORCELEYNE, MET WITTE BLOEMEN.

ONder de vreemde soorten van Porceleyne, is ons ook dese uit America toegesonden, wiens wortel wit, en zazelig is.

De steel, een, ook anderhalve voet hoog opschietende, is groen, rond, alsints van onderen tot boven toe met bladeren versien, glat, blinkend, en boven aan in takken verdeeld.

De bladeren, dewelke een handbreet lang, ook dik, saprijk, blygroen van verwe, smal aan haar grond, en rond, ook wel hartswijs toelopen, zijn versien van een kloeke zenne.

De smaak is wateragtig, met een ampere t'samentrekkinge vermengt.

Aan de eynden der takxkens vertoonen haar de Bloemen, dewelke vijfbladerig en wit zijn, hebbende verscheyde bloem-draden, die uit de navel voortkomen.

Als de Bloemen, dewelke in Julio te voorschijn komen, verdroogt zijn, komen rondagtige en gepunte zaathuyskens in hare plaatsen, dewelke rijp geworden zijnde, dwers van den anderen gaan, en veel zaats uitstorten; Tot voortteelinge heeft dit Zaat groote warmte, en een vogtige grond van noden, en sonder die en komt het Gewas tot geen perfectie.

Het is een een-jarig Gewas, 't welk alle Jaar van 't gevalle, of gesayde zaad weder aangeteelt moet werden.

De kragten sijn uit de smaak wel af te nemen, maar het gebruyk is my egter onbekent.

OBSERVATIONES.

Folia quædam, ortu prima, cordata existunt, cæteris ut plurimum apice rotundo, aut acuminato præditis.

AANTEKENINGEN.

Sommige der eerst voortkomende bladeren, sijn hartswijs; de reste meerendeels voor rond, ook wel spits toelopend.

Calix binis foliolis herbaceis, angustis, acuminatis, constat, non ut in nostrate Portulaca, capsulam seminalem in totum obvolvens, sed verò minimam tantum ejus partem.

Stamina lactea, dena, plurave, capitulis luteis ditata.

Stylus, rudimento conceptaculi seminalis insistens, niveus, cujus apex tripartitus.

Het Bloem-kelkje bestaat uit twee kleine groene bladerkens, dewelke smal, en scherp toelopend zynde, het geheele zaathuysken niet en omvangen, gelyk men in onse Inlandsche Poreelyne bespeurt, maar alleen een kleen gedeelte van deselve.

Ider Bloem heeft tien, ook wel meer, witte Bloem-draden, dewelke van geele hoofijens aan haar uiterste versien zyn.

De Bloem-stijl doet sig op in't midden van het aankomend zaathuysken, en is dese wit van couleur, en aan't eynde in deien gescheiden.

CAP.

Portvlaca Cvrassavica Procvmbens

Fig. 5

C A P. V.

PORTULACA CURASSAVICA ANGUSTO, LONGO, LUCIDO-QUE FOLIO, PROCUMBENS, FLORIBUS RUBRIS.
Par. Bat. Prod.

EX radicibus fibrosis, albicantibus, ramuli prodeunt nitentes, nonnihil pilosi, foliolis crebris, ab imo ad summum usque amicti, partim erecti, partim humi strati.

Folia oblonga, angusta, succi plena, splendentia, incondita, saturatè viridia, crassa, mucronata, & gustu aquoso subaustero non sine adstrictione, prædita.

Flores, ex cauliculorum cacumine, ut & foliorum alis emicant, singulares, non rarò quoque plures simul juncti, pentapetali, Anagallidis similes, pulchri, atque purpurei, quibus emarcidis, succedunt pericarpia, quæ ad perfectam maturitatem perducta, horizontaliter sponte rumpuntur, semenque effundunt pusillum, subfuscum. Ex semine deciduo ineunte æstate denuò regerminat, & sic propagatur planta isthæc.

Virtute dotata est refrigerante; nostratis Portulacæ virtutibus haud inferior.

Gaudet cum præcedente iisdem natalibus atque culturâ, indigetque foculorum subterraneorum Vaporariis.

Floret Mensibus æstivis.

Audit apud Breynium Prod. 2. *Portulaca Americana procumbens longo lævique*

AMERICAANSCHE PORCELEYNE MET SMALLE, LANGE, BLINKENDE BLADEREN, MET NEDERLEGGENDE RANKXKENS, en RODE BLOEMEN.

DEse Plante heeft witte, veselige, wortelen, en gladde blinkende steelen, dewelke ten deele regt opstaan, ten deele langs de aarde leggen, bezet met eenige hayragtigheid.

De bladeren staan onordentlijk, lang van maaksel, ook smal, voor spits, dik; sappig, blinkende, bruyn-groen van couleur, wateragtig van smaak, met een weynig suerigheid en t'samentrekkinge vermengt.

De Bloemen komen uit de toppen der steeltjens, als mede uit de oxelen der bladeren voort, waar van sommige eensaam sijn in haar voortkomen, andere in tegendeel veelvoudig; en sijn dese vyfbladig; schoon, en purper root van verwe, gelijk die van de Guychel-heyl, (Anagallis) *Na de Bloemen volgen de zaathuyskens, dewelke volkomen rijp geworden zijnde, kimwijs*(Horizontaliter)*en over dwers van selfs opengaan, waar door het zaad, 't welk kleen en bruynagtig zijnde, op d'aarde komt te vallen, en in 't begin des Somers weder uit spruit.*

't Is verkoelend, en niet min kragtig, als onse Porceleyn.

De geboorte plaatze, en cultiveringe van dese, komt overeen met de voorgaande, en moet in glase-kassen, met kaghels versien zynde, uitgebroeit werden.

Het bloeyt in de Somersche maanden.

Breynius heeft dit Gewas in sijn Prod. 2. *genoemt* Portulaca Americana procumbens

folio

folio glauco, flore purpureo pulchro, Anagallidis.

OBSERVATIONES.

Caules quos hinc indè ſparſos fundit, admodum fragiles exiſtunt, ramoſi & læves.

Florum petala exigua, ſubrotunda, nonnihil mucronata.

Stamina numeroſa, brevia, apicibus luteis inſtructa

Stylus brevis, purpureus, ad extremum in quatuor partes reflexas diviſus.

Flores ut & capſulas ſeminales ambit lanugo multa, alba, mollis.

Floribus ſuccedunt vaſcula ſeminalia rotunda, quorum partem ſuperiorem ambit flos emarcidus, operculi ſuperioris vicem ſupplens, quô ablatô, verum conceptaculum ſeminale apparet rotundum, lucidum, Milii Indici aut fructus Lentiſcini magnitudine, per maturitatem horizontaliter in duas partes rumpens; è cujus fundo ſtyli emergunt quini nutritivi, cornuum cervinorum inſtar ramoſi, quibus ſemina pulla, minima, ſplendentia, cohærent, ſuperficie granuloſâ gaudentia.

Folia ſuccoſa & amara, manſu mucilaginem remittentia.

An, quantumvis genere, viribus quoque cum Portulaca noſtrate conveniat, Affirmare propter amaritudinem, non auſim?

longo lævique folio glauco, flore purpureo pulchro, Anagallidis, *dat is, kruypende Americaanſche Porceleyne met een lang, glad, ligt blaugroen blad, en ſchoone purpere, Guychel-heyl gelijkende, Bloemen.*

AANTEKENINGEN.

De ſteeltjens, die dit Gewas hier en daar verſpreyt, ſijn ſeer broos, glad, en getakt.

De Bloem-bladeren ſijn kleen, en byna rond, uit het midden een puntje voortbrengende.

Ut het midden der Bloemen doen haar veele bloemdraden (ſtamina) *op; deſe ſijn kort, en verſien van geele topjes aan hare uiteynden.*

De Bloem-ſtyl (ſtylus) *is kort, purperagtig van coleur, en aan het uiteynde in vier omgeſlage deeltjens verdeeld.*

Rontom de Bloemen, en Zaadhuyskens, vertoond ſig veele witte, ſagte, Catoenwyſe Dons.

Na de Bloemen volgen ronde Zaadhuyskens, welkers uyterſte omvangen word van het verdroogde Bloemtje, verſtrekkende tot een uytwendig dekſel van 't Zaadhuyskens bovenſte gedeelte: Dit weg genomen zynde, vertoond ſig 't ware Zaadhuyske, rond, blinkend, in groote met het Ooſt-Indiſche Giers, of vrugtjens van den Maſtic-Boom overeenkomende, 't welk rijp geworden zynde, over dwers in twee deelen ſig komt te verdeelen, en komen uit deſſelfs grond vyf voetſel toebrengende ſtyltjens, dewelke getakt zyn, op de wyſe van Hartehoornen, waar aan de veelvoudige zaatjens vaſt ſitten, dewelke van buyten korrelswys oneffen, ſwart, blinkend, en ſeer kleen zyn.

De Bladeren deſes Gewas, ſijn ſaprijk, en gekauwt zynde, bitter en ſlymerig van ſmaak.

Hoewel dit Gewas, in opſigte van haar geſlagte, met onſe Porceleyn overeenkomt, ſoo en derf ik egter niet verſekeren, of het in kragten 't ſelve gelyk is, en dat wegens de bittere ſmaak.

CAP.

BLATTARIA CEILANICA. *Fig 6*

C A P. VI.

BLATTARIA CEYLANICA FLORE AMPLO, COCCINEO.
Cat. Hort. Med. Amst.

HÆc Planta Belgicè non inepte vocatur *Mottekruyd van Ceylon*, *met groote Schaarlake-verwige Bloemen.*

Plantis accenſetur bicapſularibus.

Radix ei alba, multis fibris capillata, graveolens.

Caulis angulofus, duos circiter pedes altus, circa imum ramoſus.

Folia, ad caules inordinatè diſpoſita, atrovirentia, longa, acuminata, congenerum Blattariarum foliis ſimilia, anguſtiora tamen, breviora, ſerrata, & ad baſin profundè ſecta: Circa foliorum axillas duo utplurimum foliola emergunt.

Singuli Flores, in ſummo caule inter folia prodeuntes, pediculo innituntur longiori, ſuntque pentapetali, inodori, quorum petala ad ungues connata, inter quæ ſtamina quina concoloria emicant.

Ubi vaſcula ſeminalia perianthio tecta incrementum ſumunt & tumefiunt, decidunt flores.

Vaſculis ſeminalibus per maturitatem dehiſcentibus effunditur ſemen ſubrotundum, fuſcum, cuſpide exiguo prominulo donatum.

Propter florum amænitatem è Blattariarum familia prærogativam tulit iſthæc, quantumvis manibus trita gravem ſpiret odorem.

Prodiit nobis ſemine à Nauclero quodam allato, Anno M DC LXXXV. ſub no-

CEYLONS MOTTEKRUYD, MET GROOTE EN SCHAARLAKE-VERWIGE BLOEMEN.

DIt Gewas en werd niet ongevoeglijk Mottekruyd van Ceylon, met groote Schaarlake-verwige Bloemen, geheten.

Het word geſteld onder die Gewaſſen, welkers Zaadhuyskens dubbelt zijn.

Het heeft een wortel, die wit en ſwaarriekend is, waar uit veele zazelingen voortkomen.

De Bloem-ſteng is hoekig, ontrend twe voeten hoog, en van onderen getakt.

De bladeren ſijn lang, ſpits toelopend, en ſonder ordre aan de ſteelen gehegt, donker groen van couleur, de mede ſoorten van Mottekruyds-bladeren gelijkende, hoewel ſmalder, korter, geſchaart, en aan hare grond diep geſneden: Ontrend de oxelen der bladeren doen haar meeſt twe kleene bladerkens op.

Ider Bloem komt voort uit een lang bloem-ſteeltje, en dat uit het opperſte des ſtengs; deſelve ſijn reukloos, en uit vyf bladeren, die aan de bloem-nageltjens vereenigt zijn, te ſamen geſteld, tuſſchen deſe hebben hare plaatſen vyf bloem-draden, eencouleurig met de Bloem.

Wanneer de Zaadhuyskens, met hare bloem-kokertjens gedekt zijnde, komen te ſwellen en groter te werden, ſoo vallen de Bloemen af.

Deſe Zaadhuyskens, wegens hare rypigheid opengaande; ſoo ſtorten ſy een kleen bruyn rondagtig zaad uit, 't welk een kleen uitpuilend puntjen heeft.

Hoewel deſe Plante ſwaar van reuk is; ſoo iſt evenwel datſe wegens de cierlijkheid harer Bloemen 't voorregt heeft, en onder alle ſoorten van Mottekruyd uitmunt.

Wy hebben het uit Zaad opgekregen, 't welk ons door een ſeker Schipper mede

F tnine

mine *Campanulæ rubræ Ceylanensis*; Annô proximè insequente terræ commisi, floruitque Mense Junio, & sub initium Octobris semen ad perfectam maturitatem pervenit.

Hæc planta annua est, frigorisque impatientissima, ideoque in cistis vitratis diligenter enutrienda, solò benè stercoratò.

Vires me latent, solummodo in Botanophilorum gratiam, totam, quanta est, hic deliniandam curavi.

gebragt is in 't Jaar 1685. en dat onder de benaminge van Rode Ceylonsche Klokjens: *'t volgende Jaar heb ik het gesayt, en opgekomen zijnde, heeft het gebloeit in de Maand van Juny, en is het Zaad in 't begin van October rijp geworden.*

't Is een eenjarig Gewas, en kan gants geen koude verdragen, weshalven het in glaskassen neerstelijk waargenomen, en in welgemeste aarde uitgebroeit moet werden.

De kragten zijn my onbekend, alleenlijk heb ik tot voldoeninge der liefhebbers, 't selve soo groot, als het gewassen is, laten uittekenen.

OBSERVATIONES.

Tantam habet Analogiam hæc Planta cum Blattaria, ut primâ fronte visa, facillimè imposuerit intuentibus.

Seminibus verò benè perspectis, luce meridianâ clarius constat, Alceis esse accensendam; Quapropter Botanicorum Duci, & plantarum Indagatori Sagacissimo Jacobo Breynio, *Alcea Indica, lucido hastato folio, flore Blattariæ phœniceo*, audit.

AANTEKENINGEN.

Dese Plante heeft soo groot een overeenkomste met het Mottekruyd, dat het in de eerste opslag der oogen, iemand seer ligt komt te bedriegen.

Edog de Zaden wel besien zynde, blijkt het middag klaar, dat dit Gewas tot het Signaards-kruit behoort; Weshalven het by den voortreffelyken ondersoeker en kender der Gewassen Jacob Breyne de name draagt van Indiaans Signaards-kruid, met heldere spieswijse Bladeren, en Rood Schaarlakeverwige Mottekruids Bloemen.

CAP.

Linaria Lvsitanica Procvmbens. *Fig. 1*

CAP. VII.

LINARIA LUSITANICA PROCUMBENS, POLYGONI FOLIO, FLORE PALLIDO-CÆRULEO, RICTU LUTEO.

Cat. Hort. Med. Amst.

Radices fibrosas & tenues demittit, è quibus cauliculi exeunt, qui partim humi procumbunt, partim, ut sese erigant, vicinas plantas arripiunt.

Folia exilia, incondita, glauca, oblonga, mucronata, Polygoni non dissimilia.

Flores pedicellis tenuibus nixi, monopetali difformes, facie florum Linariæ Vulgaris æmuli, subcærulei, rictu luteo præditi.

Hisce succedunt vascula seminalia, in bina loculamenta divisa, in quibus semina minutissima, quibus prolatis interit planta.

Nullius est usus in Medicina, decoris tantum gratiâ in Hortis colitur.

Prodiit nobis solo Lusitanico cum aliis plantis advecto.

PORTUGAALS WILT VLASKRUID MET NEDERLEGGENDE STEELEN, BLEEK-BLAUWE BLOEMEN, en GEELE OPGESPERDE MONDEKENS.

Uit de wortelen deses Gewas, dewelke dun en zazelig zyn, komen steeltjens voort, die ten deele op 't aardrijk leggen, ende ten deele de naast bystaande gewassen aangrijpen, om haar alsoo op te regten.

De bladeren sijn kleen, en staan sonder ordre, grauw-groen van verwe, langwerpig, puntig, en die van Verkens-gras niet ongelijk.

De Bloemen op dunne steeltjens rustende, sijn eenbladerig mismaakt, die van het gemeene Wilt-vlas gelijk, bleek-blauw van couleur, hebbende een geele opgesperde mond.

Na dese Bloemen komen de Zaadhuyskens te volgen, dewelke in twee deelen open gaan, waar in het Zaad, 't welk seer kleen is, verborgen leyt, en dat rijp geworden zijnde, vergaat de Plante.

'T en heeft geen gebruyk in de Medicijne, maar werd om desselfs cierlijkheid in de Hoven gecultiveert.

Wy hebben dit Gewas opgekregen uit Portugaalsche aarde, waar in eenige Gewassen overgekomen waren.

OBSERVATIONES.

Unicò tantum annô decoravit Hortum Amstelodamensem Æhæc herba, eodemque quô floruit & luxuriavit, periit anno.

Cauliculos produxit plurimos, tenues, & ramosos, sesquipedales adeòque foliosos, ut subjectum solum latè opacaret.

AANTEKENINGEN.

Met dit Kruyd is den Amsterdamschen Medecyn-Hof niet langer als maar een Jaar verciert geweest, en is 't selve Jaar, na dat het weelderig gebloeyt had, verdweenen.

Het bragt seer veel dunne, en getakte steelen voort, anderhalve voet lang zynde, dewelke soo bladerryk waren, dat het ondergelegen aardryk daar door als verduystert wierd.

Folia quidem crassa, ast fragilissima, glabra, pedicellis minutissimis fulta.

Flores ex herbaceis calicibus quinquepartitis prodeuntes, alternatim & singulares positi, pedicellis semuncialibus innitebantur, horum nonnulli ex alis foliorum emicabant, alii verò non.

Dese Bladeren waren wel dik, edog seer broos, glad, en op seer kleene steeltjens rustende.

De Bloemen, uit groene, en in vyf verdeelde kelkjkens voortkomende, stenden eensaam, op steeltjens die een halve duym lang waren, waar van datter sommige uit de oxelen der bladeren haren oorsprong namen, andere in tegendeel buyten deselve.

CAP.

CONVOLVULUS AMERICANUS PILOSUS FLORE LUTEO.
Fig 8

CAP. VIII.

CONVOLVULUS AMERICANUS PILOSUS, FLORE LUTEO, UMBONE PURPUREO.

E radice fibroſa caules prodeunt ealamum ſcriprorium craſſi, qui ſumma parte in varia teretia, obſequioſa, piloſa, rufeſcentia ſarmenta, humi ſtrata, divaricantur.

Folia incondita pediculis longiuſculis innixa, cordiformia, circum oras æqualia, acuminata, tres digitos transverſos longa, duas autem lata, dilutè vireſcentia, ſaporis ſubſalſi.

Flores, Menſe Junio ex alis ſoliorum prodeuntes, pediculis proceris piloſis fulti, monopetali ſunt, nonnihil odori, coloris lutei, umbone pulchrô, purpureô, ante meridiem quidem explicati; rariſſimè verò tempore pomeridiano eos explicatos offendes.

Succedunt vaſcula ſeminalia teretia, quorum unumquodque tribus gaudet ſeminibus, angularibus, per maturitatem fuſcis, quam Menſe Auguſto nanciſcuntur.

Iſthæc planta tenella hiſce oris magno calore enutrienda.

Americæ alumna eſt, unde ſemen ad nos transmiſſum Anno M DC XC.

OBSERVATIONES.

Viticulæ tenuiſſimæ, numeroſæ, ex caule digitalis longitudinis prodeuntes, proximis ridicis ſeſe circumvolvunt.

Folis manſu mucilaginem emittentia, alternatim poſita, viticulas veſtientia, pediculis ſemidigitalibus & longioribus, ſulcatis, ipſis viticulis non raro craſſiori-

HAYRIGE AMERICAANSCHE WINDE, MET EEN GEELE BLOEM, en PURPUR-VERWIGE SCHILD.

De Wortel van dit Gewas, zazelagtig zijnde, brengt ſteelen voort, die een ſchrijfſpen dik zijn, welkers bovenſte gedeelte in verſcheyde lang-ronde, buygzame, hayrige, en rosagtige rankxkens verdeeld zijnde, langs de aarde verſpreid leggen.

De bladeren ſijn ſonder geſette ordre aan de rankxkens gevoegt, van figure hartswijs, ongeſchaart, puntig, drie vingerbreet lang, en twe breet, ligt groen, eenigſints zoutagtig van ſmaak, ſteunende op langagtige voetjens.

De Bloemen, in de Maand van Juny uit de oxelen der bladeren te voorſchijn komende, ſitten op lange en hayrige voetjens, en ſijn eenbladerig, eenigſints rickende, geel van couleur, uitgeſondert de ſchild, dewelke ſchoon purpur-verwig is, ſy en duuren niet langer als eenen dag, en werden ſeer ſelden bevonden na de middag ontſloten te zijn.

Hier na volgen de Zaadbuyskens, dewelke lang-rond zijn, waar van yder drie zaden in ſig komt te ontbonden, dewelke hoekig, en in Auguſto rijp geworden zijnde, bruyn van couleur zijn.

Dit teder Gewas moet in deſe Landen door groote warmte voortgebragt werden.

America is desſelfs natuurlijke groeiplaats, van waar ons het Zaad toegeſtuurt is in't Jaar 1690.

AANTEKENINGEN.

De rankxkens ſijn veelvoudig en dun, voortkomende uit een moerſteel, dewelke een vinger lang is; klimmende tegens de byſtaande rijſen en takken van Bomen op.

De bladeren, die de ranken bekleden, gekauwt zijnde, geven een ſlijmerigheid van haar; deſelve ſteunen op gevenrde voetjens, die een halve vinger lang zijn, ook wel langer,

H bus

bus innituntur, qui pediculi ut & nervi per folia dissemminati, pilis rarioribus obsiti sunt.

Flores calathoidei, non multum absimiles floribus Scammoneæ Syriacæ, ad genicula è foliorum axillis exeunt singulares, bini, & plures in eodem petiolo seu surculo communi, pentanguli, unico petalo constantes, quod antequam sese aperiat ita implicatum est, ut quina videantur petala: Præter dictum pediculum communem duos tresve flores sustinentem, quisque flosculus peculiari nititur petiolo, uncialis longitudinis, communi è quo oritur non rarò crassiori.

Staminibus gaudent flores quinis niveis, ad basin purpurascentibus, totidemque apicibus longioribus niveis capitatis: Hæc stamina in floris tubo altè recondita ex umbone infimo oriuntur, nonnullis pilis rarioribus obsita.

Stylus candidus, rudimento capsulæ seminalis subjectæ impactus, capitellò donatur albò, verrucosò.

Capsula seminalis, calice quinquepartito ex parte obducta subrotunda, mucronata, albicans, bivalvis, membranâ intergerinâ instruitur, cujus pars superior in utroque latere rudimentum fornicis format, sub quo seminum apices nonnihil conteguntur.

Quælibet capsula, semina continet quatuor, tria, duove, per maturitatem fusca, altera facie angulosa, pilis brevissimis hirta.

Ex seminibus Africanis, ex Guinea allatis nata nobis planta huic similis, sed omni parte minor, minusque pilosa.

Flos illi quoque campanulatus, obsoletè luteus, & umbone purpurascente præditus.

Semina ut & illorum conceptacula cum jam descripta planè conveniunt.

In Catalogo Beaumontiano audit hæc *Convolvulus Africanus, sive Guineensis pumilus sagitta foliis flore campanulato obsoletè luteo, fundo purpurascente.* N. D.

in dikte de ranken niet selden overtreffende, bezet met ylstaande hayrtjens, waar mede ook de zenuen, die door de bladeren loopen, begaaft zyn.

De Bloemen syn korfs- of klokjens-wyse, en die van de Syrische Scammonea niet seer ongelyk, deselve komen uit de knietjens of oxelen der bladeren te voorschyn, en dat eensaam, somtyds gepaart, ook wel meer by malkanderen, uit een en 't selve gemeene steeltjen; dese Bloemen syn vyfhoekig, bestaande uit een eenig Bloem-blad, 't welk voor het ontsluiten soodanig is gevouwen, dat de Bloem uit vyf Bloem-bladeren schyns gecomponeert te zyn. behalven de geseyde gemeene Bloem-steel, dewelke 2. 3. Bloemen komt te ondersteunen, soo ist dat yder Bloem nog een bysonder steeltjen heeft, 't welk uit de gemene voortgekomen zynde, somtyds dikker als de gemene selfs, en syn dese bysondere Bloemsteeltjens een duym lang.

De Bloem-draden syn wit, uitgesonderd aan haar grond, alwaar sy paersverwig zyn, en syn dese Bloem-draden vyf in getale, versien van lange witte kopjens: Dese Bloem-draden, in de holte der Bloemen verborgen zynde, nemen haren oorspronk uit het onderste der Bloem-schilden, met eenige hayrtjens versien zynde.

De Bloem-styl is wit, en geseten boven op het beginsel van 't ondergelegene Zaadhuysken, wiens hoofsjen wit en wratagtig is.

Het Zaadhuysken ten deelen beset, en omvangen zynde van een vyfbladerig kelkjen is wit, wat rondagtig, puntig, in twe delen opengaande, en versien van een vlies, 't welk het Zaadhuysken in 2. delen komt te scheyden; uit het bovenste van dit vlies komt wederzyts nog een vlieskon te voorschyn, gelyk als een kleen verwerssel, waar onder de topjens der Zaden gelegen zyn.

Ider Zaadhuysken onthond in sig 2. 3. 4. Zaden, dewelke rijp geworden zynde bruyn van couleur, aan eene syde hoekig, en met korte hayrtjens beset zyn.

Wy hebben uit Africaans Zaad, 't welk ons uit Guinea mede gebragt is, een mede soorte van dit Gewas voortgeteelt, edog in alle deelen kleender, en niet soo hayrig.

't Heeft mede een klokwys Bloemtje, vaalgeel van couleur, met een paersche schild versien.

Dese syne Zaden, alsmede de Zaadhuyskens komen t'eenemaal over een met de bovengemelde.

Dese is in de Beaumondsche Catalogo geheten Leege Africaansche of Guineese Winde, met bladeren die het scherpe van sommige pijlen gelijken, met geklokte vaalgeele Bloemen, en een purpuragtig schild. *Tot nu toe en is dese niet beschreven.*

CAP.

RICINVS AMERICA NVS STAPHIDISAGRIÆ FOLIO. *Fig 9.*

CAP. IX.

RICINUS AMERICANUS PERENNIS FLORIBUS PURPUREIS STAPHIDISAGRIÆ FOLIIS.

Radice sustinetur albâ, multis fibris capillatâ.

Caudex, ob foliorum defluxorum vestigia, quasi articulatus, in tripedalem & majorem proceritatem adolescit, digiti crassitie, cortice griseo amictus; hujus fastigium, foliis in quinque lacinias admodum profundas divisis, ornatur, magnitudine & facie Viti Virginianæ quinquefoliæ accedentibus, substantiâ autem minus solidis, & hiliariore virore persusis, pediculis longioribus insidentibus, qui juxta foliorum basin in quinos nervos divaricati, singulas foliorum lacinias transeunt.

Circa caulis fastigium flores prodeunt parvi, pediculis pilosis fulti, quinque petalis rotundis dilutè purpurascentibus, ad ungues verò luteo colore imbutis, pluribusque staminibus tenuibus compositi.

Floribus marcescentibus, succedunt fructus triquetri, oblongi, qui per maturitatem, congenerum more, in tres capsulas sese aperiunt, quàvis unicum seminis granum continente, cortice griseo tectum, forma Ricini minoris.

Semine ex America transmisso enutrita nobis est planta isthæc A°. MDCLxxxvii. excrevitque in arbusculam jam quadrimam, adeò autem teneram ut ne minimum quidem frigus perferre possit, indigetque in vitreo hypocausto locari, soloque laudabili enutriri.

AMERICAANSCHE WONDERBOOM, MET PURPURE BLOEMEN, en BLADEREN VAN LUYSKRUYD.

De Wortel is zazelrijk en wit.

De stamme schijnt in leden verdeeld te zijn, wegens de teekenen die van de afgevalle bladerstelen nablijven, en groeit tot de hoogte van drie en meer voeten, sijnde een vinger dik, en met een grauwe schorsse omvangen; desselfs toppe is verciert met bladeren die in vyf seer diepe snippelingen gedeelt zijn, van gedaante en groote die van de Virginiaansche vyfvingerige Wijngaart vry wat gelijkende, hoewel sagter van substantie, en blyer groen van verwe, staande op lange voetjens, dewelke aan de grond van't blad in vyf zenuen verdeelt zijnde, in't midden van yder snippelinge doorlopen.

Ontrend de toppe van de Stamme komen de Bloemtjens voort, steunende op hayrige voetjens, uit vijf ronde, en ligt purperagtige Bloem-bladeren, met veele dunne Bloem-draden gecomponeert zijnde; welkers bloem-nagelen, (ungues) *geel couleurig zijn.*

Als de Bloemen vergaan, soo volgen der driekante en langwerpige vrugtjens, dewelke rijp geworden zijnde, in drie huyskens opengaan, gelijk die van hare mede soorten, waar van yder een zaatje in sig onthoud, wiens gedaante overeenkomt met het zaad van de kleene Wonderboom, en is omvangen van een grauwe schorsse.

Dit Gewas is van ons gequeekt uit zaad, 't welk ons overgestuurt is uit America in 't Jaar 1687. *en is nu tot een vierjarig boomtje geworden, soo teder zijnde, dat het de minste koude niet kan verdragen; Het moet in goede aarde, en in een glasekas geset werden, om wel te groeien.*

Hanc eandem esse (ut aliqui perhibent) cum Ricino Novæ Hispaniæ, seu Hucipochotl Huaxacenci Rech. Hist. rerum Nat. Mexic. lib. 3. cap. 26. calculum haud appono, distinctæ enim sunt species, ut patet ex iconibus, ut & descriptionibus utriusque plantæ.

Ut genere, sic quoque viribus convenit cum Ricino vulgari minori.

Dat dit, gelijk sommige voorgeven, deselve Plante zoude wesen, dewelke van Rechius in sijne Histor. Nat. Mex. lib. 3. cap. 26. genaamt word Wonderboom van Nova Hispania, zulks is tegens mijn gevoelen, maar het sijn verscheide soorten, gelijk zulks blykt uit haar beyder figuren, en beschrijvingen.

Gelijk dit Gewas, in opsigte van desselfs geslagte, overeenkomt met de kleene engemeene Wonderboom, alsoo mede ist datse met deselve in kragten ook niet en verschild,

CAP.

RICINVS AMERICANVS VRENS.
Fig. 10

C A P. X.

RICINUS TITHYMALODES AMERICANUS LACTESCENS & URENS, FLORIBUS ALBIS.

Par. Bat. Prod.

Radix ei alba, ſucco lacteo, acri turgida.

Caudex in ramos diviſus, liratus, duas uncias craſſus, in quinorum pedum proceritatem attollitur, cortice dilutiore virore perfuſo, amictus, & infinitis ſpinulis undique obſeſſus.

Folia incondita, ſpinulis tenuiſſimis, mordacibus, & urentibus itidem obſita, pediculis longioribus fulta, formâ Vitis foliorum ſubæmula, in tres, quatuorve lacinias dirempta, quarum ſingulæ, margine ſerratæ, nervo gaudent ſecundum longitudinem protracto.

Flores Menſe Julio prodeuntes, ſunt hexapetali, colore candido, quorum umbilicum ſtamina occupant varia.

Floribus marceſcentibus ſuccedunt vaſcula ſeminalia tricapſularia, in quibus tria quoque ſemina, Ricini vulgaris ſimilia, aſt minora, extus coloris cinerei, punctulis coloris ſpadicei permixta; Interior medulla candida, ſapore acri prædita, quo non ſolum tota planta eſt imbuta, verum etiam urit, pungit, doloreque diuturno minacibus ſuis ſpinulis afficit tangentium manus, chirothecis coriaccis quantumvis munitas.

Perennat hæc Planta ſub climate noſtro

AMERICAANSCHE, MELKGEVENDE, BRANDENDE, en WOLFS-MELKSCHE WONDERBOOM, MET WITTE BLOEMEN.

De wortel van deſe Plante is wit, en met een witte, ſcherpe vogt vervuld.

De ſtamme in takken verdeeld, en geveurt, is twe duym dik, vyf voeten hoog, en omvangen met een ligt groene ſchorſſe, die alſints met ontelbare doorntjens beſet is.

De bladeren ſtaan ſonder ordre, en ſijn mede met ſeer dunne ſcherp ſtekende doorntjens verſien, ſteunende op lange voetjens, in gedaante met die van de Wijngaard-bladeren eenigſints overeenkomende, ſijnde in drie ook in vier deelen geſneden, waar van yder, aan de kanten geſchaart zijnde, een zenue beeſt, die na de lengte is loopende.

De Bloemen in Julio te voorſchijn komende, ſijn ſesbladerig, wit van couleur, welkers navel beſet is met verſcheyde bloemdraden.

Na de Bloemen volgen drie zaadbuyſjege (tricapſularia) *Zaadbuyskens, waar in ook drie zaden geplaatſt worden, dewelke die van de gemeene Wonderboom gelijk, edog kleender, zijn, en van buyten asgrauwverwig, met caſtanie-bruyne vlakjens beſet: de pit deſer Zaden is wit, ſcherp van ſmaak, waar mede deſe geheele Plante niet alleen begaaft is, maar brand en ſteekt daar en boven in de handen der gene dieſe komen aan te raken, ſchoon deſelve met handſchoenen verſien zijn.*

Onder dit ons kout climaat kan men de-

duriore, femen maturum & perfectum producens, aſt cautè à frigore præſervanda, utpotè, cui reſiſtere nequit.

Braſiliæ incola eſt, vigens quoque in aliis Americæ inſulis.

ſelve overbouden, en brengt ook rijp zaad voort, edog moetmen deſelve ſorgvuldig voor de koude, dieſe niet verdragen kan, bewaren.

Braſil is de geboorte plaatſe van dit Gewas, ook vind men het wel in andere Americaanſche Eylanden.

C A P.

EVPHORBIVM CEREI EFFIGIE. *Fig. 11*

C A P. XI.

EUPHORBIUM CEREI EFFIGIE, CAULIBUS CRASSIORIBUS, SPINIS VALIDIORIBUS ARMATUM. *Breyn. Prod.* 2.

Hanc liberalissimè nobis dono transmisit Nobilissimus & Stren. D. Simon à Beaumond, Nobilissimorum Præpotentium D. Holl. & Westvrisiæ Ordinum Secretarius, qui eam ex Africa, prope Zalé nactus est.

Ex ejus radice, in varios ramos sub terra brachiata, super terram autem globosa, crassa, cortice griseo amicta, caules prodeunt, Opuntiæ instar, aphylli, numerosi, in orbem dispositi, stipati, multanguli, atrovirescentes, sentibus brevibus, acutis, terram spectantibus, ex angulis emergentibus, præditi; Horum rami exteriores ad exortum brachium crassi, sensim attenuantur, & spithamarum duarum longitudinem adæquantes, arcuantur.

Flores ex angulis quoque emergentes pentapetali, ex luteo virescentes, quibus succedunt vascula seminalia triquetra.

Utrum hæc eadem sit quæ à Dodonæo exhibetur, dubitandi ansam dederunt mihi spinæ, quæ in Euphorbio Dod. longiores, numerosiores, surrectioresque visuntur, in nostro verò, quod hic repræsentatur pauciores, minacioresque sunt spinæ, pronæque spectantes & breviores.

Hanc admodum teneram plantam multiplicavi ramis ad radicem abscissis, ilicò terræ siccæ impactis, vaporariisque foculorum subterraneorum impositis: Cavendum autem in amputatione ramorum ne succus lacteus nimis effluat, quò facto brevi perit, itaque ilicò terræ committendi rami, sic sistitur ejus effluxus.

CEREUS GELYKENDE EUPHORBIUM, MET DIKKE STELEN, en KLOEKE DOORNEN.

Dese Plante heeft den Ed. Heer Simon van Beaumont, Secretaris van de Ed. Groot Mog. Heeren Staaten van Holland en Westvriesland, aldereerst bekomen van de Africaansche Kust, ontrent Zalée, en aan den Amsterdamschen Medicijn-Hof, mildelijk vereert.

Uit desselfs Wortel, dewelke onder de aarde in verscheyde dikke zijd-wortel-scheuten verdeeld, en (voor soo veel deselve buyten de aarde uitsteekt,) rond en dik is, omvangen van een grauwe schorsse, komen veele, digt byeen staande, steelen voort, die van de Opuntia gelijkende; deselve zijn in de ronte verspreid, veelhoekig, donker groen van couleur, gewapent met korte, scherpstekende, en nederwaarts gebooge doornen, dewelke uit de hoeken haren oorspronk nemen; De buytenste deser takken aan haar grond een arm dik zijnde, komen allenkxkens te verdunnen, en boogswijs om te krommen, zijnde twe spannen lang.

De Bloemen uit de hoeken mede voortkomende sijn vysbladerig, groen-geel van couleur, waar na drieboekige Zaadhuyskens komen te volgen.

De doornen deses Gewas doen my twijfelen, of dit 't selve wel is, 't geen Dodonæus beschrijft, aangesien deselve langer, meerder, en regter opstaande zijn, in 't Euphorbium Dod., als wel in dese onse Plante, wiens doornen nederwaarts geboogen, scherpstekend, korter, en minder in getal zyn.

Dese seer tedere Plante heb ik vermenigvuldigt door de takken, dewelke tot aan de grond afgesneden zijnde, aanstonts in drooge aarde in een pot, en soo verders in een broei-bak geset wierden: In 't afsnijden deser takken moetmen sorge dragen dat het melkagtig sap niet te veel uit en kome te lekken, waar door deselve haast sonden vergaan; weshalven men deselve takken aanstonds in 't aardrijk moet setten, en soo wort de uytvloeyinge des saps verhindert.

Præterea ne quid mali quoque veteri accedat plantæ, vulneri ab avulſione rami reſiduo, tantillum ſiccæ glebæ adhibendum, ut ſucci effluxus inhibeatur: Hiſce ritè à me obſervatis per quadriennium & in hanc uſque diem conſervavi.

Daar en boven, op dat d'oude gequetſte Plante niets quaats en zoude overkomen, ſalmen de wonde met wat drooge aarde beſtrojen, op dat het uytdruypen van't ſap verbindert mogt werden: Dit alles van my in agtinge genomen zijnde, heb ik deſe planten vier jaar lang, en tot nog toe bewaart.

Viribus convenire cum Euphorbio officinarum èx inſigni ſucci hujus acrimonia, linguam potenter feriente, ſatis ſuperque colligitur.

Dat de kragten hier van overeenkomen met die van de gemeene Euphorbium, diemen dagelijks gebruikt, geeft de ſmaak, die vry ſcherp is, genoegſaam te kennen.

OBSERVATIONES.

Ex Zalée Africæ urbe mare Athlanticum ſpectante, ſummâ curâ advecta eſt planta hæc lactea, quæ pro Euphorbio vero veterum, reſpectu loci natalis viriumque, meritò habenda: Omnes enim Authores & Veteres & Recentiores, unanimiter teſtantur Euphorbium in Africa gigni, unde Gummi, ſeu ſuccus concretus Euphorbium quoque officinis dictus, etiam hodie per urbem ante nominatam in Europam tranſvehitur; mirandum certè quod Nobiliſſimus D. J. Commelinus, Botanicus Exercitatiſſimus, & ſimplicium officinalium Exquiſitiſſimus Indagator in Commentariis ſuis Hort. Mal. part. 2. cap. 42. Plantam Scadidacalli Malabaribus dictam, pro Euphorbio vero habeat: ſibi quoque eodem loco contradicere videtur, quando ibidem Africam Euphorbii patriam ipſe agnoſcit, modumque Gummi iſtud colligendi Malabaribus incognitum, lacteumque Scadidacalli ſuccum Medicis illic tantum in uſu eſſe, ait; deceptus verò videtur author fruſtulis Euphorbii exſiccati, è Barbaria allatis, & inter Gummi inventis; Plantæ enim ſucculentiores aliam planè induunt formam, ſimul ac areſcunt; præterea certiſſimè conſtat plantam hanc & forma & angulorum numero ſæpiſſimè variare, illud enim experti ſumus, quòd plus ſemel quoque nobis è locis arenoſis & deſertis Africæ, Zalée vicinis, allatæ ſint & juniores & annoſiores Plantæ, formâ longè diſcrepantes; Imò & ipſa eadem hæc Planta hic depicta cum Gummi, ſeu Euphorbii fruſtulis adhærentibus nobis inde tranſmiſſa: Refragari equidem noluraus etiam alibi terrarum Plantas inveniri Euphorbium ſtillantes, præter Africæ partem illam jam ſæpius nominatam: Guineam enim duas ſpecies producere certè ſcimus, quæ etiam aliquando nobis inde tranſmiſſæ. Altera cum Scadidacalli Hort. Mal. ſatis conveniente, altera verò folioſa & in juſtæ magnitudinis arborem excreſcente, cujus ſobolem hodie alit inſtructiſſimus Hortus Beaumontianus.

Flores hujus Plantæ, inter ſpinas emergentes pediculo calyculato latiuſculo caryophillum aromaticum quadantenus mentiennt inſident, ſuntque pentapetali dilutè flavi, ſtaminibus quibuſdam ditati, ſtyloque longiori nutritivo, cui adnaſcitur capſula ſeminalis triquetra, Tithymalaceis conformis, pendula, tria continens ſemina rotunda, griſea, nucleo albo referta.

AANTEKENINGEN.

Uyt de ſtad van Zalée, gelegen in Africa, by de Atlantiſche Zee, is deſe melk gevende Plante, met ſeer groote moeiten mede gebracht, de welke met regt gehouden word voor den oprechten Euphorbium der Ouden, en dat ſo wel ten opſichte van deſſelfs geboorte plaatſe, als van wegen hare kragten: want alle Authevren, ſoo wel de Oude als Jonge getuygen eenpaareglyk dat den Euphorbium in Africa groeit, waar van deſſelfs Gomme, of gedraagde Sap, 't welk in de Apotheken ook de name van Euphorbium is dragende, nog hedendaags uyt die boven gemelde Stad in Europa gevoerd word; 't is voorwaar te verwonderen, dat den Ed. Heer Johannes Commelin, die een ſeer wel geoeffend Botaniſt en naaukeurig Onderzoeker der Simplicia geweeſt is, in ſyne aanteekeningen over den Hortus Mal. in 't 2. deel van 't 42. cap. de Scadidacalli der Malabaren voor den oprechten Euphorbium der Ouden voorſtelt; ook ſchynt hy ſig ſelven op die ſelve plaatſe tegen te ſpreken, om dat hy aldaar bekent, dat Africa de geboorte plaatſe van den Euphorbium te houden is; en dat de maniere van de Gomme te verſamelen aan de Malabaren onbekend is; als mede dat het Sap van de Scadidacalli daar alleen by de Medecyn-meeſters in gebruyk is; Edog 't ſchynd den Autheur geabuſeert te zijn, wegens de drooge ſtukken van 't Gewas van den Euphorbium uyt Barbaryen onder de Gomme mede gebracht en gevonden zynde; want de Sap-ryke Gewaſſen gedroogt zynde, krygen een geheele andre gedaante; daar-en-boven ſoo conſteert het, dat dit Gewas van forme, en in getal van hoeken dikwils komt te varieren, want wy hebben ondervonden, dat ons meer als eenmaal uyt Zandige en Woeſte plaatſen van Africa digt by Zalée gelegen, geſonden zyn, ſoo jonge als oude Planten, die van forme veel van den anderen verſcheelden; ja ſelfs is ons ook deſe afgetekende Plant met ſtukjens van de Gomme daar aan vaſt ſittende overgeſonden; wy en willen evenwel niet tegenſpreken dat ook in andere plaatſen van de Wereld ſodanige Gewaſſen gevonden werden, daar den Gom Euphorbium uyt komt te druppelen, buyten dat meer gemelde gedeelte van Africa, want wy zyn verſekert dat Guinea ook twee ſoorten van Euphorbium voortbrengt, die ons ook wel daar van daan overgeſtuurt zyn, waar van d'ene met de Scadidacalli van den Hort. Mal. genoegſaam is overeenkomende, d'andere in tegendeel is gebladert, en groeit tot de hoogte van een matelyken Boom, waar van den Beaumondſchen Hof, die van ſeer veel rare Gewaſſen rykelyk verſien is, nog een jonge Plante beſit.

De Bloemen deſes Gewaſchs, tuſſchen de Doornen voortkomende, ſitten op een breetachtig, en gekelkt (calyculato) *ſteeltjen, 't geen eenig ſints een kruyd-nagel is verbeeldende, en zyn deſe Bloemen vyf-bladerig, ligt geel van couleur, verſien met eenige Bloem-draden, als mede van een lange voetſel toebrengende Bloem-ſtyl, hier aan komt een driekant Zaat-huysken te groeien, gelyk zynde die van de Wolfs-melk, waar in drie zaden gehuysveſt werden, dewelke rond, grauw, en van binnen met een witte pit verſien zyn.*

CAP.

EVPHORBIVM VERVM ANTIQVORVM.
Fig. 12

CAP. XII.

EUPHORBIUM ANTIQUORUM VERUM. SCADIDACALLI *Horti Mal.*

E Radice lignea, nivea, spissa, fibris crebris prædita, rectâ in terram sese demittente, emergit stipes, qui in Horto Nostro duorum pedum proceritate, in loco autem natali in arboris magnitudinem sese attollit, articulatus, triangularis, & quadrangularis, marginibus sinuosis, angulosis, è quorum angulis spinæ bicompositæ, crassæ, curtæ, fuscæ, rigidæ, nitentes, rectæ, à se invicem decedentes, emergunt.

Stipes autem in ramos dirimitur, foliis privos, nisi particulæ seu appendices foliaceæ, quæ in oris solitariæ, spinis adsitæ sunt, foliolorum nomine insignire quis vellet; hæ mihi ferè imposuissent primâ fronte, videbantur enim florum rudimenta, ast verò nullâ insequente expansione, marcescebant: ita ut flores nunquam offenderim; crediderim tamen hujus plantæ flores cum aliorum Tithymalorum floribus convenire, & hancce plantam pro Euphorbio antiquorum esse habendam.

Succo acri, lacteo, turget, qui copiosè ex ea profluit, quacunque parte læsa.

Hanc liberalitate & munere Nobilissimi D. D. Henrici van Rheede *tot* Drakesteyn &c. &c. possidemus, qui nobis eam Zeylona transmisit, nomine *Sidracalli.*

Per ramulos abscissos, soloque impactos, sese propagari patitur, Opuntiæ ad

OPREGT EUPHORBIUM DER OUDEN.

DE Wortel van dit Gewas, wit, houtagtig, dik, en zazelrijk zijnde; schiet regt neder in de aarde, voortbrengende een drie ook wel vierboekige, en in leden verdeelde stamme, die nu in onsen Hof de hoogte heeft van twe voeten, en in dessels natuurlijke groei-plaats tot een Boom word; Dese stamme en is niet effen nog gelijk aan de boeken, maar uyt- en in-gaande met groeven en verbeventheden of uytsteekende boeken, die yder met twee byeenstaande dikke, korte, bruyne, harde, regte, blinkende, en van den ander wijkende doornen begaaft zijn.

Verders word dese stamme in bladerlose takken verdeeld, ten zy men die bladeragtige aanhangzelkens, dewelke digt aan de doornen eensaam gevonden worden, bladeren wilde noemen; Dese souden my in d'eerste opslag mijner oogen bykans bedrogen hebben, aangesien my deselve als beginsels van bloem-knopjens voorquamen; maar deselve verdwenen sonder haar te openen, soo dat ik de bloemen noyt gesien hebbe; egter niet te min soo geloove ik datse met die van andere Wolfs-Melkx bloemen overeenkomen, en dat dese Plante voor het Euphorbium der Ouden te houden is.

Wat deel deses Gewas gequest komt te worden, soo salder altoos een wit en scherp sap overvloedig uytvloeyen.

Het is ons toegesonden en vereert door den Ed. Heer Henric van Rhede tot Drakesteyn &c., die ons 't selve uys Ceylon overgestuurt heeft, met de name van Sidracalli.

Men kan dese Plante voortteelen door afgesnede takxkens, dewelke in de aarde

exemplum, parcè tamen irriganda, quamvis multo indigeat calore.

gestoken zijnde komen te groeien, gelijk het gewas Opuntia; edog moet niet te veel vogtigheid aan deselve gegeven worden, hoewel het veel warmte nodig heeft.

OBSERVATIONES.

Flores quinis petalis, semilunaribus, crassis, rigidis, planis, ex viridi flavescentibus, Ela-calli similibus, constant, pedicellis semuncialibus fulti, singulares, bicompositi, tricompositi, quorum medius, & major primò sese expandit, cæteris consequentibus ex adverso priori adsitis, pedicellisque minimis aut nullis fultis.

Ex florum umbilico stamina emergunt numero incerto, quod in Ela-calli quoque locum habere comperimus.

Floribus marcescentibus succedunt vascula seminalia tricocca more congenerum, in quibus tria semina rotunda, extus cinerea, intus verò albicantia.

AANTEKENINGEN.

De Bloemen van dese Plante sijn vyfbladerig, en derselfs bladerkens halfmanig, dik, styf, plat, geel-groen van verwe, gelyk die van de Ela-calli; deselve stemmen op voetjens, die een halve duym lang zijn, en staan eensaam, ook wel twe en drie byeen, waar van alsdan het middelste en grootste sig eerst komt te openen, de andere twe dwers over den ander staande, komen te volgen, die byna geen voetjens en hebben.

Uyt het midden of navel der bloemkens komen die bloemdraden te voorschyn, en dat in een onseker getal, 't welk wy ook bevinden in de Bloemen van de Ela-calli.

De Bloemen vergaande soo volgender driehoekige Zaadhuyskens, gelijk in haar medesoorte, waar in drie Zaden gehuysvest worden, dewelke rond, van buyten grauw, en van binnen wit zyn.

C A P.

TITHYMALVS INDICVS ARBORESCENS SPINOSVS NERII FOLIO. Fig. 13.

CAP. XIII.

TITHYMALUS INDICUS ARBORESCENS SPINOSUS NERII FOLIO. ELA-CALLI.
Hort. Mal. Part. 2.

E radice crassa, longa, in terram recta descendente, caudex exit rectus, duas uncias crassus, parte inferiore griseus, superiore verò atro virore præditus, spinisque rigidis, fuscis, foliorum exitui suppositis, armatus.

Folia supremum caudicem stipantia, bina inter se opposita, spithamam longa, tres digitos transversos lata, ex angusto principio in subrotundum apicem dilatata, linguiformia, atro virore perfusa, crassa, glabra, succo lacteo acri turgida, quò tota quoque gaudet planta: Ubi folia inferiora flavedinem induunt, brevi decidunt, novis interim in supremo caudice renascentibus.

Ex basi foliorum flores exeunt (Mensibus Junio, Julio, non rarò quoque serius, præsertim eo loci, ubi caudex foliis est viduatus) rigidis longisque petiolis insidentes, & quinis petalis luteo-viridibus & rotundis constantes, in quorum medio capitulum prominulum, staminum loco.

Hisce marcescentibus succedunt seminum conceptacula trilatera.

Perquam tenera frigorisque impatientissima est planta, quæ parcissimè irriganda, conservandaque hyeme in repositoriis vitreis, ineunte verò æstate stramini benè stercorato imponenda.

Vires quod attinet, eas convenire cum cæteris Euphorbii speciebus, non est cur

INDIAANSCH BOOMAGTIG GEDOORNT WOLFS-MELK, MET OLEANDER BLADEREN.

De stamme, die sijn oorspronk heeft uit een dikke, lange, en regt neder schietende wortel, is twe duym dik, van onderen grauw, van boven donker groen, en met stijve, scherpsteekende, bruyne doornen beset, dewelke onder der bladeren oorspronk voortkomen.

De bladeren staan digt byeen, aan het opperste van de steel, twe aan twe over den anderen; deselve sijn een spanne lang, drie vingeren breet, smal aan haar begin, ook rondagtig en breet aan haar uyteynden, donker groen, tongswijse; dik, glad, vervult met een wit scherp melkagtig sap, waar van de geheele Plante ook versien is; wanneer d'onderste bladeren geel worden, soo vallense in korten tijd af, in welkers plaatze, eenigen tijd daarna, andere komen aan te groeien.

De Bloemen komen voort aan den oorspronk der bladeren, en dat op stevige en lange voetjens, (in de Maanden van Juny, July, ook wel later, en voornamentlijk ter plaatse des stams, daar de bladeren afgevallen zijn:) dese sijn gemaakt uyt vyf geel-groene ronde bloem-bladerkens, in welkers midden een uytpuylend hooftje sig opdoet, in plaatse van Bloemdraden.

Na 't vergaan der Bloemen, vertonen haar driehoekige Zaadhuyskens.

Dit gewas is seer teder, en kan ook tegens geen koude, het moet weynig waters gegeven worden tot desselfs onderhoud, en 's winters in glasekassen gehouden worden; 't is ook nodig datmen 't selve in 't begin des somers op goede paerdemis set.

Aangaande de kragten, ik en twijfele niet of deselve komen over een met die van

dubitem; quid ulterius circa vires ſentiant Authores Hort. Malab. Vide *Hort. Mal. part.* 2. ut & *Raium Hiſt. Plant. tom.* 2. *fol.* 1888.

Hanc poſſidemus plantam ex munere Domini Laurentii Pyl, Urbis Columbo olim Gubernatoris digniſſimi.

OBSERVATIONES.

Folia decidua, veſtigia relinquunt albicantia, & nonnihil quoque protuberantia, ſpinis munita.

Floribus, qui primò erant ſingulares, emarcidis, tempore hyemali plures ſub iis emergunt novi cauliculi, flores novos umbellatim ferè diſpoſitos ſuſtinentes, ſicuti figura annexa aſteriſco notata, viſui exhibet.

Florum umbilicus planus, & amplus, ſtamina poſſidet terna, quaterna, quina, & plura, breviſſima, ſpadicea, apiculata.

Apices in unoquoque flore bicompoſiti, rotundi, minutiſſimi.

de andere ſoorten van Euphorbium, en wat de Autheuren van den Hortus Malabarius daar ontrent verders gevoelen, ziet het twede deel deſſelfs Boek *hier op na. Alsmede* Ray. Hiſt. Plantarum tom. 2. fol. 1888.

De Heer Laurentius Pijl, doenmaals Gouverneur van Columbo, heeft ons deſe Plante overgeſtuurt.

AANTEKENINGEN.

Wanneer de bladeren komen af te vallen, ſoo laten ſy eenige witte voetſtappen of tekenen na, dewelke wat uytpuylen, en met doorens beſet zijn.

De Bloemen, die in haar eerſte voortkomen eenſaam waren, vergaan zynde, ſoo iſt datter 's Winters onder haar veele nieuwe ſteeltjens voortkomen, dewelke ook nieuw opkomende bloemen onderſteunen, dewelke als dan byna wayerswys (umbellatim) *geplaatſt ſtaan, gelyk de nevensgaande Fig. met een ſterretje aanwyſt.*

Des Bloems navel vlak, en breet zynde, beſit 3. 4. 5. en meer bloem-draden, dewelke ſeer kort, bruyn-ooilentig en gehooft zijn.

Deſer bloemdraaden hoofsjens ſy gepaart, rond, en ſeer kleen.

CAP.

TITHYMALVS INDICVS FRVTESCENS.
Fig. 14

C A P. XIV.

TITHYMALUS INDICUS FRUTESCENS. *Raii Hist. Plant.* TIRU-CALLI *Horti Mal.*	*INDIAANSCH HEESTERAGTIG WOLFS-MELK.*

RAdice constat ligneâ, albâ, stipitem emittente singularem, crassum, tripedalem & proceriorem, è quo rami varii, rigidi, glabri, splendidi, virescentes, inordinati, articulati, producuntur, qui alios quoque ramulos diffundunt. Foliola pauca, nullo ordine posita, hisce adnascuntur ramulis, suntque oblonga, angusta, crassiola: plures quoque ramuli aphylli.

DIt Gewas heeft een witte Wortel, dewelke houtagtig zijnde, een enkelde en dikke stamme voortbrengt, drie en meer voeten hoog groeiende; uyt dese spruyten verscheyde stijve, gladde, groene, en blinkende takken, dewelke sonder ordre voortkomende, en haar in meer andere en kleendere takxkens verdeelende, met weinige, dikke, langwerpige, smalle, en onordentelijk staande bladerkens beset zijn: Ook werden sommige takxkens bladerloos bevonden.

Flores nunquam à me conspecti, multo minus vascula seminalia; sed juxta descriptionem Authorum Horti Malabarici eum cæteris Tithymalorum speciebus parum conveniunt, vasculis seminalibus exceptis, quæ, ut in congeneribus, seminibus quoque ditantur tribus exilibus, rotundis.

De Bloemen, veel min de Zaadbuyskens, sijn van ons oyt gesien; maar volgens de beschrijvinge der Autheuren van den Hortus Malabaricus, hebben sy weinig overeenkomste met de andere soorten van Wolfs-Melk, uytgenomen de Zaadbuyskens, dewelke, nevens andere Wolfs-Melk, ook drie kleene, ronde Zaadjens besitten.

To ta hæc planta succo gaudet lacteo, acri, indigetque multo calore, modico solo, paucoque humore.

De geheele Plante is vol van wit melkagtig, en scherpbytend sap, en begeert tot dessels aanwas veel warmte, niet veel aarde, en weynig waters.

Viribus penè iisdem, queis cæteræ Tithymalorum species & hæc gaudet.

De kragten komen overeen met die van de andre zoorten van Wolfs-Melk.

De facili propagatur non solùm semi-

'T word niet alleen door Zaad, maar

ne, verùm etiam ramulis abſciſſis, & ſolo impactis.

Acceptam referimus hanc plantam Nobiliſ. D. Laurentio Pijl, Gubernatori civitatis Columbo in Ceylona.

ook door afgeſneden takxkens in de aarde geſtoken zijnde, ligtelijk voortgeteelt.

Deſe is ons toegeſonden van den Ed. Heer Laurentius Pijl, Gouverneur van de ſtad Columbo, leggende op het Eyland Ceylon.

CAP.

TITHYMALVS ARBOREUS AMERICANVS COTINI FOLIO

Fig 15

C A P. XV.

TITHYMALUS ARBOREUS AMERICANUS COTINI FOLIO. *Cat. Hort. Med. Amst.*

HÆc planta, ut & eorum semina, nobis transmissa A°. MDCLxxxvi. ex Insula Curacao, inepto nomine *Massinilia Sylvestris*; neutiquam enim Massinilia Tithymali species est, (quamvis incolæ istius Insulæ omnibus plantis lactescentibus, fine ullo discrimine, tribuant nomen *Massinille*) Massinilia verò arborea est planta, & quidem pomifera, sicuti posthac demonstrabitur.

Est huic radix lignea, alba, multifida, succo lacteo acri prægnans, quo non solùm radix, verùm etiam tota turget planta.

Caudex geniculatus, coloris fusci, tripedalis & altior, pollicem crassus; Notandum tamen hanc plantam in solo natali nascentem, crassiorem & staturà altiorem esse.

Rami laterales originem ducunt è geniculis caudicis supremi, foliis cinctis bicompositis, ex adverso pediculis longioribus insidentibus, subrotundis, tenuibus, hilariore viriditate præditis, formâ Cotini Plinii similibus, insigni costâ præditis, è quâ plures emergunt minores, arcuatæ, mucronem haud attingentes.

Flores, quos Mense Julio videre mihi contigit, plures simul juncti, pediculo innitebantur communi, longiori, è quinis petalis constructi, exigui, luteo-virescentes, propriis pedicellis brevibus fulti, medium obsidentibus staminibus tribus, bifidis, ut & stylo prominente.

Flore prætetito, succedit vasculum seminale triquetrum, pediculo longiusculo nutante hærens, è perianthio oriundum, tribusque seminibus instructum.

AMERICAANS BOOMAGTIG WOLFS-MELK, met BLADEREN van COTINUS, of VERUW-LOOF.

DEse Plante, als mede hare Zaden, zijn ons in 't Jaar 1686. *toegesonden uyt het Eyland Curacao, onder een verkeerde benaminge van* Wilde Massinille, *want de Massinille en is geen soorte van Wolfsmelk, (hoewel d' Inwoonders van dat Land, aan alle de Melkgevende Planten, sonder eenige onderscheyd, de name van* Massinille *toeeygenen;) edog Massinille is een Appeldragende boom, gelijk na desen getoont sal werden.*

Dese hare wortel is wit, houtagtig, en in verscheide deelen verdeelt, welkers sap, als mede dat van de geheele Plante, veel, wit, en scherp is.

De stamme in leden verdeeld zijnde, is drie en meer voeten hoog, een duym dik, bruyn van schorsse: en staat te considereren dat dit Gewas op hare natuurlijke groeiplaats, hooger en swaarder word.

De zijde-takken hebben haren oorsprонk uit de leden, die aan het opperste van de stamme staan, als mede de bladeren twe aan twe over malkanderen op lange bladerstelen rustende, en sijn dese bladeren rondagtig, dun, bly-groen van verwe, van gedaante die van de Veruw-loof (Cotinus *van* Plinius) *gelijkende, en begaaft met een groote en uitstekende ribbe, waer uit veele kleene boogwijse aderkens voortkomen, dewelke tot het eynde der bladeren niet komen te strekken.*

De bloemen vertoonen haar by ons in de Maand van July, en staan op lange gemeene steeltjens veel by een, vyfbladerig, kleen, geel-groen van verwe, ider apart op een kort voetjen aen de gemeene bloem-steel vaststitende, in 't midden beset met drie in twee gespouwe bloem-draden, als mede met een uytstekende bloem-stijl.

Na de bloem volgt een drieboekig Zaadbuysken, nederwaerts hangende aen een langagtig steeltje, 't welk uit het bloemkokertjen sijn oorsprонk neemt, in sig bevattende drie zaden.

Plantæ folia hyeme instante sæpius decidunt, novis ineunte æstate succrescentibus.

Tenera admodum planta isthæc, frigus haud ferens, quamobrem in repositorio vitreis fenestris instructo, conservanda.

Succo turget nocivo & acri, quo istius loci Incolæ sagittarum cuspides allinunt, quibus si quis lædatur, in vitæ discrimen deducitur, ob atroces dolores & inflammationes excitatas, quæ insanabiles audiunt, necemque ot plurimùm inducere solent; Mancipiis, arbores in saltibus conscissum exeuntibus, terrorem infert hæc planta ab iis visa, propterea quod ex minima ejus læsione humor acris & causticus in eorum corpora nuda prosiliens, dolorificas excoriationes excitat, cutimque exulcerat; ita ut incautè tractanda non sit.

Gaudet hæc solo modicè irriguo & laudabili.

Tegens de winter soo vallen de bladeren dikwils af, die dan tegens de somer haar wederom vernieuwen.

Dit is een teder gewas, 't geen de koude niet verdragen kan, weshalven men het in glasekasse bewaren moet.

't Selve is vervult van een scherp en schadelijk sap, waer mede d' Inwooners van dat Eyland de punten harer pijlen komen te bestrijken, waer mede soo iemand komt gequetst te werden, in gevaar sijns levens raakt, en dat wegens de sware pijnen, en ontstekinge, dewelke ongeneeslijk gehouden worden, en meest de dood veroorsaken: Wanneer de Slaven in de Bosschen de Boomen gaan bakken, soo schrikken sy, wanneer dit gewas van haer gesien word, om dat na een geringe quetsinge deses Booms, een scherp en brandend vogt op hare naekte ligbamen springende, pijnlijke ontvellingen veroorsaakt, en de huyt doet versweren, soo datmen dit gewas niet sorgeloos en moet handelen.

't Vereyst tot desselfs wasdom matelijke vogtigheyt, en goede aarde.

OBSERVATIONES.

Nullus mortalium hunc fruticem, flore & semine viduum, Tithymali speciebus accensendum esse, hariolaretur; folia enim, præter normam aliorum Tithymalorum, maxima, Cotini supparia, pediculis longioribus fulta, nervis albicantibus prædita, & ut plurimùm tricomposita sunt: Floribus autem seminibusque perspectis, luce meridiana clarius constat, Tithymali denominationem huic competere. Clarissimo Viro P Hermanno in Prodromo Parad. Bat. *Tithymalus Curassavicus folio Cotini, Massinilia Sylvestris*, dicitur. Apud Nobilissimum Jacobum Breynium audit *Tithymalus Surinamensis arborescens, Cotini sive Coccygriæ foliis & facie.*

Flosculi luteo-albicantes, utplurimùm quidem pentapetali existunt, non raro tamen eos (Plantâ commodum solum & calorem nactâ) ita luxuriantes offendimus, ut senis petalis, iisque planis & orbiculatis constiterint: Qui ortu sunt posteriores flores, quandoque tetrapetali sunt & minores: Horum flosculorum petalis imponuntur alia minora, & saturatius colorata petiola, ut liquet ex annexa figura asterisco notata.

Qui primus emergit flosculus, cæteris circumpositis grandior, pediculo longiori quoque innititur.

Hanc plantam vigentem & floribus umbellatim ferè dispositis onustam, Mensibus Majo, Junio, Julio, & Augusto, conspeximus.

Antequam marcescunt flosculi, fructus tricoccos promuot, qui nutantes dependent à pediculis virescentibus, è medio flosculorum oriundis.

Stamina nivea, brevia, apiculas flavescentes gestantia, decem non raró in unoquoque flore numeravimus.

AANTEKENINGEN.

Niemand ter wereld en zoude dese Heester voor Wolfs-melk aansien, soo lang deselve Bloem- en Zaadloos is, want de bladeren sijn ongemeen veel grooter als eenige van de andere Wolfsmelken, gelykende eenigzints die van de Veruw-loof, en versien zijnde van witte zenuen, sittense drie aan drie op lange voetjens: Edog de bloemen en zaden gesien zynde, soo blijkt het middag klaar, dat de benaminge van Wolfs-melk aan dese Plante eygen is. By den Ed. en seer vermaarden Heer P. Hermans werd deselve geheten in sijn Prod. Parad. Bat. Curassausche Wolfs-melk met Veruw-loofs bladeren, *anders* Wilde Massinille *genoemt zynde. Den Ed. Heer J. Breynius heetse* Surinaamsche Boomagtige Wolfs-melk, van gedaante en couleur met Veruw-loof overeenkomende.

Dese hare geel-witte Bloemskens sijn gemeenlyk wel vyfbladerig, maar ons sijn deselve ook wel soo luxuriens ontmoet, datse (van goede aarde, en behoorlyke warmte versien zynde) uit ses bloem-bladeren haar bestaan hadden, sijnde deselve plat, en rond; De laast voortkomende bloemen sijn somtyds kleender, en vierbladerig; op dese bloem-bladeren leggen nog andere kleendere bloem-bladerkens, gelyk sulkx uit de figure, met een sterreken getekend zynde, is blykende, en zyn dese laatste hooger van couleur.

De eerst voortkomende Bloem, is grooter als een van de andere omstaande, deselve steunt ook op een langer voetjen.

In de Maanden van May, Juny, July en Augustus sijn ons dese hare Bloemen, byna wayers-wys gerengeert zynde, voorgekomen.

Eer dat de Bloemkens komen te verdrogen, soo brengen sy driezadige vrugten voort, dewelke nederwaarts hangen, aan groene steeltjens, dewelke uyt het midden der Bloemkens voortkomen.

In yder bloemken hebben wy dikwils tien witte, korte bloem-draden gesien, die versien waren van geele hoofjens.

C A P.

TITHYMALUS CURASSAVICUS MYRTI FOLIUS.
Fig. 26

C A P. XVI.

TITHYMALUS CURASSAVICUS MYRTI-FOLIUS, FLORE PAPILIONACEO, COCCINEO, PARVO. *Parad. Bat. Prod.*

Radice est albâ, lignosâ, crassiusculâ, caudicem producente digitum transversum crassum, teretem, geniculatum, bipedalem, & proceriorem cortice obscurius viridi cinctum, parte supiore ramosum.

Folia incondita ad Myrti foliorum formam accedentia, crassa, glabra, atro-viridia, in nostrate solo cœloque circa finem autumni decidua.

Summis ramis flores insident coloris sanguinei, singulares, floribus Papilionaceis subpares, pediculis longioribus fulti, & variis staminibus, stilum circumstantibus ornati.

Singulis floribus quatuor succedunt semina, capsulis seminalibus quadrangularibus inclusa, è quorum summo spiculum tenue prominet.

Aëris rigidioris injurias ægrè fert, ideoque multo calore, pauco humore, soloque macro indiget.

Propagari & multiplicari patitur per surculos terræ commissos. Hæc planta omnibus partibus lacteo, acri, & vellicante succo impraegnata, brevi vesiculas in cute excitare valet, ita ut, usum intrinsecum humano generi nocivum esse, crediderim.

Hanc plantam possidemus munere Nobiliss. & Strenuiss. Viri, D. Simonis à Beaumont Nobiliss. & Præpotentiss. D. Ord.

CURASSOUSCHE WOLFS-MELK, MET MYRTUS BLADEREN, en een KLEINE PAPILIOENSWYSE SCHARLAKE-RODE BLOEM.

Dit gewas heeft een dikagtige, witte, en houtagtige wortel, waar uyt een rond, geleed, en een vinger dik stammeken voortgebragt word, het welke van een donker-groene bast omvangen, en van boven in takken verdeeld zijnde, twe voeten hoog, ook wel hoger, komt te groeien.

De bladeren staan irregulier, en zijn van gedaante of forme na die van de Myrtus wat hellende, glad, dik, donker-groen, en vallen hier te lande tegens het uytgaan van den Herfst af.

De Bloemen staan eensaam aan het uyterste der takxkens; deselve sijn bloet-rood van couleur, hellende, wegens hare gedaante, na die van de Papilioen-bloemen (Papilionacei,) *rustende op langagtige steeltjens of voetjens, en sijn versien van verscheide bloem-draden* (stamina) *die haar rontom de bloemstijl laten vinden.*

Na dat de Bloemen komen te vergaan, soo volgender vierhoekige Zaedhuyskens, uit welkers midden een angeltje voortgebragt werd, en werden in dese huyskens vier zaden onthouden.

Nadien dit gewas geen koude verdragen kan, soo moetmen het in een warme plaetse bewaren, 't selve in magere aarde settende, en weynig waters gevende.

Het kan wel aangequeekt en voortgeset worden door afgesnede, en in de aarde gestoke takjens: Ook kan het wel bleynen in 't vel verwekken, wanneer het melk-witte en scherpe sap, waar van dit gewas alsints versien is, op het vel gelegt word: soo dat ik het innerlijk gebruyk voor de menschen schadelijk houde.

Wy hebben het gekregen van den Ed. Heer Simon van Beaumont, Secretaris van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland

Q Holl.

Holl. & Westvr. à Secretis, cui ob publica, in rem Botanicam merita, immensum debet orbis noster.

OBSERVATIONES.

Inter plantas rariores jure merito reponenda quoque hæc Tithymali fruticosi species, quæ, non solùm ob florum intentissimè rubentium colore hilariore, spectanti arridet, verùm etiam oculos formâ admirandâ moratur.

Hæc nobis succrevit ad tricubitalem proceritatem, in ramos pedales & breviores, ad exortum tenuiores, paucisque foliis amictos, brachiata.

Foliorum mira est varietas non solùm magnitudine, verùm etiam formâ, idque secundum solum, cui committitur planta, ea, quæ summis insident ramis, formâ haud sunt disparia foliis Myrtinis, ima verò & ortu prima, sunt magna, subrotunda, minusque mucronata, & admodum crassa, ad longiuscula intervalla posita, ut & maculis purpurascentibus non paucis notata, ab angusta basi brevissimis pedicellis ramis cohærentia, & in latum sese diffundentia; suntque vel ipsa Portulacæ nostratis foliis crassiora, solidiora, rigidiora, & margine subinde undulata.

Hisce defluxis, vestigia albicantia in caudice relinquuntur, quæ prima fronte visa, genicula quidem mentiuntur, sed minus aptè dicitur caudex hujus plantæ geniculatus.

Flores, summis ramis insident singulares, suntque tetrapetali difformes, extrinsecè saturo colore sanguineo, intrinsecè verò dilutiore prædìti: Petalum supremum galeam repræsentat, estque nonnihil excavatum, hic duo emergunt staminula, adeò brevia, ut nudis oculis vix conspici possint; hisce insident apices luteoli, sphærici, lucidi: Galeâ dictâ ablatâ, in conspectum producuntur alia duo ejusdem generis staminula apiculata, è parte interiore petalorum lateralium magnitudine cætera longè superantium, & introrsum reflexorum, oriunda. Quartum & ultimum petalum sub galea situm extremo bifidum, imò trifidum & quodammodò quadrangulare.

Præter staminula supracitata in intimo flore decem alia occurrunt stamina, quorum quina longiora, totidemque breviora existunt pilosa, ad exortum dilutè viridia, versus apices rubicunda, quæ cætera antecellunt proceritate, apicibus gaudentia bicompositis, pullis, puncto luteo notatis: breviora verò, apicibus sunt viduata. Hisce decem annumeranda quoque sex alia stamina, prædictis breviora, quorum tria sunt apiculata, totidemque apicibus destituta: & quod notandum inter omnes apices memoratos, hi ultimi præcedentes omnes magnitudine præcellunt.

Stylus, staminibus triplo aut quadruplo crassior, pilosus, staminibus concolor, circa extremum ventricosior factus, in vasculi seminalis rudimentum & sic porrò in vasculum seminale triquetrum extumescit, processu prominulo extremo bifido, coloris sanguinei, è sui medio emergente. Singula vascula tria continent semina.

Florum petalis à se invicem deductis, guttula liquoris limpidi, instar Sacchari dulcis, occurrit.

en Westvriesland, aen wie de gantsche wereld verpligt is, wegens d'occasie, die hy heeft gegeven, om tot kennisse der Uitheemsche Gewassen te komen.

AANTEKENINGEN.

Dese Heesteragtige soorte van Wolfs-melk moet ook met regt onder de rare soorten van Gewassen gerekend werden, wiens aangenaame schoon rode couleur niet alleen welgevallig is, maar ook soo staan onse oogen als opgetogen over hare wonderlyke gestaltenisse.

Het is by ons drie ellebogen hoog opgeschoten, en verdeeld sig in takken van een voet lang, ook wel korter, dewelke aan 't begin of grond, dunder zyn, als wel in haren voortgang, en werden met weynige bladeren bekleet.

Na de gesteldheyt van de aarde, daar dese Plante in groeit, soo syn desselfs bladeren sonderling van den anderen onderscheiden, en dat niet alleen ten opsigt van hare groote, maar ook wegens hare gedaante; die gene, dewelke aan 't bovenste der takken sitten, gelyken wat na die van de Myrtus, maar de onderste, en eerst voortkomende, syn groot, rondagtig, seer dik, niet spits toelopend, een weynig van elkander staande, smal aan haar grond, en verders breet toelopend, met veele purpur-verwige vlakken getekend, de Porceleyn-bladeren in dikte geensints wykende, ook steviger, en vaster als deselve, aan hare zyde somtyds wat op en nedergaande, en door bysonder korte steeltjens aan de takken gehegt.

Dese bladeren afgevallen zynde laten eenige witte voetstappen en tekenen na, dewelke met het eerste opslag der oogen gesien zynde, wel eenige leden representeren, maar nader besien zynde, bevint men sulkx valsch te wesen; soo datmen dit stammeken, geen leden toeschryven kan.

De Bloemen sitten aan de uyteynden der takxkens, en dat eensaam, synde irregulere vier-bloem-bladige (tetrapetali difformes) *Bloemen, welkere couleur uytwendig hoog-bloet-root, en van binnen ligt-bloet-root is: Het bovenste bloemblad, verbeeld een helmtjen, en is wat uytgeholt, ontrent welke holte twe bloem-draden haar opdoen, die soo korte zyn, datmense sonder vergroot-glasen naulyx sien kan, dese syn van ronde, geele, en blinkende hooftjens versien: Dit helmtje weg genomen zynde, komen ons nog twe andere gehoofde bloem-draden uit het binnenste van de twe op zijde staande bloem-bladeren voor, en komen dese Bloem-draden in 't geheel overeen met de voorgaande. Dese twe op zy staande Bloem-bladeren overtreffen alle de andere in grootte, en syn binnewaarts omgebogen. Het vierde en laaste Bloem-blad onder 't gesyde helmtje geplaast zynde, is eenigzints vierkantig, en aan het uyterste in tween of drien gesneden.*

Nevens de bovengemelde Bloem-draden werdender in 't binnenste des Bloems nog tien andere gevonden, waar van datter vyf lange, en vyf korte zyn, dese syn hayrig, aan haar grond ligt-groen, en roodagtig aan haar eynden, die nu de langste onder dese zyn, deselve hebben twe swarte hooftjens, met een geel stipjen. de andere vyf korte en zyn van geen hooftjens versien. By alle dese gesyde Bloem-draden werdender nog ses andere gevonden, korter zynde als de voorgaande, hier van syndet alweer drie hoofdeloos, en de andere drie van hooftjens versien: en staat te considereren dat dese laatste topjens groter syn als eenige van de andere.

De Bloemstyl 3.4. maal dikker zynde als de Bloem-draden, is hayrig, en eencoulenrig met de Bloem-draden, dese ontrend het bovenste dikker geworden zynde, set sig tot een beginsel, en soo verders tot een volkome driehoekig Zaadhuysken, uyt wiens midden een ver uytstekend root puntje voortkomt, 't welk aan 't eynde in tween is gescheyden; yder Zaadhuysken heeft drie zaden in sig.

De Bloem-bladeren wat van den anderen gedruwt zynde, vertoond sig een heldere en suyker zoete druppel waters.

PLANTA LACTARIA AFRICANA. Fig. 27

CAP. XVII.

PLANTA LACTARIA AFRICANA.

Radicem ejus conspicimus obliquam, calamum scriptorium crassam, fibris paucis donatam.

Caudicem erigit sescunciam altum, crassitie pugnum non rarò superantem, rotundum, ligneum, cortice griseo vestitum, tuberculis suis Pini fructum imitantem; hujus pars superior stolonibus stipatur spithameis, dodrantalibus & brevioribus, qui ad caudicem unciam crassi, tuberculis quadrangularibus, superiore autem parte squamis oblongis, amicti, Pini fructus quoque æmuli.

Foliola incondita per stolonum partem superiorem nascuntur angusta, semunciam longa.

Lac fundit quacunque parte læsa.

Crescit locis aridis ad Promontorium Bonæ Spei; sub climate nostro flores, multò minus semen protulit.

Præservanda hyeme à brumæ injuriis, in convenienti hybernaculo, ubi tota hyeme vernat, locata.

OBSERVATIONES.

Quamvis à nemine hactenus descripta sit isthæc Planta; audit tamen Breynio Nobilissimo Prodrom. 2

AFRICAANSCHE MELK-GEVENDE PLANTE.

DE wortel loopt schuyns door het aardrijk, in dikte met een schrijfspenne overeenkomende, en met weynige zazelingen versien.

Desselfs stammeken regt sig anderhalve duym hoog van de grond op, die een vuyst in dikte somtijds komt te overtreffen; deselve is rond, houtagtig, omvangen met een grauwe schorsse, en wegens sijne knobbelen een Pijn-appel gelijkende; uyt het bovenste van dit stammeken komen seer veel en digt byeen staande scheuten voort, dewelke een spanne, ook wel drievierde van een voet lang zijn, somtijds mede wel korter; aan haar grond sijnse een duym dik, en aldaer met vierkante heuveltjens beset, maer boven aen doen haar langagtige schubbens op, verbeeldende mede de vrugt eenes Pijnappels.

De bladeren groeien sonder ordre langs het bovenste van de geseyde scheuten, deselve sijn smal, en een halve duym lang.

Men bemerkt, datter uyt dit Gewas, waer het ook gequest word, een melkagtig sap komt te vloeien.

Het wast op de Caap de Goede Hoop, en dat in sandige en drooge plaatzen; onder dit ons climaat en heeft het nog geen bloemen, veel min eenig zaad, voortgebragt.

Men moet het voor koude en guure winden des winters wel bewaren, en dat in een bequaem winterhuys, alwaar het de geheele winter groen blijft.

AANTEKENINGEN.

Hoewel dese Plante tot nog toe van niemand beschreven is, soo werdse nogtans van de Heer J. Breyne gedogt in sijn

Tithymali fortè genus Planta lactaria Africana, Pini fructuum facie, cui & nos suffragamur.

Folia quidem admodum angusta & nonnihil mucronata, sed satis crassa, succo niveo non admodum urente turgentia, nullisque pedicellis fulta.

2. *Prodromus*; *met de name van* Melk-gevende Africaansche Plante, van gedaante een Pijn-appel gelijkende, en mogelijk onder 't geslachte van Wolfs-melk behorende.

Desselfs steelloose bladeren zijn wel seer smal, maar ook redelyk dik, vervuld met een sneeuw-wit sap, 't welk niet seer scherp is.

CAP.

ALCEA BENGALENSIS SPINOSISSIMA
Fig. 18

CAP. XVIII.

ALCEA BENGALENSIS SPINOSISSIMA ACETOSÆ SAPORE, FLORE LUTEO-PALLIDO, UMBONE PURPURASCENTE.

Anno M DC Lxxxviii. Nobilissimus Dominus Henricus van Rheede, *tot* Drakesteyn, Toparcha in Meydrecht, &c. hujus Plantæ semina, nomine *Nelta*, insignita, ad nos transferri curavit; è quibus hanc educavimus plantam, cui radix nivea, lignea, numerosis fibris capillata.

Caulis neutiquam teres, ast verò angulosus, cortice herbido amictus, sentibus undique horrens, hominis proceritatem assequitur.

Rami inordinatè positi, spinis quoque armati, foliis ornantur digitatis, in quinas lacinias profundissimas divisis, quæ laciniæ digitum longæ, mucronatæ, nonnihil pilosæ, serratæ, gustu Acetosæ nostratis æmulæ.

Flores ex alis foliorum emergunt peculiari pediculo longiori fulti, pentapetali, amæno colore luteo-pallido, formâ Alceæ Vesicariæ Capitis Bonæ Spei similes, quorum calix in decem segmenta divisus.

Petala magna, ad utrumque extremum lata, oris inæqualia, unguibus purpurascentibus, umbonem repræsentantibus, prædita; quorum medium conus occupat floridus, concolor, multis staminibus, veluti ramulis, præditus.

Floribus emarcidis, succedunt vascula seminalia in quinque partes dehiscentia, in quibus semina hospitantur reniformia, oblonga, exterius gibbosa, interius ad medium concava, colore subfusco.

DOORNAGTIGSTE SIGNAARTSKRUID VAN BENGALA, met een ZURINGAGTIGE SMAAK, BLEEK-GEELE BLOEM, en een PURPUR-VERWIGE SCHILD.

Anno 1688. *is ons door den Ed. Heer Henrik van Rheede tot Drakesteyn, Heere tot Meydregt &c. het zaed van dese Plante toegesonden, onder de name van* Nelta, *en hebben wy deselve opgequeekende, bevonden wit van wortel te zijn, ook hard en houtagtig, met veele veselen versien.*

De steel een mans hoogte bereykende, is geensints rond, maer hoekig, met een groene bast, en overal met scherpe doornen beset.

De takken onordentelijk voortkomende, en met doornen beset, hebben gevingerde (digitata) *bladeren, in vijf diepe verdeelingen verdeeld, dewelke een vinger lang, voor spits toelopende, eenigzints hayrig, en gescharert zijn, hebbende de smaek van onse Suering.*

De Bloemen komen voort uit de oxelen der bladeren, staende op byzondere lange steeltjens; deselve zijn vijfbladerig, van couleur ligt-geel en aengenaem, die van de Alcea Vesicaria Capitis Bonæ Spei van maeksel niet ongelijk, welkers bloem-kelk in tien deelen verdeeld is.

De bloem-bladeren (petala) *sijn groot, en breet, soo wel aen haer begin, als uiteynden, aen den omtrek gekartelt en ongelijk, welkers nagels met een purpure-schildwijse vlak begaeft zijn: uyt het midden der bloemen doet sig op een kegelwijse bloeiende stijl, met veele takjens-wijse bloemdraden, die met de stijl in couleur overeenkomen.*

Na de bloemen komen de Zaedbuyskens te voorschijn, die haer in vijven openen, waer in haer de zaden ontbouden, dewelke langwerpig, van buyten bultig, binnewaerts ingebogen en niersgewijse van maeksel zijn, en bruynagtig van couleur.

Majorem affinitatem habet cum Acetosa Indica Bontii, quam cum Narinam Poulli Hort. Mal p. 6. cujus folia in tria segmenta sunt dirempta.

Tenera admodum est hæc planta annua, quæ multo calore indigens, singulis annis è semine renovanda.

Oleracea est herba, cujus folia refrigerandi vi prædita, oleribus, Acetosæ loco, commiscentur.

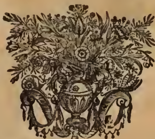
Ex corticibus caulium exsiccatorum, atque excoriatorum, funes conficiuntur, Cannabe tamen infirmiores.

Dit gewas heeft meer overeenkomste met de Oost-Indische Suering van Bontius, als met de Narinam Poulli Horti Mal. p. 6. wiens bladeren in drie deelen sijn gesneden.

Dese jarige Plante is seer teder, hebbende veel warmte van noden, en word jaerlijkx vernieuwt door zaed.

Het werd onder de Moeskruyden gesteld, wiens bladeren verkoelend, en in plaets van Suering in de Moesen gedaen worden.

Uyt de bast van de gedroogde en afgeschelde stenge werd touw gemaeckt, onsterker zijnde, als dat van Hennip.

ALCEA AMERICANA ANNVA FLORE ALBO, MAXIMO FRVCTV MAXIMO SVLCATO Fig. 19

C A P. XIX.

ALCEA AMERICANA ANNUA, FLORE ALBO, MAXIMO, FRUCTU MAXIMO PYRAMIDALI, SULCATO.

Anno M DC Lxxxvi. enata nobis, ex semine è Surinama allato, hæc planta, nomine *Okkoro*, è cujus radice alba, fibrosa, stipes protruditur bipedalis, diametro unciali, librò saturatè viridi præditus.

Folia longis petiolis suffulta, Vitis aut Ricini haud dissimilia, ternis, quinis, senis, septenisve mucronatis, & circa margines crenatis lobis profundè dissecta, sapore fatuo: Hisce deciduis vestigia remanent protuberantia, unde caulis quasi nodosus apparet.

Flores inodori, pentapetali, ad alas foliorum singulares prodeunt, pediculis crassioribus nixi; horum petala albicantia, unguibus gaudent purpurascentibus, medium occupante columellâ flavâ apice purpureo donatâ.

Floribus emarcidis succedunt vascula seminalia, profundè sulcata, longa, crassa, erecta, in apicem acuminata, in quinas, denasve carinas, per maturitatem dehiscentia, colore griseo, in quibus, more congenerum semina continentur numerosa, subrotunda, coloris ex griseo-nigricantis, quorum medulla alba, farinacea ac fatua.

Eodem, quo floruit, anno, putredi-

EENJARIG AMERICAANS SIGNAERTS-KRUID, met een WITTE GROOTE BLOEM, en SEER GROOTE PYRAMIDS-WYSE, en GEVEURDE VRUGT.

In't Jaar 1686. *hebben wy dit gewas opgekregen, uit Surinaams zaad,'t welk ons met de name van* Okkoro *is overgestuurt. De wortel wit en zazelrijk zijnde, brengt een twee voet hooge stenge voort, dewelke een duym dik is in de diameter, en omvangen van een donker-groene schorsse.*

De bladeren, die op lange steeltjens sitten, sijn die van de Wijngaart, of Wonderboom niet qualijk gelijkende, en in drie, vijf, ses, of seven, aan de kant geschaarde, en smakelose verdeeldheden, gesneden; Dese afvallende, laten soodanige uytpuylende voetstappen en tekenen na, dat de steng schijnt als knobbelig te wesen.

De bloemen sijn reukloos, vysbladerig, sittende op dikke steeltjens, die uyt de oxelen der bladeren voortkomen, en dat eensaam; dese hare bloem-bladeren sijn wit, uytgenomen hare nagels, dewelke purpurverwig sijn; in't midden der Bloemen vertoont sig mede een geele columme, aan't eynde versien van een purpur-verwig topjen.

Na't vergaan der Bloemen, doen haar lange, dikke, regt-op-staande, diep geveurde, en puntige Zaadhuysen op; dese openen haar in vyf, ook wel in tien kielwijse verdeelingen, en sijn dese grauw van couleur, waar in, op de wijse van hare mede soorten, veele rond en swartagtige grauwe zaden onthouden werden, welkers inwendig merg wit, meelig, en smakeloos is.

In't selve Jaar als het gebloeit heeft, is

ne correpta est; annotina enim est planta, quotannis femine renovanda.

het bedurven en vergaan, door dien het een eenjarig gewas sijnde, alle jaar op nieuws gesayt moet werden.

Inter plantas amœniores, à florum cultoribus, reponendam esse, censeo, *ob florum elegantiam.

Om de voortreffelijkheyt der Bloemen, oordeele ik, dat het van de Liefhebbers onder de playsantste Planten behoort gesteld te werden.

Multo indiget calore, humore, soloque convenienti.

Het heeft veel warmte, vogtigheyt en goede aarde van noden tot dessels oeffening.

C A P.

CISTVS LEDON FLORE MACVLÂ NIGRICANTE NOTATO *Fig* 20

CAP. XX.

CISTUS LEDON, FLORE MACULA NIGRICANTE NOTATO.

Joh. Bauhin.

QUantumvis hæc Cisti species satis superque ab aliis Auctoribus sit descripta; tamen ob florum amænitatem Iconumque delineationem rudiorem & imperfectam, ab aliis traditam, non incontinnum fore existimavi; hanc quoque exhibere, nullà factà novà descriptione, contentus eà, quam concinnavit & publici juris fecit Carol. Clusius, rarior. Plant. Histor. lib. primo, cujus verba hæc sunt. *Primum igitur Ledon fructicat ad hominis altitudinem, quam etiam interdum superat; ramis frequentibus, lignosis, duris, nigris: Folia, quemadmodum & rami, ex adverso sita sunt, oblonga; transversum digitum quaudoque lata, nonnunquam etiam latiora, supernè ex viridinigricantia, infernè candicantia; quæ cum tenellis ramulis pingui quodam odorato; calido; & transparente liquore adeò copioso aspersa sunt; ut procul etiam ex splendore conspici & agnosci possit, odor autem octava miliaris Germanici parte naribus percipi: flore est inter reliqua Cisti genera & pulcherrimo & amplissimo, magnæ Rosæ instar, simplici quinque-foliorum textura, omninò interdum albo, sed cujus singula folia circa unguem ex purpurâ-nigricante maculâ Rhomboide, nunc majore, modò minore & angustiore; utplurimum infecta sunt; floris umbilico multis croceis fibris pleno; ut in aliis Cisti generibus: capitula in longis pediculis; foliisque suis denudatis; omnium maxima; rotunda ferè & plana; non mucronata, & sæpenumero decagona, dura, interius flavescentia, quibus dehiscentibus, semen decidit copiosum, subrusum, omnium minutissimum.*

CISTUS LEDON, WIENS BLOEM met een SWARTE VLAK GETEYKEND IS.

HOewel dese soorte van Cistus van andere Autheuren meer als genoegsaam beschreven is; soo heb ik niet te min geraatzaam gevonden, soo van wegen de schoonheyt des Bloems, als onvolmaaktheyt van de aftekeninge, die andere daar van gedaan hebben, dese hier nevens te laten gaan. Ik en sal hier geen nieuwe beschrijvinge maken, maar my vergenoegen met die gene, dewelke Car. Clusius in 't eerste boek vau sijne Historie der rare Planten, daar van gemaakt heeft; wiens woorden aldus zijn luydende. De eerste Ledon groeit mans hoogte; die sy ook wel komt te overtreffen, en dat met veele houtagtige; harde, en swartagtige takken, dewelke soo wel als de bladeren twe aan twe tegen over malkanderen staan: Dese bladeren sijn langwerpig, in breete somtijds met die van een vinger overeenkomende; ook wel breeder, van boven donker-groen, van onderen witagtig; sy sijn ook nevens de jonge takxkens met een seekere vette, welriekende; verwarmende, en doorschynende vogtigheyt soodanig beset, datmen deselve ook door het blinken, en desselfs reuk een half quartier van een duytsche mijl ver gewaar kan worden: de Bloem is onder alle soorten van Cistus de schoonste, en kloekste; een groote enkelde Rose niet ongelijk, bestaande uyt vijf bloem-bladeren, dewelke geheel en al wit zijn, uitgenomen aan hare nageltjens, die gemeenlijk met een purpuragtig swart vlakjen getekent zijn, 't welk een Rhombus van figuure gelijkende, somtyds groot, dan ook wel kleen is, zijnde ondertusschen de navel des Bloems mer veele Saffraan-verwige bloem-draden vervult; gelijk in d'andere geslagten van Cistus: De Zaad-huyskens, op lange voetjens rustende, zijn de grootste van alle de andere, en byna rond, en eenigsints vlak en effen, geensints puntig en menigmaal tien hoekig, hard, van binnen geelagtig; dese Zaadhuyskens open gaande storten veel rosagtig en seer kleen zaad uyt.

Inter hasce Cisti species reperitur quoque alia, floribus emaculati candoris.

Hispania ut & Lusitania alunt hanc plantam.

Sub nostro climate duriore onerantur floribus Mensibus Junio, Julio; quibus deciduis succedunt vascula seminalia & semina matura, hisce solo commissis, in Belgio sese propagari patitur hæc arbuscula, ad plures annos superstes, modò tempore hyemali in hybernaculo convenienti conservetur.

Æstate & calore, nec non irrigatione frequentiore indiget.

Hujus resina Pharmacopolis nostratibus notissima, nomine Ladani, seu Labdani.

In Horto nostro vigent & florent quotannis multæ Cisti species, ut patet ex Cat. Hort. Amstel. quarum figuras huic adjungere, consultum minimè duxi.

Onder dese soorten van Cistus wert 'er ook een gevonden, dewelke gants en gaar wit, en sonder vlekken is.

Spanje en Italie sijn de natuurlijke groeiplaatsen deses gewas.

Onder dit ons koud climaat bloeyt het in de Maanden van Juny en July, en na de Bloemen doen haar de Zaedhuyskens, en ook rijpe zaden op, dewelke hier te Lande gesayt zijnde, tot Boomkens komen te groeien, die veele jaren kunnen overblijven, indien men deselve des winters in een bequame winterhuys komt te setten.

Des somers vereyst dit gewas veel warmte, ook moetmen dikwils begieten.

Den harst, die uyt dese Boomkens voortkomt, is by onse Apothekers seer wel bekend, en dat met de name van Labdanum of Ladanum.

In onsen Hof bloeyen jaarlijkx veele soorten van Cistus, gelijk zulkx blijkt uyt onse Catalogus Horti Amstel. welkers figuren ik niet nodig geagt hebbe hier by te voegen.

CAP.

Fig. 21

OXYS BULBOSA AFRICANA ROTVNDIFOLIA CAVLIBVS ET FLORIBVS PVRPVREIS AMPLIS

C A P. XXI.

OXYS BULBOSA AFRICANA ROTUNDIFOLIA, CAULIBUS & FLORIBUS PURPUREIS AMPLIS.

Nobilissimus & strenuissimus D. Simon vander Stel, Promontorii Bonæ Spei Gubernator Dignissimus, inter alias plantas, hasce nobis quoque transmisit bulbosas radices, aliquot fibris capillatas, cortice duro, fusco, obductas, magnitudine nucis avellanæ, quæ, cortice ablato, in duas tresve squamosas radiculas separantur; ex hisce emergunt folia terna, pediculis longis, crassis, purpurascentibus nixa, partim humi fusa, partim erecta, per extremum rotunda, saturatè viridia, infernè dilutiore viriditate prædita, sapore acido.

Flores, è calyculo in quinque lacinias diviso, emicant, satis grandes pro plantæ magnitudine, pentapetali, ex rubeo suavè-purpurei, nonnihil odori, quorum fulcra sunt pediculi debiles & fragiles.

Priusquam flores sese explicuère convolvuli modo convoluti sunt, quibus pereuntibus succedunt vascula seminalia, in quina loculamenta divisa, semina exilia continentia.

Sub climate nostro floret Mense Aprili & Majo, quod visu pulchrum atque venustum; hyème in fictili & hybernaculo præservanda à brumæ injuriis.

Multiplicanda non solum semine, verùm etiam bulbis junioribus, qui, cortice crasso ablato, separandi & terræ committendi; vetustiores interim, post-

AFRICAANSCHE CLAVERZUERING, met BOLAGTIGE WORTELEN, RONDE BLADEREN, en GROOTE PURPURE BLOEMEN.

De seer Edelen en Gestrengen Heer S. van der Stel, Gouverneur van de Caap de Goede Hoop, heeft ons onder andere Gewassen, de Bollekens van dese Plante mede overgesonden, omvangen zijnde van een harde bruyne schelle, niet sonder afhangende hair-worteleu; deselve zijn van groote een basenoot gelijk, en van de buytenste schelle ontbloot zijnde, verdeelen sy haar in twe, of drie schub-wijse bollekens: Hier uyt komen de bladeren te voorschijn, drie by een, steunende op lange, dikke, purpur-verwige voetjens, dewelke ten deele regt op staan, ten deele tegens het aartrijk aan leggen, voor aan zijn dese bladeren rond, donker groen, van onderen licht groen, en suur van smaak.

De bloemen, dewelke, na proportie van de plante vry groot zijn, komen uyt vyfbladerige kelkxkens voort, en sijn ook uit vijf bloem-bladeren bestaande, schoon purpur-verwig, met weynig reuk, en op swakke en brose steeltjens rustende.

Eer dat de bloemen haar komen te openen, zijnse in een gerolt op de wyse van de convolvuli *of Winden: Hier na volgen de zaatbuyskens, die in vyven opengaande, kleene zadeu in haar onthouden.*

Hier te lande bloeit dit gewas, in de Maanden van April en May, 't welk lieflijk en aangenaam is om te zien; en moet des winters in potten en in een winterbuys geset worden wegens de koude.

Desselfs voortteelinge en geschiet niet alleen uyt het zaad, maar ook door de jonge bollekens, dewelke van de buytenste schelle ontbloot zijnde, verdeeld en in de aarde

quam flores edidère ; in nihilum rediguntur.

Usu & virtute refrigerante cum Trifolio Acetoso nostrate convenit.

Quæ à D. Breynio in Cent. prima cap. 46. describitur, hujusce plantæ species, aut potius varietas est habenda, quoniam cauliculi, flores & folia sustinentes, virore nitent, in nostra autem, ex rubeo-purpurei sunt.

gestooken werden; ondertusschen werden de oude bollekens na het bloeijen vernietigt.

Van wegen het gebruyk en verkoelend kracht, komt dit gewas over een met onse in-landsche Claver-zuering.

Die gene dewelke van d'Heer Breyne in sijn eerste Centurie cap. 46 beschreven word, moet voor een medesoorte, of liever voor een veranderinge van dese gehouden werden, na dien de steeltjens, die de bladeren en bloemen ondersteunen, blinkend-groen, en dese onse in tegendeel uyt den rode purpur-verwig zijn.

CAP.

Fig. 22

OXYS BVLBOSA ÆTHIOPICA MINOR FOLIO CORDATO

CAP. XXII.

OXYS BULBOSA ÆTHIOPICA MINOR, FOLIO CORDATO, FLORE EX ALBIDO-PURPURASCENTE.

EX hujus radicibus, extrinfecùs pullis, teretibus, fquamofis & duris, præcedentis non diffimilibus, cauliculis autem altioribus, tenuibus, ex viridi-purpurafcentibus, fuprema parte ramofis, exeunt folia tricompofita, Trifolii vulgaris æmula, cordata, fuperiore parte virefcentia, inferiore purpurafcentia, fapore acido.

Flores, ex perianthio quinque partito, producuntur pentapetali, convoluti, quemadmodum præcedentes, ex albo languidè-purpurafcentes, ferè inodori, longis pediculis innitentes.

Vafcula feminalia oblonga, pentagona, quæ per maturitatem in quinque partes dehifcunt, feminibus pufillis, diverfis, repleta.

Anno M DC XC. Menfe Majo floruit ifthæc planta in Horto noftro Medico.

Non folùm propagatur & multiplicatur femine, radicibufque, verùm etiam bulbis oblongis, qui innafcuntur ramulorum divaricationibus, quod in nonnullis Tulipis quoque evenire experimur.

Eandem credo effe hanc plantam, quam defcripfit & delineavit Bodæus à Stapel in Theophr. lib. 4. cap. 4. fol. 336.

Frigoris eft impatiens, virefque convenire cum antecedente, fapor ejus indicat.

KLEEN, BOLAGTIG, MORELANDS CLAVER-ZURING, met HERTSWYSE BLADEREN, en WITAGTIGE PURPURE BLOEMEN.

Uit defes gewas wortelen, dewelke rond en lang, fchubagtig, hard, van buyten fwart, en de voorgaande niet ongelijk zijn, alsmede uit der felver fteeltjens, dewelke dun, purpuragtig groen zijnde, hooger als de voorgaande opwaffen, en haar van boven in takken verdeelen, komen de bladeren voort, dewelke uit drie te zamen zijn gefteld, hardswijs, die van de gemene Claveren gelijkende; defe zijn van boven groen, van onderen purpuragtig, en fuur van fmaak.

De bloemen komen voort uit een kelkje, 't welk in vijven is gefpleten; defelve fijn vijfbladerig in een gerolt, gelijk als de voorgaande, witagtig van couleur, met een weynigsken purpuragtigheid vermengt, byna reukloos, fteunende op lange voetjens.

De Zaadbuyskens fijn vyfkantig, langwerpig, dewelke rijp geworden zijnde, haar in vijf deelen komen te openen, waar in verfcheyde kleene zaatjens onthouden worden.

In 't Jaar 1690. heeft dit gewas in de Maand van May gebloeit in den Hortus Medicus.

't Selve en word niet alleen voortgeteelt en vermenigvuldigt door 't Zaad, en desfelfs wortelen, maar ook felfs door langwerpige bollekens, die tuffchen de verdeelde fteeltjens voortkomen, 't welk men ook in verfcheyde Tulpen gewaar word.

Ik vertrouw dat dit gewas 't felve is, 't geene Bodæus à Stapel in Theoph. lib. 4. cap. 4. fol. 336. befchreven, en afgebeeld heeft.

't En kan tegens geen koude, en dat het in kragten met de voorgaande overeenkomt, geeft de fmaak te kennen.

X OB-

OBSERVATIONES.

In hisce floribus dena numerantur stamina, ex albido virescentia, quorum quinque longiora, totidemque breviora existunt, apiculis luteis ditata.

Styli quini, rarò quaterni, apicibus coloris herbacei instructi, parte superiore tenuissimi, inferiore verò, ubi futuræ capsulæ seminalis rudimentum constituunt, crassi.

Semen Violarum semini haud dissimile, præter commune involucrum pentagonum, unumquodque peculiari includitur membranæ niveæ, quâ lævi attactu dehiscente celeriter in se contrahitur & crispatur, semenque raptim erumpit.

Viget floretque per totam ferè æstatem.

Hanc plantam cum innumeris aliis ex India Orientali in Hortum Medicum transferri curavit Nobilissimus & Amplissimus Dominus J. Huydekoper, Eques, Dominus in Maarseveen & Neerdijk &c. Consul & Senator Urbis Amstelodamensis, ac Director Societatis Indiæ Orientalis &c. &c.

AANTEKENINGEN.

In dese Bloemen werden tien bloemdraden geteld, uit den witte-groen, waar van datter vyf lange, en vyf korte sijn, dese sijn versien van geele topjens.

Ook is yder bloemtje begaafs met vyf, selden met vier bloemstyltjens, (styli) aan welkers uiteynden groene topjens vastsitten, deselve sijn van boven dun, van onderen integendeel, daar sy 't beginsel van 't Zaadhuysken helpen maken, dik.

Behalven het gemeene vyfhoekig vlies, 't welk alle de zaden te gelyk omvangt: soo ist, dat yder zaadje, violen zaad niet ongelyk zynde, nog apart en een wit vlieskes beslooten word, 't welk, hoewel ligt of even aangeraakt, breekt, en in een ogenblik omkrullende, sprengt het zaad schielyk daar uyt.

Het groeit en bloeit byna de geheele Somer door.

Dit gewas, nevens een ontelbaar getal van meer andere, heeft den Ed. Heer J. Huydekoper, Ridder, Heer van Maarseveen, Neerdyk &c. Burgermeester en Raad der Stad Amsterdam, Bewinthebber van de Oost-Indische Comp. &c. &c. aan den Hortus Medicus besorgt.

CAP.

NERIVM LATIFOLIVM INDICVM FLORE VARIEGATO ODORATO PLENO. Fig. 2

C A P. XXIII.

NERIUM LATI-FOLIUM INDICUM FLORE VARIEGATO, ODORATO, PLENO. TSIOVANNA-ARELI *Hort. Mal.*

NOn solùm frequens est per totum Malabaricum Regnum, verùm etiam in Insula Zeylon, unde ad nos transmisit Nobilissimus D. Laurentius Pijl, Urbis Columbo Gubernator dignissimus, nomine *Fulæ Mesticæ* insignitum.

Hanc arborem in Viridario nostro luxuriantem concisè ac paucis describere fert animus, quandoquidem sat diffusè in Horti Mal. parte nonâ, eam descripsit Illustrissimus & Nobilissimus Henricus van Rhede, Dominus in Drakesteyn &c. &c.

Hominis assumit proceritatem hujus arbusculæ caudex, substantiâ non admodum durâ, cortice griseo obductâ, rami autem juniores, virescente colore nitentes, humore aqueo turgent.

Foliis gaudet non deciduis, spithamam longis, unciam circiter latis, rigidis, crassis, mucronatis, saturatè viridibus, pediculis brevibus fultis, bicompositis, contrariis inter se petiolis nascentibus, inodoris, saporisque amaricantis.

Caules fastigiantur in flores, polypetalos, amœnos, odoratos, calices quinquepartitos occupantes, pediculis longioribus innitentes, Rosæ incarnatæ instar, pulcherrimè rubentes, striisque niveis variegati, staminibus & stylo medium occupantibus.

Luxuriavit & floruit quotannis Augusto Mense, nullo insequente fructu.

Reperitur quoque alia hujus arbusculi species, quæ Horti nostri non minus alumna

INDIAANSCHE, BREET-BLADERIGE OLEANDER met DUBBELDE, RIEKENDE, en BONTE BLOEMEN.

DIt gewas en is niet alleen veelvoudig te vinden door het geheele Malabarische Rijk, maar ook op 't Eyland Zeylon; van waar ons 't selve overgestuert is door den Ed. Heer Laurentius Pijl, Gouverneur op Columbo, onder de name van Fula Mestica.

Mijn voornemen is dese Boom, in onsen Hof weelderig groeiende, in 't korte te beschryven, nademaal den Wel-Ed. Heer Henric van Rheede, Heere tot Drakestein, &c. &c. deselve wijtlopig beschreven heeft, in 't negende deel van sijnen Hortus Malabaricus.

De stamme mans hoogte wassende, is sagthoutig, en omvangen van een gruwwe schorsse; de jonge scheuten daarentegen sijn blinkend, en groen van couleur, vervult met waterige vogtigheyt.

De bladeren, des winters niet afvallende, sijn een spanne laug, ontrend een duim breet, stijf, dik, voor spits, donker-groen van verwe, deselve staan op korte voetjens, twe aan twe tegens malkanderen over; en sijn reukloos, ook bitteragtig van smaak.

De bloemen komen uyt het uyterste der takken voort, op lange voetjens, en dat uit een bloem-kelk, dewelke in vyven is gespouwen, deselve sijn veelbladerig (Polypetali) *seer schoon, als een incarnate Roose, met witte streepen doormengt; van binnen versien van bloem-draden, en een bloem-stijl, en sijn ook seer lieflijk van reuk.*

Dese Boom heeft alle Jaar in Augusta wel gebloeit, maar noyt vrugten voortgebragt.

Daar werd nog een medesoorte van desen Boom gevonden in onsen Hoff, dewelke

est,

eſt, foliis anguſtioribus, floribuſque pentapetalis dilutè incarnatis gaudens, quibus emarcidis ſuccedunt ſiliquæ productiores, ſeminibus papposis prægnantes, hæc, floribus onuſta, etiam repræſentatur in Hort. Mal. parte nona, nomine Belutta-Areli.

Culturæ ſub noſtro climate ſatis patiens eſt, ſolum riguum, ſolemque calidiorem æſtate amans, quo, ut abundè magis fruatur, in repoſitorio feneſtris vitreis inſtructo, reponenda, quibus denegatis rariſſimè flores producit: Hyemali tempore in hybernaculo convenienti collocanda, ut ſuperſtes maneat.

Sicut genere, ita quoque viribus nocivis cum Apocyno convenire, mihi perſuadeo, eapropter apud Malabaricos Medicos non eſt in uſu.

ſmalder bladeren, en vyfbladerige ligt incarnate bloemen draagt, waar na lange bauwen, en pluiſig zaad komt te volgen; deſe werd met hare bloemen afgebeeld in 't negende deel van den Hortus Mal. onder de benaminge van Belutta-Areli.

Men kan deſe hier te landen ſeer wel voortqueeken, wanneer deſelve van een vogtige aarde, en heete Sonneſchijn des ſomers verſien word, waar toe ook de glaſekaſſen ſeer dienſtig zijn, en ſonder deſe draagtſe ſelden bloemen: 's winters moetmenſe in een bequaam winterhuys ſetten, om over te houden.

Gelijk deſe planten eenſlagtig ſijn met de Apocynum, ſoo vertrouw ik datſe ook in ſchadelijkheid van kragten met den anderen overeenkomen; hieromme ſoo en zijnſe by de Malabaren niet gebruyklijk in de Medicijne.

OBSERVATIONES.

Folia utplurimum tricompoſita, per intervalla longiora, ſibi mutuo reſpondentia, pediculis brevioribus & incurvis, ex virore albicantibus, ramis inſident.

Flores numeroſi, nec fugaces, umbellatimque quaſi diſpoſiti, quindecim petalis conſtructi ſunt, quorum intima & minora magis criſpa.

Staminibus gaudent denis, brevibus, latiuſculis, niveis, apiculatis: Horum apices figurâ Sagittæ aquaticæ foliis ſuppares, & cum ſtaminibus concolores, in appendiculas tenuiſſimas, unciam longas, capillis numeroſis ad latera inſtructas, ſibi invicem contiguas, ac fili cannabini inſtar contortas, terminantur.

Quod floribus eſt pentapetalis, foliiſque anguſtioribus, quinis tantum ditatur ſtaminibus, eodem ritu diſpoſitis.

AANTEKENINGEN.

De bladeren ſijn meeſt van drie by een geſteld, dwers tegens malkanderen over, ſtaande op korte omgebooge ſteeltjens, van couleur uit den groene witagtig; en ſtaat deſe t'ſamenſtel van bladeren op een wytagtige diſtantie van den anderen.

De bloemen ſijn veele en als wayerwijs (umbellatim) *by een gevoegt, deſelve en vergaan niet ſchielijk, en ſijn van 15. bloem-bladeren te ſamen geſteld, waar van de binnenſte en kleenſte wat meer in een gekruld zijn.*

Sy hebben 10. bloem-draden, dewelke kort, breedagtig, ſneeuwit, en getopt of gehooſt zijn: Deſe hare toppjens of knoopjens gelyken van figure niet qualijk de bladeren van 't Water-Serpents-tonge kruyt, en ſijn met de bloem-draden eencouleurig; deſelve termineren in ſeer dunne aanhangzelkens, een duym lang, en met vele op zy ſtaande hayrtjens beſet, dewelke tegens malkanderen aanſittende, gedrayt ſijn, als een hennip touwtje.

Die gene, dewelke vyfbladerige bloemen draagt, en ſmalder van blad is, heeft ook niet meer als vyf bloem-draden, dewelke op deſelve wyſe geſteld zyn.

C A P.

FLOS CLYTORIVS BREYNII.
Fig 24

C A P. XXIV.

FLOS CLITORIUS *Breynii.* PHASEOLUS INDICUS GLYCYRRHYZÆ FOLIIS, FLORE AMPLO, CÆRULEO, PLENO.

Caulibus exit sarmentosis, longis, tenuibus, humi diffusis, nisi proximas ridicas, aut quævis alia apprehendere & conscendere valeat.

Folia ad singulas costas quina; ex adverso sita, uno impari extremam costam occupante, unciam lata, tactu mollia, Galegæ, aut Glycyrrhyzæ non disparia, magis tamen mucronata, quàm figuræ Horti Mal. aut Breynii repræsentant.

Flos nutans, inodorus, polypetalus, è calyce quinquepartito prodit, colore saturatè cæruleo, nitens.

Petala extremo rotundiola, florem plenum repræsentant, in quorum medio macula pallida sese offert cum aliquibus staminibus apiculatis, quorum apices pallidi.

Floribus marcescentibus succedunt siliquæ longæ, angustæ, respectu tamen florum magnitudine, exiles, quæ semina continent quina, sena, plurave, fusca, plana, sinum impressum in medio habentia, sapore subamaricante.

Annis reparatæ salutis MDCLXXXIX. & MDCXC. eodem semine enutrivi hanc plantam, idque in repositorio, fimo equino calido, & solo convenienti, instructo, gestavitque flores plenos, albos, amœnos, idque Mense Julio, quibus evanidis successêre siliquæ omni ex parte completæ, matura continentes semina Mense Septembri.

Modicâ indiget aquâ, & multo calore fovenda.

INDIAANSCHE BOONE, MET CALISSIE- of SOET-HOUDS BLADEREN, en BREEDE, BLAUWE, en GEVULDE BLOEMEN.

Dit gewas komt voor den dag met lange, dunne scheutkens, dewelke, ten sy deselve door de bystaande rijskens, of iets anders ondersteunt worden, langs het aardrijk verspreyt leggen.

Het heeft vijf bladeren aan yder rib vast sitten, waar van datter twe paar dwers over den anderen staan, en het vijfde en laatste het uyterste des ribs komt te sluyten; deselve sijn een duym lang, sagt in 't aantasten, die van de Galega of Soet-hout niet qualijk gelijkende, hoewel wat puntiger, als de figure in den Hortus Mal. of Breynius komen te verbeelden.

De Bloem na de aarde hellende is reukloos, veelbladerig, hoog blauw van couleur, en blinkend, voortkomende uyt een bloemkelkjen, dat in vijven is gesneden.

De bloem-bladeren sijn aan haar uyterste rondagtig en verbeelden een gevulde bloem, in welkers midden sig een geelagtig vlekje vertoond, met eenige geelagtige getopte (apiculatis) *bloem-draden.*

Wanneer de bloemen komen te vergaan, soo vertoonen haar lange, smalle peul-vrugten, dewelke na proportie van de bloemen, kleen zijn; dese onthouden in haar vijf, ses, en meer, platte bruyne zaden, die een kleene deuke of kuyltjen in haar midden, en een bitteragtige smaak hebben.

In de Jaren 1689. *en* 1690. *hebbe ik dit gewas uyt 't selve Zaad voortgeteelt, en dat in een kasse met warme peerdemis, en bequame aarde versien, en bragt ons gevulde, witte en schoone Bloemen voort in de maand van July, en dese vergaan sijnde, kreeg ik rijpe en volmaakte peul-vrugten, welkers Zaad in September rijp wierd.*

Dit gewas is met matige vogtigheyt te vreden, maar 't selve wil ook veel warmte hebben.

Exeunte æstate in commodo hybernaculo, ad ejus conservationem locavi, ubi sarmenta ad terram ligni duritiem acquirebant, nec folia deponebant; unde conjiciendum arbitror, in solo natali hanc plantam perennare; verùm sub climate nostro duriore, quantumvis ab acris frigidioris injuriis vindicarim, conservare haud potui.

Succum expressum, ac cum Schirgelin (id est, oleo Sesami) mixtum & epotum, vomitum excitare, radicemque tritam & cum aqua sumptam ventrem subducere Horti Mal. Authores autumant. Vid. Hort. Mal part. 8. fol. 70.

OBSERVATIONES.

Folia ei oblonga, saporis fatui, ex angusta basi in latum sese diffundentia, quò facto sensim angustantur, quasi jamjam in mucronem abitura, quù denegatô nonnihil bifurcantur: cuique sulcatæ costæ, alterno ordine sarmentis adnatæ, folia adhærent pinnata, quina, septena, brevissimis pedicellis fulta, quorum ultimum & extremum costam claudit; circa noctem complicantur folia, manè illucescente sole à se invicem rursus deducuntur.

Flores ex alis foliorum exeunt singulares, è calice quinquepartito, pedicellis brevissimis nixi, horum petala, ex angusta basi latiora facta, extremis oris sunt rotunda, in ambitu cærulea, idque ad calami scriptorii latitudinem, per reliqua ex albido flavescunt.

Quilibet flos, præter calicem in quinas lacinias divisum, duobus gaudet foliolis subrotundis, calici adsitis, ut & staminibus quinis, tenuissimis, unciam ferè longis, extremo paulo incurvatis, apicibusque luteolis capitatis, in quorum medio stylus uncialis longitudinis extremo obtusus, exsurgit, indivisus.

Siliquæ palmam longæ, modicè compressæ, mucrone incurvo, longo, præditæ, & in loculos convallibus fungosis, niveis, interceptos, distinctæ, in quorum fungosæ substantiæ meditullio semina, quæ in reclusis siliquis ad commissuram annectuntur, phaseolorum formam exprimentia, colore dilutè herbaceo, maculis fuscis punctata.

In 't uitgaan des somers heb ik het in een bequaam winterhuys geplaast, om het te bewaren, alwaar de rijswijse takken aan hare grond hout-hart wierden, en hare bladeren behielden; waar uit ik besluyt dit gewas in sijne natuurlijke groei-plaats langlevend te zijn, en jaarlijkx niet en komt te vergaan; edog onder dit ons kout climaat en heb ik het niet kunnen bewaren, hoewel ik het voor de koude wel quam te bevrijden.

Dat het uitgedrukte sap met oly van Sesamum vermengt, en ingedronken, braken doed, als mede dessels wortel gestampt, en met water vermengt, den afgang verwekt, getuygen ons de Autheuren van den Hortus Mal. part. 8. fol. 70.

AANTEKENINGEN.

De bladeren van dit kruyd sijn langwerpig, sonder merkelyke smaak, dewelke van een smal begin allengskens komen te verbreden, tot datse over de helft van hare uytgestrektheid wederom smalder geworden zynde, haar aanstellen als wouden sy aanstonds in een punte komen te eindigen, maar in plaats van sulkx, soo spouwen sy haar eenigzints in tween: aan ydere gevoorde rib, die altoos eensaam voortkomt, vindmen vyf ook wel seven bladeren, dewelke vederswys geplaast worden, en dat op seer korte voetjens, waar van het laaste eensaam zynde, het uyterste van de gesoyde rib komt te besitten; dese bladeren sluyten haar s'avonts toe, en na het opgaan van de sonne, verspreaden sy haar weder van een.

De Bloemen hebben seer kleene voetjens, en komen eensaam uyt de bloem-kelkjens voort, die in vyven sijn gescheyden. De bloem-bladeren sijn smal aan haar begin, ook rond en breet aan hare uyteynden, en is dese haren omtrek, op de breete van een schryfpenne, gants blauw, en de rest uyt den witte geel-groen.

Ider Bloem heeft, behalven sijn geseyde bloem-kelk, die in vyven is verdeeld, twe rondagtige bladerkens, en dat dicht aan de bloem-kelk, alsmede vyf seer dunne bloem-draden, die byna een duym lang, aan 't eynde een weynig omgebogen, en met geele hoofsjens versien zyn; in 't midden deser bloem-draden vertoond sig de bloem-styl, dewelke een duym lang, onverdeeld, en aan de toppe stomp is.

De peul-vrugten sijn een hand breed lang, matelyk plat, en met een lange, kromme punte begaaft; ook sijn sy in kleene voose sneeuw-witte cellekens verdeeld, waar in de zaden leggen, die haar vastmaken aan de vereeniginge der peul-schelle, en sijn dese van maakzel een boontje gelyk, ligt-groen van couleur, en met bruyne vlakxkens getekent.

Fig. 29.

PHASEOLVS MINIMVS PERENNIS AMERICANVS FLORE LVTEO, FOLIIS ASARI LANVGINOSIS SOLITARIIS

C A P. XXV.

PHASEOLUS MINIMUS PERENNIS AMERICANUS FLORE LUTEO, FOLIIS ASARI LANUGINOSIS, SOLITARIIS.

Breyn. Prod. 2.

E Radice albâ, crassâ, multisque fibris donatâ, sarmenta numerosa, tenuia exeunt, humi, nisi sustineantur, provoluta, virgulta plantasque proximas conscendentia, quibus denegatis, aliquando sibi invicem ita intricantur, ut vix, ac ne vix quidem illæsa extricari possint.

Folia alternatim posita pediculis longioribus insident, atro-virore perfusa, rotunda, Asarinæ foliorum æmula, villosa, & quasi tomento obsessa, quod illis, cum integra planta, commune.

E foliorum alis flosculi exeunt pusilli, lutei, papilionacei, quibus succedunt siliquæ bivalves, semen solitarium, exiguum, pullum, subrotundum, non raro quoque bina, continentes.

Perpetuò viret hæc planta in solo feraci, frigoris autem impatiens, ita ut in hypocaustis vitreis reponenda sit.

Venusta hæc planta patriam agnoscit Americam, nobisque nata non solùm semine inde advecto, verùm etiam collecto in Horto nostro.

Qualem in Medicina possit habere usum, cum à nemine hactenus descriptus sit phaseolus, prorsus ignoro.

SEER KLEEN, LANG-LEVEND, AMERICAANSCH BOONTJE, met een GEELE BLOEM, en EENSAME, RUYGACHTIGE BLADEREN van MANS-OOREN.

INdien dese hare veelvoudige en dunne rankskens, dewelke uyt een witte, dikke, met vele zazeliugen begaafde wortelen uytspruytende, niet en kunnen komen op te klimmen, en haar vast te maken aan eenige naast aanstaande takskens van andere gewassen, so verwerren sy haar sodanig onder een, dat men se sonder te quetsen beswaarlijk uyt een krijgen kan, en houden haar dan ook dicht aan de aarde.

De bladeren komen eensaam d'een boven d'ander uyt der gesegde rankskens voort, en dat op lange voetjens, donker groen van couleur, rond, die van de Steen-onderhave (Aserina) *gelijkende; Ook sijn deselve, als mede de gehele plante, enigsints hayrachtig, en als met wat donsigheyt beset.*

Uyt de oxelen der bladersteelen komen de bloemen te voorschijn, dewelke kleen, geel, en capel-wijs (papilionacei) *van maaksel zijn; waar na twe-slot-deurige* (bivalves) *peultjens volgen, versien van een, ook wel twe rond, en swartagtige zaden.*

Hoewel dit gewas in goede aarde geplant zijnde, 't geheele jaar door groen blijft: so ist nochtans dienstig, dewijl het geen koude verdragen kan, 't selve in glase kassen te bewaren.

Dit çierlijk gewas is oorspronklijk uyt de Americaansche Eylanden, en is van ons niet alleen uyt zaad voortgeteeld, 't welk uyt die Gewesten gesonden was, maar selfs ook uyt zaad, 't geen wy in onsen hof gewonnen hadden.

Van wat gebruyk het is in de Medicyne, wete ik niet, also dit Boontje tot nog toe van niemand beschreven is.

OBSERVATIONES.

Inter amœniores plantas à Floræ Cultoribus reponi meretur hic Phaſeolus minimus Americanus, qui ſarmentis aſſurgit tenuiſſimis cubitalibus, imò bicubitalibus pro ratione ſoli, in quo oritur.

Folia ſapore fatuò ad longiuſcula intervalla poſita, venoſiſſima, quorum pediculi, leviter ſulcati, digitalis ferè longitudinis, tuberculo donantur ad eorum exortum.

Flores ſingulares, bini, & plures in eodem pediculo, ſeu ſurculo communi & tenuiori prodeunt, ad Geniſtellæ flores accedentes, è quinquefoliaceis caliculis, acuminatis, anguſtis, prodeuntes, foris ex luteo rubeſcentes, intus lutei.

AANTEKENINGEN.

Dit kleene Americaanſche Boontje is weerdig van die gene, dewelke haar verluſtigen in de oeffeninge van Flora, geſtelt te werden onder de çierlyke en aangename gewaſſen, ryſende uyt 't aardrijk met seer dunne rankskens of ryskens, dewelke een, ook wel twe ellebogen lang zyn, na de hoedanigheid en welgeſteldheid des aardryks, waar uyt deſelve voortkomen.

De ader-ryke en ſmakeloſe bladeren ſtaan wijtagtig van den anderen, op voetjens, die een vinger lang, en een weynigsken gevoort zyn, ontrent haar oorſpronk uyt de ryſige ſcheuten met een heuveltje begaafd zynde.

De bloemen komen eenſaam, ook wel twe en meer te gelyk op een gemeen voetje te voorſchyn, van gedaante die van de (Geniſtella) *Kleene Brem niet qualyk gelykende van buyten uyt den geele rootagtig, van binnen gants geel, waar van 't bloem kelkje in vyf ſpitſe en ſmalle verdelingen is geſcheyden.*

CAP.

SENNA SPVRIA OCCIDENTALIS ODORE OPII VIROSO FOLIIS MVCRONATIS GLABRIS

Fig. 26

C A P. XXVI.

SENNA SPURIA OCCIDENTALIS, ODORE OPII VIROSO, FOLIIS MUCRONATIS GLABRIS
Cat. Hort. Lugd. Bat.
PAJOMIRIOBA
Marcgravii Hist. Plant.

Radix candida, fibrosa, caulem erigit duos tresve pedes altum, in varias alas divisum, è quibus, pediculi alternatim exeunt spithamei, & breviores, quibus ex mediocri intervallo annectuntur foliorum conjugationes quatuor, quinqueve, impari aliquando alam claudente; singularia autem foliola, unciam aut sescunciam longa, semunciam lata, glabra, mucronata, Sennæ subæmula, iis tamen latiora, odore Opii viroso, sapore ingrato.

Flores è ramorum apicibus prodeunt lutei, Sennæ similes, quorum medium stamina occupant varia, ut & stylus falcatus, longiusculus.

Floribus præteritis succedunt siliquæ erectæ, angustæ, compressæ, unicapsulares, bivalves, nonnihil articulatæ, quibus inclusa conspiciuntur semina longiuscula, fusca, nitentia.

Per plures annos superstes manet, modò à frigore & nimiâ siccitate præservetur, multò quoque indiget calore & modico humore, quibus haud denegatis, floret nonnunquam per totam ferè æstatem.

Crescit in diversis Americæ locis, ubi variæ hujus plantæ species reperiuntur, foliorum magnitudine, rotundita-

VALSCHE WEST-INDISCHE SENNA met een VENYNIGEN REUK van OPIUM, en GLADDE, SPITS-TOELOPENDE BLADEREN.

De wortel van dit gewas, wit en veselagtig zijnde, geeft een steel twe a drie voeten hoog van sig, dewelke in verscheyde zyde takken verdeeld zijnde, veele steeltjens een spanne lang, ook wel korter, d'eene boven den anderen eensaam, voortbrengt; Aan dese werden vier ook wel vyf paar bladerkens, niet verre van den anderen staande, vereugt, waar van somtijds een ongepaart het uyterste van 't steeltje komt te sluyten. Dese singuliere bladerkens zijn een, ook wel anderhalve duym breed lang, een halve duym breed, glad, en voor spits toelopend, die van de Senna enigsints gelijk, hoewel breder en onaangenaam van smaak, ook in reuk met die van Opium overeenkomende.

De bloemen komen uyt het opperste van de takken voort, zijnde geel van couleur, met die van de Senna overeenkomende, in 't midden versien van veele bloem-draden (stamina) *en eene zeysens-wyse styltje.*

Na de bloemen volgen een-zaad-huysige (unicapsulares) *regt opstaande, smalle, platte peultjens, in leeden enigsints verdeeld zijnde, en van twe op den ander leggende peulschellekens te samen gevoegd, in dewelke langagtige bruyn-blinkende zaden leggen.*

Dit gewas blyft veele jaren in 't leven, indien het maar voor de koude, en al te groote droogte bewaard word: het heeft veel warmte, en matige vogtigheid van noden, 't welk wel in achtinge genomen zijnde, bloeyt het meest 't geheele jaar door.

Het groeid in verscheyde plaatsen van America, alwaar veele medesoorten gevonden worden, die in groote en ronte der

te, siliquarumque formà nonnihil variantes.

Virtutes recensent G. Piso, Hist. Nat. cap. 44. Marcgravius, aliique. In omni inflammatione, imprimis tibiarum, plurimum valere fomenta ex illis confecta G. Piso annotavit, eligitque eam, quæ foliis gaudet mucronatis.

bladeren, als mede in de forme der peultjens, verschillen.

De krachten werden van G. Piso, Marcgravius en anderen beschreven. G. Piso heeft in zijne Hist. Nat. cap. 44. aangetekend, dat de stovingen uyt dit gewas toebereyd veel vermogen, in alle ontsteekingen, voornamentlijk in die der schenen, waar toe hy ook verkiest die soorte, dewelke voor spits-toelopende bladeren heeft.

CAP.

CHAMÆCRISTA PAVONIS MAIOR.

CAP. XXVII.

CHAMÆCRISTA PAVONIS MAJOR.

Radicibus prædita eſt tenuibus, albicantibus, quæ in plures fibras ſunt divulſæ, è quibus caulis exſurgit, imâ parte ramoſus, teres, bipedalis & brevior, pilis breviſſimis pubeſcens, medulloſus.

Rami per interſtitia uncialia & breviora, frondibus ſeu foliorum alis ornantur, alternatim poſitis; foliorum alæ ex undecim aut duodecim foliolorum paribus componuntur, quæ Mimoſæ ſpinoſæ ſecundæ Breynii ſubæmula, pedicellis vix ac ne vix quidem conſpicuis prædita, ſuntque margine æquali.

Ex alis, ut & intervallis foliorum, flores emergunt ſingulares, pedicellis tenuibus ſemuncialibus fulti, quibus adnaſcitur foliolum, formâ à reliquis valdè diverſum, mucronatum, anguſtum.

Flores ſunt coloris lutei; pentapetali, quibus emarcidis ſuccedunt ſiliquæ oblongæ, mucronatæ, numero floribus pares, compreſſæ; in quibus ſemina rotunda, cuſpidata, ſplendentia, ſubnigricantia.

Annua eſt planta, quæ ſingulis annis ſemine renovanda.

OBSERVATIONES.

Flores ſpecioſi, ſtaminibus ditantur decem craſſis, ex parte arcuatis, hæc ad medium ferè uſque herbacei ſunt coloris, ubi, verò incurvantur, colorem luteum induunt.

Inter ſtamina Stylus emicat falci-formis, pilis breviſſimis obſitus, qui, flore defluxo, hirſutiem deponit, & in ſiliquam degenerat depreſſam, unicapſularem, bi-

LEEGE PAUWE KAM, MET GROOTE BLOEMEN.

DE wortelen van dit gewas zijn dun, witachtig, en in veele ſaſelingen geſcheyden, uyt dewelke een twe voetige, ook wel korter ſtenge voortkomt, dewelke rond, met hayrtjens beſet, mergig, en van onderen getakt is.

De takken zijn met eenſamig, en geenſints gecomponeert loof, of vederen, een duym breet, ook wel wat digter by een ſtaande, verçiert; De vederen of vleugels der bladeren werden uyt elf of twaalf paar kleene bladerkens te ſamen geſteld, dewelke die van 't twede gedoornt Levend-kruyd van d'Heer Breyne eenigſints gelijken, en effen van kanten zijnde, hebben ſy ſo kleene ſteeltjens datmenſe naulijks zien kan.

De bloemen komen eenſaam, uyt d'oxelen, als mede tuſſchen deſelve te voorſchyn, ſteunende op dunne, en een duym lange voetjens, verſien van een ſmal, gepunt blaatjen, 't welk van d'andere bladerkens ſeer veel is verſchillende.

De bloemen ſijn vyf-bladerig, en geel van couleur, waar na langachtige, gepunte, platte peultjens-wijſe zaad-huyskens komen te volgen, in getale met de voor-af-gaande bloemen overeenkomende; in deſe ſitten ronde, gepunte, blinkende, ſwartachtige zaden.

Het is een eenjarig gewas, 't welk alle jaar uyt zaad vernieuwt moet werden.

AANTEKENINGEN.

De bloemen van deſe plante ſijn ſchoon, en verrijkt met tien dikke, ende ten deele omgeboge bloem-draden, dewelke by na tot het midden toe groen van couleur zyn, en daar ſo dan beginnen om te buygen, neemen ſy een geele verwe aan.

Tuſſchen de bloem-draden doet ſig een zeyſens-wyſe bloem-ſtyl op, met ſeer kleene en korte hayrtjens beſet, dewelke na het afvallen, of vergaan des bloems, ſyne hayrig-

valvem, nonnihil articulatam, per maturitatem fubnigricantem aut fufcam.

Calix quinque partitus, luteolus, cujus fegmenta angufta & mucronata.

Florum petala quina, fcutellata, quorum fuperiora, inferiora magnitudine antecellunt, funtque eorum ungues purpureo colore perfufi.

heyd afleggende, in een hauwtjen of peultjen komt te veranderen, 't welk plat, een-faad-huyfig (unicapfularis) *tweefchellig* (bivalvis) *eenigfints geleet* (articulatus) *en ryp geworden zynde, fwartachtig of bruyn van couleur is.*

De bloem-kelk is geel-verwig, en in vyven gefneden, wiens verdeeldheden fmal en puntig zyn.

De bloem-bladeren fyn vyf in getal, en fchotels-wyfe (fcutellata) *hol, waar van de bovenfte grooter zyn als d'onderfte, en zyn defe hare bloem-nagelen purpur-verwig.*

C A P.

ÆSCHYNOMENE SPINOSA LATIFOLIA
Fig 28

C A P. XXVIII.

ÆSCHYNOMENE SPINOSA LATI-FOLIA. SIVE HERBA VIVA, VEL MIMOSA LATI-FOLIA, PILOSO & SUBROTUNDO FOLIO.

INter alia, quæ anno M DC XCI. terræ commisi, semina ignota, mihi quoque propullulavit Herbæ Vivæ, aut Æschynomenes fruticosæ semen, quæ planta unica tantùm æstate viguit, & subsequente hyeme periit, omni quantumvis industriâ & curâ adhibitâ. Semina, cum aliis permixta, non vidi, tamen Æschynomenes generi accensendam plantam hanc, nullus dubito, propterea quod subsimilis sit Æschynomeni spinosæ primæ, seu latifoliæ Brasilianæ siliquis radiatis Breynii Cent. prima cap. 16. levi tantùm differentia intercedente, inter hanc & illam; quæ nobis prodiit, foliis gaudet latioribus, minus acuminatis, nervisque per foliorum longitudinem discurrentibus, & non magis in dextram, quàm lævam partem vergentibus; Præterea in nostra neque caules, neque cauliculi tam crebris armantur & stipantur spinis; eapropter in gratiam Botanologorum depingi curavi.

Radix huic albicans, ligni ferè duritie prædita, fibrisque capillata.

Caulis in tripedalem proceritatem adolescit, angulosus, multis spinis deorsum flexis, rigens; è quo ramuli nullo ordine nascuntur, sentibus quoque armati, frondibusque spinosis ornati, quæ in suffragines duas expanduntur, quarum singulæ sex octove foliola continent, pari semper numero sibi directè opposita, Sennæ non dissimilia, adversâ parte lætè virescentia, aversâ hirsuta, unciam ferè longa, se-

BREET-BLADERIG, DOORNACHTIG, GEVOELIG OF SCHAAMACHTIG KRUYD.

ONder andere onbekende zaden, die ik in 't jaar 1691. *gesayt hebbe, is by my ook 't zaad van dit Gevoelig kruyd opgekomen, en is mede 't selve jaar tegens de winter vergaan, niet tegenstaande alle vlyt en zorge aangewend wierden. Het zaad hier van en hebbe ik niet gesien, na dien het selve onder vele andere vermengt was; echter niet te min so is mijn vertrouwen, dat dit gewas onder het geslacht van het Schaam- of Gevoelig-kruyd, gesteld moet werden, om dat het eenigermaten overeen-komt met het eerste, en breet-bladerig Gevoelig kruyd van Brasil, 't welk van d'Heer Breynius is beschreven in sijn eerste Centuria cap.* 16. *daar het seer wel na* [illegible]*t, alleen met dit kleene onderscheyd,* [illegible] *d'onse breeder en min spitse bladeren heeft, als mede dat de zenuen, die langs de bladeren loopen regt door 't midden de selve passeeren, 't geen in de sijne also niet en werd gevonden; daar-en-boven so zijn in d'onse niet so veel doornen te vinden; en dit is de reden waarom ik dit gewas ten dienste der Botanisten heb laten uyt-tekenen.*

De wortel van dese is wit en by na houthard, en met zaselingen versien.

De steel, dewelke hoekig en van veele, styve, nederwaards geboogen doornen versien is, groeid drie voeten hoog, waar uyt de takken sonder ordere voortkomen, die mede met doornen gewapend, en van gedoornd loof versien zijn, 't welk in twe gebladerde steeltjens verdeeld zijnde, ider ses of acht paar bladerkens heft, dewelke in gelijke getale dwers tegen malkanderen overstaan, en zijn dese die van de Senna niet ongelijk,

muneiam lata, nervo permeante ad extremum usque, ac multas venulas tenuiores spargente.

Quamprimum ab aëre moventur frondes, aut digitis leviſſimè attinguntur suffragines, ut & suffraginum foliola, illico sese contrahunt, complicanturque, quasi planè periiſſent, brevi autem sese demum explicant, pristino redeunte vigore.

Culturam exigit calidam, nascique amat in cistis fenestris vitreis instructis, & in solo debitô modô stereoratô; ad frugem tamen in nostro Horto perducere haud potui, ob cœli inclementiam æstatisque brevitatem; & quantumvis pluribus hujus plantæ speciebus familiare sit, sub climate nostro ad frugem haud pervenire, tamen horti Botanosophorum quotannis illis ornantur, ob curiosa phænomena ad quæ hìc attendunt ingenia physicorum, quæque incomprehensibilia Dei Ter Optimi Maximi opera, ad miraculum usque evehenda.

van boven bly-groen, van onderen ruygachtig, by na een duym lang, een halve duym breet, versien van een doorlopende zenue tot den eynde toe, dewelke vele aderkens na de zijden van 't blad uytgeeft.

So dra het loof van de wind bewogen, of van de vingeren ſagjens aangeraakt word, ſo ſluyten haar de bladeren en komen tot elkanderen, als wilden ſy verwelken, edog een weynig tyds daar na, ſo gaan ſy van den anderen, en ſtaan weder even vigoreus.

Het vereyſt een warme oeffeninge, en wil in glaſe-kaſſen, en in welgemeſte aarde geſet werden: Evenwel en heb ik het tot geen volkomendheyd kunnen brengen, en dat wegens de kortheyd des ſomers, en guerheyd van 't weer: en hoewel het ſeer familiaar is aan vele ſoorten van dit gewas, dat men ſe hier te lande tot geen vrugtdragendheyd brengen kan: ſo is 't evenwel, dat men ſe alle jaren in der liefhebbers boven vind, en dat om de aangename en wonderlijke verſchijnſelen ſtrekkende tot ſpeculatien der verſtandige; ook om de onbegrypelijke wonderwerken Godes als tot miraculen te verheffen.

CAP.

ÆSCHYNOMENE SPINOSA FLORE GLOBOSO ALBIDO, SILICVLIS ARTICVLATIS ECHINATIS

Fig 29

CAP. XXIX.

ÆSCHYNOMENE SPINOSA FLORE GLOBOSO, ALBIDO, SILICULIS ARTICULATIS, ECHINATIS.

HÆc planta, quæ nobis nata seminè ex America Anno M D C XC. ad nos transmisso, eadem nobis æstimata cum illâ, quæ à Nobilissimo Breynio Cent. 1. nomine *Æschynomenes spinosæ tertiæ sive foliolis Acaciæ angustioribus, siliquis parvis echinatis*, insignitur.

Radix ei fibrosa, è quâ caudex ramosus, calamum scriptorium crassius, in sesquipedalem altitudinem & proceriorem attollitur, cortice spadiceo tectus, sentibusque brevibus aduncis, singularibus, rarò binis simul junctis, armatus.

Ramulis rarioribus ornatur sine ordine dispositis frondibusque inordinatis, sed quasi in orbem congestis, constat, quinis, senis, septenis, octonisve suffraginibus uno eodemque pediculo innatis; harum suffraginum foliola pennata & conjugata, oblonga, Acaciæ angusti-foliæ non dissimilia, saturè viridia, quæ non solùm levissimo attactu aut ab aëre vel flatu commota (idem fieri sole occidente experimur) celerrimè sese contrahunt, complicanturque, verùm etiam eorum pediculi communes terram versus ocyssimè reclinantur, paulò tamen post rursus sese erigunt, foliolis pristinum locum quoque occupantibus, nec non rursus sese explicantibus.

DOORNAGTIG GEVOELIG-KRUYD, met BOL-WYSE en WITTE BLOEMEN, en KLEENE STEKELIGE in LEDEN VERDEELDE PEULTJENS.

D*It gewas, 't welk wy voortgeteeld hebben uyt Americaans zaad in 't Jaar* 1690. *achten wy 't selve te wesen, 't geen d'Heer Jacob Breyne in sijn* 1. *Cent. voorsteld met de name van* Æschynomene spinosa tertia, sive foliolis Acaciæ angustioribus, siliquis parvis, echinatis; *dat is,* Derde soorte van Doornachtig of Smal-bladerige Acácia gelijkende Gevoelig kruyd, met kleene stekelige peultjens.

Het heeft een faselachtige wortel, waar uyt een getakt stammeken voort komt, 't welk anderhalve voet lang, en een schrijf pen dik is, 't gebeurd ook wel dat het hooger komt te groeijen: Dit stammeken en takken sijn bekleet met een castanien bruyne schorsse, als mede met korte kromme doorntjens beset, waar van de meeste eensaam, ja selden twe by een staan.

Dese geseyde takskens staan yl, en sonder eenige ordre, ook vind men een onordentlijkheid, wegens de situatie der getakte bladeren, waar ontrent te considereren staat, dat deselve in de ronte gerangeert zijnde, ider der selve uyt 5. 6. 7. 8. *gebladerde steeltjens bestaat, die al te samen op een gemeen steeltjen komen te rusten, en dat veders-wijs* (Pennatim) *twe aan twe over malkanderen: en zijn dese bladerkens langwerpig, die van de smal-bladerige Acacia gelijkende, donker groen van couleur, dewelke niet alleen door een ligte aanrakinge, of door de wint beweegd zijnde tot elkanderen komen, en haar toesluyten, ('t geen sy ook doen met het ondergaan van de Sonne) maar hare gemene steeltjens neygen haar ook veerdig na de aarde; Edog na een weynig tijds rechten sy haar weder op, ende de bladerkens weder van den anderen wijkende, nemen hare vorige plaatse wederom in.*

Flores pediculis uncialibus, tenuibus, ramulorum summis enascuntur in globulos congesti, primò ex albo virescentes, postea colore purpurascente permixti, numerosis staminibus prominentibus præditi: Hosce excipiunt fructus siliquosi exigui, hirsuti, colore spadiceo, in mucronem abeuntes, quorum singuli semina continent bina, rotunda, paululum compressa, fusca, quæ ad perfectam maturitatem in Horto Medico perducta sunt Mense Octobris, Anno M D C XC. floribus prægressis Mense Augusto,

De bol-wyse bloemen komen uyt het opperste van de steelen voort, steunende op dunne voetjens, die een duym lang zijn, deselve zijn eerst uit den witte groen, daar na so werd haar couleur vermengd met eenige peersigheid, en sijn dese ook begaafd met veele uitstekende en lange bloem-draadkens: Na de bloemen so komen de peul-wijse vruchten te voorschijn, dese zijn kleen, hairig, castanie bruin, en puntig, ider in haar outhoudende twee ronde, platachtige, bruyne zaden, dewelke tot volkomene rijpigheyd zijn gekomen in onse Medicyn Hof, in 't Jaar 1690. in de Maand van October, na dat de bloemen in de Maand van Augustus voor gegaan waren.

CAP.

ÆSCHYNOMENE SPINOSA QVINTA.
Fig. 30

C A P. XXX.

ÆSCHYNOMENE SPINOSA QUINTA, SEU FOLIOLIS ACACIÆ LATIORIBUS, FRONDIBUS LONGISSIMOS ACULEOS HABENTIBUS.

Breyn. Cent. 1.

VYFDE DOORNAGTIG, LEVENDKRUYD, OF LEVEND-KRUYD MET BREDE BLADEREN VAN ACACIA, WELKERS LOF SEER LANGE DOORNTJENS HEEFT.

IN arbusculæ altitudinem exerescit, caudice, minimum digitum crasso, spinis acutis rigente.

DIt gewas groeid tot een Boomtjen, wiens stammeken een pink dik, en met scherpe doorntjens beset is.

Rami inconditi angulosi, pilosi, spinulis longioribus flavescentibus, acutis præditi, ad quorum exortum, ab imo ad summum usque, folia contrariis inter se pediculis bina, spatio autem intermedio visuntur quoque spinæ bicompositæ, breves, flavescentes, acutæ, nutantes.

De takken komen sonder ordre te voorschijn, deselve zijn hoekig, hayrig, met geele lange doorntjens beset, aan welkers grond de bladeren, van onderen tot boven toe, gevest zijn, twee aan twee over den anderen, tusschen welkers steeltjens ook nog andere korte geele nederwaards gebooge scherpe doorntjens uyt het stammeken voortkomen.

Dicta folia Acaciæ similia, pinnata sunt, mucrone subrotunda, supernè saturatè, infernè dilutè virescentia, quæ ad tactum non solùm sese complicant, verùm etiam pediculi communes, folia sustinentes, versus terram detorquentur, quod tamen segnius in hac peragitur, quàm in congeneribus plantis.

Dese geseyde Acacia gelijkende bladeren, sijn gevederd (pinnata) *rondachtig aan het uyterste, van boven donkergroen, van onderen licht-groen, dewelke haar niet alleen op het aanraken van deselve, komen te sluyten, maar ook selfs de gemeene steeltjens, waar aan de bladerkens zitten, neygen haar na het aardrijk: Het welke nochtans trager toegaat in dese plante, als wel in desselfs mede soorte.*

Flores nunquam offendi.

De Bloemen zijn my noyt voorgekomen.

Siliqua, semina continens, pilosa, quatuor uncias longa, semunciam lata, coloris fusci, quæ in varias cellulas diri-

De Hauwe, daar de zaden in sitten, is hayrig, vier duym lang, een halve duym breet, bruyn van couleur, in ver-

mitur; quarum quælibet unicum planum, oblongo-rotundum, glabrum, durum continet femen, colore olivæ.

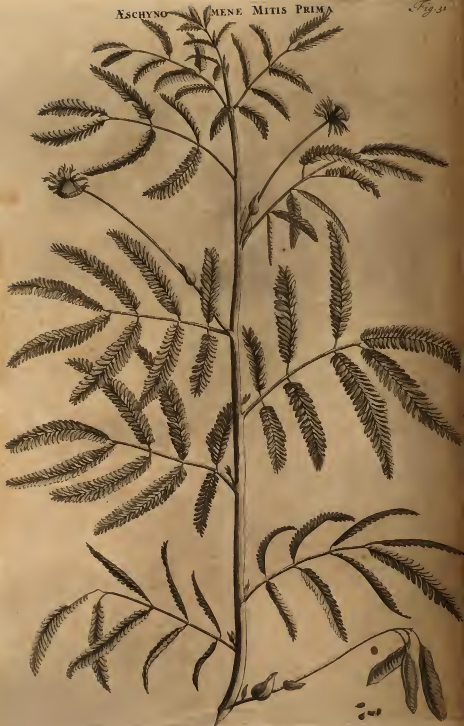
Loco natali per plures annos fuperftes manet.

fcheyde cellekens af gefcheyden, waar van ider een plat, langwerpig-rond, glad, hard olyf-couleurig zaad in fig onthoud.

Het blijfd lange jaren in 't leven in deffelfs natuurlijke groei-plaats.

CAP.

ÆSCHYNOMENE MITIS PRIMA
Fig. 31

C A P. XXXI.

ÆSCHYNOMENE MITIS PRIMA.

FRondes ſaturatè vireſcentes, palmares & longiores, alternatim poſitæ, per intervalla longiuſcula ſuffraginibus donantur quatuor in quolibet latere; In harum unaquaque ſuffragine ſex, ſeptemve ſupra viginti foliola obſervantur, pari numero ſibi invicem oppoſita; Suntque hæ pinnulæ, glabræ, anguſtæ, margine non crenatæ.

Circa caulis ut & ramulorum ſummum, è ſingulis foliorum ſinubus pediculi exſurgunt ſingulares, digitales, & proceriores, qui parte inferiore foliolo uno atque altero, à cæteris valdè diverſo, & cordiformi, præditi, flores ſuſtinent in capitulum congeſtos & ex multis floſculis compoſitos, quorum ſinguli admodum exiles in quatuor vel quinque lacinias ſunt diviſi, multiſque ſtaminulis, ex albo languidè flaveſcentibus, ditati.

Hiſce ſuccedunt ſiliquæ tres, pluresve ſimul junctæ, ſeſquiunciam longæ, planæ, fuſcæ, in quibus ſemina compreſſa, dura, lucida, colore ſpadiceo.

De viribus altum ſilentium apud Authores.

EERSTE, SAGT EN DOORNLOOS SCHAAMAGTIG OF LEVENDKRUYD.

HEt lof van deſe plante is donkergroen, een hand breet lang, ook wel langer, en ongepaard: Het ſelve wat verre van den anderen ſtaande, is verſien wederzijds van vier gebladerde ſteeltjens; aan ider deſer werden ook wederzijds ſes of ſeven-en-twintig kleene bladerkens gevonden, dewelke dwers over malkanderen ſtaande, glad, ſmal, en effen van kanten zijn.

Ontrent het opperſte van de ſteel, en van deſſelfs takskens, komt uyt ider knietje een ſingulier ſteeltjen te voorſchijn, 't welk een vinger en meer lang is, wiens onderſte deel begaafd is met een of twe kleene bladerkens, dewelke van de andere ſeer veel zijn verſchillende, van gedaante een herte repreſenteren: Aan het uyterſte van dit ſteeltje zitten de bloemkens, dewelke bols-wys by een vergaderd zijn, waar van ider ſeer kleen en in vier of vyf ſnippelingen verdeeld zijnde, met veele wit-geele bloem-draden verrijkt is.

Na dat de bloemen vergaan zijn, vertonen haar drie en meer platte, bruyne peultjens, dewelke digt by een ſtaande, anderhalve duym lang zijn; Hier in verbergen haar platte, harde, blinkende, en bruyne zaden.

Van de krachten en werd niets geſchreven by de Autheuren.

OBSERVATIONES.

In Insula Curacao satis frequens est, unde semina nobis allata, nomine *Wilde Duyve-bonen*, quæ Turturibus exiguis ibidem degentibus, imò Homini, cibi penuria in escam etiam cedunt.

AANTEKENINGEN.

Van Curacao, alwaar het genoegsaam komt te wasschen, zyn ons de zaden overgestuurd, onder de benaminge van Wilde Duyve-Bonen, *dewelke tot voedsel komen te verstrekken niet alleen aan die kleene Tortel-duyfkens, die daar gevonden worden, maar ook wel tot een spyse voor den Mensche, en dat by gebrek van ander voedsel.*

TRIBVLVS TERRESTRIS AMERICANVS CHAMÆCISTI FLORE, FRVCTV SPINOSO MAXIMO Fig 32

C A P. XXXII.

TRIBULUS TERRESTRIS AMERICANUS, CHAMÆCISTI FLORE, FRUCTU SPINOSO MAXIMO.

Breyn. Prod. 2.

RAdice alitur nonnihil lignosâ, è qua caules ramosi, pauca hirsutie præditi, ac in terram, nisi adminiculis sustineantur, procumbentes, prodeunt.

Hi foliis ornantur bicompositis, dilutè virescentibus, extremò mucronatis, Ciceris aut Tribuli terrestris vulgaris similibus, ast majoribus.

Flores pentapetali, lutei, Chamæcisti æmuli, quorum umbilicum stamina occupant varia.

Floruit in Horto nostro Mensibus Julio & Augusto, quibus succedebant semina, vulgaris Tribuli terrestris similia, majora tamen, quæ tam rarò ad perfectam maturitatem perducuntur, ut semel tantùm illud observaverim Anno MDCLXXXIX.

Tenera admodum & annua est planta, in cistis vitreis, solò convenienti, fimôque equino instructis, enutrienda.

OBSERVATIONES.

Caules culmum crassi, geniculati, teretes, quibus adhærent in utroque latere folia pinnata diversæ longitudinis; horum unum, septem octove paribus componitur foliolis, uni costæ adhærentibus, alterum & oppositum, duobus tantùm gaudet paribus.

AMERICAANSCHE EERT-ANGELS, met BLOEMEN van KLENE CISTUS, en SEER GROOTE DOORNIGE VRUGTEN.

DE wortel, waar door dit gewas gevoedet werd, is eenigsints hout-agtig, waar uyt getakte en met een weynig ruygte besette steelen voortgebracht werden, dewelke, ten sy, dat se ondersteund worden, op d'aarde nederleggen.

Dese hare bladeren zijn gepaart, gepunt, die van de Cicers, of van de gemeene Eert-angels gelijkende, maar grooter; van couleur licht-groen.

De bloemen sijn vijf-bladerig, die van de leege Cistus gelijkende, geel van couleur, in 't midden versien van verscheyde bloem-draden.

Het heeft in onsen Hof gebloeid in de Maanden van July en Augustus, waar na de zaden quamen te volgen, dewelke die van de gemeene Eert-angels geleken, hoewel sy groter zijn: dese komen soselden tot perfectie, dat my sulks maar eens voorgekomen is in 't Jaar 1689.

Het is seer teeder, en eenjarig, moetende in sodanige glase-kassen uytgebroeid werden, dewelke versien zijn van bequame aarde en peerde-mis.

AANTEKENINGEN.

De steelen van dit gewas sijn rond en lang, in leden verdeeld, en een stroo breed dik, aan dese zitten de bladeren wederzyds, zynde van dat slag, 't geen de naam draagd van gevederde Bladeren, dese en zyn wedersijts niet even kloek, want die van d'eene zyde heeft seven, of acht paar kleene bladerkens, die te samen aan een en 't selve ribbeken vast zitten, het twede en tegen over staande, en heeft niet meer als twee paar kleene bladerkens.

Flores è calice quinque-partito herbaceo oriuntur, idque è foliorum ſinubus pediculis uncialibus nixi, quorum medium decem ſtaminibus brevibus, capitula lutea geſtantibus, donatur; inter quæ ſtylus emicat capitatus, hirſutie copioſâ undique obſitus.

Cuique flori ſuccedunt ſemina quatuor quinave, in globulum ſpinoſum congeſta, quæ per maturitatem facilè à ſe invicem decedunt.

De bloemen komen uyt een vijf-bladerig groen bloem-kelkjen te voorſchyn, en dat uyt der ſelver oxelen, ſittende op ſteeltjens die een duym lang zyn, welkers midden tien korte bloem-draden beſit, verſien van geele hooftjens, tuſſchen dewelke ſig de bloem-ſtyl verheft, 't welk mede van een hooftjen verſien, en alſints met een ruygigheid beſet is.

Ider bloem brengd vier of vyf zaden voort, die haar als een gedoornd bolletjen vertoonen, en ryp geworden zynde, ligt van den anderen komen te wyken.

CAP.

ORLEANA, SEV ORELLANA FOLLICVLIS LAPPACEIS

CAP. XXXIII.

ORLEANA, SIVE ORELLANA FOLLICULIS LAPPACEIS.
Herm. Cat. Hort. Lugd. Bat.
URUCU BRASILIENSIBUS.

Anno nonagesimo primo supra millesimum & sexentesimum prognata nobis semine, ex America ad nos transmisso, arbuscula isthæc, è cujus radice non admodum crassâ, fibris numerosis capillatâ, caudex cortice ex griseo fusco amictus, triennii spatio in sesquipedalem proceritatem excrevit.

Folia alternatim posita, cordiformia, quatuor quinqueve uncias longa, tres autem lata, hilariore virore perfusa, mucronata, pediculis biuncialibus & longioribus insident, quorum medium in longitudine nervo sulcatur, ex quo venulæ complures diffunduntur.

Flores, qui pentapetali, albi, incatnato diluti, nondum produxit, quos, si comparuerint, sequuntur folliculi lappacei, hispidi, pediculis uncialibus racematim dispositi, tumidi, acuminati, ad basin lati, per maturitatem rufescentes, qui in duas partes dehiscentes, plurima continent semina, colore miniato, per exsiccationem obscurè rubro, formâ conicâ.

Quamvis perpetui viroris sit hæc arbuscula, brumam tamen rigidiusculam patienter perferre impos est, custodienda idcirco in hypocaustis vitreis.

Extractum è seminibus aquâ simplici confectum, haud exigui usus, ad butyrum & pannos linteos tingendos.

BRASILIAANSCHE ORLEAAN.

IN 't Jaar 1691. hebben wy dit Boomje uyt Americaans zaad opgekregen, uyt wiens wortel, die niet seer dik en met veele zazelingen beset was, een stammeken voort-gekomen is, 't welk binnen drie jaren de hoogte van anderhalve voet bequam.

De bladeren staan eensaam boven den anderen, en zijn herts-wijs, vier of vyf duym lang, drie breet, bly-groen van verwe, gepunt, rustende voetjens die twe duym lang, ook wel langer zijn, welkers midden van een geveurde zenue doorlopen word, uyt de welke veele kleene aderkens voortkomen.

Tot nu toe en heeft dit gewas geen bloemen voort-gebracht, die anders vijf-bladerig en wit zijn, met licht incarnaat vermengd, wanneer deselve verschijnen, en na heeu komen te vergaan, so werden sy gevolgd van klitzige, rouwe, opgeswolle, puntige, breet-grondige beurskens, of zaadbuyskens, dewelke trots-wys by een staan, op voetjens, die een duym lang zijn; dese rijp en bruyn van couleur geworden zijnde, gaan in tweën open, waar in haar veele pijn-appels-wyse zaden onthouden, dewelke voor hare droginge meny-couleurig, en naheen bruyn-rood worden.

Hoewel dit Boomtje altoos groen staat, so en kan het evenwel geen guur weêr verdragen, weshalven het in glasekassen bewaard moet werden.

Het extract uyt de zaden met schoon water toebereyd zijnde, is van geen gering gebruyk, ontrent het verwen van boter en linne doeken.

OBSERVATIONES.

Non solùm in Brasilia crescit, verùm etiam in variis Americæ plagis, tam in continenti quàm insulis, etiam

AANTEKENINGEN.

Dit gewas en groeid niet alleen in Brasil, maar ook in verscheyde gewesten van America, en dat so wel aan de vaste

luxuriat arbor hic descripta, & indigenarum corporibus, illorumque supellectili ornandæ ejus semina inserviunt; Pluresque ejus species reperiri ex diversis & dissimilibus ejus fructibus liquidò constat; Præter hic depictam enim, cujus fructus nomine Bixa Oviedi, à Clar. Carol. Clusio exotic. lib. 3. c. 20. proponitur, duo alii nobis noti, quorum alter fructu latiori, & longioribus crebrioribusque spinulis aculeato, qui folliculi echinati & Daburi nomine ab eodem Clusio libro prædicto cap. 19. descriptus, depictusque: Alter fructu rotundiori cordiformi brevioribus & ferè nullis spinis hispido.

Folia Populi nigræ foliis conformia sunt.

kust als eylanden; en dienen deszelfs zaden om de lichamen, als mede het huysraat der inwoonders te verçieren; het is seker dat 'er veele en verscheyde soorten gevonden worden, en dat wegens de verscheydendheid der vruchten, want behalven die gene, dewelke hier verbeeld word, wiens vrugt met de name van Bixa Oviedi van Carol. Clusius Exot. lib. 3. cap. 20. *voorgesteld word; so zyn 'er ons nog twe anderen bekend, waar van d'ene van den selven Clusius in 't selve boek* cap. 19. *afgeteekend en beschreven werd, onder de benaming van Daburi, en is dese syne vrucht breder, en met langer, en meerder doorntjens beset: d'andere in tegendeel is ronder van vrucht, ook korter, harts-wys, en by na doornloos.*

De bladeren gelyken die van de swarte Populier.

CAP.

PHALANGIUM ÆTHIOPICUM RAMOSUM, FLORIBUS ALBIS, PETALIS REFLEXIS
Fig. 34

CAP. XXXIV.

PHALANGIUM ÆTHIOPICUM RAMOSUM FLORIBUS ALBIS, PETALIS REFLEXIS.

ÆTHIOPISCH GETAKT PHALANGIUM MET WITTE BLOEMEN, EN BUYTENWAARTS OMGESLAGEN BLOEMBLADEREN.

INter ea, quæ Promontorium Bonæ Spei nobis suppeditavit semina, & hujus quoque plantæ debet recenseri; Prodiit autem anno M DC LXXXIX. è radice vivace, fibrosâ, caulibus ramosis, numerosis, sesquipedalibus, crassis, glabris, nitentibus, foliolis parvis, non admodum crebris, obsitis: Sunt autem folia, quæ è radicibus exeunt, longa, crassa, angusta, Porri æmula.

Onder de zaden van de Caap de goede Hoop tot ons over-gestuurd zijnde, is ook geweest het zaad van dit gewas, en is by ons opgekomen in 't Jaar 1689. hebbende een zaselige wortel, (die lang in 't leven blyven kan,) ook veel getakte, dikke, gladde, blinkende, en met weynige kleene bladerkens besette steelen, die anderhalve voet lang zijn: de bladeren in tegendeel, dewelke immiddels uyt de wortelen voortkomen, sijn lang, dik, smal, die van de Pareÿe gelÿkende.

Flores sparsim dispositi, albidi, hexapetali, intus quinis, senisve staminibus compositi, quorum apices lutei, petala autem extrorsum sunt reflexa, oblonga.

De bloemen verspreyden haar wyt en breed van den anderen; deselve sijn wit, ses-bladerig, van binnen met vyf of ses bloem-draden versien, welkers hooftjens geel van couleur zijn: De bloem-bladeren sijn langwerpig en buytenwaards om geslagen.

Floribus succedunt vascula seminalia oblonga, triangula & in tres partes dehiscentia, in quibus semina fusca, trigona, superficie inæquali, & per microscopium visa, tribus foraminibus minutissimis pertusa.

Na het vergaan der bloemen so komen de zaad-huyskens te voorschijn, dewelke lang-werpig en drie-hoekig zijnde in drie deelen open gaan, waar in haar bruyne, drie-hoekige zaden verbergen, die van een oneffene superficie, en met drie seer kleene gaatjens doorboord zijn, die niet als door een vergroot-glas gesien konnen werden.

Floret ineunte æstate, semenque perfecit in Horto nostro.

Hyeme in hybernaculo reponenda, quoniam frigoris impatiens est.

Het bloeid in 't begin van de Zomer, en heeft in onsen Hof rijp zaad voort-gebracht.

Dewijl dit gewas de koude niet verdragen kan, so moet men het des winters in een winter-huys bewaren.

CAP.

LILIVM ZEYLANICVM SVPERBVM.
Fig. 35

CAP. XXXV.

LILIUM ZEYLANICUM SUPERBUM.

Sarmenta ramosa, quæ, è radice oblonga, ex rotundo nonnihil compressa, crassa, ex duobus quasi brachiis composita, paucis fibris capillata, intus alba, libro fusco amicta, prodeunt; tricubitalia sunt, & proceriora, (pro ratione soli cui committitur,) rotunda, glabra, virescentia, calamum scriptorium tenuiorem crassa, quotannis marcescentia, radice in terra superstite, in terram procumbentia, nisi vario flexu frutices adsitos arripiant.

Folia, longioribus intervallis, inæquali & inordinato situ, sarmentis innascuntur, spithamam propè longa, duas uncias lata, in proceriorem mucronem capreolatum desinentia, saturatè viridia, sapore adstringente.

Ex alis foliorum ut & sarmentorum cimis flores emergunt, hexapetali, pediculis glabris, digitalibus & longioribus fulti, inodori, coloris speciosi, primò enim dilutè virescunt solo petalorum cuspide excepto, qui rubedine aliquâ perfunditur; & sic nutant, donec explicantur, quò facto non solùm eorum petala, verùm etiam stamina, stylusque sursum retròque flectuntur, & quæ primò erant dilutè viridia petala, sensim colore aureo, postremò autem coccineò imbuuntur; suntque hæc petala cuspidata, angusta, margine undulata, duas tresve uncias, pro soli fertilitate & solis calore, longa.

HOVEERDIGE ZEYLONSCHE LELIE.

De rijsachtige, en getakte scheuten van dit gewas, komen uyt een langwerpige, en een weynig plat-gedrukte, dikke, en gelijk als in twe gedeelde wortel voord, met weynig zazelingen verssen zijnde, van binnen wit, van buyten met een bruyne bekleetsel overtrokken. Dese rijsachtige scheuten of steelen sijn drie ellebogen hoog., ook wel hooger, (na de gesteldheyd van 't aardrijk, daar se in staan,) deselve sijn ook rond, glad, groen, een dunne schrijf-penne dik, alle jaar vergaande, en alleen de wortel in wesen latende, sy leggen ook langs het aardrijk neder, ten zy deselve haar aan de nevens staande heesters kunnen komen vast te maken.

De bladeren, op een wyde distantie van een staande, sijn onordentlijk aan de rijsachtige scheuten gevoegd, ontrent een spanne lang, en twe duym breet zijnde; dese sijn hoog groen, t'zamen trekkend van smaak, en eyndigen in een lange omgekrulde punte.

De bloemen komen voord uyt de oxelen der bladeren, als mede uyt de toppe der scheuten, deselve sijn ses-bladerig, staande op een vinger lang voetjen, 't welk somtijds ook wel wat langer is, sy zijn reukloos, schoon van couleur, in 't eerst lichtgroen, uytgesonderd de punten der bloembladeren, die dan eenigsints roodachtig bevonden werden; en also hangen dese bloemen nederwaards, tot dat se open gaan, als wanneer niet alleen de bloem-bladeren, maar ook selfs de bloem-draden, en bloemstijl, haar opwaarts begeven, en wenden haar achterwaarts om; en als dan so veranderd ook de couleur der bloem-bladeren, want sy die eerst groen waren, worden nu langsamer-hand gout-geel, ende ten laatsten rootscharlake-verwig: en sijn dese bloembladeren puntig, smal, aan de kanten op- en neder-gaande, twe, drie duym lang, na de hoedanigheyd en vruchtbaarheyd van de Aarde, en Sons warmte.

Staminibus donantur flores ſenis capitatis, ſtyloque viridi-fuſco, craſſo, triſulco.

Floribus emarcidis ſuccedit ſeminarium, trilaterale, duas circiter uncias longum, tricapſulare, in quibus plurima ſemina primò albicantia, per maturitatem rubra, nitentia, duplici ſerie diſpoſita.

Luxuriavit & floruit olim in Horto Medico Amſtelodamenſi, nullo inſequente fructu.

Partum facilitare radices creduntur.

Deſe bloemen ſijn verſien van ſes gehoofde bloem-draden, als mede van een bloem-ſtyl, dewelke bruyn-groen, dik, en boven in drie geſcheyden is.

Na de bloemen volgt 'er een drie-zydig zaadbuysken,'t welk ontrent twe duym lang, en drie-zaadbuyſig (tricapſulare) *is: Hier in ſijn de zaden,dewelke getal-rijk, eerſt wit, en rijp geworden zijnde, rood, en blinkend zijn, gerengeert in een dubbelde rye.*

Dit gewas heeft eertijds in den Amſterdamſchen Hof weelderig gegroeid, en gebloeid, ſonder eenige vruchten te verlenen.

Men geloofd dat de wortels dienſtig zijn tot bevorderinge van de baring.

OBSERVATIONES.

Non ſolùm frutices, arboreſque adſtantes, ſarmentis ſuis flexilibus aſcendit & perreptat, ſed capreolis mucroni foliorum enatis omne arripit hæc planta venuſta, & ſpecioſa, quæ Horti Malabarici Authoribus *Mendeni*, Clariſſimo Hermanno verò Cat. H. Lug. *Methonica* Malabarorum, audit.

Cubitum inflexum vel gnomonem fabrilem repræſentat radix, quæ in icone minus rectè delineata eſt, utrinque enim in obtuſum mucronem abit.

AANTEKENINGEN.

Dit ſchoon en aardig gewas, en klimt niet alleen door des ſelfs buygſame en rysachtige ſchenten tegens de naaſt by ſtaande Heeſters en Boomen op, maar grypt ook alles aan, door des ſelfs clawierkens, die uyt het eynde der bladeren voortkomen; Het ſelve werd van de Authenren van den Hortus Mal. Mendoni, *maar van den Heer Profeſſor Hermans Cat. H. Lug.* Methonica *der Malabaren geheten.*

De wortel, dewelke in deſe tekening niet wel verbeeld werd, gelykt ſeer wel een drie-hoek, der werk-lieden, en is des ſelfs uyt-eynde weder-zyds in een ſtompe punt eyndigende.

CAP.

LILIO-NARCISSVS AFRICANVS PLATICAVLIS HVMILIS, FLORE PVRPVRASCENTE, ODORATO Fig. 36

CAP. XXXVI.

LILIO-NARCISSUS AFRICANUS PLATICAULIS, HUMILIS, FLORE PURPURASCENTE, ODORATO.

AN NARCISSUS MAJOR INDICUS SEROTINUS *CORNUTI*?

Quem hic recenſemus Lilio-narciſſum, cum Narciſſo ſphœrico Indico flore liliaceo Ferrarii vulgò confunditur, quantumvis ab eo prorſus ſit alienus, neque ullibi à Ferrario commemoratus: videtur autem convenire cum Narciſſo majore Indico ſerotino Cornuti fol. 155. cap. 57.

Radice nititur magnâ oblongo-rotundâ, bulboſâ, ad baſin, ubi carnoſæ habitioreſque fibræ albicantes prodeunt, planâ; colore (poſt exſiccationem) obſoletè flavo.

Folia humi diſperſa, oblique prodeuntia, ſena, octona, duas ſpithamas longa, ſeſcunciam lata, in apicem deſinentia, craſſa, glaucè virentia, ſtriata.

Caulis ſemi-ſpithamam longus, aut procerior, planus, latus, ex viridi-purpuraſcens à latere foliorum exſurgit, in cujus cacumine membrana vaginalis emergit, quâ expanſâ, umbella florum hexapetalorum, odoratorum apparet, quorum numerus quatuor ſupra viginti, & auctior, pro ratione magnitudinis bulbi; flores autem partiales pediculis nituntur tenuibus, digitalibus, & brevioribus, formâ Lilii albi; color autem primò dilutè purpuraſcens, non ſine mixtura albicante, poſteà in ſaturatiorem purpuram degenerat.

Stamina ſena florum umbilicum occupant, capitulis purpureis donata, inter quæ ſtylus protractus emergit.

AFRICAANSCHE LELY-NARCISSE MET EEN RUYKENDE PURPURE BLOEM EN LEGE PLATTE STEEL.

Deſe Lely-wijſe Narciſſe, die wy hier vertoonen, werd gemeenlijk geconfundeert met de Indiaanſche Narciſſe met de bol-ronde en lely-wijſe bloemen; dewelke van Ferrarius aangeweſen is, edog deſelve en is nergens van Ferrarius verbeeld, maar komt niet qualijk over een met die gene, die Cornutus, Cap. 57. f. 155. laat-voordkomende Indiaanſche Narciſſe genaamd heeft.

De wortel is een langwerpig-ronde bol, van buyten (na dat ſe gedroogd is,) vaalgeel, uyt wiens platte grond veele ſlyige, witte veſelen voort komen.

De bladeren ſijn ſes of acht in getale, dewelke wederzijds voort komende, op 't aardrijk verſpreyd leggen, deſe zijn dikachtig twe ſpannen lang, anderhalve duym breed, voor ſpits toelopend, van couleur aſch verwig-groen, en geſtreept.

De bloem-ſteng een halve ſpan, ook wel hoger groeyende, is platachtig, breet, purpurachtig-groen, en komt by-zijden de bladeren te voorſchijn; uyt wiens uyterſte ſig een vellige of vlieſige ſchede op doet, dewelke na de grootheid des bol-wijſe wortels geopend zijnde, een hoop van 24. en meer bloemen te voorſchijn brengen, deſelve ſijn ſes-bladerig, waijers-wys geplaatſt en lieflijk van reuk: Ider deſer bloemen ſtaat op een vinger lange, ook wel korter, en dun ſteeltje, van gedaante een witte lely gelijkende. Van couleur ſijn deſe bloemen in 't begin licht-purpur-verwig, met wittigheid doorlopen, daar na een hoger purpur aannemende.

In 't midden der bloemen doen haar ſes bloem-draden op, verſien van purpure topjes, tuſſchen dewelke een lange bloem-ſtijl geplaatſt is. Mm Flo-

Flores, qui in fine Menſis Auguſti aut Septembris non ſimul, ſed alternatim panduntur, ſuavè olent, quibus præteritis perficiuntur capſulæ ſeminales, breviores, triquetræ, ſeminibus rotundis præditæ, quæ ſub climate noſtro duriore ratò aut nunquam ad perfectam maturitatem perducuntur.

Patriam agnoſcit Promontorium Bonæ Spei, unde ad nos pervenit liberalitate Nob. & Stren. D. Simonis vander Stel, Gubernatoris ibidem meritiſſimi.

Eandem expoſcit cum cæteris ex Africa allatis plantis culturam: locanda igitur hæc in fictili terreo ſatis capaci, ſolo laudabili referto, modico indiget humore, multô calore, tempore autem hyemali à frigore, præſertim à gelu cautè præſervanda.

Deſe bloemen ſijn aangenaam van reuk, en komen in 't laatſte van September of October te voorſchijn; ſy en openen haar niet te gelijk, maar ſucceſſivelijk d'een na d'ander; vergaan ſijnde volgen haar drie-hoekige, korte zaad-huiskens, waar in ronde zaden onthouden werden, die hier te lande noyt rijp worden.

De geboorte plaatſen, van dit gewas, is de Caap de goede Hoop, van waar ons die over geſtuurd is, door den wel Ed. Heer Simon van der Stel, Gouverneur van die plaatſe.

Het vereyſt deſelve culture met de andere Gewaſſen, uyt Africa toegeſonden zijnde: derhalven moet men deſelve in een groote aarde pot met goede aarde ſetten, en dat op een warme plaats, ook des winters ſorgvuldig voor de koude, en inſonderheid voor de vorſt, bewaren.

CAP.

LILIO-NARCISSVS CEYLANICVS LATIFOLIVS FLORE NIVEO EXTERNE LINEA P[...]RPVREA STRIATO
Fig. 37

C A P. XXXVII.

LILIO-NARCISSUS CEYLANICUS LATI-FOLIUS, FLORE NIVEO, EXTERNE LINEA PURPUREA STRIATO.

TOLABO CEYLANENSIBUS.
Par. Bat. Prod.

ANno M DC LXXXV. planta hæc *Tolabo* nomine Ceylonâ nobis transmissa, radice bulbosâ, albicante, oblongo-rotundâ, lanugineis fibris donata.

Folia longa, lata, glabra, hilariore virore perfusa, sulcata & carinata, sapore amaricantia, obliquè & ex adverso humi fusa, inter quæ, non medius caulis, sed relictis foliis, ad latera erumpit bipedalis, teres, coloris purpurascentis, qui fastigiatur in flores, membranaceâ thæcâ seu vaginâ bifidâ; purpurascente, emergentes, umbellatimque dispositi; numero seni, pluresve, hexapetali, pediculis tenuibus fulti, odore Lilii Convallii gratissimo; Horum petala in mucronem abeuntia, Lilii albi vulgaris æmula angustiora tamen, colore niveo, parte autem exteriore striis purpurascentibus & secundum longitudinem excurrentibus variegato.

Florum medium occupant stylus, ut & stamina sex, nivea, apicibus luteis capitata.

Floribus evanidis succedunt vascula seminalia triangularia, quorum semina nunquam ad perfectam maturitatem perduxi.

Culturâ ritè observata, floruit per aliquot annos in Horto Nostro Mense Junio.

BREET-BLADERIGE CEYLONSCHE LELY-NARCISSE, MET EEN SNEEU-WITTE, EN VAN BUYTE PURPUR GESTREEPTE BLOEM.

IN 't *Jaar* 1685. *is ons de wortel van dese plante uyt Ceylon over gesonden, met de name van Tolabo: deselve is knobbelachtig, wit, langwerpig rond, en met wolachtige zaseliugen versien.*

De bladeren sijn lang, breet, glad, blygroeii van verwe, geveurd, en gekield (carinata) *bitterachtig van smaak, schuyns en over dwers langs de aarde verspreyd: De bloem-steng en komt niet uyt het midden, maar aan de zyde der bladeren te voorschijn, deselve is twe voet lang, rond, purpur-verwig aan wiens opperste de bloemen haar vertoonen, en dat uyt een sche-wys, en in twe gesplouwe purpur-verwig vlies; dese bloemen staan waijers- of kroontjens-wys gerengeert, en dat seven, ook wel meer by een, ses-bladerig, van reuk seer aangenaam en die van de Lelyen van den Dale gelijk. Dese bare bloem-bladeren, voor spits-toelopende, zijn die van de witte Lelye enigsints gelijk, hoewel smalder, wit van couleur, van buyten met purpure strepen in de lengte doorlopen.*

De bloem-stijl werd nevens ses bloemdraden in 't midden des bloems gevonden, en zijn dese bloem-draden met geele hooftjens begaafd.

Na de bloemen volgen drie-hoekige zaadhuyskens, welkers zaden ik noyt tot volmaaktheid gebracht hebbe.

Dit gewas heeft eenige jaren in den Amsterdamschen Hof gebloeid, en dat in de Maand van Juny, een goede oeffeninge waargenomen zijnde.

OBSERVATIONES.

Non solùm fibris lanugineis donata est radix, sed ipse integer bulbus, si arescat, in fila tenuissima ductilis, quæ tenuitate & mollitie, sericum saltem æquant, si non superant, quod in bulbis Africanis, Narcissinis foliis Horti Lugd. etiam conspicuum, cum quibus in plerisque partibus plurimùm convenit hæc planta.

AANTEKENINGEN.

De wortel van dese plante en is niet alleen versien van wolachtige draden, maar selfs de geheele bol droog geworden zynde, kan men in seer fijne hayrige zaselingen scheyden en uyt trekken, en sijn dese draatkens ten minste so fijn en sagt, als zyde, 't welk men ook gewaar word in de Africaansche Bollen, met Narcisse bladeren Horti Lugd. met de welke dit gewas in alle deelen seer wel over een komt.

CAP.

NARCISSUS CEYLANICUS FLORE ALBO HEXAGONO ODORATO *Fig. 38*

CAP. XXXVIII.

NARCISSUS CEYLANICUS FLORE ALBO HEXAGONO ODORATO.

LUNULA CEYLANENSIBUS.
Cat. Hort. Lug. Bat.

DUæ occurrunt species hujus plantæ, magnitudine & petalis differentes.

Hujus radices bulbosas possidemus ex munere reverendi Viri D. Pyl, celebris urbis Columbo Gubernatoris dignissimi; Cujus descriptionem à Clariss. Hermanno concinnatam, hic commemorare erit operæ pretium.

Huic Narcisso substernitur bulbus oblongo-rotundus, pallidus, sub corticibus suis lanuginosus, folia promens Narcissina, ast breviora; Ad horum latera assurgit thyrsus lævis, crassitudine calami, proceritate dodrantali, in cujus apice turget vagina membranacea, excludens florem unicum hexagonum, monopetalum, candidum, odoratissimum, sex foliaceis deorsum flexis circiunatisque laciniis dissectum, medium occupat calix, duodecim per oras crenis incisus, ex quo producitur stylus cum sex subalbidis falcatis staminibus in luteos apices desinentibus; Sequuntur semina fusca, angulosa, in vasculo tricapsulari, de more congenerum. Hucusque Hermannus.

Flores pandit Mense Julio, quod difficilè evenit, nisi cultura debita suppetias afferat.

CEYLONSCHE NARCISSE, met een SES-HOEKIGE, WITTE, en RIEKENDE BLOEMEN.

DAar werden twederley soorten van dit gewas gevonden, van groote en bloem-bladeren verschillende.

De bollen van dese zijn ons toegesonden door den eerwaardige Heer Pijl, Gouverneur van de vermaarde stad Columbo. Wiens beschryvinge van den Heer Professor Hermans in 't licht gebracht zijnde, hier weerdig is te verhalen.

Dese Narcisse heeft een langachtig-ronde bol-wortel, bleek van couleur, dewelke tusschen hare schorsse, die hayrig is, bladeren voord brengd, over een komende met die van gemeene Narcisse, edog korter; aan de syde deser bladeren vertoond sig de bloem-steng, zijnde een schrijf penne dik, glad, en drie derde van een voet hoog: aan het opperste van deselve doet sig een geswolle vliesige schede op, en dese haar openende vertoont sig een eenige, en ook een bladerige bloem, sijnde gloeindwit, ses kantig, seer lieflijk van reuk, en in ses omgewelde en omgekrulde snippelingen verdeeld; in 't midden vind men de bloem kelk, wiens uyterste in twaalf kleene snippelingen gesneden is; uyt deselve komt de bloem-stijl, te gelijk met ses witagtige seysens-wyse bloem-draden, versien van geele hooftjens: hier na komen bruyne, hoekige zaden te volgen, leggende in een drie-zaadhuysig vaatjen (*vasculo tricapsulari*) op de wijse van hare medesoorten. *Tot hier toe den Heer Hermans.*

De bloemen vertoonen haar in de Maand van Juli, 't welk evenwel niet en geschied, ten sy een behoorlijke oeffeninge en waarneminge daar toe aangewend word.

Nescit ferre frigus, ea propter hyemali tempore cautè præservanda ab aëris frigidioris injuriis; incunte æstate fovenda in cista enurritioni plantarum idonea, & modicâ aquâ irriganda.

Multiplicatur & propagatur bulbulis in ambitu bulborum enascentibus.

Dit gewas en kan geen koude verdragen, weshalven men het des winters sorgvuldig bewaren moet voor de koude: in 't begin des somers moet men het weder in een bequame glase kasse koesteren, en matelijk bevochtigen.

Het word vermeenigvuldigd en voordgeset door die kleene bollekens, dewelke aan de zyde des groote bols komen te groeijen.

NARCISSVS AMBOINENSIS FOLIO LATISSIMO ROTVNDO, FLORIBVS NIVEIS INODORIS . Fig. 39

CAP. XXXIX.

NARCISSUS AMBOINENSIS FOLIO LATISSIMO ROTUNDO, FLORIBUS NIVEIS INODORIS.

An ALLIUM VEL COEPA SYLVESTRIS AMBOINENSIS FOLIO ROTUNDO *Rumphii?*

NEc Alliaceis, nec Cœpaceis plantis accensenda hæcce est; Bulbus enim oblongo-rotundus, albicans, Narcissinis bulbis undique similis est, fibris crassioribus ditatus, omnisque odoris expers.

Folia emittit quaterna, aut quina, pediculis longioribus, crassisque innitentia, magna, lata, subrotunda, & in apicem quendam terminantia, utraque parte dilutè viridia, & ferè insipida, diversis nervis per longitudinem illorum discurrentibus distincta, qui nervi in prominulum & dictum apicem omnes coëunt.

Inter folia caulem sesquipedalem & altiorem emittit, rotundum, lævem, cujus fastigium ornant flores inodori decem, duodecim, & plures nivei, è membranaceo involucro erumpentes, pediculis longioribus & glabris fulti, quorum singuli senis constant petalis oblongis, in mucronem exeuntibus: medium horum occupat calix, sex crenis incisus, è quo stylus niveus producitur, quem sex stamina cingunt concoloria, quorum apices lutei.

Hisce succedunt capsulæ seminales triangulæ.

Flores Mense Junio protulit.

NARCISSE VAN AMBOINE MET SEER BREDE EN RONDE BLADEREN, EN SNEEUW-WITTE REUK-LOOSE BLOEMEN.

DIt gewas behoord geensints tot dat van Look, nog Ajuyn, want de bol is langwerpig rond, witagtig, sonder reuk, versien met dikke veselen, en in alle deelen die van de Narcisse gelijk.

Hier uyt komen 4. 5. *bladeren voort, staande op lange en dikke steelen; dese bladeren sijn groot, wederzijds bly-groen van verwe en by na smakeloos: waar door heen na de lengte verscheyde zenuen loopen, die aan 't einde van het blad, in de gesyde puute, by den anderen komen.*

De bloem-steel, tusschen de bladeren voort-komende, is anderhalve voet lang, ook wel langer, dese is rond en glad, wiens uyterste toppe verçierd word van 10. 12. *en meer sneeu-witte, reuk-loose bloemen, dewelke uyt een vliesig bekleetsel voortkomende, op lange gladde steeltjens staan. Yder deser bloemen bestaan uit 6 langwerpige en spits-toelopende bloem-bladeren, hebbende in 't midden een ses puntige kelk, uyt wiens midden een sneeu-witte bloem-styl te voorschyn komt, rontom beset met 6 bloemdraden, van gelijke couleur, versien van geele topjens.*

Na dese blomen de zaad-huyskens te voorschyn, dewelke drie-hoekig zijn.

De bloemen zijn ons in Junio verschenen.

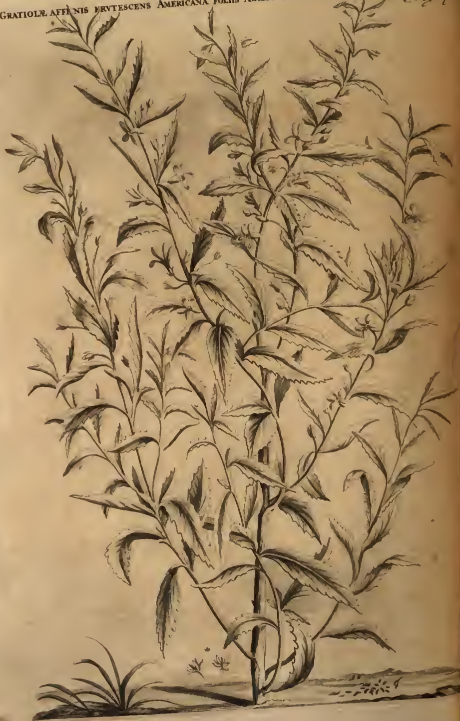
Multo calore indiget, idque non solùm hyemali, verùm etiam æstivo tempore, quo denegato rarius plantam hanc floribus onustam conspicere licet.

Bulbus Batavià missus nullo adscripto nomine.

Dit gewas heeft veel warmte van noden, niet alleen des winters maar ook des somers, en by gebreken van dien, so ziet men selden dat het bloemen voordbrengd.

Dese bol is ons van Batavia toegesonden sonder eenige name.

GRATIOLÆ AFFINIS FRUTESCENS AMERICANA FOLIIS AGERATI, SEV VERONICÆ ERECTÆ MAIORIS *Fig 40*

CAP. XL.

GRATIOLÆ AFFINIS FRUTESCENS AMERICANA, FOLIIS AGERATI; SEU VERONICÆ ERECTÆ MAJORIS. *Breynii Prod.* 2.

CAPRARIA CURASSAVICA, CABRITTA *vulgò dicta.*

Planta hæcce fruticosa tripedalem & altiorem assequitur proceritatem, radicibusque nititur albicantibus, multis fibris capillatis.

Caulis digitum crassus, cortice griseo amictus, in multos panditur ramos, foliis vestitos inconditis, ferè inodoris, oblongis, mucronatis, serratis, Agerati non disparibus, sapore ferè fatuo.

Ex alis foliorum flores emergunt, pedicellis longiusculis & calicibus quinque-partitis innitentes, monopetali, in quinque lacinias divisi, nivei; Quibus excussis, succedunt semina exilia, oblonga; coloris fusci, quæ continentur in caliculis in quatuor partes dehiscentibus.

Natales suos Curassaviæ, ut & adjacentibus Americæ Insulis debet, quorum incolis *Cabritta* audit; capræ enim avidè hanc esitant plantam, & sic ex re nomen habet.

Planta hæc radicibus suis vivacibus solo nostro facilè assuescit, semenque profert maturum, multo tamen calore & humore indiga.

Anno M DC XC. ad meas pervenit manus arcula, quam attulerat navis Gallorum, ex America redux, hujus plantæ foliis exsiccatis, & Theæ instar præparatis, repleta, quod ideo factum puto, ut loco herbæ Theæ venditarent.

CURASSAUS CABRITTEN-KRUYD.

Dit heesteraghtig gewas de hoogte van drie voeten, en ook wel hooger opschietende, heeft witte wortelen, dewelke zazel-ryk zijn.

De steel van een grauwe schorsse omvangen zijnde, is een vinger dik, en werd in veele takken verdeeld, beset zijnde met irregulier staande bladeren; deselve zijn by na reuk- en smaak-loos, langwerpig, puntig, en aan de kanten geschaard, die van de Ryn-bloemen of Motten-kruyd niet ongelijk.

De bloemen komen uyt de oxelen der bladeren voord, uyt kelkjens die in vyven gedeeld zijn, steunende op langagtige voetjens: Dese bloemen zijn sneeu-wit, een-bladerig, (monopetali) *en werden in vyf deelen verdeeld; waar na kleene bruyne zaden komen te volgen, werdende onthouden in kelkskens die in vieren open gaan.*

Het is oorspronkelijk op Curacao, en de naast aan leggende Eylanden van America, alwaar het van de Inwoonders Cabritta *werd gebeten; om dat de Geyten dit gewas gaerne eeten.*

Het wil hier te lande wel groeijen, overblyven, en ryp zaad voord brengen, maar vereyst groote warmte en veel vochtigheyd.

In 't Jaar 1690. *is my een kistje ter hand gesteld, 't welk een Frans Scheepje, uyt America komende, mede gebracht had, 't selve was vervuld met gedroogde bladeren deses gewas, dewelke op de wyse van The toebereyd waren, 't welk ik geloof gedaan te zijn, om deselve voor The te verkoopen.*

OBSERVATIONES.

Folia in caulibus ad intervalla longiuſcula ſita, parte ſuperiore atro-virore, inferiore verò hilariore viriditate ſunt perfuſa, guſtu nonnihil mordentis, ad oras pilis rarioribus & exilibus, obſita.

Flores, calicibus vireſcentibus quinque-partitis enixi; ſtaminibus ditantur quatuor albicantibus, totidemque apicibus ex albido luteolis.

Stylus lacteus capitello donatur lucido albo.

Floribus emarcidis ſuccedunt vaſcula ſeminalia oblonga in quatuor carinas dehiſcentia, in quibus ſemina minutiſſima, colore & forma Papaveris hortenſis ſupparia, multis numeris etſi minora.

AANTEKENINGEN.

De bladeren der ſteelen wat uytackig van den anderen ſtaande, zyn van boven donker-groen, van onderen bly-groen, eenigſints ſcherp van ſmaak, aan de kanten met yl-ſtaande hayrtjens beſet.

De bloemen onderſtaant van groene, en in vyven verdeelde kelkjens, ſyn verſien van vier witte bloem-draden, welkers topjens of hoofjens uyt den witte geel zyn.

De bloem-ſtyl is melk-wit en begaafd met een wit blinkend hoofjen.

Als de bloemen vergaan zyn, ſo volgender langwerpige zaad-huysjens, dewelke in vieren opengaan; waar in haar onthouden ſeer kleene zaadjens, die van de hof Heul niet ongelyk ſo in couleur als gedaante, hoewel ſeer veel kleender.

CAP.

GLADIOLO ÆTHIOPICO SIMILIS PLANTA ANGVSTIFOLIA, CAVLE HIRSVTO, FLORE RVBICVNDISSIMO

Fig. 41

C A P. XLI.

GLADIOLO ÆTHIOPICO SIMILIS PLANTA ANGUSTIFOLIA CAULE HIRSUTO, FLORE RUBICUNDISSIMO.

NOn minoris elegantiæ & raritatis eximia hæc gladiolo similis planta, ex Africa ad nos translata, cujus folia ex radicibus prodeuntia numero sunt sena, septena, non rarò quoque dena, pediculis brevioribus fulta, rigida, erecta, duas palmas longa, semunciam lata, extremo mucronata, striata, sulcata; inter hæc caulis exsurgit sesquispithamæ proceritate, imò longior, teres, hirsutus & pilosus, saturatè purpurascens, in mucronem rubicundum exiens, cui supponitur tuberculum rotundum, ut & foliolum coloris rubicundi, novi germinis æmulum, infra caulis medium emergunt pediculi hirsuti flores sustinentes, qui parte inferiore foliolis brevibus squamatim dispositis, calicis loco, obsessi sunt, horum foliolorum nonnulla margine ut & mucrone rubedine sunt perfusa, inter quæ flores emergunt formâ admirandâ, ex basi angusta sensim in latitudinem sese extendentes, extrinsecus colore primò ex viridi-flavo, posthac pallidè rubescente, intrinsecus verò sanguineo.

Hi flores sunt monopetali in sex lacinias dirempti, latèque sese expandentes; horum prima lacinia longitudine cæteras antecellens sese erigit, parte inferiore, ad margines undosa, superiore non item: ex ea stylus emergit apice trifido præditus, ut & stamina duo apicibus pullis sagittæ alatæ mucronem æmulantibus prædita: Sub hæc secunda & tertia lacinia prodeunt, præcedente breviores, acuminati, colore dilutè rubescentes, quarum extremitates,

SMAL-BLADERIG MORELANDS SWEERT-KRUYD GELYKEND GEWAS, MET HOOG ROODE BLOEMEN, EN RUYGE STEELEN.

NIet minder raar is dit uytstekend schoone Sweert-kruydgelijkendgewas, uyt Africa ons toegesonden zijnde; De wortel brengd 6. 7. *ook wel* 10. *bladeren voord, staande op korte voetjens, dese sijn styf, twe palmen lang, een halve duym breed, gestreept, en geveurd, spits toelopende, en recht op staande: tusschen dese verheft sig de bloem-steel, een en een halve span lang zijnde, ook wel hoger opschietende, rondlang, ruyg en hayrig, hoog purpur-verwig, eindigende met een roode spitse, waar onder een rood knopje, als mede een kleen rood blaatje haar op doen, verbeeldende een nieuwe botte; wat lager als het midden deses bloem-steels ziet men eenige ruige steeltjens voord komen, waar aan de bloemen vast zitten, dese steeltjens sijn van onderen beset met kleene schub-wys leggende bladerkens, en dat in plaats van bloemkelkskens, sommige deser sijn rood van rand, als mede aan hare puntjens; tusschen dese komen de bloemen te voorschyn, de welke wonderlijk van maaksel zijn, dun en schraal aan haar grond, en allenkskens haar verbreedende: van buyten sijn deselve eerst geel-groen, daar na bleek-rood, van binnen in tegendeel bloed-rood.*

Dese bloemen sijn een-bladerig; en in ses snippelingen verdeeld, die haar wyt van een verbreiden; de eerste en langste deser regt sig op, wiens onderste gedeelte aan de zijden alleen golfs-wys op- en neder-gaat; uyt dese snippelinge (lacinia) *komt het bloem-stylтje te voorschijn, wiens uyterste in drie is gespouwen, als mede twe bloem-draden met swarte topjes, die gevleugelde toppen van een pijl gelijk zijn; onder dese eerste gesnyde bloems-snippelinge doen haar*

 sub-

subvirescunt: Hisce suppositæ sunt quarta & quinta lacinia ad exortum sublutex, parte autem superiore & latiore rubicundissimæ, stamine singulari sanguineo, & apice nigro capitato, præditæ: inter dictas ultimasque, & sexta adhuc sese offert, labii in modum dependens, mucrone subluteo.

de twede en derde op, korter zijnde als de eerste, en puntig, bleek-rood van verwe, uytgesonderd haar uyt-einden, dewelke bleek-groen zijn: onder dese vertoonen haar de vierde en vijfde bloem-snippelingen, schoon-rood van verwe, uytgenomen hare nageltjens, dewelke bleek-geel zijn, uyt dese en komt niet meer als een bloed-rood bloem-draatje te voorschijn, wiens topje mede swart is; tusschen dese laatst geseide bloems verdeeldheden vertoond sig nog een sesde snippelinge, lips-wijs neder-hangende, wiens uyterste bleek-geel is.

Flore emarcido, succedit vasculum seminale triquetrum, in quibus semina triangula, coloris fusci, quæ Mense Octobris ad perfectam maturitatem perducta sunt, in Horto Amstelodamensi.

Als de bloem vergaan is, so volgt daar een drie-kantig zaad-huysken, waar in drie-hoekige bruyne zaden gehuisvest worden, dewelke in October tot volkome rypigheid gekomen zijn in den Medicijn Hof van Amsterdam.

CAP.

SISYNRICHIVM ÆTHIOPICVM MAIVS LATIFOLIVM, FLORIBVS ALBIS, HEXAPETALIS LINEIS PVRPVREIS STRIATIS
Fig 42.
SISYNRICHIVM ÆTHIOPICVM MAIVS ANGVSTIFOLIVM, FLORIBVS ALBIS
Fig 43
SISYNRICHIVM ÆTHIOPICVM MINVS LATIFOLIVM, FLORE HEXAPETALO ALBO
Fig 44

C A P. XLII.

SISYNRICHIUM ÆTHIOPICUM MAJUS LATI-FOLIUM FLORIBUS ALBIS, HEXAPETALIS, LINEIS PURPUREIS STRIATIS.

GROOT BREED-BLADERIG MORELANDS SISYNRICHIUM MET WITTE SES-BLADERIGE EN PURPUR-GESTREEPTE BLOEMEN.

Radice est bulbosâ, substantiâ compactâ & carnosâ, Croci effigie, folia emittente graminea, sesquipalmaria, semunciam lata, inter quæ caulis exsurgit articulatus, teres, longitudine pedem superans, è cujus articulis bina ac bina exeunt folia ex adverso sita; atticulumque quasi amplectentia.

Flores inodori è summo caule exeuntes & singuli, singulari suo pediculo fulti, Mense Majo sese proferunt, qui per aliquot dies superstites manent, suntque hexapetali, Narcissi Orientalis magnitudine: Horum petala mucronata, intus candida, extus striis suavè purpurascentibus notata: A florum cavo aliquot fluunt stamina, succedentibus capsulis seminalibus triquetris, in quibus semina rotunda, glabra, rufa.

Radicibus Hottentotti in cibo delectantur.

De wortel van dit gewas is een bolleken, vast en vlesig van substantie, in gedaante die van de Saffraan niet ongelijk; uyt dese komen grasachtige bladeren voort, een en een halve band-breed lang, een halve duym breed; tusschen dewelke een rond-lange bloem-steng voord komt, meer als eene voet lang zijnde, die in leden verdeeld is, uyt dewelke eenige bladeren twe aan twe dwers over den anderen staande, haar op doen; waar van de leden als omvangen worden.

Dese hare reukloose bloemen komen eensaam te voorschijn, uyt het opperste der bloem-steng, en dat in de Maand van May, steunende ider op een bysonder, en kleen steeltjen; dese blyven eenige dagen in wesen, sijnde ses-bladerig, en in groote met die van de Orientaalsche Narcissus overeen komende; hare bloem-bladeren sijn puntig, van binnen wit, van buyten met purpure strepen getekend: uyt het midden deser bloemen komen eenige bloem-draden (stamina) *voord; waar na drie-hoekige zaad-huysken volgen, onthoudende in haar ronde, gladde, en rosse zaden.*

De Hottentotten eeten dese wortelen seer geerne.

C A P. XLIII.

SISYNRICHIUM ÆTHIOPICUM MAJUS ANGUSTI-FOLIUM FLORIBUS ALBIS.

GROOT SMAL-BLADERIG MORELANDS SISYNRICHIUM, MET WITTE BLOEMEN.

Præcedenti quidem simile hoc Sisynrichium, flos autem minor, ut & radix.

Foliis gaudet angustis, gramineis, inter quæ caulis emergit glabet, teres, foliis pri-

Dit Sisynrichium is het voorgaande wel gelijk, edog de bloem, en ook de wortel, is kleender.

Het heeft smalle, gras-wyse bladeren; tusschen dewelke sig een bladerloose bloem-

 vus;

vus, spithameus, qui Mense Majo in quinos aut senos fastigiatur flores hexapetalos, præcedentibus minores, alternatim prodeuntes, quorum singuli pediculo nituntur longiori: Petala angustiora, parte interiore alba, exteriore purpureo-rubicunda.

Hisce succedunt vascula seminalia trigona, brevia, semina exilia, rotunda continentia.

Radix bulbosa quoque, & edulis.

steng vertoond, dewelke glad en ook rond is. Dese, een spanne lang zijnde, brengd in de Maand van May, uyt haar opperste gedeelte vijf, ook wel ses ses-bladerige bloemen voord, die boven den anderen staan, in groote de voorgaande wijkende; deselve steunen op langachtige steeltjens of voetjens, en sijn hare bloem-bladeren smal, van binnen wit, van buyten rood purpurachtig.

Hier na volgen korte, drie-hoekige zaad-huyskens, waar in kleene, ronde zaden leggen.

Dese bollekens zijn van gelijken eetbaar.

CAP. XLIV.

SISYNRICHIUM ÆTHIOPICUM MINUS LATI-FOLIUM FLORE HEXAPETALO ALBO.

PRæcedentium radicibus tuberosis similis hujus radix, quæ carnosa, magnitudine tamen nucem avellanam non excedit.

Folia crassiuscula, semunciam ferè lata, palmam longa, mucronata, erecta.

Caulis teres non foliosus, æqualis, glaber, spithameus, è cujus cacumine Mense Martio flores emergunt septem octovè numero, non raro quoque pauciores, uno versu dispositi, pedicellis longiusculis fulti, inodori, hexapetali, intus nivei, striis purpureis extus eleganter variegati, per biduum superstites.

Hisce succedunt capitula triangularia, semina continentia subrotunda, mucrone exili prædita, quæ ad maturitatem perducuntur exeunte æstate.

Semine Promontorio Bonæ Spei transmisso, nata nobis annis M DC LXXXVII & M DC LXXXVIII.

Non minus ac præcedentes, edulis radix.

KLEEN BREED-BLADERIG MORELANDS SISYNRICHIUM, MET WITTE SES-BLADERIGE BLOEMEN.

De vlesige bol-wijse wortel van dit gewas, een hase-noot groot zijnde, is die van de voorgaande gelijk.

De bladeren sijn dikachtig, by na een halve duym breet, een hand breet lang, spits aan haar uyt-einde, en regt opstaande.

De bloem-steng is rond, bladerloos, effen en glad, een spanne lang, uyt wiens bovenste gedeelte, seven, acht, ook minder bloemen voort komen, en dat langs eene zijde van de steel, zittende op langachtige voetjens, deselve sijn ses-bladerig, van binnen wit, van buyten met purpure streepen aardig vergierd, sy blyven twe dagen in haar vigeur, en sijn sonder reuk.

Na yder bloemtje volgt een drie-hoekig zaad-huysken, waar in een rondachtig zaad gevonden word, 't welk een kleen puntje heeft: en sijne rypigheid in 't uytgaan des zomers bekomt.

Dit gewas heb ik uyt zaad opgekregen, 't welk my in de Jaren 1687 en 1688. van de Caap de Goede Hoop toegesonden wierd.

Dese bol-wyse wortelen sijn so wel eetbaar, als de voorgaande.

CAP.

AMARANTHO AFFINIS INDIÆ ORIENTALIS FLORIBVS GLOMERATIS, OCYMOIDIS FOLIO

CAP. XLV.

AMARANTHO AFFINIS INDIÆ ORIENTALIS, FLORIBUS GLOMERATIS, OCYMOIDIS FOLIO. *Breyn. Cent.* 1.

WADAPU *Hort. Mal.*

Gaudet hæc planta radice fibrosâ, caulem promens bipedalem, ramosum, teretem, pilis breviſſimis obſitum, geniculis purpureis ex intervallis longioribus, interceptum.

Folia ſubtus dilutè vireſcentia, binâ ex adverſo reſpondentia, non raro quoque plura ſimul ad ramorum divaricationes prodeuntia, magnitudine & formâ varia; quæ ortu ſunt prima, majora, latiora, & obtuſa, longioribusque pediculis fulta: ſuperiora autem minora, breviora, anguſtiora mucronata, omnisque diviſionis ignara, breviſſimis pedicellis fulta.

Caules ut & eorum rami ſummo faſtigio flores ſuſtinent glomeratos, maxima parte ex ſquamis purpureis, rigidis, oblongis, mucronatis, nitentibus, bicompoſitis, conflatos: haſce inter ſquamas floſculi emicant ſtellares, albicantes, quorum ſingulis ſemen ſuccedit ſolitarium, Amaranthi ferè ſimile, lanugine niveâ obſitum.

Tuſſim, fauciumque dolores lenire folia, Horti Malab. Authores autumant.

BOLRONDE OOST-INDISCHE FLUWEEL-GELYKENDE BLOEMEN MET BLADEREN VAN OCYMOIDES.

Deſe Plante heeft een zazelige wortel, dewelke een getakte, en een twevoet hooge ſtenge voortbrengt, deſelve is rond, met korte hayrtjeus beſet, wiens purpurverwige leden of knietjens wijt van den anderen ſtaan.

De bladeren zijn van onderen ligt-groen, twee aan twee dwers over elkanderen ſtaande; ook komender wel meer byeen te voorſchijn, en dat ontrent de leden, van forme en groote van den anderen veel verſchillende; die gene, dewelke eerſt voor den dag komen, zijn grooter, breder, en aan haar uyt-eynde ſtomp, ſteunende op langer voetjens: de boveuſte in tegendeel ſijn kleender, korter, ſmalder, puntig, en ongeſneden ook ongeſchaart, welkers voetjens ſeer kort zijn.

De bloemen ſitten aan het uiterſte des ſtengs, en deſſelfs takken, deſelve ſijn bolwijs op een gehoopt, voor 't grootſte gedeelte uit purpure, ſtijve, langwerpige, gepunte, blinkende en gepaarde ſchubbens te ſamen geſtelt, tuſſchen dewelke witagtige ſterrewijſe bloemtjens te voorſchijn komen, waar van ider een eenig zaadjen voortbrengt, 't welk het zaad van de Fluweel-bloemen by na gelijk, en omvangen is van een ſneeuwitte donſigheid.

Dat de bladeren van dit gewas den hoeſt ſtillen, en de pijne der keele verſagten, verſekeren ons de Autheuren van den Hortus Malabaricus.

OBSERVATIONES.

Caulis medullâ niveâ infarctus, maculis purpuraſcentibus notatur, præſertim parte inferiore.

AANTEKENINGEN.

De ſtenge, met een witte merg-agtige ſubſtantie vervuld zijnde, is geteekent met purpur-verwige vlakken, voornamentlyk van onderen.

Qui inter ſquamas emicant floſculi, è caliculo emergunt quinquepartito, quæ laciniæ admodùm anguſtæ, mucronatæ, tomento albo obſeſſæ & vireſcentes ſunt exceptis mucronibus, qui colore purpureo perfuſi: floſculorum cinereo-albicantium oræ in quinas lacinias quoque ſunt diviſæ, inter quas apices locantur longiuſculi, nivei, qui prima fronte viſi, lineas albas mentiuntur.

Stamina adeò brevia, ut nudis oculis vix ac ne vix quidem conſpiciantur.

Stylus cujus pars ſuperior bifurcatur, è fundo floſculorum emergens, innititur vaſculo ſeminali conformi.

Sapor totius plantæ fatuus.

De bloemkens, dewelke haar tuſſchen de ſchubbens opdoen, komen uyt een kelkjen voort, 't welk in vyven is geſneden, welke verdeeltheden byſonder ſmal en puntig zyn, ook met een witte dons beſet, en groen van couleur, uytgenomen haare uyteynden, dewelke purpur-verwig zyn: het uyterſte deſer aſgrauwe witte bloemkens is mede in vyven geſneden, tuſſchen welke verdeeltheden langwerpige ſneeu-witte topjens geplaaſt zyn, die met d'eerſte opſlag der oogen haar als witte ſtreepjens vertoonen.

De bloemdraden zyn ſo kleen, datſe ſonder vergroot-glaſen beſwaarlyk geſien kunnen werden.

De bloem-ſtyl, wiens bovenſte deel in tween is geſpouwen, uyt de grond der bloemkens voortkomende, ſit op 't Pyn-appelformige zaathuuskon.

De gebeele plante is ſmakeloos.

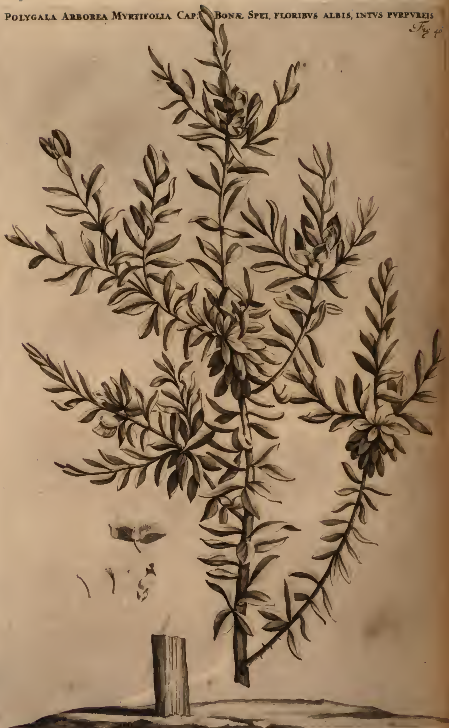

CAP.

POLYGALA ARBOREA MYRTIFOLIA CAP: BONÆ SPEI, FLORIBVS ALBIS, INTVS PVRPVREIS

Fig 40

C A P. XLVI.

POLYGALA ARBOREA MYRTIFOLIA CAP. BONÆ SPEI, FLORIBUS ALBIS INTUS PURPUREIS.

Radix ei lignea, parte interiore lutea.

Caudex pollicem crassus, cortice griseo amictus, diversis brachiatur ramis.

Folia Myrti lati-foliæ Belgicæ paria, paulò tamen minora & molliora, viriditate dilutiore prædita, incondita, sapore subamaro.

Flores tripetali extus albicantes, intus purpurascentes; horum petala bina lateralia ex adverso sita, tertium verò, galeam æmulans, situm habet sublimiorem.

Semina videre haud mihi contigit, ob infortunium, quod supervenit huic arbusculæ, ea propter pingi curavi ante ejus interitum.

Promontorii Bonæ Spei alumna est, unde ad nos translata.

OBSERVATIONES.

Hæc perpetuæ frondis planta, tres circiter pedes alta, inter fruticem & arborem ambigit, densè fruticans.

Rami obsequiosi, foliis amicti, maxima ex parte alternatim dispositis, hilariore virore perfusis, margine non crenatis, partim mucronatis, partimque mucrone destitutis.

Petalum tertium & supremum, barbulam parte anteriore & exteriore exserens, complicatur secundum ejus longitudinem, in qua complicatura occultantur stylus & stamina, quæ numerò sunt septem octove, albicantia, apicibus luteo-croceis instructa, inter quæ stilus emergit pallidè luteus.

CAAPSCHE, BOOMAGTIGE KRUYS-BLOEMEN, MET MYRTUS BLADEREN, WITTE EN VAN BINNEN PURPUR-VERWIGE BLOEMEN.

Dit gewas heeft een houtagtige wortel, van binnen geel van couleur.

De stamme een duym dik, en met een grauwe schorsse omvangen zijnde, wert in verscheyde takken verdeeld.

De bladeren gelijken die van de breetbladerige Hollandsche Myrtus niet qualijk, hoewelse wat kleender en sagter zijn, deselve sijn bleek-groen, sonder ordre aan de takken gebegt, en wat bitteragtig van smaak.

De bloemen sijn drie-bladerig van buyten wit, van binnen purpur-verwig, waar van datter twe bloem-bladeren op zy dwers over elkanderen staan, het derde, een helm verbeeldende, besit d'opperste plaatse.

Noyt heb ik de zaden gesien, wegens een ongeval, 't welk dit Boomtje overquam, weshalven ik het heb laten afteekenen, eer dat het quam uyt te gaan.

Het groeit op de Caap de Goede Hoop, van waar het tot ons is overgebragt.

AANTEKENINGEN.

Het is twijfelagtig of men dese altoos groen-staande plante; dewelke ontrent drie voeten hoog opschiet, onder de digt getakte Boomen, of Heesters sal stellen.

De takken sijn buygzaam en met bladeren beset, die meerendeels eensaam en ongepaart staan, bly-groen van verwe, ongeschaard, waar van sommige aan haar uyteynde rond, andere puntig zyn.

Het derde en opperste bloem-blad is na desselfs langte toegevouwen, aan 't welk voorste en uyterste gedeelte een vooruytstekend baardeken (barbula) *sit, in de gesyde vouwe verbergen haar de bloem-styl en bloem-draden, dewelke seven of agt in getale en wit van couleur zyn, versien van geel-Saffraan-verwige hoofsjens, tusschen dewelke de bloem-styl voortkomt, van couleur ligt-geel.*

Calix trifoliatus herbaceus.

Locis aridis & montosis ad Promontorium Bonæ Spei luxuriat planta isthæc; hinc advectam possidet Hortus Medicus Amstelodamensis, curâ Nobilissimi & Amplissimi Domini Joh. Huydekoper, Equitis, Dom. in Maarseveen, Neerdijk, &c. &c. Augusti Emporii Amstelodamensis Consulis & Senatoris &c. &c.

De bloem-kelk is driebladerig en groen van couleur.

Men vind dit gewas veel op bergagtige en droge plaatsen van de Caap de Goede Hoop, van waar het in den Amsterdamschen Medicyn-Hof gekomen is, door de voorsorge van den Wel-Ed en Grootagtbaren Heer J. Huydekoper, Ridder, Heere van Maarseveen, Neerdyk, &c. &c. Burgermeester en Raad der Stad Amsterdam. &c. &c.

CAP.

ANGELICA ARBORESCENS SPINOSA

Fig 5.

C A P. XLVII.

ANGELICA ARBORESCENS SPINOSA, SEU ARBOR INDICA FRAXINI FOLIO, CORTICE SPINOSO.
Ray. Hist. Pl.

DOno Reverendissimi Episcopi Londinensis, Henrici Compton, de studio Botanico optimè meriti, hanc nacti sumus plantam, cujus descriptionem à Doctiss. Rajo concinnatam verbotenùs recitare animus est. *Hæc folia habet amplissima, ramosa ad instar Angelicæ; Lobi seu folia partialia Angelicæ æmula, sed glabriora; Costæ foliorum spinis obsitæ sunt, non admodum crebris, uti est & truncus arboris. Foliorum insuper pediculi latiuscula & velut membranacea basi caudici & ramis adnexi sunt. Folia hyeme decidunt. Vidimus in Horto Chelseiano hujus generis arborem, quæ staturâ humanam altitudinem, crassitie brachium superabat, summa parte in ramos divisam. Sunt autem germina seu surculi, quos quotannis emittit, admodum crassi, foliis crebris obsiti. In quantam altitudinem excrescat, quo ætatis suæ anno florere incipiat, cujusmodi florem & fructum producat, quamque diu duret nescimus; umbelliferam tamen esse suspicamur.* Hactenus Rajus.

Hæc stirps sedem fixit in Horto nostro caudice aspero, cubitum alto, in articulos inæquales diviso, cortice griseo tecto, pollicem crasso.

BOOMACHTIGE ANGELICA MET DOORNEN.

D*It gewas, 't welke ons toegesonden is door den Eerwaardigen Heer Henric Compton, Bisschop tot London, (dewelke, om de bevorderinge, die hy toebrengd, tot de kennisse der gewassen, veel eere verdiend) is van den seer geleerden Heer Raius beschreven; wiens woorden wy voorgenomen hebben alhier te verhalen.* Dese plante, *seyd hy*, heeft seer breede en tak-wyse bladeren, gelyk de gemeene Angelica, waar mede ook hare verdeelde bladeren overeenkomen, met dat onderscheyd nochtans, dat dese wat gladder zijn. De ribbens, die door de verdeelde bladeren loopen, als mede de stam, sijn met doorntjens beset, dog spaarsaam en ver van een staande. De steelen deser bladeren sijn breet, en als vliesachtig aan haar grond; alwaar sy uyt de stam en takken voort komen. Des winters laat dit gewas sijne bladeren vallen. In den Chelsiaansen Hof is ons dusdanigen Boom, mans hoogte overtreffende, voorgekomen, een arm in dikte geensints wykende: dese was van boven in takken verdeeld. De botten, die desen Boom jaarlijks komt voort te brengen sijn seer dik, en met veele bladeren beset. Hoe hoog deselve komt te wassen, op wat tijd des jaars de bloemen haar beginnen te vertoonen, hoedanig deselve zijn, als mede hare vruchten, hoe lange sy ook bestendig zijn, is ons tot nog toe onbekend; Edog na onse meninge is 't een boom wiens bloemen waijers-wys, en veele by een in de ronte zijn geschikt, *tot hier toe strekken de woorden van Raius.*

Dit gewas heeft in onsen Hof de hoogte gekregen van een elleboog, de dikte van een duym, en is in leden verdeeld, die op een ongelijke distantie van den anderen staan, omvangen van een grauwe schorsse.

 Fo-

Folia, ex adverso bina, pediculis rubicundis fulta, dilutè virescentia, sapore astringente, sicut in Angelica vulgari.

Patriam agnoscit Virginiam, è qua in Angliam, inde ad nos in Belgium est advecta.

Doctissimus D. Plukenet hujus stirpis figuram exhibet in sua Phytographia Tab. 20. nomine, *Christophorianæ arboris aculeatæ Virginiensis.*

De bladeren zijn ligt-groen, t'zamentrekkend van smaak en overeenkomende met die van de gemeene Angelica, dwers over malkanderen staande, twe aan twe, en dat op rosse steeltjens.

De natuurlijke groei plaats is Virginia, van waar het in Engeland, en eyndeling tot ons in Holland is overgestuurd.

Den seer geleerden Dr. Plukenet heeft hier van een figure uytgegeven, in zijne beschryvinge der gewassen Tab. 20. onder de benaminge van Boomachtige en gedoornde Christophoriana van Virginia.

OBSERVATIONES.

Radice est crassa, lignea, pullo cortice obducta, è qua exsurgit caudex foliis ramosis alternatim positis, per intervalla brevia exornatus. Folia triangulata, tribus, quinis & pluribus constant alarum conjugationibus, cum uno impari ad costam: Harum singulæ in solo lætiori & calido non raro subdividuntur in alias bicompositas uno impari alam claudente, unoque singulari folio alæ basin sæpè obsidente: Alarum folia brevissimis pediculis fulta, ex latiori basi in mucronem longiorem desinentia, nonnihil serrata sunt.

AANTEKENINGEN.

De wortel is dik, houtachtig en van een swartachtige schersse omvangen: hier uyt komt de stam voort beset met getakte, en ongepaarde, en niet ver van den anderen voortkomende bladeren. De geheele bladeren zijn drie-hoekig, behelsende in haar drie, vyf, en meer gepaarde en gebladerde ribbens, waar van de uyterste alleen ongepaard blyft: en wanneer 't gewas op een warme plaatse, en in goede aarde geset word, sosmaal-deelen haar dese geseyde ribbens in meer andere en kleendere gepaarde ribbekens, en zyn dese alle van gepaarde, en tegen den andere overstaande bladerkens versien; onder dese is het uyterste blaatje ook veeltyds eensaam, gelyk ook het eerste dat uyt het begin der ribbens voortkomt: alle dese bladerkens met seer korte steeltjens uyt de ribbens voortkomende, zyn eenigsints geschaard, en scherp toelopende.

CAP.

ALOE SVCCOTRINA ANGVSTIFOLIA SPINOSA FLORE PVRPVREO

CAP. XLVIII.

ALOE SUCCOTRINA ANGUSTIFOLIA SPINOSA, FLORE PURPUREO.
Breynii Prod. 2.

Sobolem hujus plantæ, ex India Orientali in Hollandiam transmissæ, possidemus munere Nobilissimi Amplissimique viri D. Simonis à Beaumont, Secretarii Nob. Præpotentissimorumque Dominorum ordinum Holl. & West-Vr.

Luxuriavit & floruit, A. M DC Lxxxix. & M DC xc Mense Feb. (loco calido posita, aliàs flores tardius perficit) in Horto nostro, ubi eandem accuratâ icone ad vivum exprimi curavi.

Radix tuberosa, cortice cinereo obducta, folia emittit saturatè virescentia, in sesquipedalem longitudinem producta, angusta, crassa, succulenta, extremo in mucronem densè stipatis desinentia, sentibusque exiguis, pallidis, mollioribus armata.

Ex horum medio thyrsus seu caulis emittitur sesquipedalis & altior, teres, lævis, parte superiore foliolis amictus, colore fusco, cujus cacumen floribus ornatur densissimè stipatis & spicatis, hexapetalis, dilutè purpureis, nutantibus, ab imo ad summum usque successivè se explicantibus, horum petala ad ungues connata, inter quæ stamina aliquot rubicunda emergunt, extra flores emicantia: hisce præteritis, succedunt capsulæ seminales triangulares.

Brumam rigidiusculam patienter ferens, custodiri quidem potest in hybernaculo vulgari, ast quò calidius illud fuerit, eò vegetior & floridior erit planta.

Caule evanido novæ soboles aut germina producuntur è lateribus plantæ, quibus

SMAL-BLADERIGE, DOORNACHTIGE ALOE VAN SUCCOTORA MET PURPUR-VERWIGE BLOEMEN.

Van dit gewas hebben wy een jonge plante gekregen, van den Wel-Ed Heer Mr. Simon van Beaumont, Secretaris van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, uyt Oost-Indien in Holland overgesonden zijnde.

Dese plante, d'welke ik na 't leven heb laten aftekenen, heeft in onsen Hof sterk gebloeid in de Jaren 1689. *en* 1690. *in de Maand van February, in een warme plaatse geset zijnde, anders bloeid sy later in 't jaar.*

De wortel knobbelachtig, en met een grauwe schorsse omvangen zijnde, brengt donker-groene bladeren voord, die anderhalve voet lang zijn, ook smal, dik, sap rijk, voor spits toelopende, aan de kanten met kleene, digt by eenstaande, bleeke sagte doorntjens beset.

Uyt het midden deser komt een bruyne ronde, gladde, boven aan met kleene bladerkens besette steng voort, anderhalve voet of meer hoog, aan wiens bovenste gedeelte de bloemen airs-wyse en seer digt by een, voort komen: dese bloemen sijn ses-bladerig, bleek purpur-verwig, nederwaards hangende succeslvelijk van onderen af opgaande; dese hare bloem-bladeren sijn vereenigd ontrent de bloem-nagelen, en komen eenige roode bloem-draden tusschen deselve voort die een weynig buyten de bloem uytsteken na de bloemen komen der drie-kante zaad huyskens voort.

Dit gewas is vry hard, en kan in een gemeene winter-plaats bewaard worden, en dog hoe warmer datse geset word, hoe milder datse groeid en bloeid.

Na dat de bloem-steng vergaan is, maakt se weder nieuwe spruyten, en dat uy

 mul

multiplicatis, uno eodemque tempore plures thyrsi simul exeunt.

Folia transcissa succum emittunt luteum, atque amarum, qui melioris est notæ, ac odore gratior quàm vulgaris & veræ Aloës, cujus succus ingratus & fœtens, hujus verò odor cum Aloë Succotorina vera convenit.

de zyden des plants, dewelke vermeenigvuldigd zijnde, op een en deselve tyd veele bloem-stengen en bloemen voort-brengd.

Wanneer de bladeren dwers door-gesneden werden, so geven sy een geel bitter zap van haar, 't welk beter en ook aangenamer van reuk is, als dat van de gemeene en ware Aloë, wiens sap onaangenaam, en stinkend is, maar dese hare reuk komt over een met die van de ware Aloë Succotorina.

CAP.

Aloe Arborescens Africana N D.
Fig.

C A P. XLIX.

ALOE ARBORESCENS AFRICANA.

Catal. Horti Beaumontiani.

HAc plantâ exoticâ nos donavit Nobilissimus vir Simon à Beaumond, Hollandiæ West-Vrisiæque ordinibus à Secretis &c. &c.

Caudex jam spithameus, pollicem crassus, geniculatus, cortice griseo amictus.

Folia è summitate caudicis exoriuntur, quæ duas uncias lata, manusque longitudinem æquantia, ad exortum angusta, extremo mucronata, rigidiusculа, splendentia, atro virore perfusa, densissimo stipatu congeruntur, Yuccæ non dissimilia, ast breviora, latiora, molliora, & deorsum reflexa.

A brumæ injuriis præservanda, cautèque custodienda, tenera enim est.

Flores videre mihi nunquam contigit.

OBSERVATIONES.

Caudex vix dici potest geniculatus, annulares enim circuli, genicula mentientes non nisi foliorum abjectorum sunt vestigia, quæ senescente arbuscula sensim evanescunt.

Folia in exortu (uti in Canna Indica) cucullorum in modum convoluta visuntur.

AFRICAANSCHE BOOM-ALOE.

Dit gewas is ons vereerd van den Wel-Ed. Heer Secretaris Simon van Beaumond, &c. &c.

Des selfs stamme is nu een span lang geworden, een duym dik, in leden verdeeld, en omvangen van een grauwe schorsse.

De bladeren komen seer digt en veel by een uyt den top voort, die van de Yucca eenigsints gelykende, uytgenomen datse sachter, korter, en breeder zijnde, baar meer nederwaards na de aarde komen te buygen: deselve zijn twe duym breed, een band lang, smal aan baar begin, scherp toelopende, styfachtig, blinkende, en donker-groen van verwe.

Dewijl het een teder gewas is, so moet het sorgvuldig voor de koude bewaard worden.

Desselfs bloemen en zijn my noyt voorgekomen.

AANTEKENINGEN.

De stamme kan beswaarlijk gesegt werden in leden verdeeld te zyn; aangesien des selfs circulaire verdeelingen, wel eenigsints haar als leden vertoonen, edog in der daad niet anders en zyn als 't overblyffsel van de afgevalle bladeren, dewelke, wanneer dit Boom-gewas ouder komt te worden, t'enemaal vergaan.

De bladeren zyn in haar eerste voortkomen moniks-capswys gevouwen, gelyk die van de Canna Indica of Indiaans riet.

Patriam agnoſcit Africam; ex Guïnea enim, curâ & ſumptu ſupra nominati Domini, in Patriam noſtram delata eſt.

De natuurlijke groei-plaats is Africa; want het is uyt Guinea in dit ons Vaderland gebracht, door de voorſorge en onkoſten van den boven gemelden Heer.

CAP.

ARVM ÆTHIOPICVM FLORE ALBO, ODORATO
Fig. 5.

CAP. L.

ARUM ÆTHIOPICUM FLORE ALBO, ODORATO.

INter varias radices, quas mihi dono dedit Nob. D. Simon vander Stel, Promontorii Bonæ Spei Gubernator dignissimus, hujus quoque Ari radicem offendi, vulgaris similem, bis autem ejus magnitudinem superantem, è qua folia aliquot, pediculis longioribus fulta, enascuntur, lævia, glabra, nitentia, dilutè virentia, Ari majoris æmula, ast productiora, in extremo claviculâ quâdam in gyrum circumactâ, donata, non minus ac radix acredine suâ post masticationem, fauces linguamque vellicantia, & quasi transadigentia.

Inter hæc folia caulis exsurgit bipedalis & procerior, teres, glaber, nitens, foliis concolor, in cujus fastigio, è tunicæ membranaceæ ceu vaginæ medio, pistillum nudum eminet, colore subluteo, in cujus ambitu flosculi producuntur, iisque marcescentibus, succedunt fructus, quos ob cæli inclementiam, æstatisque brevitatem in Horto Nostro ad maturitatem nunquam perduximus, itaque de iis nihil certi referre possum.

Radix, quæ nobis transmissa anno reparatæ salutis MDCLXXXVII vivax, singulis annis nova promit folia, aliis per hyemem marcidis & corruptis.

Floret circa æstatis exitum.

Notatu dignum existimo, quod in hisce foliis observavi, nempe, si nimis irrigetur planta, per claviculas suas superfluam humiditatem guttatim eructa-

MORELANDS KALFS-VOET MET EEN WITTE EN RIEKENDE BLOEM.

ONder verscheyde wortelen, die my vereerd zijn, door den Ed. Heer Simon van der Stel, Gouverneur op de Caap de Goede Hoop, hebbe ik de wortel van dese Kalfs-voet mede gevonden, dewelke, hoewelse de gemeene gelijkt, echter meer als twemaal so groot is als deselve: Uyt dese komen eenige gladde, effene, ligt-groene en blinkende bladeren te voorschijn, steunende op lange voetjens; deselve sijn die van de groote Kalfs-voet gelijk, hoewel sy langer zijnde, aan haar uyterste met een rondlopend claauwierken versien zijn: Dese bladeren en sijn niet minder scherp van smaak, als wel hare wortelen, waar door de tonge en keele bysser geoffenseert werden, als men die komt te kauwen.

Tusschen de bladeren komt de bloem-steel te voorschijn, twe voeten ook wel hoger groeiende, deselve is rond en lang, glad, blinkend, en in couleur met de blader-stelen overeenkomende, uyt wiens opperste een bloot, geel-achtig stampertjen sig opdoet, en dat uyt een vliesig bekleetsel, als ware het een schee: rontom 't geseyde stampertje komen de bloemkens te voorschijn, en dese verdroogd zijnde vertoonen haar de vruchten, dewelke wegens de kortheid des somers, en guurheid onses climaats noyt tot rypigheid gekomen zijn: so dat ik daar van niets sekers seggen kan.

De wortel, die ons in 't jaar 1687 toegesonden is, hebben wy eenige jaren in 't leven gehouden, en geeft alle jaren nieuwe bladeren, d'oude 's winters vergaan zijnde.

De bloemen werden in 't uytgaan des somers gesien.

'T is aanmerkens weerdig, 't geen ik ontrent dese bladeren geobserveert hebbe, namentlijk, so men dit gewas te veel waters geeft, so is 't, dat het t'overtollige

ri, & quasi distillari limpidam & gustu acrem.

An eadem sit planta, quæ in Catalogo Horti Lugd. Bat. nomine Ari Æthiopici flore albo, odorato, moschum redolente insignitur, haud affirmo, propterea quod ibi præter denominationem nil additum.

Radices virtutibus convenire cum vulgari, & ejus locô substitui quoque posse, ex relatione eorum, qui illud sunt experti, hausimus.

door fijne claauwierkens, druppelender- of distilleerender-wyse uytwerpt, zijnde 't selve als dan klaar, en scherp van smaak.

Of dit nu 't selve gewas is 't geene in de Cataloge van den Hort. Lug. Bat. onder de name van Morelands Kalfs-voet met witte, en na muscus riekende bloemen voorgesteld word, en kan ik niet zeggen, om dat aldaar niets anders als van een bloote benaminge werd gesproken.

Dat de wortelen in krachten overeenkomen met die van de gemeene Kalfs-voet en in des selfs plaatse mede gebruykt kan werden, is ons gesegt van die gene, dewelke sulks ondervonden hebben.

CAP.

ARVM CEYLANICVM HVMILE LATIFOLIVM, PISTILLO COCCINEO

CAP. LI.

ARUM HUMILE CEYLANICUM LATI-FOLIUM, PISTILLO COCCINEO.

SUnt ei radices rotundæ, Ari vulgaris similes, extus colore dilutè spadiceo, intus lacteo, fibris albicantibus capillatæ, nec non gustu acri prææditæ: Ex iis folia exurgunt, pediculis longioribus innitentia, formâ diversâ, alia enim aliis ad pediculum profundiùs dissecta, magis minusvè quoque cuspidata, atro virore perfusa, sapore acri etiam prædita.

Inter folia caulis exit uncialis, in cujus fastigio pistillum pulchrè coccineum emicat, in mucronem desinens; idque è membranea, cuspidata, & sulcata vagina, interna facie purpuræ decorem induente, externa virescente colore perfusa.

Pistillo brevi evanescente nullum fructum sub climate nostro perfecit: Plantæ superficies quotannis hyeme marcescit, radice restibili, (qua propagatur) germina novella insequente vere producente.

Frigoris impatiens solem auramque calidiorem amat, itaque in repositoriis, fenestris vitreis instructis, conservanda.

Ceylonâ hanc assecuti sumus plantam, quam hactenus in Horto nostro excoluimus.

LEEGE EN BREET-BLADERIGE CEYLONSCHE KALFS-VOET, MET EEN SCHAARLAKE-RODE STAMPER-WYS DODDEKE.

DE ronde wortelen van dit gewas gelijken die van de gemeene Kalfsvoet,(Arum)*deselve zijn van buiten ligt-castanie-verwig, van binnen melk-wit, ook met veele zazelingen beset, en scherp van smaak: uyt dese komen de bladeren voort, versien van lange steelen, scherp van smaak, donker-groen, drie-hoekig, en ongelijk van gedaante, door dien d'eene meer ingesneden is, als d'andere; ook en sijnse niet alle even spits aan haar uyt-einde.*

Tusschen de bladeren doet sig de bloemsteng op, een duym-breed lang zijnde, uyt wiens toppe een schoon root-schaarlake stamper-wys doddeken voort komt, 't welk in een spitse eyndigd; 't selve is van een vliesig, geveurd, en puntige scheede (vagina) *omvangen, dewelke van binnen purpur-verwig en van buyten groen is.*

Het stamper-wys doddeken in korten tijd, sonder vruchten hier te lande vergaande, so werd ook te gelijk alle het loof tegens de winter te niete gebracht, de wortel alleen overblyvende, waar door deselve voortgeset word.

Dewijl dit gewas geen koude kan verdragen, so moet men het selve wel warm setten, en dat in glase-kassen.

Wy hebben het uyt Ceylon gekregen, en cultiveren het tot nog toe in onsen Hof.

Viribus non multùm abludere ab Aro vulgari dubitandum non est.

Daar en is niet aan te twijfelen, dat des selfs krachten overeenkomen met die van de gemene Kalfs-voet.

ARVM CEYLANICVM POLYPHYLLVM, CAVLE SCABRO, VIRIDI DILVTO, MACVLIS ALBICANTIBVS, NOTATO

C A P. LII.

ARUM POLYPHYLLUM CEYLANICUM, CAULE SCABRO, VIRIDI DILUTO, MACULIS ALBICANTIBUS, NOTATO.

Radicem suppeditat rotundam, asperam, fuscam, intus ex candido subflavam.

Caulis ad duorum pedum proceritatem sese extollit, tres uncias crassus, tactu scaber, ceu exilibus spinulis obsessus, colore dilutè viridi perfusus, niveisque maculis notatus, quod visu pulchrum, gratumque; Caulis ad fastigium in tres dispescitur ramos, & hi in alios secundarios, quibus folia annectuntur alata, quorum partialia bicomposita, nullis pedicellis fulta, oblonga, mucronata, margine absque crenis æquali, unciam lata, aut paulò latiora.

Flos in hisce oris nunquam emicuit.

Radix quotannis renovatur ex caulis basi, priore emarcidà, & corruptà.

Multò calore indigens planta, mensibus æstivis sæpius irriganda.

Utrum hæc eadem sit, quæ Mulen-schena dicitur Authoribus Hort. Mal. tom. 12. dubitandi mihi ansam præbuit, caulis glaber, quô Mulen-schena est prædita, à me nunquam (quod sciam) visa, hæc verò nostra planta gaudet cortice scabro.

VEEL-BLADERIGE CEYLONSCHE KALFS-VOET, MET EEN LICHT-GROENE, ROUWE, EN WIT GEVLAKTE STENGE.

De wortel van dese plante is rond, rouw, bruyn, van binnen witachtig-geel.

De steng drie duym-breet dik zijnde, is rouw in 't aantasten, (als of deselve met doorntjens beset was,) en met witte vlakken aardig getekend zijnde, schiet twe voeten hoog uyt het aardrijk, wiens opperste sig in drie takken komt te verdelen, en dese wederomme in kleendere takskens; de bladeren sijn gevleugeld, welkers verdeelde bladerkens twe aan twe steel-loos gevoegd zijnde, haar aan de ribbens vereenigen: deselve sijn langwerpig, scherp-toelopend een duym of meer breed, en effen van kanten.

De bloem heeft sig hier te lande noyt vertoond.

Ondertusschen dat de oude wortel vergaat, so vernieuwd sig een andere uyt de grond van de steng.

Na dien dit gewas veel warmte des somers van noden heeft, so moet men 't selve dikwils bevochtigen.

De rouheyd van de schorsse des stengs heeft my in twijfel gebracht, of dit wel 't selve gewas is, 't welk by de Autheuren van den Hortus Malabaricus, in 't twaalfde deel, Mulen-schena geheten word, en een effe gladde stenge heeft, 't welk van my in dese plante noyt mijns wetens gesien is.

Patriam agnoſcit Ceylonam, unde nobis radices ſunt allatæ, nomine *Kidaram.*

*De natuurlijke groei-plaats van dit gewas is Ceylon, van waar ons des ſelfs wortel is toegeſonden, met de name van Ki-*daram.

C A P.

ARVM CEYLANICVM POLYPHYLLVM, CAVLE ASPERO MACVLIS VIRIDI-FVSCIS, VIRIDI-DILVTIS ET ALBICANTIBVS, PVLCHRE N
Fig.

C A P. LIII.

ARUM CEYLANICUM POLYPHYLLUM CAULE ASPERO, MACULIS VIRIDI-FUSCIS, VIRIDI-DILUTIS, ET ALBICANTIBUS, PULCHRE NOTATO.

VEEL-BLADERIGE CEYLONSCHE KALFS-VOET, MET EEN ROUWE, ROS-GROENE, OOK LICHT-GROENE, EN WITGEVLAKTE STEEL.

Radice ſuſtinetur magna, ſphæricâ, aſperâ, extus fuſcâ, intus albâ.

'T heeft een groote, bol-ronde, rouwe wortel, die van buyten bruyn-rood, en van binnen wit is.

Caulis exſurgens, ſpithamam longus & procerior, craſſus, tactu ſcaber, fungoſus, exuviarum ſerpentum inſtar eleganter variegatus, viridi-fuſcus, hinc inde dilutiore viriditate præditus, & maculis albis notatus: primô tamen ortu, caules incarnato pallore albeſcunt, qui temporis progreſſu obſcurantur: ſuperiore parte ramoſi facti foliis veſtiuntur quaſi alatis, præcedentis Ari latioribus, in mucronem exeuntibus, atro-viridibus, averſâ parte dilutè herbaceis.

De ſteng, een voet of anderhalf hoog opſchietende, is dik, rouw, voos, ſchoon gevlakt als een ſlange-huyt, donker ros-groen, ook hier en daar licht-groen, en met witachtige vlakken door een vermengd; in 't begin, wanneer deſe ſteng eerſt uyt het aardrijk voortkomt, is deſelve licht-incarnaat of lijf-verwig, die dan met der tyd meer en meer komt te verduyſteren: de ſtenge boven aan in takken verdeeld zijnde is verſien van bladeren, dewelke haar als gevleugelde bladeren (alata) *opdoen, breeder zijnde als die van de voorgaande, edog voor ſpits toelopend, en donker-groen, van onderen lichter-groen van verwe.*

Flores proferre haud potuit, omni quantumvis induſtriâ adhibitâ.

Tot het bloeien en heb ik ſe niet kunnen krijgen, hoewel alle vlyt daar toe van my aangewend is.

Circa autumnum ſuperficies plantæ perit, imò & radix poſtea; novâ quæ productâ, ut denuò germinet, multo indiget calore.

Ontrent den Herfſt vergaat de ſteng, en daar na ook de wortel ſelfs; ſo dra een nieuwe voortgebracht is, heeftſe veel warmte van noden, om wederom aan 't uytſchieten te koomen.

Quia aëris injurias ferre nequit tempore hyemali, locum expoſcit calidum & ſiccum, quô denegatô facilè putreſcit radix.

Ook en kanſe des winters tegen geen koude, maar moet deſelve droog en warm gehonden worden, anders komt de wortel ligt te verrotten.

Utrum facultatibus vulgaris Ari, aut Serpentariæ, gaudeat, affirmare haud ausim.

Of dese ook de krachten van de gemene Kalfs-voet, of van die van onse Serpents-kruyd (Serpentaria) *heeft, en kan ik niet versekeren.*

C A P.

BALSAMINA CVCVMERINA INDICA FRVCTV MAIORE FLAVESCENTE

C A P. LIV.

BALSAMINA CUCUMERINA INDICA FRUCTU MAJORE FLAVESCENTE.

PANDI-PAVEL *Hort. Mal.*

UT palam fiat, quantum valeat ars circa culturam plantarum exoticarum, consultum duxi, hanc, cujus fructus maturos in Horto Nostro Anno M DC LXXXVIII & M DC XC. conspeximus, cæteris adjungere, quantumvis in Horto Mal. sit descripta.

Radice firmatur fibrosâ, è quâ viticulæ producuntur, quæ, nisi adminiculis sustineantur, in terram procumbunt, aliàs vicinis quoque stirpibus aut perticis sese circumvolventes, capreolorum beneficio, iis cohærent.

Folia bina ex adverso respondentia, in septem lacinias profundas & angulosas, divisa, longioribus pediculis appensa, Vitis foliis similia, capillis exilibus obsita sunt, odorem fætidum exhalantia, sapore amaro.

Flores inodori, pentapetali, colore in dilutiorem flavedinem inclinantes, sex staminibus medium occupantibus, prædit; multi ex iis steriles aut inutiles evadunt, quod plantis cucumetaceis admodum familiare, fructiferi verò prævium habent fructus rudimentum, cujus apici flos marcescens insidet.

Fructus oblongus, ventricosus, extremo mucronatus, Cucumeris formà: cortex verrucosus & tuberculis exasperatus, primò herbido pallore albescens, tandemque colorem croceum induens; hujus pars extrema per maturitatem dehiscit, in cujus hiatu pulpa fungosa, ut & semina coloris citrini, involucrò sanguineò

INDIAANSCH COMCOMMERACHTIG BALSEM-KRUYD, MET EEN GROOTE GEELE VRUCHT.

NIet tegenstaande dit gewas in den Hortus Mal. is beschreven, so hebbe ik evenwel geraden gevonden, deselve hier by te voegen, om te toonen hoe verre men door de konste van culture de vreemde gewassen hier te lande kan brengen, en heeft dese in onsen Hof rijpe vruchten voortgebracht in de Jaren 1688 *en* 1690.

Het heeft een zazelachtige wortel, waar uyt rijsige takjens voortkomen, die ter aarde nederleggen, ten sy deselve ondersteunt worden, anders so makense haar ook wel vast aan de bystaande gewassen, of staakjens, en dat door hare clawierkens.

De bladeren gelijken die van de wijngaard niet qualijk, twee aan twee over malkanderen geplaatst, en in seven diepe en hoekige verdeeltheden gesneden zijnde; deselve rusten op lange voetjens, en sijn met kleene hayrtjens beset zijnde, stinkende van reuk, en bitter van smaak.

De bloemen sijn reukloos, vijf-bladerig, licht-geel, en in 't midden met ses bloemdraden versien: onder deselve zijnder veele, die vruchtloos komen af te vallen, 't welk de comcommerige planten seer gemeen is, maar die gene, dewelke vrucht-dragende bloemen zijn, dese besitten van den beginne af het beginsel van een vrucht, aan wiens uyterste het bloemtje vast sit, schoon het aan 't vergaan is.

De vrucht is gelijk als een Comcommer, langwerpig, in 't midden uytpuylende, voor spits toelopende: de schorsse is knobbelachtig en oneffen, in 't eerst bleek witachtiggroen, daar na saffraan-verwig; wanneer de vrucht rijp is, so berst deselve aan 't eynde open, waar door men als dan het voose, geele, en soetachtig merg in 't gesigte krijgt,

Ddd dul-

dulci amicta, in conspectum producuntur.

Semina oblonga, plana, fusca, Cucurbitæ minoris ferè æmula, aspera, figuris variis insignita, modice acuminata cum fovea aut compressione in utroque latere, nucleo albicante & amaricante prædita.

Eodem, quo semina & fructus perficit, anno, perit; annua enim est planta, quæ singulis annis semine renovanda, quod committendum & fovendum loco soloque calido, enutritioni plantarum exoticarum idoneo, quibus neglectis sterilitatem adipiscitur.

In India Lupuli vicem supplent folia in confectione cerevisiæ, ad necandos & expellendos vermes decoctio foliorum ex aqua simplici facta verminantibus propinatur; Oleum Olivarum, in quo fructus macerati sunt, vulneribus recenter inflictis sanandis conducit, prodestque cutis scabiei.

Præter hanc descriptam & aliæ duæ olim quoque sedem fixerunt in Horto nostro, nempe Balsamina Cucumerina, fructu minore flavescente, Authoribus Hort. Mal. T. 8. Pavel dicta: Ut & Balsamina rotundifolia repens, sive mas Bauh. Pin., quæ à multis est descripta, ita ut supervacaneum foret illam hic insetere, & describere.

als mede de zaden, omvangen sijnde van een schoon root bekleetsel.

De zaden sijn langachtig, plat, die van de kleene Caauwoorden niet qualijk gelijkende, rouw, bruyn, en als met verscheyde figuren getekend, tamelijk puntig, wederzijds wat ingedrukt, van binnen versien met een bittere en witte pit.

Het vergaat 't selve jaar wanneer de vrucht en zaden rijp geworden zijn, want het is een een-jaarige plante, die alle jaar van nieuws op gezayt moet werden, en dat op een warme plaats, bequaam om uytheemsche planten uyt te broeien, en sonder dat blijfd deselve onvruchtbaar.

De bladeren werden in Indien gebruykt in plaatse van Hop in het maken van Bier, het affietsel met schoon water toebereyd, geest men aan die gene te drinken, dewelke met wormen beladen zijn; de vrucht in Olijf Oly gelegt, geneest de versche wonden, en schorftheyd des huyts.

Behalven dese, hebben wy nog twe andere soorten in onsen Hof gehad, namentlijk, de Comcommerachtige Balsem kruyd, met een kleene geele vrucht, in den Hort. Mal. beschreven onder de name van Pavel, en dat in 't achtste deel. Als mede Kruypend Mannekens Balsem kruyd, met ronde bladeren van Bauh. in Pin. beschreven, edog dewijle dese van veele verhandeld en beschreven zijn, achten wy het onnodig deselve hier by te voegen.

CAP.

FICOIDES, SEV FICVS AMERICANA SPHÆRICA TVBERCVLATA LACTESCENS, FLORE ALBO, FRVCTV PYRAMIDALI RVBRO

C A P. LV.

FICOIDES VEL FICUS AMERICANA SPHÆRICA, TUBERCULATA, LACTESCENS, FLORE ALBO, FRUCTU RUBRO PYRAMIDALI.

Cat. Hort. Beaum.

INter omnes plantas, quas Omnipotens Conditor è terra produxit, haud infimum locum occupat isthæc Ficoides, quæ caudice & foliis quasi priva, è terra emergit obscurius virens, oblonga, superiore parte plana, semipedalis est longitudinis, ambitus verò pedem integrum præter propter æquat; parte exteriore plurimis obloogis tuberculis obsita, quorum cimi spinulis spadiceis armati.

Flores exigui ex ambitu inter tubercula emicant, albicantes, quibus emarcidis succedunt coloris amethystini fructus oblongi cum prominula fibrilla ex ejus apice: horum pulpa purpureo-rubicunda & subdulcis, plurimis seminibus exiguis, pullis, infarcta, quæ maturitatem adepta cum fructu procidua quotanois propullulant.

Planta transversim secta experimur eam constare carne, cucumeraceæ immaturæ simili, herbido pallore albescente, saporis sub acris, hinc inde succo lacteo emanante, præsertim parte exteriore læsâ, ut & vasis succiferis, quæ à centro ad circumferentiam ducuntur.

Radix ei vivax, exilis, paucisque fibris capillata.

America alit hanc plantam, ex Curassavia & aliis Americæ insulis ad nos translatam.

RONDE, GEBUCHELDE, AMERICAANSCHE MELK-GEVENDE VYGE, MET WITTE BLOEMEN, EN ROODE PYRAMID-WYSE VRUCHTEN.

ONder alle gewassen, die den Almogende Schepper uyt het Aardrijk heeft laten voortkomen, en heeft geensints de minste plaatse dese kleene vyge, dewelke gelijk als stam- en bladerloos uyt het aardrijk voortkomende, donker-groen, en langwerpig is, van boven plat, in den omtrek ontrent een voet dik, een halve voet lang, van buyten met seer veel langachtige heuveltjens beset, welkers uyterste gewapend is met rosse doorntjens.

De bloemen sijn kleen, wit, en komen tusschen de geseyde heuveltjens voort; dese verdroogd zijnde vertoonen haar langwerge, rood amethyst-verwige vruchten, uyt welkers toppe een kleen zazelingtje te voorschijn komt: het merg deser vruchten is purpurrood van couleur, en zoetachtig van smaak, vervuld met seer veel kleene swarte zaden, dewelke rijp geworden, en op't aardrijk gevallen zijnde, jaarlijks jonge plantjens voortbrengen.

Dese plante, dwers doorgesneden zijnde, bevinden wy te bestaan uyt een vlesige substantie, dewelke die van een onrijpe commmer gelijk is, wit van couleur, met eenige bleke groenigheid vermengd, eenigsints scherp van smaak, hier en daar eenig melkachtig zap van sig gevende, voornamentlijk als men het buytenste komt te quetsen, of wel de sap-rijke vaten, die van 't middel-punt na den omtrek lopen.

Dit gewas heeft een kleene, lang-levende en met seer zazel-rijke wortel.

America is desselfs natuurlijke groeiplaats, en is tot ons overgestuurd uyt Curassauw, en andere omleggende eylanden.

Frigoris eſt impatiens, pauco ſolo & aqua indiga, conſervandaque in repoſitoriis feneſtris vitreis inſtructis.

OBSERVATIONES.

Primo ortu ſphæricæ quidem eſt figuræ, verùm planta adoleſcens teres fit, nullis tamen ſulcis exarata, & altera alteri quaſi innaſcitur, Cerei ſpinoſi facie.

Flores lanugine mollicella, denſa, obſiti, non è plantæ ſummo exoriuntur, ſed ex ambitu inter tuberoſas prominentias, ſpinulis in extremo armatas, ita ut impunè eos carpere non liceat.

Monopetali ſunt flores, (quorum laciniæ ſquamatim ſibi invicem impoſitæ, ex latiori baſi in aculeum tenuiſſimum, atro-purpureum abeunt,) qui non rarò, luxuriante natura, gemelli, ſibi invicem connati, viſuntur, ſicut annexa figura indigitat; extrinſecus albido vireſcunt, intrinſecus albido colore nitent.

Stylus nutritivus, qui extremo in plures partes minutiſſimas diviſus, aſteriſcum repræſentat, hujus color ex luteo purpuraſcens.

Staminula numeroſiſſima, brevia, albicantia, apiculis luteis apiculata.

Pars fructus latior, cui & floſculus emarcidus & ſiccatus plerumque adhuc adhæret, primum producitur, & paulatim gracileſcens pyramidalem induit formam fructus.

Het en kan geen koude verdragen, en heeft ook weynig aarde van noden, ook en moet het niet veel begoten, en in een glaſe-kaſſe bewaard worden.

AANTEKENINGEN.

Dit gewas is wel bol-rond, wanneer het ſelve jong is, maar oud geworden zynde word het langwerpig rond, ſonder nochtans gevoord te zyn, en ſchynt d'eene uyt d'andere voort te komen, op de wyſe van een doornige was-kaarſſe, (Cereus.)

De bloemen, met een ſachte donſigheid digt beſet zynde, en komen niet uyt het opperſte van de plante, maar uyt den omgang des gewas, tuſſchen de bultige gedoornde beuveltjens, ſo dat men ſe ſonder queſinge niet en kan plukken.

Het zyn een-bladerige bloemen, (welkers ſnippelingen ſchubs-wyſe op den anderen leggen, deſelve ſyn breetachtig aan haar grond, en eyndigen in een dun ſwart purpur-verwig doorntje) dewelke ſomtyds twe aan een gevoegd worden, de natuur weeldrig zynde, gelyk ſulks de geannecteerde figure verbeeld: deſe bloemen ſyn van buyten uyt den witte groen, van binnen blinkend en wit.

De voedende bloem-ſtyl, dewelke aan het eynde in veele deelen geſneden is, verbeeld een kleen ſterretje, van couleur uyt den geele purpur-verwig.

De bloem-draatjens ſyn ſeer veele, kort, wit, en met geele hooftjens verſien.

Het breedſte gedeelte der vrucht, waar aan het verdroogde bloemken gemeenlyk vaſt zit, komt eerſt te voorſchyn, en de vrucht allenkskens uytwaſſende en verdunnende, kryg een pyramids-wyſe gedaante.

C A P.

FICVS INDICA SEV OPVNTIA CVRASSAVICA MINIMA.

CAP. LVI.

FICUS INDICA, SEU OPUNTIA CURASSAVICA, MINIMA.

Cat. Hort. Beaum.

Ex radicibus ligneis, quæ fibris non admodùm crebris præditæ funt, prodit hæc planta fruticofa admiranda, cujus folia inferiora non folùm in caudicem degenerant, verùm etiam fuperiora ramos repræfentant.

Folia funt admodùm fucculenta, craffa, palmam, non rarò quoque fpithamam longa, digitum minimum lata, nec multò minus craffa, humore vifcido referta, plurimis tuberculis exafperata, è quibus fpinulæ crebræ prodeunt tenues, rigidæ, acutæ, contrectantibus facilè adhærentes, foliaque relinquentes.

Sub climate noftro flores nondum, quòd fciam, protulit.

OBSERVATIONES.

Crefcendi modo à reliquis Opuntiæ fpeciebus minimè differt hæc, fed omni ex parte minor, & innumeris fpinulis armata; Congenerum more facillimè

INDIAANSCHE VYGE, OF KLEENSTE CURASSAUSCHE OPUNTIA.

Uyt houtachtige en niet feer zazelrijke wortelen komt defe beefterachtige en wonderbare plante voort, wiens onderfte bladeren niet alleen in een ftamme veranderen, maar ook de bovenfte takken komen te verbeelden.

De bladeren fijn byfonder fap-rijk, dik, een palme, ook wel een fpanne lang, een pink breed, en ook niet veel dunder, met een flijmerige vocht vervuld, en ongelijk van fuperficie of oppervlakte wegens de veelheyt der bultjens, waar uyt veele kleene, dunne, ftevige, fcherp-ftekende doorntjens voortkomen, dewelke aangeraakt zijnde, hare bladeren licht verlaten, en haar aan de aanrakers vaft-hegten.

Tot nu toe en heeft het hier te lande niet gebloeid, voor fo veel my bekend is.

AANTEKENINGEN.

Dit gewas en differeert geenfints in manier van groeien van de andere foorten van de Indiaanfche Vygen, alleen is defelve in allen deelen kleender, en met ontelbaare doorntjens pro-

propagatur ; calore multo & rariore irrigatione contenta.

Neque flores neque femina in loco natali confpicere licuit illis, qui ex Curacao hanc nobis attulêre plantam, quibus & flore & femine vidua dicitur.

gewapend ; Het werd ook op de wyse van desselfs consoort licht voort-geteeld, waar toe veel warmte en weynig vochtigheyt van noden zyn.

Die deze plante uyt Curacao medegebracht hebben, seggen, datse aldaar hare bloemen, nog saaden noyt vernomen hebben, en datse vertrouwen, dat dit gewas nog bloem nog zaad kome voort te brengen.

CAP.

ANANAS
Fig. 57

C A P. LVII.

ANANAS. *Acostæ*, *Pisonit.*
SEU
CARDUUS BRASILIANUS FOLIIS ALOES. *Baub. Pin.*

Herbis pomiferis accensenda hæc planta, cujus variæ extant varietates respectu foliorum, ut & fructus magnitudine. Vulgaris est, quæ hic à me describitur, quæque in Horto Medico arte exculta, singulis annis magnos ac maturos protulit fructus.

Radix ei crassa, Cinaræ seu Cardui edulis in modum fibras aliquot spargens capillares.

Folia in aculeum abeuntia, sesquipollicem lata, longitudine duos pedes non raro adæquant, rigida, dilutè viridia, ad oras aculeis munita.

Caulis, qui inter folia exurgit, pedalis est proceritatis, rotundus, digitum minorem crassus, duobus tribusve foliolis obsitus, cujus cacumini fructus insidet oblongo-rotundus, tuberculis suis bullatis, Pini fructum referens.

Flosculi Mense Majo, aut incunte Junio ex singulis fructuum tuberculis exeunt singuli, tripetali ex cæruleo-purpurascentes, è quorum medio stamina sex prodeunt lutea.

Fructus primò viridis & nitens, per maturitatem colorem intensè flavum induit Mense Augusto, aut Septembri, caro fructus ex albicante flavescit, odore gratissimo, succosa, gustu acido-dulci, vinoso.

E fructus cacumine plantula nova generatur, Corona dicta, quæ decerpta, soloque convenienti impacta, facilè propagatur.

Fructus maturitatem perfectam adeptus in taleolas secundum longitudinem secatur, (cortice exteriore ademptô) quæ Vi-

ANANAS
OF
BRASILIAANSCHE DISTEL MET BLADEREN VAN ALOE.

Dit gewas behoord onder de appel-dragende kruyden, en word groote veranderinge onder deselve gevonden, so in grootheid des vruchts, als in de bladeren. 't Is de gemeene, die hier van my beschreven word, so als ik die door de konste in onsen Medicijn Hof gecultiveert, en allejaren tot volkome rijpigheyd sijner vruchten, die groot waren, gebracht hebbe.

De wortel is dik, eenige dunne veselingen, op de wyse van Articiochen van haar gevende.

De bladeren zijn somtijds twe voeten lang, anderhalve duym breed, styf, lichtgroen, aan de kanten; en ook aan haar uyterste met doornen beset.

De steel, dewelke tusschen de bladeren uytschiet, is een voet lang, rond, een pink dik, met twe of drie kleene bladerkens beset, wiens toppe de vrucht besit, van maaksel langwerpig rond, een pijn-appel niet qualijk gelijkende, van wegen desselfs uytpuylende knobbels.

De bloemkens komen in de Maand van May, of in 't begin van Juny te voorschijn, uyt ydere knobbel een, zijnde driebladerig, blaauw-peersig, in 't midden met ses geele bloem-draden versien.

De vrucht is in 't eerste blinkend-groen, en in de Maand van Augustus of September rijp geworden zijnde, so is deselve hoog- en rosachtig-geel, seer lieflijk van renk, sappig, wijnachtig, en amper-zoet van smaak.

Uyt de toppe des vruchts spruyt een nieuwe plante, die men de Kroone noemd, dese afgeplukt, en in goede aarde geset zijnde, word lichtelijk voort-geteeld.

De vrucht, volkomelijk rijp geworden zijnde, snytmen, na desselfs lengte, in platte stukken, die men, de buytenste schel-

no Hiſpanico immaceratæ, ut vis erodens adimatur, comeduntur, quod ſæpius fecimus non ſine delectamento: fructus verò haud penitus matureſcit ſub climate noſtro duriore, niſi arte excolatur & induſtria; ineunte enim æſtate fictili, ſolo pingui & benè præparato pleno implantata, in ciſta enutritioni plantarum adaptata feneſtris vitreis tecta, & fimo equino referta, locanda, ut calor ſubterraneus, ſolis calore junctus, germinationem feliciter promoveat; interea temporis ſæpius irriganda, ſicque fructum maturum non fruſtra expectaveris.

Fructu abſciſſo relinquenda planta, donec nova germina producat, quæ annò inſequente ab ea divulſa, & ſolò eodem modò prædictò impacta obſervatiſque obſervandis, ſecundo poſthac anno ad frugem rurſus perducentur, interim planta adulta tanquam inutilis abjicienda. Non minùs facilè quoque propagatur eodem modò, ut ſupra dictum, apice ſoliaceo, (ſeu Corona) qui fructui inſidet.

Hyeme conſervanda in loco tam calido, ut incrementum continuum ſumat, ad quæ utiliſſima ſunt repoſitoria noſtra feneſtris vitreis inſtructa.

Originis eſt Americanæ & ex inſula Curacao ad nos transmiſſa.

OBSERVATIONES.

Quamvis folia juxta exortum ſpinulis ſeu aculeis deſtituantur, ulterius tamen denſiſſimè ſtipantur, rigidis, acutiſſimis, verſus extremum incurvatis.

Singula fructus tubercula foliolò obvallantur, è baſi latiore in mucronem abeunte, ſcutellatò, ſurrectò, per oras aculeis quoque armatò.

Sub fructu è caulis ſummo multa quoque foliola emergunt, fructus baſin obſidentia, iis, quæ à radice exeunt, multis numeris minora.

Hôc annò fructus nonnulli maturitatem adepti ſunt Menſe Septembri.

le weg geſneden zijnde, in Spaanſche Wijn moet laten weeken, om de ſcherpigheid te doen uyttrekken; en alſo eetmen deſelve, gelijk ik dikwils met vermaak gedaan hebbe; maar deſe vrucht en word niet volkomentlijk rijp onder dit ons koût climaat, ten ſy men deſelve door konſte van culture of oeffeninge daar toe komt te brengen; in 't begin des ſomers ſet men de plante in een aarde pot, verſien van vette en wel toebereyde aarde, en ſo verders op peerde-meſt, in een broei-bak, met glaſe ramen verſien, op dat alſo de onderaardſche warmte, met die van de Zonne verenigd zijnde, elkanderen tot de waſdom komen te helpen: ondertuſſchen moetmen deſe plante dikwils met water bevochtigen, en alſo ſalmen de rijpe vruchten niet te vergeefs verwachten.

De vrucht afgeſneden zijnde, ſo moetmen de plante laten ſtaan, tot datſe weder nieuwe ſcheuten voortbrengd, dewelke 't volgende jaar afgebroken, en in de voorſeyde aarde, op deſelve wijſe geſet, geobſerveert zijnde, ('t geen te obſerveren ſtaat,) nieuwe ſcheuten en het twede jaar ook rijpe vruchten voortbrengen; ondertuſſchen ſo werd d'oude plante, waar van deſe ſcheute genomen zijn, weg geworpen. Met geen meerder moeiten werd dit gewas ook gepropageert, en voort-geteeld, door de bovengemelde gebladerde Krone, die op de vrucht zit, op deſelve wyſe gebandeld zijnde.

's Winters moetmen dit gewas in ſo warm een plaatſe bewaren, dat het ſijn gedurige waſdom kan behouden; waar toe onſe glaſe kaſſen ſeer bequaam zijn.

De natuurlijke groeiplaats is America, en is ons deſelve van Curaſſauw toegeſonden.

AANTEKENINGEN.

Hoewel de bladeren aan haar grond doorn-loos zyn; ſo is 't nochtans datſe verders daar van dicht verſien worden, en ſijn deſe doornkens ſtevig, ſcherp, en buytenwaarts omgekromt.

Ider heuveltjen des vruchts is beſet met een blaatjen, 't welk hol en breed aan de gront zynde, ſig opwaarts ſtrekt aan de zyde met doornkens ook verſien zynde.

Uyt het opperſte des ſteels even onder de vrucht komen mede veele bladeren te voorſchyn, die de gront des vruchts beſetten, veel kleender zynde, als die gene, dewelke uyt de wortelen voortkomen.

In dit jaar ſijn ſommige vruchten rijp geworden in de Maand van September.

CAP.

PALMA PRVNIFERA HVMILIS NON SPINOSA INSVLÆ HISPANIOLÆ, FRVCTVI IVIVBINO SIMILIS, OSSICVLO TRIANGVLO

Fig 58

C A P. LVIII.

PALMA PRUNIFERA HUMILIS NON SPINOSA, INSULÆ HISPANIOLÆ, FRUCTUI JUJUBINO SIMILIS, OSSICULO TRIANGULO.

LEEGE, DOORNLOOSE, PRUYMDRAGENDE DADEL-BOOM, UYT HET EYLAND HISPANIOLA, MET DRIE-KANTIGE STEENEN, WELKERS VRUGTEN DIE VAN DE JUJUBE NIET QUALYK EN GELYKEN.

ANno M DC XC Chirurgus Batenburg me donavit hujus plantæ seminibus ut & fructu, quos ex Hispaniola attulerat, hàc additâ descriptione brevissima: *folia è solo exsurgunt septem, octove, inter quæ fructus rubicundus partim terrâ emergens, partim solo impactus, sese offert, ex multis fructibus, Jujubas referentibus sibi invicem impositis, Frumenti Peruviani ad exemplum, compositus, & saporis gratissimi.*

IN 't Jaar 1690 *heeft my den Chirurgijn Batenburg de vrucht en zaden van dit gewas gegeven, dewelke hy uyt Hispaniola mede gebracht had, met dese seer kleene beschrijvinge*: seven of acht bladeren schieten uyt de grond, tusschen dewelke de vrucht, die rood van couleur is, sig opdoet, ten deele buyten het aardrijk uytsteekende, ten deele sig onder 't selve verborgen houdende, zijnde een t'zamenstel van vruchten, die op de wijse van Turkse Tarw op den anderen leggen; en zyn dese vruchten die van de Jujube gelijk en aangenaam van smaak.

Anno M DC XCI hosce fructus examinavi, deprehendique, quoad saporem & colorem hujusce fructus cum Jujubo convenire, quamvis paulò essent sicciores: hi plures simul juncti, emergebant è vagina membranacea, erantque suavè rubentes, ossiculo olongo duro, triangulo, albicante præditi.

In 't Jaar 1691 *heb ik dese vruchten geëxamineert, en heb ondervonden, voor so veel de smaak en couleur der vruchten aangaat, dat dese met die van de Jujube overeen quamen, alhoewel sy wat drooger waren; dese quamen veel by een gevoegd zijnde uyt een vliesige koker, schoon-rood van couleur, en versien met een drie-hoekig, wit, langachtig, hard steentje.*

Hæc ossicula solo convenienti commisi, & supra fimum equinum enutrivi, quæ quinos caules (veriùs foliorum costas) produxère, spithamam fere longos, quibus adhærebant foliola pinnata, glabra, longiuscula, angusta, nitentia, rigida, margine versus extremum, minutissimis crenulis serrata, non exacte ex adverso respondentia, nulloque impari alam claudente: hæc fo-

Dese steentjens in bequame aarde gesayt en op de peerde-mist in een broei-bak geset zijnde, heb ik also uytgebroeid, deselve brachten vijf stengen (liever bladersteelen) te voorschyn, dewelke by na een spanne lang waren, waar aan de bladerkens veders-wijs gevoegd waren, dewelke glad, langwerpig, smal, blinkend, stevig, aan haar voorste gedeelte met seer kleene

Frigoris est impatiens, pauco solo & aqua indiga, conservandaque in repositoriis fenestris vitreis instructis.

OBSERVATIONES.

Primo ortu sphæricæ quidem est figuræ, verùm planta adolescens teres fit, nullis tamen sulcis exarata, & altera alteri quasi innascitur, Cerei spinosi facie.

Flores lanugine mollicella, densa, obsiti, non è plantæ summo exoriuntur, sed ex ambitu inter tuberosas prominentias, spinulis in extremo armatas, ita ut impunè eos carpere non liceat.

Monopetali sunt flores, (quorum laciniæ squamatim sibi invicem impositæ, ex latiori basi in aculeum tenuissimum, atro-purpureum abeunt,) qui non rarò, luxuriante natura, gemelli, sibi invicem connati, visuntur, sicut annexa figura indigitat; extrinsecus albido virescunt, intrinsecus albido colore nitent.

Stylus nutritivus, qui extremo in plures partes minutissimas divisus, asteriscum repræsentat, hujus color ex luteo purpurascens.

Staminula numerosissima, brevia, albicantia, apiculis luteis apiculata.

Pars fructus latior, cui & flosculus emarcidus & siccatus plerumque adhuc adhæret, primum producitur, & paulatim gracilescens pyramidalem induit formam fructus.

Het en kan geen koude verdragen, en heeft ook weynig aarde van noden, ook en moet het niet veel begoten, en in een glase-kasse bewaard worden.

AANTEKENINGEN.

Dit gewas is wel bol-rond, wanneer het selve jong is, maar oud geworden zynde word het langwerpig rond, sonder nochtans gevoord te zyn, en schynt d'ene uyt d'andere voort te komen, op de wyse van een doornige was-kaarsse, (Cereus.)

De bloemen, met een sachte donsigheid digt beset zynde, en komen niet uyt het opperste van de plante, maar uyt den omgang des gewas, tusschen de bultige gedoornde heuveltjens, so dat men se sonder quetsinge niet en kan plukken.

Het zyn een-bladerige bloemen, (welkers snippelingen schubs-wyse op den anderen leggen, deselve zyn breetachtig aan haar grond, en eyndigen in een dun swart purper-verwig doorntje) dewelke somtyds twee aan een gevoegd werden, de natuur weeldrig zynde, gelyk sulks de geanneEleerde figure verbeeld: dese bloemen zyn van buyten uyt den wite groen, van binnen blinkend en wit.

De voedende bloem-styl, dewelke aan het eynde in veele deelen gesneden is, verbeeld een kleen sterretje, van couleur uyt den geele purper-verwig.

De bloem-draatjens zyn seer veele, kort, wit, en met geele hoofjens versien.

Het breedste gedeelte des vruchts, waar aan het verdroogde bloemken gemeenlyk vast zit, komt eerst te voorschyn, en de vrucht allenkskens uytwassende en verdunnende, krygd een pyramids-wyse gedaante.

CAP.

FICVS INDICA SEV OPVNTIA CVRASSAVICA MINIMA

C A P. LVI.

FICUS INDICA, SEU OPUNTIA CURASSAVICA, MINIMA.

Cat. Hort. Beaum.

EX radicibus ligneis, quæ fibris non admodùm crebris prædita sunt, prodit hæc planta fruticosa admiranda, cujus folia inferiora non solùm in caudicem degenerant, verùm etiam superiora ramos repræsentant.

Folia sunt admodùm succulenta, crassa, palmam, non raròquoque spithamam longa, digitum minimum lata, nec multò minus crassa, humore viscido referta, plurimis tuberculis exasperata, è quibus spinulæ crebræ prodeunt tenues, rigidæ, acutæ, contrectantibus facilè adhærentes, foliaque relinquentes.

Sub climate nostro flores nondum, quòd sciam, protulit.

OBSERVATIONES.

Crescendi modo à reliquis Opuntiæ specicbus minimè differt hæc, sed omni ex parte minor, & innumeris spinulis armata; Congenerum more facilimè

INDIAANSCHE VYGE, OF KLEENSTE CURASSAUSCHE OPUNTIA.

UYt houtachtige en niet seer zatelrijke wortelen komt dese heesteraghtige en wonderbare plante voort, wiens onderste bladeren niet alleen in een stamme veranderen, maar ook de bovenste takken komen te verbeelden.

De bladeren sijn bysonder sap-rijk, dik, een palme, ook wel een spanne lang, een pink breed, en ook niet veel dunder, met een slijmerige vocht vervuld, en ongelijk van superficie of oppervlakte wegens de veelheyt der bultjens, waar uyt veele kleene, dunne, stevige, scherp-stekende doorntjens voortkomen, dewelke aangeraakt zijnde, hare bladeren licht verlaten, en haar aan de aanrakers vast-hegten.

Tot nu toe en heeft het hier te lande niet gebloeid, voor so veel my bekend is.

AANTEKENINGEN.

Dit gewas en differeert geensints in manier van groeien van de andere soorten van de Indiaansche Vygen, alleen is deselve in allen deelen kleender, en met ontelbaare doorntjens pro-

propagatur ; calore multo & rariore irrigatione contenta.

Neque flores neque semina in loco natali conspicere licuit illis, qui ex Curacao hanc nobis attulêre plantam, quibus & flore & semine vidua dicitur.

gewapend ; Het werd ook op de wyse van desselfs consoort licht voort-geteeld, waar toe veel warmte en weynig vochtigheyt van noden zyn.

Die dese plante uyt Curacao medegebracht hebben, seggen, datse aldaar hare bloemen, nog saaden noyt vernomen hebben, en datse vertrouwen, dat dit gewas nog bloem nog zaad kõnt voort te brengen.

CAP.

ANANAS.
Fig. 57.

C A P. LVII.

ANANAS. *Acostæ*, *Pisonis.*
SEU
CARDUUS BRASILIANUS FOLIIS ALOES. *Baub. Pin.*

HErbis pomiferis accenſenda hæc planta, cujus variæ extant varietates reſpectu foliorum, ut & fructus magnitudine. Vulgaris eſt, quæ hic à me deſcribitur, quæque in Horto Medico arte exculta, ſingulis annis magnos ac maturos protulit fructus.

Radix ei craſſa, Cinaræ ſeu Cardui edulis in modum fibras aliquot ſpargens capillares.

Folia in aculeum abeuntia, ſeſquipollicem lata, longitudine duos pedes non rarò adæquant, rigida, dilutè viridia, ad oras aculeis munita.

Caulis, qui inter folia exurgit, pedalis eſt proceritatis, rotundus, digitum minorem craſſus, duobus tribuſve foliolis obſitus, cujus cacumini fructus inſidet oblongo-rotundus, tuberculis ſuis bullatis, Pini fructum referens.

Floſculi Menſe Majo, aut ineunte Junio ex ſingulis fructuum tuberculis exeunt ſinguli, tripetali ex cæruleo-purpuraſcentes, è quorum medio ſtamina ſex prodeunt lutea.

Fructus primò viridis & nitens, per maturitatem colorem intensè flavum induit Menſe Auguſto, aut Septembri, caro fructus ex albicante flaveſcit, odore gratiſſimo, ſuccoſa, guſtu acido-dulci, vinoſo.

E fructus cacumine plantula nova generatur, Corona dicta, quæ decerpta, ſoloque convenienti impacta, facilè propagatur.

Fructus maturitatem perfectam adeptus in taleolas ſecundum longitudinem ſecatur, (cortice exteriore ademptô) quæ Vi-

ANANAS
OF
BRASILIAANSCHE DISTEL MET BLADEREN VAN ALOE.

DIt gewas beboord onder de appel-dragende kruyden, en word groote veranderinge onder deſelve gevonden, ſo in grootheid des vruchts, als in de bladeren. 't Is de gemeene, die hier van my beſchreven word, ſo als ik die door de konſte in onſen Medicijn Hof geecultiveert, en alle jaren tot volkome rijpigheyd ſijner vruchten, die groot waren, gebracht hebbe.

De wortel is dik, eenige dunne veſelingen, op de wyſe van Articiochen van haar gevende.

De bladeren zijn ſomtijds twe voeten lang, anderhalve duym breed, ſtyf, licht-groen, aan de kanten; en ook aan haar uyterſte met doornen beſet.

De ſteel, dewelke tuſſchen de bladeren uytſchiet, is een voet lang, rond, een pink dik, met twe of drie kleene bladerkens beſet, wiens toppe de vrucht beſit, van maakſel langwerpig rond, een pijn-appel niet qualijk gelijkende, van wegen deſſelfs uytpuylende knobbels.

De bloemkens komen in de Maand van May, of in 't begin van Juny te voorſchijn, uyt ydere knobbel een, zijnde drie-bladerig, blaauw-peerſig, in 't midden met ſes geele bloem-draden verſien.

De vrucht is in 't eerſte blinkend-groen, en in de Maand van Auguſtus of September rijp geworden zijnde, ſo is deſelve hoog- en roſachtig-geel, ſeer lieflijk van reuk, ſappig, wijnachtig, en amper-zoet van ſmaak.

Uyt de toppe des vruchts ſpruyt een nieuwe plante, die men de Kroone noemd, deſe afgeplukt, en in goede aarde geſet zijnde, word lichtelijk voort-geteeld.

De vrucht, volkomelijk rijp geworden zijnde, ſnytmen, na deſſelfs lengte, in platte ſtukken, die men, de buytenſte ſchel-

Ggg no

no Hispanico immacetatæ, ut vis erodens adimatur, comeduntur, quod sæpius fecimus non sine delectamento: fructus verò haud penitus maturescit sub climate nostro duriore, nisi arte excolatur & industria; ineunte enim æstate fictili, solo pingui & benè præparato pleno implantata, in cista enutritioni plantarum adaptata fenestris vitreis tecta, & fimo equino referta, locanda, ut calor subterraneus, solis calore junctus, germinationem feliciter promoveat; interea temporis sæpius irriganda, sicque fructum maturum non frustra expectaveris.

le weg gesneden zijnde, in Spaansche Wijn moet laten weeken, om de scherpigheid te doen uyttrekken; en alsoo eetmen deselve, gelijk ik dikwils met vermaak gedaan hebbe; maar dese vrucht en word niet volkomentlijk rijp onder dit ons koût climaat, ten sy men deselve door konste van culture of oeffeninge daar toe komt te brengen; in 't begin des somers set men de plante in een aarde pot, versien van vette en wel toebereyde aarde, en so verders op peerde-mest, in een broei-bak, met glase ramen versien, op dat also de onderaardsche warmte, met die van de Zonne verenigd zijnde, elkanderen tot de wasdom komen te helpen: ondertusschen moetmen dese plante dikwils met water bevochtigen, en also salmen de rijpe vruchten niet te vergeefs verwachten.

Fructu abscisso relinquenda planta, donec nova germina producat, quæ annò insequente ab ea divulsa, & solò eodem modò prædictò impacta observatisque observandis, secundo posthac anno ad frugem rursus perducentur, interim planta adulta tanquam inutilis abjicienda. Non minùs facilè quoque propagatur eôdem modò, ut supra dictum, apice foliaceo, (seu Corona) qui fructui insidet.

De vrucht afgesneden zijnde, so moetmen de plante laten staan, tot datse weder nieuwe scheuten voortbrengd, dewelke 't volgende jaar afgebroken, en in de voorseyde aarde, op deselve wijse geset, geobserveert zijnde, ('t geen te observeren staat,) nieuwe scheuten en het twede jaar ook rijpe vruchten voortbrengen; ondertusschen so werd d'oude plante, waar van dese scheute genomen zijn, weg geworpen. Met geen meerder moeiten werd dit gewas ook gepropageert, en voort-geteeld, door de bovengemelde gebladerde Krone, die op de vrucht zit, op deselve wyse gebandeld zijnde.

Hyeme conservanda in loco tam calido, ut incrementum continuum sumat, ad quæ utilissima sunt repositoria nostra fenestris vitreis instructa.

Originis est Americanæ & ex insula Curacao ad nos transmissa.

's Winters moetmen dit gewas in so warm een plaatse bewaren, dat het sijn gedurige wasdom kan behouden; waar toe onse glase kassen seer bequaam zijn.

De natuurlijke groeiplaats is America, en is ons deselve van Curassauw toegesonden.

OBSERVATIONES.

Quamvis folia juxta exortum spinulis seu aculeis destituantur, ulterius tamen densissimè stipantur, rigidis, acutissimis, versus extremum incurvatis.

Singula fructus tubercula foliolò obvallantur, è basi latiore in mucronem abeunte, scutellatò, surrectô, per oras aculeis quoque armatô.

Sub fructu è caulis summo multa quoque fuliola emergunt, fructus basin obsidentia, iis, quæ à radice exeunt, multis numeris minora.

Hôc annô fructus nonnulli maturitatem adepti sunt Mense Septembri.

AANTEKENINGEN.

Hoewel de bladeren aan haar grond doorn-loos zyn; so is 't nochtans datse verders daar van dichs versien worden, en sijn dese doornkens stevig, scherp, en buytenwaarts omgekromt.

Ider heuveltjen des vruchts is beset met een blaatjen, 't welk hol en breed aan de gront zynde, sig opwaarts strekt aan de zyde met doornkens ook versien zynde.

Uyt het opperste des steels even onder de vrucht komen mede veele bladeren te voorschyn, die de gront des vruchts besetten, veel kleender zynde, als die gene, dewelke uyt de wortelen voortkomen.

In dit jaar sijn sommige vruchten rijp geworden in de Maand van September.

C A P.

PALMA PRVNIFERA HVMILIS NON SPINOSA INSVLÆ HISPANIOLÆ, FRVCTVI IVIVBINO SIMILIS, OSSICVLO TRIANGVLO

Fig 58

C A P. LVIII.

PALMA PRUNIFERA HUMILIS NON SPINOSA, INSULÆ HISPANIOLÆ, FRUCTUI JUJUBINO SIMILIS, OSSICULO TRIANGULO.

ANno M DC XC Chirurgus Batenburg me donavit hujus plantæ seminibus ut & fructu, quos ex Hispaniola attulerat, hàc additâ descriptione brevissima: *folia è solo exsurgunt septem, octove, inter quæ fructus rubicundus partim terrâ emergens, partim solo impactus, sese offert, ex multis fructibus, Jujubas referentibus sibi invicem impositis, Frumenti Peruviani ad exemplum, compositus, & saporis gratissimi.*

Anno M DC XCI hosce fructus examinavi, deprehendique, quoad saporem & colorem hujusce fructus cum Jujubo convenire, quamvis paulò essent sicciores: hi plures simul juncti, emergebant è vagina membranacea, erantque suavè rubentes, officulo olongo duro, triangulo, albicante præditi.

Hæc officula solo convenienti commisi, & supra fimum equinum enutrivi, quæ quinos caules (veriùs foliorum costas) produxère, spithamam ferè longos, quibus adhærebant foliola pinnata, glabra, longiuscula, angusta, nitentia, rigida, margine versus extremum, minutissimis crenulis serrata, non exactè ex adverso respondentia, nulloque impari alam claudente: hæc fo-

LEEGE, DOORNLOOSE, PRUYMDRAGENDE DADEL-BOOM, UYT HET EYLAND HISPANIOLA, MET DRIE-KANTIGE STEENEN, WELKERS VRUGTEN DIE VAN DE JUJUBE NIET QUALYK EN GELYKEN.

IN 't *Jaar* 1690 *heeft my den Chirurgijn Batenburg de vrucht en zaden van dit gewas gegeven, dewelke by uyt Hispaniola mede gebracht had, met dese seer kleene beschrijvinge*: seven of acht bladeren schieten uyt de grond, tusschen dewelke de vrucht, die rood van coulenr is, sig opdoet, ten deele buyten het aardrijk uytstekende, ten deele sig onder 't selve verborgen houdende, zijnde een t'zamenstel van vruchten, die op de wijse van Turkse Tarw op den anderen leggen; en zyn dese vruchten die van de Jujube gelijk en aangenaam van smaak.

In 't Jaar 1691 *heb ik dese vruchten geëxamineert, en heb ondervonden, voor so veel de smaak en couleur der vruchten aangaat, dat dese met die van de Jujube overeen quamen, alhoewel sy wat drooger waren; dese quamen veel by een gevoegd zijnde uyt een vliesige koker, schoon-rood van couleur, en versien met een drie-hoekig, wit, langachtig, hard steentje.*

Dese steentjens in bequame aarde gesayt en op de peerde-mist in een broei-bak geset zijnde, heb ik alfo uytgebroeid, deselve brachten vijf stengen (liever bladersteelen) te voorschyn, dewelke by na een spanne lang waren, waar aan de bladerkens veders-wijs gevoegd waren, dewelke glad, langwerpig, smal, blinkend, stevig, aan haar voorste gedeelte met seer kleene

liola partialia in utroque latere alæ quinque, sex, septemve inveniuntur numerò, Palmæ Dactyliferæ æmula, verùm pauciora, & multis numeris minora.

en fijne tandekens geschaard, die niet regt tegens malkanderen over aan de blader-steeltjens of ribbens zaten, ook geen ongepaarde de blader-steel quam te sluyten; van dese bladerkens werdender wederzijds 5. 6. 7. gevonden, de Dadel-dragende Palm-boom gelijkende, maar minder in getale, en seer veel kleender.

CAP.

CVPRESSVS VIRGINIANA FOLIIS ACACIÆ DECIDVIS.

C A P. LIX.

CUPRESSUS VIRGINIANA, FOLIIS ACACIÆ DECIDUIS.

Raji Hist. Plant.

EX liberalitate Amplissimi D. Henrici Compton, Episcopi Londinensis, hanc possidemus arbusculam, nomine supra citato ad nos transmissam.

Caudex, ligno duro constans, pollicem crassus, cortice scabro tectus, spinis ncutiquam armatus, in ramulos rubicundos sine ordine dispositos divisus, comam pulchram arboream constituit.

Folia pennata dilntè virescentia, incondita, oblonga, cuspidata, Acaciæ foliis angustiora, hyeme decidua, sapore nonnihil aromatico.

Flores videndi copia nunquam mihi facta, fructûs autem portionem delineari curavi, qualis mihi oblata fuit.

Doctissimus Raius Hist. Plant. tom. 2. ex Parkinsonio similem, aut forsan eandem describit arborem nomine Cupressi Virginianæ Tradiscanti, de hujus fructu hisce utitur verbis: *Nuces Cupressinis nonnihil similes sunt, sed majores, crassioribus squamis magisque biantibus compositæ, seminaque intus majora claudentes.*

De facili propagatur virgulis junioribus solo submersis.

VIRGINIAANSCHE CYPRESSE-BOOM, MET ACACIE BLADEREN, DIE DES WINTERS AFVALLEN.

DIt Boomtje is ons van den Hoogwaardigen Heer Henric Compton, Bisschop van Londen, toegesonden, met de bovengemelde benaminge.

De stamme is een duym dik, hard van hout, rouw van bast, met geen doornen beset, verdeeld in onordentlijk-staande takken, makende nochtans een schoone kroone.

De bladeren sijn gevederd, licht-groen van verwe, in geen gesette ordre gerengeert, langwerpig, puntig, smalder als die van de Acacia, enigsints aromatic van smaak, en vallen des winters af.

De bloemen heb ik noyt gesien, maar hebbe een gedeelte des vruchts, so my die ter hand gesteld is, hier nevens doen uyttekenen.

Den seer geleerden Raius beschrijft een diergelijke, of wel mogelijk deselve Boom in sijn Hist. Plant. t. 2. met de benaminge van Virginiaansche Cypresse-boom van Tradiscant, welke beschrijvinge hy uyt Parkinson getrokken heeft, en luyden de woorden als volgd: Deses booms vruchten, sijn de Cypres-noten enigsints gelijk, maar deselve sijn grooter, en te samen gesteld van dikker schubbens, die ook wyder van een staan, en grooter zaden van binnen in haar besluyten.

Dit boom-gewas word licht voort-geteeld door jonge afgesnede takskens, in de aarde gestoken zijnde.

Quamvis ſub climate noſtro frigus modicè ferat, reponenda tamen hyemali tempore in hybernaculo commodo.

Hoewel het de koude hier te lande matelijk verdragen kan, ſo moet men het nochtans des winters in een winter-huys ſetten.

CAP.

MANGHALA ARBOR CVRASSAVICA FOLIIS SALIGNIS. Fig.

CAP. LX.

MANGHALA ARBOR CURASSAVICA, FOLIIS SALIGNIS.

Par. Bat. Prod.

DElineatio hujus plantæ facta ad arbusculam quadrimam, in Horto Amstelodamensi vigentem, caudice duro & cortice cinereo donatam: surculi tenuiores virescentes, foliis inordinatè positis ornantur, tres uncias longis, plusquam unam latis, margine æquali, mucronatis, Salicis Lauri-foliæ similibus, glabris, crassiusculis, sapore dulci, Glycyrrhizam referentibus, parte superiore saturà, inferiore autem dilutiore viriditate præditis, è quorum nervo dilutè viridi, secundùm longitudinem decurrente, alii minores in latera excurrunt.

Flores mihi ignoti.

Fructus sunt conici, subrotundi, ex compactili squamarum strue compositi & à pediculis longioribus, tenuioribusque dependentes.

Semina pusilla inter squamas hospitantur.

E Curacao, Americæ Insula, ad nos transmissa est, perpetuaque fronde viret.

Cæli rigidioris injurias minimè sustinet, itaque sub climate nostro duriore in vitreis hypocaustis conservanda.

CURASSAUSCHE MANGHALA-BOOM, MET BLADEREN GELYK DIE VAN WILLIGE.

DE tekeninge deses is gemaakt na een Boomtje, 't welk vier achtereenvolgende jaren in den Amsterdamschen Hof vigoreus gestaan heeft: 't selve is hard van stam, en as-grauw van bast: de jonge scheuten sijn groen, waar aan de bladeren ongeschikt, en sonder ordre sijn gevoegd, drie duym breed lang, meer als een breed, effen van kanten, voor spits toelopende, die van de Salix Lauri-folia gelijk, effen en glat van superficie, lijvig, soet van smaak, en gekauwd zijnde eenigsints met zoet-hout overeen komende, van boven hoog- van onderen licht-groen van couleur, uyt welkers licht-groene zennen, na de lengte der bladeren loopende, andere kleene voortkomen.

De bloemen sijn my onbekend.

De vruchten, aan lange en dunne steeltjens hangende, sijn pijn-appels-wijs van maaksel, rondachtig, en van veele digt by een staande schubbens te samen gesteld.

De zaden sijn kleen, en hebben hare plaatse tusschen de geseyde schubbens in.

Het is ons overgestuurd uyt Curacao in America, en blijft het geheele jaar door groen.

Het en kan tegens geen koude, weshalven het in dese koude lande in glase-kassen bewaard moet werden.

OBSERVATIONES.

Fructus non singulatim, verùm plures simul juncti, unô eôdemque pediculo adhærent.

AANTEKENINGEN.

De vruchten en komen niet eensaam voort, maar veele te samen gevoegd zynde, hangen aan een en 't selve steeltjen.

C A P.

NVX CEYLANICA IVGLANDIS FOLIO

C A P. LXI.

NUX CEYLANICA, JUGLANDIS FOLIO.

Parad. Bat. Prod.

DOMBA-GEDY. *Ceylanensibus.*

Arbor hæc procera parte superiore in ramos sese diffundens cortice donatur fusco, estque hæc figura annexa ad tenellam arbusculam delineata.

Folia pennatim disponuntur impari folio costam claudente; horum singula manum transversam longa, imò productiora, duas uncias lata ad exortum, ut & mucronem, angustiora, modicèque undulata non autem crenata, venis obliquis à medio nervo prominulo deductis, gaudentia, parte supinâ atrovirentia, pronâ verò pallidiora, Juglandis quam similia, ast minora, angustiora, sapore permixta ex acido, grato, aromatico.

Flos nunquam à me visus.

Fructus exsiccati sphærico-oblongi à pediculo longiori dependentes, Nucum Gallarum magnitudine, colore ferrugineô; quatuor integumentis, sibi invicem impositis, vestiuntur: horum extimum tenue, membranaceum, rugosum: secundum glabrum & ligneum: tertium fungosum coloris spadicei, quartum fuscius, glabrum, membranaceum.

Sub hisce corticibus aut integumentis nucleus oblongo-rotundus, colore ex rubro obsoleto, odoratus, oleosus, latitat,

CEYLONSCHE NOTE-BOOM, MET OKKER-NOTE BLADEREN.

Dese werd een hooge boom, die sig boven in veele takken komt te verdeelen, en is dese tekening na een teder boomtje gemaakt, bekleed met een bruyne schorsse.

De bladeren staan veder-wys (pennatim disposita) *waar van het uyterste eensaam blyft, de reste gepaard zijnde: dese verdeelde bladeren sijn ruym een hand breed lang, twe duym breed, aan haar grond, als mede aan 't eynde smal, een weynig gefronst, en geensints geschaard, in fatsoen die van de Okker-noten niet ongelijk, hoewel kleender en smalder; versien van kleene schuyns-lopende aderkens, die uyt de verheve middel-ribbe voort komen, van boven donker, van ondere licht groen van verwe; suur, aangenaam, en enigsints aromatic, of kruydig van smaak.*

Noyt hebbe ik des selfs bloemen gesien.

De gedroogde vruchten sijn eenigsints langwerpig, en by na bol-rond, hangende ieder aan een lang steeltje, in groote met een Gal-noot overeen komende, roestverwig, werdende van vier verscheyde, en op den andere leggende bekleetsels of schellen omvangen, waar van de eerste dun-vliesig en rimpelachtig is; de twede glad en houtachtig, de derde voos en castanie-verwig, de vierde en laatste bruynder, glad, en vliesachtig.

Hier inne is een langwerpig ronde rosvale, riekende en olyachtige pit besloten, die aan de grond gehegt is aan de vierde

 qui

qui ad basin pediculô brevissimô nutritivô appenditur quarto & intimo integumento.

De virtutibus & usu nihil constat; Planta enim à nemine hactenus est descripta.

en laatste schelle , en dat door een byster kleen steeltje waar door de pit syn voetsel krygd.

De krachten en 't gebruyk van deselve syn my onbekend; nadien dit gewas tot nog toe onbeschreven is.

FICVS BENGALENSIS, FOLIO SVBROTVNDO, FRVCTV ORBICVLATO. Fig. 6.

C A P. LXII.

FICUS BENGALENSIS, FOLIO SUBROTUNDO, FRUCTU ORBICULATO.

Cat. Hort. Beaum.

PIPAL. *Bengalensibus.*

Accensetur hæc arbos Ficuum generi, quod *Alu* nomine describitur, Hort. Mal. parte 8.

Radicibus nititur ligneis, cùm juniores sunt, candidis, paulò verò vetustiores, cortice teguntur rubescente.

Caudex materià molli præditus, cortice vestitur cinereo.

Rami quasi articulati foliis ornantur inordinatè dispositis, pediculis crassioribus fultis: sunt autem folia hæc longitudine bipalmaria, sesquipalmam lata, margine non crenata, neque decidua, crassa, in mucronem abeuntia, non rarò quoque subrotunda, nervò crassò secundùm longitudinem, variisque inde emergentibus & ad latera excurrentibus nervulis insignira, atro-viridia, nitentia, succò lacteò & candidò infarcta, quò etiam scatet integra arbor.

Fructus, nullò præviò flore producuntur, Ficûs vulgaris ritu, subrotundi, coloris rubicundi, semine minutò, oblongò, repleti.

Hosce primò Bengala mihi transmisit Nobil. Dominus van Rhede tot Drakesteyn &c. &c. nomine *Pipal*, è quorum seminibus telluri commissis, aliquot arbusculæ prognatæ sunt, quarum amicos participes feci.

BENGAALSCHE VYGE-BOOM, MET RONDE VRUCHTEN EN RONDACHTIGE BLADEREN.

Desen boom behoord onder het geslagte van de Vyge-boom, en is beschreven in 't derde deel van den Hortus Malab. onder de benaminge van Alu.

Dese heeft een houtachtige wortel, dewelke jong zijnde wit van couleur is, maar ouder geworden zijnde, is desselfs bast rosachtig.

De stamme, met een as-grauwe schorsse bekleed zijnde, is sagt van hout.

Des selfs zijde takken zijn als in leden verdeeld en versien van bladeren, dewelke sonder ordre op dikke voetjens steunen, twe handen-breed lang, anderhalve breed, deselve zijn ook dik-lyvig, aan de kanten essen, en ongeschaart, des winters geensints af-vallende, en met een dikke ribbe doorlopen, die ook veele na de zijde lopende aderkens van sig geeft, verders sijn dese bladeren donker-groen, blinkend, vervuld met een wit melkachtig sap, waar van ook de geheele boom vervult is.

De vruchten komen te voorschijn sonder voorgaande bloemen, op de wijse van die van de gemeene Vyge-boom, deselve sijn van gedaante rondachtig, en roodachtig van couleur, vervuld met een kleen langachtig zaad.

Dese vruchten zijn my 't eerste toegesonden uyt Bengale door den Ed. Heer van Rhede tot Drakesteyn &c. &c. met de name van Pipal, *uyt welkers zaden verscheyde boomtjens voortgeteeld zijnde, heb ik deselve aan de vrienden mede gedeeld.*

Copiosum appetit alimentum, largiorique latice aquoso delectatur: crassas ac pendulas fibras, quæ radicum rudimenta, è trunco & ramis demittit, quæ ubi solum attigerint, radices agunt, eapropter quoque ab aliquibus, idiomate Belgicò, insignitur nomine *Wortel-boom.*

De viribus consulendi Horti Mal. Authores.

Dit gewas heeft veel voetsel van noden, en wil veel waters hebben: 't selve geeft dikke zazelingen uyt hare stam, en takken, die de beginselen van wortelen zijn, dese 't aardrijk rakende worden tot wortelen, waarom ook dese boom van sommige in 't neerduyts Wortel-boom *gebeten word.*

Over de krachten kan men de Authcuren van den Hortus Malab. nasien.

CAP.

GVAIAVA ALBA DVLCIS

C A P. LXIII.

GUAJAVA ALBA DULCIS.

Par. Bat. Prod.

PELA *Horti Mal. tom.* 3.

Guajavæ species duæ in Horto Medico Amstel. sese offerunt, quarum una fructu rotundò, rubrò, acidò gaudens, in Horti Mal. part. 3. *Malakka Pela* audit: Altera, cujus icon hic ad vivum expressa repræsentatur, Guajava dicitur alba, dulcis; quæ in Horto Medico frugem perfectam, maturam, seminaque perfecit Anno M DC Lxxxviii. & M DC Lxxxix.

Hæc arbuscula, quæ arboribus pomiferis polypyrænis, quarum flores fructui insident, accensenda, quatuor jam annos nata, in proceritatem septem circiter pedum exerevit, cortice fusco obducta; rami autem tenelli cortice virescente amicti.

Folia, brevioribus pediculis fulta, decussatim & cruciformi positu ramis adnascuntur, adversâ parte atrovirentia, aversâ verò dilutiore viriditate perfusa, oblonga, acuminata, margine nonnihil undulata, formâ foliis Mali Persicæ non dissimilia, iis tamen latiora, brevioraque.

Ex alis foliorum pediculi longi prodeunt, qui flores sustinent albicantes, inodoros, quatuor petalis oblongo-rotundis compositos, è quorum medio stamina numerosa, albicantia, apicibus luteis ornata, producuntur.

Floribus defluxis, fructus rudimentum oblongo-rotundum, nitens, virescens, apparet, quod Mense Decembri M DC LXXXIX. in talem magnitudinem excrevit, qualem annexa figura repræsentat. Per maturitatem dicti fructus pyriformes & umbilicati, coloris saturatè lutei sunt, umbilicum in vertice

WITTE EN ZOETE GUAJAVE-BOOM.

Daar werden twee soorten van Guajave-Boom in den Amsterdamsche Medicijn-hof gevonden, waar van d'eene roode ronde en suure vrugten voortbrengende, in 't eerste deel van den Hortus Mal. Malakka Pela *geheeten is: De andere, wiens afbeeltsel na 't leven gedaan zijnde, hier voorgesteld word, is de witte en zoete Guajave-Boom genaamt, dewelke in onsen Medicijn-Hof rijpe vrugten en zaden voortgebragt heeft, in den jare* 1688. *en* 1689.

Dit Boom-gewas, 't welk onder 't geslagt van Appel-boomen behoort, (welkers vrugten veel kernen in haar onthoudende, hare bloemen op hare kruyne dragen,) is nu by ons vier jaren oud geworden, ontrend seven voeten hoog opgeschooten zijnde; de stamme is bekleet met een bruyne schorsse, de jonge takxkens daarentegen sijn omvangen van een groene bast.

De bladeren sijn langwerpig, voor spits toelopende, aan de kanten wat op- en nedergaande, de Persicke-bladeren niet ongelijk, hoewel breeder en korter, steunende op korte voetjens, en dat twe aan twe kruyswys over malkanderen, van couleur boven bruin, onder bleek-groen.

Uyt de oxelen der bladeren vertoonen haar de bloemen op lange steeltjens, sijnde witagtig van couleur, sonder reuk, bestaande uit vier langwerpige ronde bloem-bladeren, uit welkers midden vele bloemdraden voortkomen, die van geele topjens versien zijn.

De bloemen verwelkt zijnde, vertoond sig het beginsel des vrugts, 't welk langwerpig rond, blinkend, en groen van couleur is, in de Maand van December 1689 *is deselve tot die groote gekomen, gelijk hier afgebeeld is: Dese vrugten rijp geworden zijnde, vertonen haar peerwijs, langwerpig-*

gestantes: Horum pulpa seu caro albicans, aliquali flavedine mixta, succulenta, sapore subdulci, seminibus albicantibus haud uniformibus referta, nonnulla enim sunt subangulosa, alia rotundiuscula, varia quoque reniformia.

Ex horum fructuum seminibus, In Horto Medico ad perfectam maturitatem perductis, plures nobis prognatæ sunt arbusculæ, hactenus superstites, solô pingui, multô calore & humore indigentes.

America non solùm hanc alit plantam, verùm etiam in India Orientali frequens est ejus proventus.

rond, boog-geel van couleur, versien van een naveltje op de kruyn: De vlesige substantie deser vrugten is witagtig-geel, saprijk, soetagtig van smaak, vol van wit en ongelijkformig zaad, waar van 't eene hoekig, 't andere wat rondagtig, ook nierswijs uytgebolt is.

Uyt dit zaad, 't welk in den Amst. Med. Hof volkomen rijp is geworden, hebben wy veele boomtjens opgekregen, die nog in 't leven zijn, tot welkers voortteelinge vereyst werden goede en vette aarde, veel water, en een warme lugt.

In America en werd dit gewas niet alleen voortgebragt, maar 't selve groeyt ook menigvuldig in Oost-Indien.

CAP.

VITIS IDÆA ÆTHIOPICA MYRTI TARENTINÆ FOLIO, FLORE ATRO-PVRPVREO

Fig 64

C A P. LXIV.

VITIS IDÆA ÆTHIOPICA MYRTI TARENTINÆ FOLIO, FLORE ATRO-PURPUREO.

HAc plantâ frutescente nos donavit Nobilissimus D. Simon vander Stel, Promontorii Bonæ Spei Gubernator meritissimus.

Insignis est frutex qui radice nititur lignosà, multis fibris capillatà.

Caudex lignosus in sesquipedalem & altiorem proceritatem excrescens, cortice fusco, ad terram griseo, vestitus, in plures tenues, inconditos dispescitur ramos, & hi in alios minores ramulos, quibus adnascuntur foliola, nulla serie digesta, brevissimis pedicellis insidentia, Myrtilli aut Myrti Tarentinæ æmula, extremo mucronata, per ambitum leniter serrata, saturè viridia, adversâ parte splendentia, aversâ nequaquam, sapore subamaro, non sine aliqua adstrictione.

Flosculi minutissimi, saturè purpurascentes, tetrapetali, & à pedicellis tenuibus pendentes.

Florentem invenimus in Horto Nostro Anno M DC XCI, nullis succedentibus fructibus, qui, uti mihi relatum, baccæ sunt.

Non admodum tenera est planta, vulgaremque exposcit culturam, attamen aëris injuriis haud ita opportuna, quin debeat in hybernaculo reponi tempore hyemali.

Non dubitem, quin eadem sit planta, quam D. Breynius Cent. 1. illustravit, idque

MORELANDSCHE KRAAK-BESIEN, MET BLADEREN VAN MYRTUS TARENTINA, EN SWART-PURPURVERWIGE BLOEMEN.

DEse beesteragtige plante heeft ons vereert den Wel-Ed. Heer Simon van der Stel, Gouverneur van de Caap de Goede Hoop.

Het is een uytstekende en aangenaame beester, dewelke een houtagtige wortel heeft, versien van veele veselingen.

De stamme is mede houtagtig, en groeit anderhalve voet hoog, ook wel hooger, deselve is omvangen van een bruyne schorsse, dewelke ontrend de grond grauw van couleur is, verders werd dese stamme in veele dunne, onordentlijk staande takken verdeeld, en dese wederom in kleendere takjens, waar aan de bladeren sonder ordre gevoegt, en met korte voetjens vast gebegt zijn, dewelke die van de Kraak-besiën of die van de Myrtus Tarentina gelijken, donker-groen van verwe, waar van de bovenste zijde alleen is blinkende; ook sijn deselve aan de kanten een weynig geschaart, en aan haar uyterste met puntjens versien, wat bitteragtig van smaak, met eenige t'samentrekkinge.

De bloemkens sijn seer kleen, hoog purpur-verwig, vierbladerig, nederwaarts hangende, aan dunne voetjens.

Dit beesteragtig gewas hebben wy in onsen Hof bloeiend gevonden in 't Jaar 1691. sonder datter eenige vrugtjens na quamen te volgen, dewelke, soo my gesegt is, besiën zijn.

Hoewel het soo heel teder niet en is, en maar een gemeene oeffeninge van nooden heeft, soo moet het evenwel des winters in een winterhuys of Orangerie geplaast werden.

Ik en twijfele ook niet of 't is deselve plante, dewelke de Heer Jacob Breyne in

idque propter analogiam, quantumvis figuræ inter se nonnihil varient, quod evenisse puto, ob diversam objecti qualitatem, Breynii enim Icon ad ramulum exsiccatum, hæc verò ad vigentem delineata.

sijne 1.Centur.afgebeeld en beschreven heeft, en dat om de gelijkenisse, hoewel de figuren onder haar wat verschillen, 't welk ik meene voortgekomen te zijn, wegens de hoedanigheid der objecten, want die van de Heer Breyne is gemaakt na een gedroogt, en dese na een vers takjen.

CAP.

VITIS IDÆA ÆTHIOPICA BVXI MINORIS FOLIO, FLORIBVS ALBIDIS. Fig. 6

C A P. LXV.

VITIS IDÆA ÆTHIOPICA BUXI MINORIS FOLIO, FLORIBUS ALBIDIS.

Proceritate duorum pedum adolescit hæc secunda species, perpetua fronde virens, ligno duro & cortice griseo prædita: ramuli juniores coloris sunt grisei.

Folia incondita ramos vestiunt brachiatos, foliola subcrassa, extremo mucronata, hilariore viriditate perfusa, nitentia, circum margines nonnihil crenata, Buxi minoris æmula, ast minora, gustuque adstringente.

Flosculi è foliolorum alis enascuntur pediculis longioribus innixi, monopetali, oris in quinas lacinias dissectis, albicantes, odore non ingrato, è quorum medio aliquot staminula luteo-virescentia emicant.

Flores intempestivè delabentes ad frugem non perveniunt sub climate nostro: Bacciferam autem esse plantam, ex aliis hausi.

OBSERVATIONES.

Florum laciniæ extrorsum sunt reflexæ, è quarum laciniarum unguibus decem prodeunt stamina, apicibus vidua, inter quæ stylus prominet.

Flores utplurimùm singulatim sub climate nostro exeunt, calice quinquepartito præditi, quibus excussis, stylus superstes remanet, cujus basis intumescens in fructus rudimentum facessit.

Quot floribus gaudeat in solo natali planta isthæc, mirum dictu!

MOORELANDSCHE KRAAKBESIEN MET KLEENE PALMSBLADEREN EN WITTE BLOEMEN.

Dese tweede soorte van dese heester fijne bladeren altoos behoudende, wast twee voeten hoog, en is des selfs hout vry hart, en met een grauwe schorsse omvangen, de jonge takxkens sijn in tegendeel bruyn van schorsse.

De bladeren staan aan de verdeelde takken sonder eenige ordre, deselve zijn dikagtig, puntig, bly-groen van verwe, blinkend, aan de kanten eenigzints geschaart, die van de kleene Palm wat gelijkende, hoewel kleender, en t'samentrekkend van smaak.

De bloemkens komen uyt de oxelen der bladeren voort, hangende aan langagtige voetjens; deselve zijn eenbladerig, wit, niet onliefl ijk van reuk, in vijf snippelingen verdeeld; uyt het midden deser bloemkens komen eenige geel-groene bloem-draden te voorschijn.

Door dien de bloemen onder ons climaat te vroeg afvallen, soo en brengt dit gewas, 't welk my gesegt is, besie-dragend te wesen, geen vrugten voort.

AANTEKENINGEN.

De verdeeltheden deser bloemen sijn buytenwaarts omgeslagen, uyt welkers bloem-nageltjens tien bloem-draden voortkomen, sonder met eenige hoofTjens versien te zyn, tusschen dese sit de bloem-styl.

De bloemkens komen onder dit ons climaat meest eensaam te voorschyn, en dat uyt een bloem-kelkje, 't welk in vyven is gesneden; dese afgevallen zynde, blyft de bloem-styl staan, wiens grond verdikkende sig tot een beginsel van de vrugt komt te setten.

Het is qualyk te seggen, hoe seer dit gewas met bloemen beladen word, in deselfs natuurlyke groei-plaats.

Spontè & passim luxuriat ad Promontorium Bonæ Spei, inde plantam floribus onustam huc transferri curavit, ejusque ramum benignè nobis concessit Nobilissimus & Amplissimus Dominus J. Huydekoper, Eques, Dominus in Maarseveen, Neerdijk, &c. Consul & Senator Amstelodamensis, ac Director Societatis Indiæ Orientalis &c. &c.

Het wast alsints en dat van selfs op de Caap de Goede Hoop, van waar een plante, rykelyk met bloemen geladen, tot ons overgestuurt is; door de besorginge van den Wel-Ed. Groot-Agtbare Heer J. Huydekoper, Ridder, Heere in Maarseveen, Neerdyk, &c. Burgermeester en Raad der Stad Amsterdam, als mede Bewinthebber van de Oost-Indische Compagnie &c. &c.

CAP.

AMARANTHVS BACC IFER CIRCEÆ FOLIIS
Fig. 66

C A P. LXVI.

AMARANTHUS BACCIFER, CIRCÆÆ FOLIIS.

Hic suffrutex amœnus assurgit caudice ad trium cubitorum altitudinem, tereti, lirato, calamum scriptorium, imò digitum minorem crasso, ad ramorum exortum nodoso, qui corticem griseum gerens Solani nostratis in modum divaricatur ramis; per hos folia magna ex parte alternatim posita, cernere licet, pediculis semidigitalibus purpurascentibus, nonnihil pilosis, innitentia, Solani vulgaris nostratis æmula, tres quatuorve uncias longa, duas circiter ad basin lata, in mucronem abeuntia, ambitu non serrata, nec incisa, lætè virentia, sub finem æstatis non rarò rubedinem induentia.

Flores ex alis foliorum exsurgunt albicantes, brevissimis pedicellis fulti, serie geminâ & continuâ è racemis dependentes.

Hisce succedunt fructus, coloris sanguinei, magnitudine baccarum Sambuci, sphærici, dulces, unicum utplurimùm semen continentes rugosum, subnigricans, capitis aciculæ majoris magnitudinem haud superans.

India Orientalis alit hanc plantam, semine inde allato, nobis natam.

OBSERVATIONES.

In Catalogo Horti Beaumontiani audit hic suffrutex, (cujus caudex fragilis & farctus est,) *Amaranthus Baccifer Indicus minor Circea folio & facie.*

Flosculi utplurimùm tetrapetali, rarissimè pentapetali, nudi, haud marcescentes antequam fructus ad

BESIE-DRAGENDE AMARANTHUS, MET CIRCEA BLADEREN.

Dese lustige beester groeit tot de hoogte van drie voeten, wiens stamme een schrijf-penne, ook wel een pink dik, rond, geveurt, en aan de verdeelingen der takken met knobbels versien is: Dese stamme met een grauwe schorsse bekleet zijnde, werd in takken verdeeld, op de wijse van de Inlandsche Nagtschade, begaaft met meest eensaam staande en ongepaarde bladeren, welkers voetjens, een halve vinger lang, eenighsints met hayrtjens beset, en purpur-verwig zijn: Dese bladeren sijn die van de Inlandsche Nagtschade niet qualijk gelijkende, drie, vier duym lang, aan haar grond ontrend twe duym breet, puntig, niet ingesneden, nog geschaart, maar effen van kanten, blygroen van verwe, en in 't uytgaan des somers rood-couleurig.

De bloemen komen uyt de oxelen der bladeren voort, deselve zijn wit, steunende op korte voetjens, aan trotsjens wederzijds af bangende.

Hier na volgen bol-ronde, en bloet-roode soete vrugten, in groote met die van de Vlier-besiën overeenkomende, waar van yder in sig komt te ontbouden een speldehoofts groote, rouw, en swartagtig zaatjen.

Dit gewas groeit in Oost-Indien, van waar wy het zaad gekregen hebben, en in onsen Hof cultiveren.

AANTEKENINGEN.

In de Cataloge van den Tuyn van den Ed. Heer Beaumond werd dit gewas (wiens stammekens breekzaam, en gevult is) geheten kleene Indiaansche Besie-dragende Amaranthus van gedaante en bladeren met Circea overeenkomende.

De bloemkens sijn naakt, meest vier, selden vyfbladerig, dese en komen niet te vergaan voor dat de vrugtjens ryp ge-

perfectam maturitatem pervenerunt, verùm fructibus adhaerentes & calicum vices supplentes, mutando tamen colorem, qui enim primò albi erant flosculi, jam herbido colore perfunduntur.

Staminibus gaudent quatuor niveis, surrectis, apicibus concoloribus instructis, remanentibus cum petalis, donec fructus perfectam maturitatem adipiscantur, in fructuum exortu stamina ità comprimuntur, ut, quae primu erant surrecta, jam situm transversum obtineant.

Per totam aestatem floret vigetque, nec folia, Circaeae similia, deponit, nisi nova sint renata: sapor eorum oleraceus.

De viribus nihil traditur.

worden zyn, verstrekkende alsoo de vrugtjens tot een kelkwijs bekleetsel, veranderende nogtans haar couleur, dewelke eerst wit zyn, en nu, de vrugtjens omvangende, bleekgroen worden.

Dese bloemkens zyn versien van vier sneeuw-witte, regtop-staande bloem-draden, dewelke met de bloem-bladerkens eencoulenrig zyn. deselve blyven de bloemkens by, tot dat de vrugtjens ryp syn geworden, en werden in 't voortkomen der vrugtjens soodanig geperst, dat sy, die eerst regt op stonden, nu over dwers staan.

Dit gewas bloeit de geheele somer door, en het laat de de bladeren, dewelke die van de Circea gelyk zyn, niet vallen, voor datter nieuwe voortgebragt zyn, en syn dese van een moesige smaak.

De kragten en zyn van niemand tot nog toe ontdekt geworden.

CAP.

MALVS AMERICANA TRIFOLIATA FRVCTV POMI AVRANTII INSTAR COLORATO *Fig. 67*

C A P. LXVII.

MALUS AMERICANA TRIFOLIA, FRUCTU POMI AURANTII INSTAR COLORATO.

ARACH-SIMMERON *vulgò.*

PLantis pomiferis accenſenda hæc arbor, quæ Nobiliſſimo Hermanno, Parad. Bat. Prod. audit *Therebinthus Americana trifolia lucida*, *Palamalatta* vulgò dicta: An rectè, aliis judicandum relinquo, ego autem hactenus ſuffragari nequeo.

Patriam agnoſcit Americam continentem, in cujus Inſulis ubertim quoque alitur, *Arach-Simmeron* indigenis dicta, id eſt, *Aurantium Sylveſtre*, idque ratione formæ & coloris fructus, quæ cum malis Arantiis nonnihil conveniunt.

Radice cortice luteô, gravem odorem ſpirante: caudex autem materiâ firmâ & neutiquam fungosâ donatur, integumentô cineraceô, aromaticô amictus.

Folia hilariore viriditate perfuſa, ſplendentia, è lato mucronata, margine æquali, ſapore fatuo, tricompoſita, communi pediculo longiori nixa: Singularia autem folia pediculis innituntur breviſſimis.

Quales producat flores, prorſus ſum ignarus, quia florentem nondum offendi hanc arbuſculam.

Fructus rotundus, minoris pomi magnitudinem æquat, cortice duro Malicorio ſimili amictus, colore aurantio.

DRIEBLADERIGE AMERICAANSCHE APPEL-BOOM, MET ORANJE-VERWIGE VRUGTEN.

D*Eſen Boom behoord onder de Appeldragende Boomen, deſelve is in de Parad. Bat. Prod. van de Heer Profeſſor Hermans*, Americaanſche Therebenthyn-Boom met blinkende, en drie te ſamen gevoegde bladeren, *geheten: Of zulkx wel of qualijk is, laat ik andere oordelen, voor my, ik en ben van dat gevoelen niet, dat ſy onder de Therebenthyn-bomen behoort geſtelt te werden.*

Het Vaderland van deſen Boom is de vaſte kuſt van America, in wiens Eylanden ſy ook veel gevonden word, zijnde aldaar van die Inwoonders Arach-Simmeron *geheten, dat is,* Wilde Oranje-Boom, *en dat wegens de forme en couleur des vrugts, die met die van de Oranje-appelen eenigzints overeenkomen.*

De wortel heeft een geele baſt, dewelke ſterk riekend is: de ſtamme is hard van hout, en geenſints ſponcieus, omvangen zijnde van een asgrauw-verwige, en aromatike ſchorſſe.

De bladeren ſijn bly-groen van verwe, blinkend, breet aan haar grond, en ſpits toelopend, effen van kanten, ſmaakloos, van drie te ſamen gevoegt, ſteunende te ſamen op een lang gemeen voetjen: yder daar en boven is van een ſeer kort voetjen verſien, waar door ſy haar aan de groote en gemeene voet of ſtelen vaſt maken.

Wat voor bloemen dit Boomken voortbrengt, is my gants onbekent, alſo ik deſelve noyt heb ſien bloeien.

De vrugt is rond, ſijnde van groote een kleene Appel gelijk, omvangen van een harde ſchorſſe, gelijkende die van een Granaat-appel, en van couleur met die van een Oranje-appel overeenkomende.

Semina intra carnem mollem continentur plano-rotunda, nonnihil impressa, uno extremo cuspidata, colore fusco.

Planta tenera, calore multo fovenda, paucâque aquâ irriganda.

Utrum eadem sit cum Tapia Pisonis & Marcgravii, aliorum judicio relinquo, ego autem calculum apponere vix potero, differentia aliqua in fructu & semine existente.

De zaden die in de sagte vlesigheid der selven ontbonden werden, sijn plat, rond, eenigzints ingebogen, bruyn-verwig, met een voor uytstekent puntje.

Dit is een teeder gewas, begerende groote warmte, en weynige vogtigheyt.

Dat desen Boom deselve is, dewelke van de Heer Piso en Markgraaf Tapaia word gebeten, zulkx en kan ik niet toestemmen, om dat'er in de vrugt, en in't zaad eenige onderscheyt is, weshalven ik het sal laten aan't oordeel van andere.

OBSERVATIONES.

Arubæ Insulæ, Curacao vicinæ, incola est hæc arbor, cujus fructus recentes & arbusculæ juniores nobis inde advectæ.

Semina per fructus pulpam irregulariter & copiosè sparsa, reniformia, quod in delineatione haud satis benè expressit pictor.

AANTEKENINGEN.

Dese Boom heeft haren natuurlyke groei-plaats op't Eyland Aruba, dogt by Curacao, van waar ons versche vrugten, en jonge boomtjens toegesonden zyn.

De zaden, dewelke veele en sonder ordre, door het merg der vrugten verspreyt leggen, syn hartswyse van figure, 't welk den tekenaar niet wel uytgedrukt heeft.

CAP.

MALUS AMERICANA LAURO-CERASI FOLIO, VENENATA

CAP. LXVIII.

MALUS AMERICANA, LAURO-CERASI FOLIO, VENENATA.

MANCINELLO ARBOR SEU MASSINILIA *dicta*.

ANno M DC Lxxxvii. mihi transmissa sunt poma aliquot arboris Massiniliæ, idque ex insulâ Curacao, è quorum seminibus solo commissis prodiit hæc arbuscula, cujus facies non solùm, verùm etiam venenositas ejus perpaucis nota; idcirco conducibile fore existimavi, figuram ejus hic repræsentare, in usum Chirurgorum trans mare currentium, ut vitent hanc plantam horribilem, atque mirificè venenatam.

Radix ei non admodum dura, cujus caudex tertio à satione anno in Horto Nostro in tripedalem ferè altitudinem excrevit, in loco autem natali in mediocrem proceritatem arboream assurgit: Lignum quoque non admodum durum, cortice fuscô, in ramis verò, virescente, obductum.

Folia longitudine digitos sex transversos, latitudine tres æquantia, pediculis nituntur oblongis: sunt autem folia ad exortum rotunda, extremo mucronata, margine nonnihil crenata, foliis Pyri haud ita similia, quemadmodum ab aliquibus sunt descripta, sed foliorum Lauro-cerasi magis æmula, hilariore & nitente virore prædita, rigidinscula, carnosa.

Flores exiles, lutei, unguibus petalorum exceptis, qui intus colore sanguineo sunt perfusi.

Fructus æmulantur poma exigua, qui aspectu amœni, primò rubicundi, postea flavedinem, tandemque exsiceati, colorem cinereum induunt: sublata cuticula exteriore & pulpâ interjectâ apparet nucleus osseus, durissimus, scaber, semina includens quatuor subcærulea in singulis cellulis latitantia, una parte acuta, altera rotunda, quorum medulla candida.

Perpetuò viret arbor hæc, intus succo lacteo undique turgens: descriptionem hujus arboris à D°. Brimelin Hist. des Avon-

VENYNIGE AMERICAANSCHE APPEL-BOOM, MET BLADEREN VAN LAURO-CERASUS.

IN 't Jaar 1687 zijn my uyt Curassou enige appelen van de Massanilie-boom overgestuurt, uyt welkers zaaden dit Boomtje opgekomen is, wiens gedaante niet alleen, maar ook hare venijnigheit weinige menschen bekent zijn: weshalven het my goet gedagt heeft, des selfs figure alhier te verbeelden, ten dienste voornamentlijk van de Scheepsvarende Chirurgijns, ten einde sy dese schrikkelijke, en venijnige plante mogten schuwen.

Het heeft een wortel die niet seer hard is, en is des selfs stamme, dewelke in de natuurlijke groei-plaats tot een matelijken booms hoogte komt te groeien, in onsen Hof, het derde jaar na de sayinge, by na drie voeten hoog opgeschooten; dese omvangen zijnde van een bruyne schorsse, en is mede niet seer hard, de takken daar en tegen zijn met een groene bast bekleet.

De bladeren zijn ses vingeren breet lang, drie breet, steunende op langagtige voetjens: dese bladeren zijn stijfagtig, lijvig, blinkent-groen, aan haar begin rond, en scherp toelopend, ook aan de kanten een weinigsken geschaart, niet soo seer overeenkomende met die van onse Perebooms-bladeren, als wel met die van de Lauro-cerasus.

De bloemen zijn kleen, geel van couleur, uitgesondert der selver bloem-nagelen (ungues,) *dewelke van binnen bloet-root zijn.*

De vrugten gelijken niet qualijk kleene appelen, zijnde lieflijk in 't aansien, eerst root, daar na geel, en gedroogt zijnde, grauw van couleur: het buytenste velleken, als mede 't vleesig wesen deser vrugten weg gesneden zijnde, soo vertoont sig een steenige noote, dewelke seer hard en rouw is, waar in vier blauwagtige zaden onthouden werden, leggende yder in een byzonder celleken, dese zijn aan d'eene kant rond, aan de andere puntig, van binnen wit van merg.

Dese Boom staat altoos groen, en is van binnen alsints met een wit melkagtig sap begaaft, wiens beschrijvinge, so die van de Heer

turiers Cap. 2. concinnatam hic inserere animus est. *Venenata hæc arbor, de qua sermonem facere volui, in Pyri proceritatem adolescit, foliis Lauri Sylvestris æmulis; fructus sunt poma, iis similia, quæ vocantur Belgico idiomate Reynetten: ab Hispanis arbor denominatur quoque Arbos de Mancanillas, id est, arbor exilia poma ferens; sunt autem poma adeò venenata, ut in aquam conjecta, aut prolapsa venenositate sua illam ità inficiant, ut nequidem pisces in ea degentes, ab eo toxico immunes sint &c.*

Qui ex Europa primùm in Americam adveniunt semetipsos facilè hisce fructibus interficiunt, aspectu odoratuque adeò acceptis, ut ab eorum usu & esu vix sese possint abstinere; quibus optimum remedium seu antidotus est oleum olivarum liberaliùs epotum, quo veneni vis obtunditur, aut æger ligandus vinculis & ita impediendus ne per biduum aut triduum bibat, quod illi arduum atque difficile, queritur enim perpetuò de siti in tolerabili & incendio, totum corpus rubedine ignis instar inficitut, linguâ nigredine obsessâ, carbonis ad exemplum: siquis autem largius hisce pomis fuerit usus, non datur remedium contra mortem certò subsecuturam.

Hispanus quidam mihi quoque narravit & confirmavit sese expertum, radices hujus arboris venenosissimas esse, nullumque huic malo antidotum hucusque repertum potentius quàm ipsa ejus semina subtiliter contusa & cum vino porrecta.

Gustavit quidam me præsente exiguam portionem folii hujus arboris, dicens saporem esse gratum, verùm post semiquadrantem de faucium contractione valdè querebatur, donec usu lactis vaccini restitutus esset.

Multò calore indiget, & terrâ irrigua gaudet, planta hæc admodùm tenera.

Brimelin in sijne hist. der Avonturiers Cap. 2. opgestelt is, sal ik hier invoegen. Dese venynige plante, (*segt hy*) waar van ik voorgenomen hebbe te handelen, krijgt de hoogte eenes Perebooms, waar van de bladeren, die van de wilde Laurier, gelijk zijn. De vrugten hebben de gedaante van onse Reynette Appelen: ook soo wort desen Boom by de Spanjaarden geheten Arbos de Mansanillas, dat is, kleene Appeltjens-dragende Boom, en sijn des selver Appelen soo venynig, datse in 't water gevallen of geworpen zynde, 't selve soodanig door hare venyngheid infecteren, dat selfs de Vissen, die haar in 't selve water onthouden, van haar venyn niet vry en zyn &c.

Die gene, dewelke eerst uyt Europa overkomen, vergeven haar selve ligtelijk met dese vrugten te eeten, dewelke in 't aansien soo aangenaam, en lieflijk van reuk zijn, datse haar selven van 't gebruik naulijkx kunnen onthouden; waar tegen het beste tegengift en remedie is, het indrinken van veel olyf-oly, waar door de kragt van 't vergift gebroken wort: anders soo onthoutmen soo een lijder 2. 3. dagen agter een alle drank, hem vastbindende en alsso verhoedende, dat hy geen drank magtig worden kan, 't welk hem een seer swaren last is, die hy naulijkx kan uitstaan, wegens een gedurige brand, en onverdraaglijken dorst; het gehele lichaam word vuurig root, en de tonge swart; is 't sake dat iemand veel van dese Appelen heeft gegeten, so en isser gants geen remedie tot sijne genesinge, maar moet nootsakelijk sterven.

Seker Spanjaart heeft my ook verhaalt en bevestigt, ondervonden te hebben, dat de wortelen deses Booms ook seer venijnig zijn, en dat daar toe geen grooter remedie uitgevonden is, als het zaad deser Appelen fijn gestoten, en met wijn ingedronken.

Een seker persoon proefde eertijds in mijn bywesen een kleen stukje van een blad deses Booms, en zeyde my 't selve aangenaam te zijn van smaak, maar na een half quartier uurs, klaagde hy dat hem de keel als toegenepen wierd, tot dat hy door 't gebruik van zoete melk gereddert wierd.

Dit is een seer teder gewas, en moet door hitte en veel waters in 't leven gehouden worden.

CAP.

ANONA.

Fig 69

CAP. LXIX.

ANONA.

Radice alitur graveolente, dura, in varios ramos brachiata, cortice rubicundo amicta.

Caudex in arboream proceritatem excrescens in paucos dispescitur ramos, libro viridi amictos, cinereisque punctulis notatos.

Folia ampla, inodora, glabra, inordinatè disposita, adversà parte nitentia, & saturatè viridia, aversà autem dilutiore virore persusa, manibusque confricta unctuositatem remittentia.

Flores, qui ab aliis dicuntur tripetali, crassi, albidi, nondum in conspectum venère.

Fructus sunt coniformes, pugni magnitudinem non rarò superantes, qui intus medullà suavi odore, gratoque sapore repleti, in quibus semina oblongo-rotunda, plana, glabra, nitentia, atque refrigerante virtute prædita.

OBSERVATIONES.

Varias hujus arboris species in regionibus calidioribus inveniri certum, magnitudine, fructuumque formà plurimùm differentes.

America diversas alit, unde & varii nobis transmissi fructus, quorum primus & maximus Anona Sylvestris dictus, pomum magnitudine superat, cortice glabro, spadiceo tectus; semina oblonga, plana, glabra, fusca, continens, estque nobis ex Curacao allatus.

Secunda Anonæ species fructum profert cordiformem (unde quoque Cor Bovinum vulgò audit) scabrum, Strobulo similem, coloris itidem spadicei, semina supradicto conformia, sed minora & nigricantia includens: Hæc cum Anona Maram Hort. Mal. part. 3. pag. 23. & Anon Oviedi satis convenire videtur.

Tertiæ speciei fructus eandem induit formam, aspero vero & quasi spinoso tectus est cortice, præcedenti concolore, & seminibus quoque ab eodem non differt.

ANONA.

De wortel van dit gewas is swaar van reuk, en veelvoudig verdeelt zijnde, omvangen van een rood-agtige schorsse.

De stamme booms hoogte groeiende, versprey sig in weinige takken, bekleet met een groene, en grauw gevlekte schorsse.

De bladeren sijn breed, sonder merkelyke reuk, glad, boven bruyn-groen en blinkend, van onderen ligt-groen; deselve staan sonder ordre, en met de handen gevreven zijnde, geven een taye vettigheid van haar.

De bloemen werden gesegt dik, wit, en drie bladerig te wesen, en sijn my noyt voorgekomen.

De vrugten sijn Pijn-appels-wijs, de groote van een vuyst dikwils overtreffende, vervuld met een wel-riekend merg, 't welk ook aangenaam van smaak is; hier in leggen langagtig-ronde, platte, gladde, blinkende, en verkoelende zaden.

AANTEKENINGEN.

't Is seeker datter verscheyde soorten van desen Boom in de warme landen gevonden worden, die van den anderen verscheelen wegens de forme en groote der vrugten.

In America werdender veele gevonden, van waar wy verscheyde vrugten gekregen hebben, onder de welke ook gevonden werd een die seer groot is, en Wilde Anona geheten word; dese overtreft een appel in kloekte, omvangen zijnde van een gladde en effene schorsse, castanie-bruyn van verwe; dese heeft langwerpige, platte, gladde, en bruyne zaden, en is ons uit Curacao overgesonden.

De vrugt van de twede soorte is harts-wyse (waarom deselve ook gemeenlyk Osse-hart geheten werd) en is rouw, gelyk die van de Strobulus, van couleur en zaad de bovengemelde gelykende, hoewel 't zaad kleender en swart is: Dese vrugt schynt ons genoegzaam overeen te komen met de Anona Maram van den Hortus Mal. part. 3. pag. 23. alsmede met de Anon Oviedi.

De derde komt mede met de voorgaande wegens des selfs couleur, forme, en zaad overeen, maar is dese fijne schelle gelyk als doornig.

Fructus quartæ oblongus est & turbinatus, eleganter cæruleus, pomi mediocris magnitudine, ex glandulis lignosis vel squamarum lignosarum strue compactus; hic si non idem, maximam saltem affinitatem habet cum Ahare de Panucho, cujus meminit Nard. Ant. Recchus pag. 348. Strobuli Americani nomine, hic nobis ex Insula Aruba transmissus.

De vrugt van de vierde is langwerpig, peerwijs, schoon blauw van couleur, van groote een middelmatige appel gelyk, en van veele houtagtige benveltjens, of schobbens te samen gesteld; dese heeft soo groot een gemeenschap met de Ahate de Panuche, waar van Nard. Ant. Recchus pag. 348. onder de benaminge van Strobulus Americanus gewag maakt, dat, soose niet deselve en is, soo heeftse daar mede een seer groote gemeenschap.

CAP.

Digitized by Google

MALVS AMERICANA SPINOSA PORTVLACÆ FOLIO FRVCTV FOLIOSO, SEMINE RENIFORMI SPLENDENTE

Google

C A P. LXX.

MALUS AMERICANA SPINOSA PORTULACÆ FOLIO, FRUCTU FOLIOSO, SEMINE RENIFORMI SPLENDENTE.

BLAD-APPEL *vulgò.*

ANno M DC xc. prodiit nobis hæc planta femine, non ex Surinama, verùm ex Infula Americana Margaretha dicta, advecto, nomine *Blad-appel.*

Caudicem jam habet in Horto Noftro bipedalem, fungofum, fpinis geminis minacibus armatum, ad fummitatem ramofum: Cortex per primam adolefcentiam virefcens, tandem cinereum induit colorem.

Folia juxta fpinas orta, tres digitos transverfos longa, fefcunciam lata, ad exortum angufta, extremo cufpidata, per oras non crenata, craffa, fuccofa.

Ramuli ad fpinas niveò tomentò pilosò gaudent.

Flores mihi ignoti.

Fructus, quantum ex aliorum relatione haurire potui, funt poma rotunda, exilia, quæ foliola craffiora emittunt (unde ei nomen *Blad-appel*) fuccò limosò, odorò, turgentia.

Semina non admodùm dura, exigua, reniformia, nitentia, intus fubftantià farinaceà infarcta, fuperficie æquali, colorifque fufci.

Quandoquidem hæc planta admodùm tenera, frigoris copiofique humoris impatiens, à nemine hactenus eft defcripta, eandem delineari curavi.

AMERICAANSCHE DOORNAGTIGE APPEL-BOOM, MET PORCELEIN-BLADEREN, GEBLADERDE VRUGT, en NIERSWYSE BLINKEND ZAAD.

HEt zaad van dit Boom-gewas is ons overgeftuurt in 't Jaar 1690 *uyt het Eyland St. Margariet, gelegen in America, en niet uyt Suriname, met de name van* Blad-appel.

Het is in onfen Hof twe voeten boog opgefchoten, de ftamme is voos, met twe byeen gevoegde en fcherp-ftekende doornen, op een fekere diftantie befet, en van boven in takken verdeelt: de fchorffe is in 't eerft groen, en wert daar na grauw.

De bladeren hebben haren oorfpronk bezijden de doornen, en fijn drie vingeren breet-lang, anderhalve duym breet, fmal aan haar begin, fpits aan haar eynde, aan de kanten ongekerft, dik en fap-rijk.

De takxkens zijn ontrent de doornen met een witte hayrige donffigheid befet.

Des felfs bloemen zijn my noyt voorgekomen.

De vrugten, (foo ik wel onderrigt ben) fijn kleene, ronde appeltjens, waar uyt veele dikke bladerkens komen te waffen, (waar van het ook de naam van Blad-appel *heeft gekregen,) vervuld van een lijmagtig fap, 't welk lieflijk van reuk is.*

De zaden en zijn niet feer hard, kleen, van gedaante als een nier, blinkende, van binnen met een witte meelige felfftandigheid vervult, van buyten effen, glad, en bruyn van couleur.

Dewijl dit gewas feer teder zijnde, ook geen koude, nog veel vogtigheid verdragen kan, van niemand is befchreven, foo hebbe ik het felve doen aftekenen.

OBSERVATIONES.

Spinæ, ad foliorum exortum prodeuntes, ſingulares; bicompoſitæ, non raro quoque plures ſimul ex eodem loco prodeunt, quarum aliæ aliis ſunt longiores.

Folia breviſſimis aut nullis pediculis fulta, maxima ex parte alternatim poſita, nec denſè ſtipata, ſapore fatuo, manſuque mucilaginem lentam emittentia.

AANTEKENINGEN.

De doornen, aan den oorſprong der bladeren voortkomende, ſtaan of eenſaam, of gepaart; 't gebeurt ook meermalen datter meer uyt een en deſelve plaatſe haren oorſprong nemen, die niet alle van eenderhande groote zyn.

De bladeren ſtaan eenſaam, en niet geheel digt byeen, verſien van ſeer korte, en naulyks zeulyke voetjens; deſelve ſyn ook ſmakeloos, en geven in 't kauwen een ſlymerigheid van haar.

Arbor Americana Cvcvrbitifera, folio longo mvcronato, frvctv oblongo

C A P. LXXI.

ARBOR AMERICANA CUCURBITIFERA, FOLIO LONGO MUCRONATO, FRUCTU OBLONGO.

Tribus abhinc annis femine enutrita eft in Horto Medico arbufcula hæc Cucurbitifera, nunc quatuor pedes alta, pollicemque craffa, cujus duas fpecies recenfent Authores, quarum una defcribitur à D°. Rochefort, nomine *Calabaffier*, alterius, cujus figura hic à me exhibetur, Raius meminit Hift. Plant. tom. 2. nomine *Arboris Cucurbitiferæ, foliô longô mucronatô feu Laurino:* Duæ hæ plantæ differunt tantùm fructu, & foliis.

Hæc noftra radice nititur albicante; cortex caudicis grifeo colore imbutus, Sambucum æmulatur.

Folia inordinatè difpofita, fingula, bina, non rarò quoque terna, plurave fimul ad eundem exortum provenientia, margine undulata, productiora, pollicem lata, in utroque extremo angufta, mucronata, Lauri-angufti foliæ bacciferæ fimilia, minus autem rigida, & anguftiora, averfa parte dilutè viridia, in rectâ verò faturatione virore perfufa, fapore amariufculo.

Flores in Europa, quod fciam, nunquam vifi.

Fructus exficcatus, è cujus femine prognata ifthæc, figuræ fuit ovalis, cortice durô, lignosô, æquali & fufci præditus, feminaque in eo comperta plana, cordi-formia, colore fubnigricante.

AMERICAANSCHE LANG-EN SPITS-BLADERIGE CAAUWOERDE-BOOM, MET LANGWERPIGE VRUGTEN.

'T Is, nu drie jaren geleden, dat in den Amfterdamfchen Medicijn-Hof uyt zaad voortgeteeld is dit Caauwoerd-dragend Boomtje, nu vier voeten opgefchooten, en een duym dik zijnde, waar van datter twe foorten by de Autheuren bekent ftaan, hier van is d'eerfte befchreven van de Heer Rochefort, met de benaminge van Calabaffier, *d'andere wiens figure alhier van my vertoont word, gedenkt de Heer Raius in 't twede deel van fijne Hiftorie der Gewaffen met de name van* Caauwoerd-dragende Boom, met lange, en fpits-toelopende, of Laurier-bladeren: *Beyde defe gewaffen verfchillen alleen in vrugt en bladeren.*

Die wy hier befchrijven heeft een witte wortel; de fchorffe des ftams, grauw van couleur zijnde, is die van de Vlier gelijkende.

Des felfs bladeren ftaan fonder ordre eenfaam, ook wel twe aan twe, fomtijds drie aan drie, en meer te famen op een en defelve plaatfe voortkomende, en fpringen defe hare kanten wat op en neder: fy fijn ook lang, een duym breed, aan beyde de eynden fmal, puntig, die van de fmalbladerige en befie-dragende Laurier gelijkende, hoewelfe die in ftevigheyt en breete komen te wijken; defe hare couleur is van onderen ligt, van boven donker-groen, en bitteragtig van fmaak.

De bloemen defes gewas en fijn (mijns wetens) noyt in Europa gefien.

De gedroogde vrugt, uyt wiens zaad dit gewas voortgekomen is, was ovaal van figure, en begaaft met een harde, houtagtige, effene, en bruyne fchorffe, en wierden des felfs zaden daar in plat, hartswijs, en fwartagtig van couleur bevonden.

Cortices hujus fructus Americæ incolis ad conficienda varii generis ſuppellectilia, præſertim cibo & potui continendis deſtinata, inſerviunt.

Tenera eſt hæc planta, calore indigens perpetuò, frigoriſque impatientiſſima.

De ſchorſſen deſer vrugten dienen de Americaners tot het maken van allerhande huysraat, voornamentlijk daar men ſpijs en drank kan indoen.

't Is een teder gewas, 't welk gants tegen geen koude gewapent is, maar gedurige warmte van noden heeft.

SEBESTENA DOMESTICA
Fig. 2

CAP. LXXII.

SEBESTENA DOMESTICA *Baub. Pin.* SEU MYXA *Dod.*

TAMME SEBESTE BOOM.

Anno M DC Lxxxiv ex ossibus aliquot fructuum Myxæ seu Sebestenæ solo mandatis, arbusculæ tres nobis prognatæ sunt.

Folia seminalia affabrè corrugata & complicata, postea sensim dilatata & expansa, muscarium, quò mulieres radios solares avertunt tempore æstivo, repræsentabant.

Hæ arbusculæ sextò à satione annô in quadripedalem proceritatem accreverunt.

Caudex est pollicem crassus, cortice scabrò fuscô, striatò amictus, qui in ramos brachiatur, foliis inordinatis, pediculis longioribus fultis vestitos; sunt autem hæc folia oblongo-rotunda, Alni foliorum æmula, mucronata, iis tamen crassiora & hyeme decidua, nonnihil rugosa, margine inæqualiter serrata, supernè saturè viridia, infernè dilutiore virore perfusa.

Flores hæ arbusculæ protulerunt Anno M DC Lxxxvii, (qui annus fuit, post sationem tertius,) ut & Anno M DC xci Mense Martio, pentapetalos, pediculis brevioribus fultos, ramulorum eimis insidentes, latè satis dispersos, albicantes, suavè olentes: è quorum medio, loco staminum, alii minores flosculi provenire videbantur: tertio die expansionis flosculi in terram procidebant, simul cum suis fructuum rudimentis, quibus insidebant, & sic ob cæli inclementiam, ulterioris indagationis via nobis fuit reclusa.

Ramum hujus plantæ in usum & satisfactionem Botanophilorum ad vivum delineari curavi, utpotè minus cognitæ, quan-

Uit eenige Sebeste Steenen, die ik in 't Jaar 1684 *gesayt hadde, sijn drie boomtjens voortgekomen.*

Als de bladeren voor den dag komen, sijn deselve aardig geployt, maar naderhand haar uytspreydende, gelijken sy een wayer, die de vrouwen in de somer gebruyken.

Het vierde jaar na de sayinge, kregen sy de hoogte van vier voeten.

De stamme, een duym dik, en van een rouwe bruyne en gestreepte schorsse omvangen sijnde, is in takken verdeeld, en versien van onordentlijk staande bladeren, dewelke langhachtig-rond zijn, en die van de Elfe-boom niet qualijk en gelijken, hoewel sy dikker zijn; dese bladeren sijn puntig, eenigsints rouw, aan de kanten ongelijk geschaart, van boven donker-groen, van onderen ligt-groen, en vallen des winters af.

Dese boomtjens hebben gebloeit in 't Jaar 1687, *sijnde het derde jaar na de sayinge, als mede in 't Jaar* 1691 *in de Maand van Maart; dese bloemtjens sijn vijfbladerig, wit, lieflijk van reuk, breedagtig verspreid aan 't opperste der takken, en steunen op korte steeltjens: uyt het midden deser bloemkens scheenen, in plaats van bloem-draden, andere bloemkens te willen voortkomen: den derden dag na het ontsluyten der bloemen, vielen de deselve af, te gelijk met de beginselen der vrugten, waar op sy geseten waren, en alsô wiert ons, door de gestrengheid van 't weer, de verdere ondersoekinge benomen.*

Ik heb een tak van dit gewas na 't leven doen aftekenen tot voldoeninge van de liefhebbers der gewassen, als sijnde tot nog toe

tumvis Clarissimus Prosper Alpinus de Plantis Ægypti figuram quidem exhibeat, ast haud satis accuratam, & cum nostra minus convenientem.

Arbor hæc peregrina multò calore indigens, locanda & conservanda in repositoriis vitreis.

Fructuum usus Medicis notissimus, & in pectoris affectibus utilissimus.

niet genoeg bekend, hoewel Prosper Alpinus de Plantis Ægypti een figure daar van heeft laten uitgaan, dewelke mijns dunkens niet net genoeg en is, ook met dese niet wel en accordeert.

Dit vreemd Boom-gewas moet in glasekassen geconserveert, en veel water gegeven werden.

't Gebruik der vrugten is de Genees-heeren seer wel bekend, en in de gebreeken van de borst seer dienstig.

CAP.

IVIVBE AMERICANA SPINOSA LOTI ARBORIS FOLIIS ET FACIE, FRVCTV ROTVNDO, PARVO, DVLCI *Fig: 73*

C A P. LXXIII.

JUJUBE AMERICANA SPINOSA, LOTI ARBORIS FOLIIS ET FACIE, FRUCTU ROTUNDO, PARVO, DULCI.
Cat. Hort. Beaum.

LEGUANARIA *vulgò.*

PRuniferis adscribenda hæc arbor, cujus natalis est Curacao, ut & aliæ circumjacentes Insulæ, ubi fructus à Belgis ibidem hospitantibus *Leguaan Besien* appellantur: Propterea quod animalia quadrupedia, Iguanæ dicta, horum fructuum gratissimâ & dulci pulpâ ossiculum ambiente admodùm delectantur.

Ex hisce fructibus rotundis, ossiculo tereti, nucleoque albicante prædiris, mihi natæ sunt variæ arbusculæ, è quarum radicibus ligneis, longè latèque per solum dispersis, caudices attolluntur tripedales, spinis plerumque bicompositis horridi, & in ramos itidem spinosos distributi; horum lignum durum, cortice cinereo amictum.

Ad exortum horum rigentium aculeorum, folia prodeunt ordine alterno insidentia, pediculis brevioribus fulta, parte superiore saturâ viriditate prædità, inferna parte terram spectante dilutiore virore perfusa, tres uncias ferè longa, sescunciam circiter lata, mucronata, non decidua, serrata, Loti arboris foliorum subæmula, sapore herbaceo.

Quibus polleat viribus hæc planta, aut cui usui ulterius inserviat, me latet.

AMERICAANSCHE DOORNIGE JUJUBE, VAN GEDAANTE EN BLADEREN DE LOTUS-BOOM GELYKENDE, MET RONDE, EN ZOETE VRUGTEN.

DEsen Boom, wiens natuurlijke groeiplaats is Curacao, als mede d'andere omleggende Eylanden, is een medesoorte van Pruyme-boom, wiens vrugten van de Hollanders, die haar verblijf in de geseyde plaatsen hebben, genaamt werden Leguaan Besien; *om dat de Leguanen, sijnde een soorte van viervoetige dieren, de sagte en eetbare stoffe, die de steenen deser vrugten omvangen, geerne eeten.*

Uyt dese ronde vrugten, welkers steenen langwerpig-rond, en hare kernen wit zijn, heb ik verscheide Boomtjes opgekregen, uyt welkers houtagtige wortelen, die haar wijt en breed door het aardrijk verspreyden, stammekens voortkomen, dewelke drie voeten hoog opschietende, met scherpstekende, en gemeenlijk twee by den anderen staande doornen gewapent zijn, en niet alleen dese stammekens maar ook de takken: het hout deses gewas is hard, en omvangen van een grauwe schorsse.

Aan de grond der geseyde doornen komen de bladeren eensamig, en kortvoetig te voorschijn: dese sijn van boven hoog-groen, van onderen ligt-groen, byna drie duym lang, ontrend anderhalve duym breed, spits toelopende, geschaard, die van de Lotus-boom enigzints gelijkende; sy en vallen des winters niet af, ook en hebben sy geen merkelijke smaak.

Van wat kragten dit gewas is, of waar toe het verders diend, is my onbekent.

Culturæ admodum eſt teneræ, ſolòque indiget pingui & convenienti, ut & irrigatione modicâ, ne incrementum illius continuum inhibeatur.

Het is ſeer teder, en tot des ſelfs oeffeninge en onderhoudinge heeft het bequaame en vette aarde, ook matige bevogtinge van noden, op dat alſoo des ſelfs gedurige aangroei niet verhinderd en werd.

Officula telluri committenda, ciſtâque calidâ, plantarum enutritioni coaptatâ, indigent.

Om dit gewas op te krijgen, moetmen de ſteenen der vrugten in een warme broeibak zaijen.

CAP.

PRVNVS IAVANICA ATRIPLICIS FOLIIS
Fig 74

C A P. LXXIV.

PRUNUS JAVANICA ATRIPLICIS FOLIIS.

KAKOUSA *Javanensibus.*

INter ſemina exotica, ex Inſula Java Anno M DC Lxxxvi ad nos transmiſſa, invenimus quoque Pruna aliquot, nomine Javanico *Kakouſa:* Hæc terræ ritè præparatæ commiſſa fovimus in theca convenienti, quò factò natæ ſunt nobis arbuſculæ quædam, facie pulchræ, circa quas quintò annò obſervavi radicem eſſe albam, ligneam, fibris numeroſis ditatam.

Caudex pollicem craſſus, quatuor pedes altus, durus, cortice ex griſeo-fuſco obductus, parte ſuperiore ramoſus, foliis amictus alternatim poſitis & longis pediculis inſidentibus, palmam longis, duas uncias latis, ambitu inæqualiter crenatis, extremo mucronatis, atro-virore nitentibus, Atriplicis anguſtifoliæ ſubæmulis.

Flores videre haud mihi contigit.

Pulpa fructus exſiccati mollis, guſtu adſtringens, colore ex luteo vireſcens, corticе tenuiore obducitur.

Figura appoſita ad vivum expreſſa, integram arbuſculam, perpetuà fronde virentem, & multò calore indigentem, ut & fructum, cum omnibus ſuis partibus repræſentat.

JAVAANSCHE PRUYME-BOOM, MET MELDE-BLADEREN.

ONder de vreemde zaden uit het Eyland Java tot ons overgeſtuurt zijnde in 't Jaar 1686, *hebben wy ook eenige Pruymen gevonden, met de Javaanſche benaminge* Kakouſa: *deſe in wel bereyde aarde geſloken, en in een bequaame kaſſen geplaaſt zijnde, hebben wy eenige lieflijke boomtjens opgekregen, waar ontrend ik het vijfde jaar na de ſayinge geobſerveert hebbe, dat hare wortelen wit, houtaghtig, en met veele zazelingen verrijkt waren.*

De ſtamme een duym dik, en vier voeten hoog opgeſchoten zijnde, is hard, omvangen van een donker-groene ſchorſſe, en van boven in verſcheyde takken verdeeld, welkers bladeren eenſaam, en op lange voetjens ſteunende, een palme lang, en twee duym breet zijn, ook in haren omtrek ongelijk geſchaart, puntig donkergroen, blinkend, die van de ſmalbladerige Melde niet qualijk gelijkende.

Ik en hebbe hare bloemen niet geſien.

Het gedroogde merg der vrugten is ſagt, t'ſamentrekkend, van couleur uyt den geelegroen, en van een dunne ſchelle omvangen.

De bygevoegde figure na het leven gemaakt zijnde, verbeeld het geheele boomtje, met de vrugt, en alle ſijne deelen: het behout de bladeren des winters, ſoo dat het altoos groen ſtaat.

OBSERVATIONES.

Infecta illa lata, plana, & tandem in pulverem farinaceum abeuntia, nomine Pediculorum Aurantiorum Belgico idiomate nota, & herbas arboresque plurimum vexantia, hisce arbusculis copiosè innascuntur.

AANTEKENINGEN.

Dese boomkens werden bysonder geplaagt van die platte, en breede beeskens, diemen in 't Neerduyts Oranje-Luysen heet, en eyndeling in een pulver vernietigt worden, waar van niet alleen dese, maar ook andere kruyden en boomen seer gevexeert worden.

CERASVS IAMAICENSIS FRVCTV TETRAPYRENO

ig 7

CAP. LXXV.

CERASUS JAMAICENSIS FRUCTU TETRAPYRENO.

Arbuſcula iſthæc, ſemine enata, excrevit nobis ad duorum pedum altitudinem, caudice duro, cortice griſeo tectô, in varios ramos brachiato.

Rami obſequioſi foliis veſtiti ad intervalla ex adverſo binis, Clematidis Daphnoidis ſimilibus, lævibus, oblongo-rotundis, rigidiuſculis, mucronatis, breviſſimis pedicellis ramulis appenſis, nervô utraque parte maximè conſpicuô, prædictis, ſupernè ſaturatâ viriditate nitentibus, infernè autem dilutiore, ſapore ſatuo, nonnihil glutinoſo, imbutis.

KERSEBOOM VAN JAMAICA MET VIER-STEENIGE VRUGTEN.

Dit Boomtje, uit zaad voortgekomen zijnde, is by ons nu geworden twee voeten hoog, hard van ſtamme, omvangen van een grauwe ſchorſſe, en in verſcheyde takken verdeeld.

Deſe takken ſijn tay en buygzaam, bekleet met bladeren, dewelke twee aan twee over malkanderen wat van den anderen ſtaan, die van de Vincoorde of Maagdepalm gelijkende, effen en glad, langachtig-rond, ſlijfachtig, puntig met korte voetjens aan de takxkens vereenigt, en begaaft met een zenuë, dewelke aan beyde de kanten der bladeren ſeer ſichtbaar is: van boven ſijn deſelve donker en blinkend-groen, van onderen in tegendeel ligtgroen, ſmaakloos, en wat ſlijmerig van ſmake.

OBSERVATIONES.

Fructum hujus arbuſculæ, vix edulem & auſtero-acidum eſſe, experti ſumus.

Creſcit ubertim in Inſula Barbados, dicta, indeque ſemina in Belgium ſunt tranſvecta: Eſt & Indigena Inſulæ Curacao, indeque in Surinamam modò demigravit.

AANTEKENINGEN.

De vrugt van dit gewas hebben wy bevonden ſuer en t'ſamen-trekkend van ſmaak, ook naulykx eetbaar te zyn.

Het waſt overvloedig veel op 't Eyland Barbados, waar van daan het zaat in Holland overgevoert is: Het heeft ook Curaſſauw tot des ſelfs natuurlyke groei-plaats, en van daar is 't ook in Suriname gekomen.

ICA FOLIIS RAMOSIS MINORIBVS) FLORE ALBO SVBCÆRVLEO PVRPVRASCENTE MAIORE

Fig. 70

C A P. LXXVI.

AZADIRACHTA INDICA FOLIIS RAMOSIS MINORIBUS, FLORE ALBO, SUBCÆRULEO PURPURASCENTE MAJORE.

Breyn. Prod. 2.

IN justæ magnitudinis arborem exerevit isthæc in Horto Nostro, cujus locus natalis est Zeylona, unde seminibus ad nos transmissis, tellurique nostræ commissis, nobis natæ arbusculæ aliquot.

Radice alitur longè latèque per solum dispersâ, numerosis fibris capillàta.

Caudex cortice fuscô, rami autem virescente teguntur.

Folia ad instar Fraxini ampla, ramosa, ex multis foliolis, sibi mutuò ad costam respondentibus, impari tamen semper alam claudente, adversà parte obscurius virescentibus, aversà autem dilutiore virore præditis, composita, profundè serrata, angusta, sescunciam longa, mucronata.

Flores odorati, tetrapetali, aut pentapetali in ramulorum extremis, nec non è foliorum alis enascentes, plures congregatim proveniunt, communi & longiori pediculo suffulti: singuli autem pedicellis brevioribus adnati, coloris sunt ex albido cærulei, purpurà permixti: Ex horum medio stylus emergit tubulosus purpureus, oblongus.

Fructus viridi teguntur cuticulâ, suntque ossei, angulosi, oblongo-rotundi, olivæ minori similes, colore griseo, quorum

INDIAANSCHE AZADIRACH, MET KLEENE GETAKTE BLADEREN, EN UIT DEN WITTE BLAUW-PEERSVERWIGE GROOTE BLOEMEN.

DIt gewas is in onsen Hof tot een matig boog Boomtje gegroeit, het welke Zeylon tot des selfs natuurlijke groeiplaatse heeft, van waar ons de Zaden overgestuurt zijn, dewelke gesayt zijnde, verscheide Boomtjens voortgebragt hebben.

Het is versien van een zaselige wortel, die wijt en breet door 't Aardrijk verspreit word.

De stamme werd omvangen van een rosse, de takken in tegendeel van een groene schorsse.

De bladeren zijn breet en getakt, gelijk die van de Esseboom, ieder der selver bestaande uit veele kleene bladerkens, dewelke al te samen twee aan twee over malkanderen staan, uitgenomen het laatste, 't welk altoos eensaam en ongepaart blijft: en sijn dese particuliere kleene bladerkens smal, spits toelopende, geschaart, anderhalve duym lang, van boven donker, van onderen ligt-groen.

De bloemen komen veel byeen te voorschijn, aangenaam van reuk, vierbladerig, ook wel uyt vijf bladeren bestaande, deselve komen te voorschijn uyt de toppen der steelen, als mede uyt de oxelen der bladeren, steunende altesamen op een lange steel: Ider particulier bloemtje rust op een kort steeltje, zijnde uit den witte blauwagtig met purpur vermengt: uyt des selfs binnenste doet sig een holle peerschе, langagtige bloemstijl op.

De vrugten werden omvangen met een groen bekleetsel, en zijn dese steenig, hoekig, langwerpig-rond, en kleene olijf ge-

ſinguli quaterna utplurimùm ſemina oblonga, nigra, continent.

lijkende, en grauw-couleurig, waar van yder meeſt vier langwerpige en ſwarte zaden komt te outhouden.

OBSERVATIONES.

Qui è medio florum, è quinis petalis, extrorſum nonnihil reflexis, compoſitorum, emergit tubulus, in ſui extremo dirimitur in ſedecim, octodecim, imo viginti lacinias minutiſſimas, trepani in modum: ſub quibus laciniis è tubuli extremo interiore decem ſtaminula brevia luteola, oriuntur.

Stylus autem craſſiuſculus, è tubi fundo emergit, & fructus rudimento innititur.

AANTEKENINGEN.

*Het uyterſte van 't buyskeu, 't welk uyt het midden van dit vyf-bladerig, en buytenwaarts omgebogen bloemtje te voorſchyn komt, is in 17, 18, ja ook wel 20 ſeer kleene geſchaarde verdeelthede*n (laciniæ) *verdeeld, op de wyſe van een trepanum (trepaan of been-boor) uyt de binnenſte ſuperficie, even onder de geſeyde geſchaarde verdeeldheden, komen 10 geelagtige bloem-draden te voorſchyn.*

De bloemſtyl is dikagtig, en neemt ſyn oorſpronk uyt de grond van het buysken, en ſteunt op het beginſel des vrugts.

CAP.

THEREBINTHVS AMERICANA POLYPHYLLA

T.

CAP. LXXVII.

THEREBINTHUS AMERICANA POLYPHYLLA.

Par. Bat. Prod.

IN arboream excrescit proceritatem radice exiguâ, caudice molli, modicè crassò, cortice albicante prædito, quò læsò, humorem pinguem & viscidum fundit: Parte superiore in frequentes dispergitur ramos, quos folia vestiunt alternatim posita & pennata ex septenis novenisve foliolis uni costæ prælongæ adnatis, sibique invicem oppositis longitudine unciarum trium, latitudine autem unius, congesta, & brevioribus pediculis virescentibus fulta, ultimo & impari alam terminante.

Hæc folia tempore hyemali decidua, adversâ saturâ, aversâ verò pallidiore viriditate sunt prædita, margine nonnihil serrata, nervo per longitudinem excurrente, inscripta, sapore subacido, aromatico, permixto.

Floribus ac fructibus nunquam à me visis: plura addere supersedebo, donec notitiam perfectiorem acquisivero.

Calore quidem indiget in educatione

VEEL-BLADIGE THEREBENTHYN-BOOM VAN AMERICA.

DIt gewas heeft een kleene wortel, en groeit tot een bequame Boom, tamelijk dik, en sagt van stam, omvangen van een witagtige schorsse, dewelke gequetst zijnde, een witte en taije vogtigheyt van sig geeft; Boven aan verdeeld sig deselve in veele, breet uyt verspreyde, vederwijse, (Pennata) *ongepaarde bladeren, waar van ieder gecomponeert is uyt seven of negen kleendere bladeren, aan seer lange, en gemeene ribbens vast sittende, dewelke twee aan twee over elkander geplaast zijnde, van seer korte voetjens versien zijn, het laaste en uyterste alleen blijft ongepaart.*

Dese bladeren vallen des winters af, en sijn aromatic van smaak, met eenige suurigheid vermengt, welkers couleur van boven hoog, van onderen bleek-groen is, door deselve loopt een zenue na de lengte van de bladeren, en sijn aan de kanten geschaart.

Wat verders ontrend dit gewas te considereren staat, sal ik reserveren, tot dat nadere kennisse gekregen sal hebben, van des selfs bloemen en vrugten, dewelke ik tot noch toe noyt gesien hebbe.

In de voortteelinge deses moetmen ob-

multo, parcè tamen irriganda.

Natales suos Curassaviæ debet Americæ Insulæ.

serveren, dat men daar toe veel warmte van noden heeft, alsmede spaarsame bevogtinge.

't Groeyt in America op het Eyland Curacao.

CAP.

VIBVRNVM AMERICANVM URTICÆ FOLIIS, LAMII ODORE, FLORIBVS MINIATIS.

C A P. LXXVIII.

VIBURNUM AMERICANUM, URTICÆ FOLIIS, LAMII ODORE, FLORIBUS MINIATIS.

CAMARA TINGA. *Pisonis.*

PAtriam agnoſcit Americam celebrem, cujus ſemina, è Curacao tranſmiſſa, accepta referimus Nobiliſſimo ac Strenuiſſimo Viro, Dº. Dº. Simoni à Beaumond, Nobiliſſimorum, & Potentiſſimorum Dom. Ord. Hollandiæ & Weſtvriſiæ Secretario Digniſſimo: Quibus terræ commiſſis, nobis natæ ſunt diverſæ arbuſculæ, quarum radices comperi ligneas, albicantes, multis fibris capillatas.

Caudex tripedalis altitudinis, pollicem craſſus, cortice cinereo obductus, ſuperficie inæquali, anguloſus.

Rami juniores quadranguli, piloſi.

Folia bina ac bina ex adverſo poſita, formâ & odore Lamii æmula, rugoſa, ad exortum lata, in progreſſu latiora facta, tandem in mucronem abeunt, lanugine hirſuta, ſerrata.

E foliorum alis, ut & è caulium faſtigiis, flores emergunt, pediculis longioribus fulti, umbellatim diſpoſiri, monopetali, in quatuor lacinias diviſi, odoris haud ingrati, coloris primò lutei, poſtea aurantii, tandem rubicundi.

Hiſce defluxis, ſuccedunt fructus teretes, pulli, nucleo albo præditi.

Floret Menſibus æſtivis, autumnali verò tempore fructum perficit.

AMERICAANSCHE VIORNE, MET BRANDENDE NETELEN BLADEREN, DOOVE NETELEN REUK, EN MENI-VERWIGE BLOEMEN.

DIt gewas heeft tot ſijn Vaderland het vermaarde America: Wy hebben des ſelfs zaden gekregen van den Wel-Ed. Hr. Mr. Simon van Beaumont, Secretaris van de Ed. Gr. Mogende Heeren Staten van Holland en Weſt-Vrieſland, aan wie deſelve uyt Curacao toegeſonden waren: uyt deſe hebben wy verſcheyde boomtjens voortgeteeld, en bevonden dat hare wortelen wit, houtachtig en met veele fibren of ſazelingen beſet waren.

Des ſelfs ſtamme is drie voeten hoog opgeſchoten, een duym dik zijnde, de ſchorſſe is ongelijk van oppervlakte, hoekig, en grauw van couleur.

De jonge takjens ſijn vierkantig en hayrig.

De bladeren ſtaan twee aan twee over den anderen, van gedaante en reuk die van de doove Netelen gelijkende, rouw, breet aan haar begin, en puntig aan haar eynde, met een ſagte wolligheid beſet, ook ſijn deſelve aan de zijden geſchaart.

De bloemen komen uyt de oxelen der bladeren, als mede uyt de toppen der takkens voort, ſteunende op lange voetjens, en ſijn kroontjens of wayerswijs (umbellatim) *gerangeert; deſelve ſijn eenbladerig, in 4 ſnippelingen geſneden, niet onaangenaam van reuk, eerſt geel, daar na orange-verwig, en ten laaſte root van couleur.*

Hier na ſoo volgen langwerpig-ronde, en ſwarte vrugtjens, waarin een wit pitje gelegen is.

Het bloeit in de ſomer maanden, en des ſelfs vrugten werden in den Herfſt rijp.

OBSERVATIONES.

Quos producit flores hæc planta, haud vulgaris elegantiæ specimen præ sese ferunt, in eadem enim umbella flores lutei, albicantes, & incarnati, in aliis miniati coloris.

Caudex in ramos bicompositos, ex adverso sites dispescitur, & hi in minores, quadrangulares, virescentes, hirsutie, imo spinulis curtis & rarioribus obsiti.

Folia, ordine decussato prodeuntia, brevioribus pediculis duris innituntur.

Flores tubiformes, & monopetali difformes, quorum oræ in quatuor lacinias latas, & inæquales divisæ; quarum duæ laterales minores existunt, infima maxima & magis producta.

Calices, infimam & exiguam florum particulam recipientes, suppositam habent ligulam herbaceam, angustam, acuminatam, quæ, flore excusso, remanet.

Stylus brevis, albidus, è fructus rudimento emicans, capitulo niveo, lucido, præditus, simul cum staminibus in florum tubo occultatur, nec sensum nostrum unà incurrunt, nisi flores aciculæ cuspide secundum longitudinem aperiantur.

Stamina brevia, luteolo apice capitata, duo paria è tubi lateribus oriuntur, quorum unum alteri suppositum.

Pediculi umbellam sustinentes sunt bicompositi, ex adverso siti, hirsutieque obducti.

Fructus sive Baccæ maturitatem adeptæ, pauco succo dulci præditæ, unicum semen continent.

AANTEKENINGEN.

De bloemen, dewelke van dit gewas voortgebragt worden, en sijn geensints van de geringste, want in een en 't selve kroontje vinnmen geele, witagtige, en incarnate, in andere meni-verwige bloemen.

De stamme word in gepaarde, en dwers over den anderen staande takken verdeeld, en dese wederom in kleendere, en vierkante takxkens, dewelke groen, ruygagtig, ja met korte doorentjens beset zyn.

De bladeren kruys-wys voortkomende, steunen op korte stevige steeltjens.

De bloemen sijn eenbladerig en buyswys, welkers randen in vier brede, en ongelyke snippelingen verdeeld zyn, waar van de twee op zystaande snippelingen de kleenste zyn, d'onderste de grootste, en langste.

De bloem-kelkjens, dewelke het onderste en een kleen gedeelte des bloems bevatten, hebben onder haar een groen, smal, scherpuytlopend tongsken, 't welk, schoon de bloem af komt te vallen, overblyft.

De bloem-styl is kort, wit, sijn oorspronk uyt het begin des vrugts nemende, deselve is versien van een sneeu-wit, blinkend hoofsje, en wort te gelyk met de bloem-draden in 't hol der bloemen verborgen, soo datmen deselve niet in 't gesigt en krygt, voor datmen de bloem met een speld na de lengte komt te openen.

De bloem-draden sijn kort, met een geelagtig hoofsjen versien, en twee paar in getale, voortkomende uyt de zyde van 't buysig deel des bloems, waar van d'eene onder den anderen is geplaast.

De steelen, die de bloemen ondersteunen sijn gepaart, dwers over den anderen geplaast, en met eenige ruygigheyt beset.

De vrugten of besien ryp geworden zynde, sijn met weynig soet sap begaaft, en eenzadig.

C A P.

MESPILVS AMERICANA LAVRI-FOLIA GLABRA FRVCTV RVBRO MVCILAGINOSO *Fig.*

C A P. LXXIX.

MESPILUS AMERICANA LAURIFOLIA, GLABRA, FRUCTU RUBRO MUCILAGINOSO.

CALABURA RUBRA FOLIIS LAURINIS.

Parad. Bat. Prod.

Arbor est in America procera satis, & patula, ramorum opacitate in vertice lasciva, Pyro similis.

In Horto Medico Amstelodamensi aliquot ante annos semine enutrita, in tripedalem altitudinem exerevit, caudice durô, digitum crasso, cortice fusco, amicta.

Folia glabra, splendentia, Laurinis sylvestribus non dissimilia, margine æquali, oblonga, quorum pleraque mucronata, alia autem mucrone destituta, parte supinâ atrovirentia, pronâ verò lætiore vigore prædita, è crassis, alternatim positis, pediculis ramis inhærescunt.

In Hypocaustis vitreis per aliquot annos conservata, nondum floruit.

AMERICAANSCHE APPEL-BOOM MET GLADDE LAURIER-BLADEREN, EN ROODE SLYMERIGE VRUGTEN.

Dit is een Boom, dewelke in America vry hoog wast, en sig in breet uytgesette takken verspreyt, gelijk als een Pereboom.

In den Amsterdamschen Medicijn-Hof is deselve voor eenige jaren uyt zaad opgequeekt zijnde, drie voeten hoog opgeschoten, en is des selfs stamme een vinger dik, hart van hout, en met een bruyne schorsse omvangen.

De bladeren sijn glad, blinkend, die van de Wilde Laurier niet ongelijk, effen aan hare kanten, langwerpig, waar van de meeste voor puntig zijn, sommige tegendeel rond, van boven donker-groen, van onderen bly-groen, sittende eensaam aan de takken, en dat op dikke voetjens.

Hoewel wy dit gewas eenige jaren in glasekassen bewaart hebben, soo en heeft het tot nu toe geen bloemen voortgebragt.

OBSERVATIONES.

Ramum hujus arbusculæ floridum in America resiccatum possidemus, qui fastigiatur in flores è calyce tripartito, non rarò quoque in quatuor lacinias diviso, emergentes, nec non longè lateque sese dispergentes, quorum pediculus communis in varios dispescitur pedicellos, hique in minores, flores immediatè sustinentes, pentapetalos, colore dilutè cæruleo.

Petala ad basin angusta, extremo lata, formâ & magnitudine Leucoji luteo flore, quorum in meditullio stylus apiculatus, post petalorum casum superstes, staminula inter multa ludit, capitulis quoque ditata.

AANTEKENINGEN.

Van dit Boom-gewas hebben wy een tak, met veele bloemen beset zynde, die in America gedroogt is: Dese bloemen besitten de toppe van de tak, en komen uyt een bloem-kelk voort, die in drie, ook wel in vier deelen is gescheyden: deselve verspreyden haar wyt en breet uyt, hebbende een gemeene bloem-steel, die sig in veele kleene, en dese wederom in nog kleendere bloem-steeltjens komen te verdeelen, aan welkers laaste de bloemen onmiddels vast sitten, dewelke vyfbladerig zyn, ligt-blauw van couleur.

De bloem-bladeren sijn smal aan haar grond, en breed aan haar uyteynde, van groote en gedaante die van de geele steen-violieren gelykende, uyt welkers midden een getopt of gehooft bloemstyltje te voorschyn komt, 't welk, de bloem-bladeren afgevallen of verwelkt zynde, na blyft, en rontom beset is met bloem-draden, die van gelyken met hoofsjens versien zyn.

Floribus præteritis ſuccedunt fructus, pulpâ molli, mucilaginosâ, rubrâ, conſtantes, ſemina quaterna ſimul juncta continentes, quæ coloris fuſci Ciceris majoris figuram exhibent, & disjuncta, triangula apparent & oblonga.

Pulpam hanc Caribani indigenæ ſugendo abſumunt, licet ſaporis non admodum grati.

In Curacao, ſubſequenti permixta ſatis frequens.

Na het vergaan der bloemen, ſoo doen haar de vrugten op, beſtaande uit een ſage, ſlymerig, en root merg, ontbeudende ieder vrugt in ſig vier aan een gevoegde zaden, dewelke bruin coulearig zynde, de figure van een groote ciceer vertonen, en van een geſcheide zynde, werden ſy bevonden driekantig en langwerpig te weſen.

Het merg deſer vrugten nuttigen de Caribanen al ſuigende, hoewel het ſelve ſoo geheel aangenaam niet en is.

Dit gewas groeit, nevens de volgende, rykelijk in Curacao.

CAP.

Mespilus Americana Alni vel Coryli foliis, fructu mucilaginoso albo. *Fig.*

CAP. LXXX.

MESPILUS AMERICANA ALNI VEL CORYLI FOLIIS, FRUCTU MUCAGINOSO ALBO.

CALABURA ALBA.

Par. Bat. Prod.

Mediocris staturæ arbor est hæc Americana, & præcedenti cognata, fructuum enim pulpa, quæ in hisce coloris albidi, admodum etiam mucaginosa est, ab Indis quoque expetita, ab Europæis verò (quod etiam de rubro intellectum volo) utplurimùm neglecta, ob saporem minus gratum & conspectum nauseabundum, utpotè manibus compressa muci in modum, in filamenta ductilis, unde nomen quoddam obscœnum apud Belgas Curacaovienses ortum.

Foliis à præcedente discrepat, quæ in hac latiora, rugosiora, ad margines aliquomodo undulata & crenata, Alni vel Coryli foliis quodammodo comparanda, sed magis mucronata, nervo conspicuo per foliorum medium discurrente, & minores alios ad latera emittente, donati.

Ramulorum fastigia occupant flores, pediculis longis & latè expansis innixi, è calyculo quadripartito emergentes, pen-

AMERICAANSCHE MESPELBOOM MET HASELAARS OF ELSE-BOOMS BLADEREN, EN WITTE SLYMERIGE VRUGTEN.

Dese Americaansche Boom is van middelmatige stature, en met de voorgaande eenslagtig, want het merg deser vrugten wit-couleurig zijnde, is seer slijmerig, en van de Indianen ook seer begeert, maar van de Europianen ('t geen ook te verstaan is van die met een root merg begaaft zijn) meerendeels versmaad en veragt, wegens des selfs smaak, die haar niet seer aangenaam is; ook sijn dese vrugten walglijk in 't aansien, als men die met de handen wat komt te drukken, waar door sy dan in slijmerige draden haar komen te verbreyden, en van de Hollanders, die haar in Curacao ophouden, met een oneerlijke name genoemt werden.

Dit gewas is ten opsigte van des selfs bladeren van de voorgaande onderscheyden; die van dese plante sijn breder, rouer, aan de kanten op en nedergaande, en gescbaart; deselve kunnen eenigzints vergeleken werden met die van de Haselaar of Else-boom, hoewelse scherper aan haar uyteynde zijn; en loopt door het midden der selver een sigtbare zenue, waar uyt ook andere voortkomen, die haar na de zijden verspreyden.

Het uyterste der takxkens besitten wijt uytverbreyde bloemen, op lange voetjens, deselve komen voort uyt bloem-kelkxkens

tape-

tapetali, præcedentis floribus ſatis conformes, ſed coloris albi, ſtaminibus apiculatis ditati.

die in vier deelen ſijn geſpouwen ; en ſijn deſe bloemen vijfbladerig , de voorgaande gelijkende , maar wit van couleur , en verſien van bloem-draden , die met kleene hooftjens begaaſt zijn.

RHVS VIRGINIANVM FOLIIS MYRTI. *Fig 8.*

C A P. LXXXI.

RHUS VIRGINIANUM FOLIIS MYRTI.

INter alias plantas rariores, donavit nos quoque hàc arbusculà Reverendissimus & Nob. D. Henricus Compton, Episcopus Londinensis, Botanicorum Dux & Princeps, nomine *Rhois Virginiani.*

Procera non est hæc planta, in fruticem excrescens; cui radix tenuis, fibrisque capillata; Caudex haud crassus, cortice viridi tectus, parte superiore in ramos brachiatur, quibus folia certis intervallis binatim posita adnascuntur, saturà viriditate persusa, crassiola, formà Myrti Italicæ similia, ad oras minutissimis crenis nonnihil serrata, in mucronem abeuntia, gustu exsiccante, non sine omni adstrictione.

Ad foliorum exortum pediculus prodit longus, crassiusculusque, cui flosculus innititur singularis, non rarò quoque bini, eodem pediculo innati, inodori, calore ex subluteo virescente, rubedine permixto, præsertim parte postica, pentapetali, è quorum medio umbo quidam exsurgit, in cujus ambi-

VIRGINIAANSE SMAK MET MYRTUS BLADEREN.

ONder andere rare gewassen is ons ook dit Boomtje, met de name van Virginiaansche Smak *vereert geworden, van den seer waardigen, en Edele Heer Henricus Compton, Bisschop tot Londen, die een seer groot kender der gewassen is.*

Dit gewas en komt tot geen groote hoogte, groeiende alleen tot een matelijke heester: het heeft een dunne wortel, die van veselen versien is, waar uyt een dun stammeken te voorschijn komt, bekleed met een groene schorsse, en is van boven in takken verdeeld, dewelke met gepaarde, en op een sekere distantie wat van den anderen staande bladeren versien, dewelke donker-groen, en dikaghtig zijn, die van de Italiaansche Myrtus niet qualijk gelijkende, aan de zijden seer weynig geschaart, scherp-toelopend, droogagtig en t'samentrekkend van smaak.

Het bloemsteeltjen, 't welk dik en lang is, doet sig op uyt de oxelen der bladeren, waar van ieder een, ook wel twee bloemkens ondersteunt: deselve sijn reukloos, van couleur geel-groen met eenige rodigheyt vermengt, voornamentlijk van agteren; dese bloemkens sijn vijfbladerig, uyt welkers midden een schiltje te

tu quinque exigua puncta prominula extant, staminum loco.

voorschijn komt, in wiens omtrek vijf ronde uytpuilende stiptjes gevonden worden, is plaats van bloemdraden.

Floret Mense Junio.

Het bloeit in de Maand van Juny.

C A P.

IASMINVM AZORICVM TRIFOLIATVM FLORE ALBO ODORATISSIMO — Fig. 82

C A P. LXXXII.

JASMINUM AZORICUM TRIFOLIATUM, FLORE ALBO ODORATISSIMO.

HOc Jaſminum peregrinum, perpetua fronde virens, radice conſtat alba, multis fibris capillata.

Caudex articulatus, cortice griſeo intectus, in varios diſpeſcitur ramulos tenues, longos, & molles.

Folia in geniculis terna è communi pediculo longo prodeuntia, ac è lata baſi in mucronem deſinentia, obſcuro virore nitent, Jaſmini Indici flavi odoratiſſimi Ferrarii latiora, iis tamen rotunditate ac rigiditate cedentia.

Flores è viminum cimis prodeuntes, pediculis longis fulti, coloris ſunt candidi, odoris ſuaviſſimi, pentapetali ut & tetrapetali, qui integri decidunt: Horum petala vulgaris Jaſmini petalis ſunt productiora & latiora, inter quæ prominet ſtyli capitulum.

Floret Menſe Auguſto, fructus verò nunquam videre mihi contigit.

Soboles eſt inſularum Azores dictarum, indeque advectam primus poſſedi: Solem auramque calidiorem amat, ſolumque irriguum.

OBSERVATIONES.

Anno reparatæ ſalutis M DC XCIII menſe Decembri, Jaſminum hoc rariſſimum, fructu onuſtum, offendimus in excultiſſimo & exoticarum plantarum ditiſſimo Horto Beaumontiano, qui oblongo-rotundus & viridis, Lauri Baccis magnitudine non cedens, antequam maturitatem fuerat adeptus, decidit.

DRIE-BLADERIGE AZORISCHE JASMYN, MET WITTE EN SEER STERK-RIEKENDE BLOEMEN.

DEſe vreemde ſoorte van Jaſmyn, ſtaat altoos groen, en komt uyt een witte zazelrijke wortel voort.

De ſtamme in leden verdeeld, en met een grauwe ſchorſſe omvangen zijnde, wert in verſcheyde dunne, lange, en zagte takken verdeeld.

De bladeren komen drie by een uit de knietjens voort, ſteunende op een lang en gemeen voetjen, deſelve ſijn breet aan haar grond, en lopen ſcherp toe, van couleur donker-groen, blinkend, breeder als die van de Indiaanſche geele welriekende Jaſmijn van Ferrarius, edog niet ſoo rond, nog ook ſoo ſtijf.

De bloemen, uyt het opperſte der rijskens of takxkens voortkomende, ſijn gloeijend-wit van couleur, ruſtende op lange voetjens; ook ſijnſe vijfbladerig, ook wel vierbladerig, ſeer lieflijk van reuk; deſelve vergaande vallen niet ſtukwijs, maar geheel af; hare bloem-bladeren ſijn langer en breeder, als die van de gemeene Jaſmijn, tuſſchen dewelke het hooftje des bloem-ſtijls uytſteekt.

Het bloeyt wel in Auguſto, maar de vrugten heb ik noyt geſien.

Het is afkomſtig uyt de Vlaamſche Eylanden, van waar ik het aldereerſt gekregen heb; en vereyſt tot des ſelfs voortteelinge heete ſonne, en vogtige aarde.

AANTEKENINGEN.

Deſe ſeer rare Jaſmin hebben wy in 's Jaar 1693, in de maand van December, vol vrugten gevonden, in den ſeer ryken, en welgeoeffende Beaumontſchen Hof: deſe vrugten waren langwerpig-rond, groen, en in groote die van de Laurier-beſien geenſints wykende, en ſijn eyndeling afgevallen, voor datſe ten vollen ryp wierden.

Flores pro soli fertilitate plures, paucioresve protrudit, in communi pediculo non rarò septenos invenimus, quorum duo & duo ex adverso uni singulari pediculo insident; hi non omnes simul & eodem tempore panduntur, suntque monopetali, è gracili tubo in quinque profundas lacinias, culmum latas, repandas, acuminatas, divisi: Hisce floribus subest calix exilis, denticulatus, pediculis uncialibus nixus.

Na de vrugtbaarheyd des aardryks brengt dit gewas meer of min bloemen voort; wy hebbender meermaals seven op een gemene steel vinden sitten, waar van datter twee aan twee dwers over elkander op een enkeld steeltjen saten; dese, niet alle te gelyk, en op eene tyd open-gaande, syn eenbladerig, en in vyf diepe, een stro brede, omgeslage, puntige snippelingen (laciniæ) *gesneden, en komen dese snippelingen uyt een enge en schrale buysig deel des bloems, waar onder de bloem-kelk, die kleen en getant* (denticulatus) *is, gevonden werd te sitten op een steeltjen, 't welk een duym lang is.*

Apices bini, longiusculi, lutei, sulcati, brevissimis ac ne vix quidem conspicuis staminibus fulti, lateribus imi tubuli annectuntur, in quo ita occultantur, ut visum, maxima ex parte, fugiant, nisi aciculæ cuspide aperiatur tubulosa floris pars.

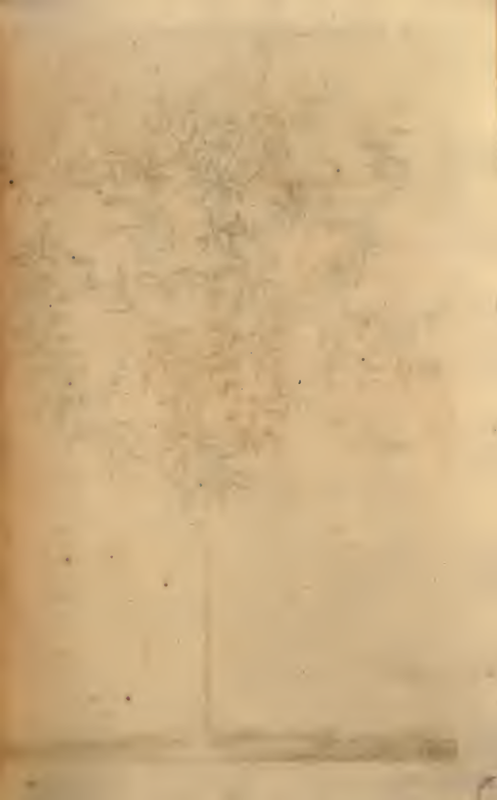
De bloem-draden syn twee in getale, en soo kleen, datmen deselve besvaarlyk sien kan; dese syn versien van twee langagtige geele, gevoorde, hoofsjens (apices); *dese bloem-draden nemen haar oorspronk uyt de zyden van 't onderste van 't buysig gedeelte des bloems, waar in sy soodanig verborgen leggen, datse voor 't grootste gedeelte niet gesien kunnen werden, ten sy men met een speld het buysige deel na de lengte openmaakt.*

Stylus albidus, longus, è tubo florum prominulus, capitulo oblongô, dilutè virescente, præditus est.

De bloem-styl is wit, lang, een weynigsken uyt het buysig deel uytstekende, en begaaft met een kleen, langwerpig, ligt-groen hoofsjen.

CAP.

Lycio similis frutex Indicus spinosus, Buxi folio
Fig. 83

CAP. LXXXIII.

LYCIO SIMILIS FRUTEX INDICUS SPINOSUS, BUXI FOLIO.

Breyn. Prod. 2.

INDIAANS DOORNAGHTIG LICIUM-GELYKENDE HEESTER, MET PALM-BLADEREN.

QUamvis non fatis conveniant Authores, quæ plantæ Lycio accenfendæ, vix tamen dubitandum, quin ifthæc Lycii fpecies fit, calculum apponente Breynio, ut patet ex ejus denominatione fupra dicta.

HOewel de Kruyd-befchrijvers niet over een en komen, in het aanwijfen wat voor Planten onder het Lycium gerekend moeten werden: foo iffer noghtans naulijkx aan te twijfelen, of dit gewas behoort onder't felve; 't geen de Heer Breyne ook toeftaat, blijkende fulkx uyt de bovenftaande benaaminge, van hem ingevoerd zijnde.

Hæc nobis femine peregrè delato, prodiit caudice recto, qui lignô durô conftans, in tripedalem proceritatem jam adolevit, fub climate noftro librô atro-cinereô & fpinulis obductus; Parte fuperiore in plurimos undique diffunditur ramos tenues, fpinulis acutis, tenuibus, alterno ordine, æqnali quôdam intervallô circumpofitis, armatos, ad quorum exortum, foliola oblonga, fupinâ parte faturè viridia, & nitentia prona ex glauco cinerea, Lycii Syriaci buxi foliis anguftiffimis fimilia, molliora tamen & latiora, nitentia, nonnihil mucronata, fingula, bina, terna, imò quina pluraque fimul juncta, cohærentia, fapore amariufculo adftringente.

Dit gewas uyt vreemd zaad voortgekomen zijnde, heeft een regte hart-houtige ftamme, en is nu drie voeten hoogh opgefchooten, met een donker-grauwe baft omvangen zijnde; boven aan werd defelve in veele dunne takken verdeeld, en is befet met dunne en fcherpe doorntjens, dewelke eenfaam rontom de takken en ftamme ftaan; aan defe haar grond komen langwerpige en eenighfints puntige bladerkens te voorfchijn, dewelke van boven bruyngroen en blinkend, vau onderen ligt-grauwgroen zijnde, die van't Lycium Syriacum met feer fmalle Palm-bladeren niet qualijk en gelijken, hoewel fy fagter en breeder zijn; defe bladerkens ftaan fomtijds eenfaam, ook wel twee, drie, ja vijf by een, bitter en t'famen-trekkend van fmaak.

Nullos hactenus flores, multò minus fructus nobis protulit.

Rariſſima & à nemine hactenus deſcripta hæc planta, perpetuâ fronde viret, calore multô, & culturâ exactiſſimâ indigens.

Tot nu toe en heeft het hier geen bloemen veel minder vrugten voortgebragt.

Het ſtaat altoos groen, en is nog van niemand anders beſchreven; tot deſſelfs onderhoudinge werd een exacte oeffeninge, en veel warmte vereyſt.

CAP.

LYCIVM ÆTHIOPICVM PYRACANTHÆ FOLIO

Fig 84

CAP. LXXXIV.

LYCIUM ÆTHIOPICUM PYRACANTHÆ FOLIO.

Non solùm caudex, verùm etiam rami juniores spinis armantur, quæ inter frondes emergunt.

Foliis est inordinatè positis, Pyracanthæ in totum æmulis, pediculis brevioribus fultis, longitudine duas uncias superantibus, unciam ferè latis, ad exortum angustis, mucronatis, paululum crenatis, crassis, rigidis, hilariore viriditate præditis, in exortu non raro coloris fusci, sapore amaro, cum aliquali adstrictione.

Perpetuâ fronde virens arbuscula isthæc in hybernaculo conservari potest, frigoris modicè patiens.

Originis est Capitis Bonæ Spei, indè semen nobis transmissum, nomine supracitato.

Quantumvis ex aliis hauserim, plantam esse bacciferam, huic denominationi nil addere volui, donec flores aut fructus in conspectum venerint.

MOORELANDS LYCIUM, MET BLADEREN VAN PYRACANTHA.

De stamme van dit gewas en is niet alleen met doornen, die tusschen het loof voortkomen, gewapent, maar ook selfs de jonge takxkens.

De bladeren staan sonder ordre op korte voetjens, deselve sijn by na een duym breet, en in lengte twee duymen overtreffende, smal aan haar grond, spits toelopende, een weynigsken geschaart, dik, stijf, blygroen van verwe, hoewel rosagtig in haar eerste voortkomen, bitter van smaak, met eenige t'samentrekkinge, en in 't geheel die van de Pyracantha gelijkende.

Dit Boomtje altoos groen staande, kan de koude tamelijk wel verdragen; weshalven het in een Oranje-huys des winters geconserveert kan werden.

De geboorte plaats is de Caap de Goede Hoop, van waar ons de zaden toegesonden zijn, met de bovengemelde benaminge.

Hoewel ik uyt andere verstaan hebbe, dat het een besie-dragend gewas is, soo en hebbe ik egter tot dese benaminge niets willen toedoen, voor dat my de bloemen zijn voorgekomen.

OBSERVATIONES.

Tripedalis & altior hic frutex ramosus radice fundatur ligneâ, multa vimina emittente, obsequiosa, (præsertim juniora) coloris herbacei, spinis horrentia rigidis & acutis, quarum nonnullæ aliis longiores foliosæ exsistunt.

Florum pediculi alis foliorum exeunt, tenues, firmi, unciam aut sescunciam longi, qui bifurcati alios breviores producunt pedicellos, flores sustinentes pentapetalos, numerosos, albicantes, quibus expansis, petala oblonga, angustaque apparent, primò quidem plana, recta, postea vero extrorsùm reflexa.

Staminibus gaudent quinis, albidis, apicibus luteis capitatis, ut & calice in quinque lacinias diviso.

AANTEKENINGEN.

Dit struykig gewas, drie en meer voeten hoog groeiende, heeft een houtagtige wortel, waar uyt veele scheuten voortkomen, dewelke in 't eerst groen en redelyk tay zyn, versien van harde en scherpstekende doornen, waar van sommige met bladerkens beset zyn, voornamelyk die gene, dewelke in langte d'andere komen te overtreffen.

De bloemsteeltjens, uyt de oxelen der bladeren voortkomende, syn dun, stevig, en een of anderhalf duym lang, dewelke in twee gespouwen zijnde, weer andere en kleendere steeltjens voortbrengen, waar op veele by een staande witte, vijfbladerige bloemtjens gevonden worden, welkers bloem bladeren langwerpig, smal, en in 't eerste plat zyn, maar daarna buygen sy haar buytenwaarts om.

Yder bloemtje, uyt een vijfbladerig kelkje voortkomende, is versien van vyf witte bloemdraden, met geele topjes aan haar uyteynden.

E florum medio umbo emicat, Piperis nigri per medium dissecti ferè magnitudine, dilutè virescens, caseoli instar compressus, è cujus medio stilus niveus, brevis, tenuis, extremò tripartitus emergit.

Flores simol cum suis pedicellis facillimè à majori & communi pediculo decidunt: florentem invenimus hanc arbusculam Mensibus Augusto, Sept. & Octob.

Floribus emarcidis, succedunt vascula seminalia tumida, (non verò baccæ) oblonga, crassiola, angulosa, primò viridia, per maturitatem rubentia, in qoatuor carinas dehiscentia, quarum duæ tantùm carinæ sibi invicem oppositæ, septô intermediô gaudent, in unaquaque carina septô non gaudente, unicum invenimus semen oblongo-rotundum.

Uyt des bloems midden komt een ligt-groene schildwyse verhevenheid voort, in groote met een doorgesnede Peper-koorn by na overeenkomende, op de wyse van een ingedrukte keesje; uyt het middelpunt vertoont sig een kort, sneeu-wit, en dun styltje, wiens uyterste in drien is gesplouwen.

Dese bloemen in Augusto, September en ook wel in October te voorschyn komende, vallen met hare steeltjens seer ligt van de gemeene en groote steel af.

Na de bloemen en volgen geen besien, maar langwerpige, dikke, opgeblase, hoekige saatbuyskens, dewelke in 't eerste groen, en ryp geworden zynde, rood zyn; dese splouwen haar in vier kielwyse (carinatas) *verdeelingen, waar van datter twee, tegens den anderen overstaande, na de lengte door een tusschenkomend scheytsel in tween verdeeld worden, waar in wy geen zaden hebben gevonden, maar de twe andere hadden yder een langwerpig-rond zaatje in haar.*

CAP.

ULMI FACIE ARBVSCVLA ÆTHIOPICA RAMVLIS ALATIS, FLORIBVS PVRPVRASCENTIBVS Fig. 8

CAP. LXXXV.

ULMI FACIE ARBUSCULA ÆTHIOPICA, RAMULIS ALATIS, FLORIBUS PURPURASCENTIBUS.
Cat. Horti Beaumont.

FRutex est duum triumve pedum proceritate, cortice cinereo-viridi amictus, parteque superiore in varios, tenues, ramulos divisus, quorum cutis subfusci coloris, spinulis exiguis hic & illic armata.

Folia curtis pedicellis fulta, ac nullo ordine, nunc bina & bina, nunc alternatim posita proveniunt, uncialis aut sescuncialis longitudinis, unius verò latitudinis, ad exortum rotunda, margine crenata, formà Ulmi minoris, foliò angustò, scabrò similia, dilutè viridia, sapore exsiccante.

Flores dilutè rubei, inodori, pediculis brevibus insidentes, octonis petalis oblongis, ad exortum angustis, extremo rotundatis constant, multisque staminibus luteo-rubicundis, capitatis, in oblongiusculo & tereti stylo fasciculatim nascentibus, & umbilicum occupantibus, donantur.

Floribus præteritis, succedunt vascula seminalia in terna aut quaterna loculamenta angulosa partita, superiore parte aliquousque disjuncta, & in angulos elata, unoquoque semen unicum continente.

Floruit in viridario nostro A°. M DC xc. Mense Augusto.

An hæc eadem sit, de qua mentionem fecit Clar. Prof. Hermannus in Parad. Bat. Prod. nomine *Ulmi facie arbor Curassavica*, affirmare haud possum: Possidemus autem illam ex liberalitate Nob. ac Stren. Viri D.D. Simonis à Beaumont, qui nobis eam trans-

MOORELANDS OLMS-WYS BOOMTJE, MET GEVLEUGELDE TAKXKENS, EN PEERSCHE BLOEMEN.

'T Is een twee of drie voeten hoge heester, bekleed met een grauw-groene bast, van boven wert deselve in verscheyde dunne takxkens verdeeld, welkers bekleedsel rosagtig is, hier en daar met kleene doorntjens gewapend.

De bladeren sijn ligt-groen, staande onordentlijk, somtijds twee aan twee tegen over den anderen geschikt, somtijds eensaam, en dat op korte voetjens: dese sijn een ook wel anderhalf duym lang, een duym breet, rond aan haar begin, aan de zijden geschaart, van gedaante die van de kleene smalbladige Olm-boom gelijk, en opdrogend van smaak.

De bloemen op korte voetjens staande, sijn ligt-rood, sonder reuk, en bestaan uyt agt langwerpige bloem-bladeren, die aan haar uyterste rond toelopen; ook sijn se versien van veel opgehoopte bloem-draden (stamina) *voortkomende uyt een lang-rond bloem-stijltje* (stilus) *aan haar uyteynden versien van kleene geel-roode topjes* (apices.)

Na de bloemen doen haar de zaadbuyskens op, in drie, ook wel vierhoekige cellekens verdeeld zijnde; dese sijn van boven een weynig van den anderen gescheyden, en steken hoekwijs uyt, waar van yder een zaatje best.

In onsen Hof heeft het Anno 1690, *in de Maand van Augusto gebloeyt.*

Of dit Boomtje 't selve is, waar van de Heer Professor Hermans gewag maakt in sijn Par. Bat. Prod. met de name van Ulmi facie arbor Curassavica, *dat is*, Olmswyse Curassausche Boom, *en derf ik niet versekeren: 't is ons toegesonden door den*

misit, nomine, *Ulmi facie arbusculæ Æthiopicæ, ramulis alatis, floribus purpurascentibus.*

Ed. en gestrengen Heer Secretaris Simon van Beaumond, met benaminge van Ulmi facie arbuscula Æthiopica, ramulis alatis, floribus purpurascentibus, *dat is*, Moorelands Olms-wys Boomtje, met gevleugelde takxkens, en peersche bloemen.

OBSERVATIONES.

An isthæc planta in ætate tenella spinis fuerit armata, minimè ausi sumus affirmare, in adolescente autem iis prorsus destitui, autopsia affirmat.

Flores decapetali, pediculis innituntur uncialibus ex rubeo-virescentibus.

Horum petala duplici quasi ordine disposita, quorum quina exteriora calicem mentientia, longiora & carinata, facie externâ ex viridi purpurascentia, internâ verò purpurea: Interiora & breviora autem quina petala utrinque purpuræ decorem induunt: unguibus petalorum interiorum præpositæ sunt quinæ, crassæ, curtæque appendices foliaceæ.

Stylus ex umbilico emicat dilutiore viriditate perfusus, cujus apex stamina numerosa, conferta, purpurascentia, longitudine inæqualia exserit, apicibus croceis capitata.

Pediculi flores sustinentes non ex alis foliorum, verùm ex opposita parte ortum ducunt.

Folia mansu mucaginem remittunt.

AANTEKENINGEN.

Of dit gewas nog jong zynde, met doorntjens is beset geweest, en derven wy niet verzekeren, 't is altoos seker dat deselve, ouder geworden zynde, geen doorns heeft.

De bloemen zyn gemeenlyk tienbladig (decapetali) *en werden onderstennt van voetjens, die een duym breet lang zyn, van couleur root-groen.*

De bloem-bladeren (petala) *zyn in een dubbelde ordre gerangeert, waar van de vyf buytenste het bloem-kelkje representerende, langer als de volgende, en wat uytgeholt zyn, van buyten uyt den groene purpuragtig: De vyf binnenste en kortste bloem-bladeren zyn van buyten, soo wel als van binnen purperverwig, boven welkers nagelsjens* (ungues) *vyf, dikagtige, en kort-bladerige aangroeysselkens gevonden werden.*

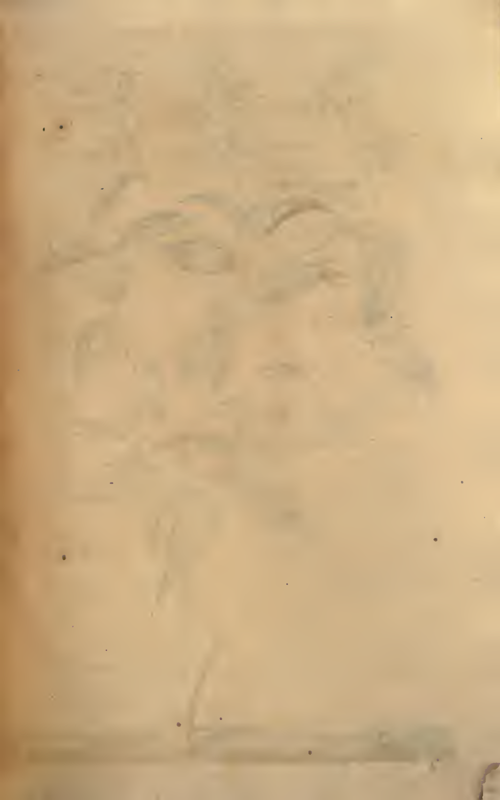
De bloem-styl uyt des bloems navel voortkomende, is ligt groen, wiens opperste veele byeengehoopte bloem-draden uytgeeft, dewelke in lengte van den anderen verschillende, purperagtig zyn, en met Saffraan-verwige topjens versien.

De steeltjens, waar op de bloemen staan, en komen niet voort uyt de oxelen der bladeren, maar tegens over deselve.

De bladeren gekauwt zynde, geven een slym van haar.

C A P.

EVONYMVS NOVI BELGII, CORNI FÆMINÆ FOLIIS

C A P. LXXXVI.

EVONYMUS NOVI BELGII, CORNI FÆMINÆ FOLIIS.

INter varia, telluri à me commissa, semina, quæ è Novo Belgio consecutus sum, ex munere Reverendissimi, Doctissimique Viri D. Henrici Selyns, ibidem Verbi Divini Ministri, germinavit semen hujus plantæ, quæ quarto à satione anno luxuriavit, floruit, nec non ad frugem perducta est.

Radice alitur lignosa: caudex minimum digitum crassus, rarioribus brachiatur ramis, quorum ramulorum extimorum cortex dilutè rubescit.

Folia inordinata, pediculis hærent rufis, semiuncialibus & brevioribus, tres uncias longa, fesqui unciam lata, extremo in acumen producta, margine crenata, dilutè virescentia, Corni fæminæ similia, ast minora.

Flores plures simul umbellæ ferè modo juncti, extremis ramulis inhærent, albicantes, pusilli, inodori, pentapetali, è quorum umbilico stylus prominet.

Hisce fatiscentibus, succedunt fructus trianguli, coloris spadicei, parvi, in quibus semina tria, maturitatem exeunte æstate acquirentia.

Quantumvis sub climate nostro duriore satis patiens sit culturæ, attamen hyemali tempore in hybernaculo convenienti locanda, ubi perpetuà fronde haud viret, exeunte enim æstate decidunt folia, quæ renovantur insequente vere.

Non malè convenit hæc planta cum *Evonymo Jujubinis foliis Caroliniensi, fructu parvo ferè umbellato.* Plukenetii Phyt. p. 1. Tab. 28. attamen hanc eandem esse,

NIEUW-NEDERLANDS PAPENHOUT, MET CORNOELJE-WYFKENS BLADEREN.

ONder verscheyde Nieuw-Nederlandsche zaden, die ik gekregen hebbe van den Eerwaardigen en seer geleerden Heer Henricus Selijns, Bedienaar des Godlijken Woorts aldaar, is het zaad van dit gewas opgekomen, 't welk in 't vierde jaar na desselfs zaijinge, weelderig en vigoureus gebloeit, en ook vrugten voortgebragt heeft.

Des selfs wortel is houtagtig: de stamme, een pink dik zijnde, wert in weynige takken verdeelt, welkers schorsse ligt-root is.

De bladeren staan sonder ordre op rosse voetjens, zijnde een halve duym lang, ook wel wat korter; deselve sijn drie duym breet lang, anderhalf breet, puntig, aan de zijden geschaart, bleek-groen van verwe, van maaksel die van de Cornoelje wijfken gelijk, maar in alle deelen kleender.

De bloemen komen voort uyt het opperste der takkens, en dat veel by een, eenigsints kroontjens-wijs; deselve zijn wit, kleen, reukloos, vijfbladerig, uyt welkers navel of midden de bloem-stijl uitpuilt.

Dese bloemen werden gevolgt van driehoekige, kleene Castanie-couleurige vrugtjens, waar in drie zaden onthouden werden, die in 't uitgaan des somers rijp komen te werden.

Hoewel dit gewas onder ons climaat wel aarden wil, soo is 't evenwel, dat het des winters in een bequame Orangerie bewaart moet werden, alwaar het des selfs bladeren laat vallen, die dan in 't voorjaar of Lente weder uitschieten.

Dit gewas en komt niet qualijk overeen met dat gene, 't welk de Heer Plukenet in sijne Phyt. p. 1. Tab. 28. genoemt heeft, Caroleins Papenhout met Jujube-bladeren, en

non ausim affirmare, propterea quod flores Evonymi Plukenetii ex alis foliorum emergunt, nostri autem è cimis cauliculorum.

kleene byna kroontjens-wijse vrugten; *evenwel en derve ik niet voor seker seggen, dat het 't selve is, om dat de bloemkens van 't Papenhout van Plukenet uit de oxelen der bladeren haren uytgang hebben, en d'onse uyt de toppen der takxkens.*

CAP.

EVONYMVS VIRGINIANA RIBESII FOLIO CAPSVLIS ELEGANTER BVLLATIS *Fig. 8*

C A P. LXXXVII.

EVONYMUS VIRGINIANA RIBESII FOLIO, CAPSULIS ELEGANTER BULLATIS.

HAnc Arbusculam, quæ facilè Hortis nostris assuescit, nomine *Ribesii-foliæ Virginianæ*, acceptam refero Nobilissimo Viro, Dº. Henrico Compton, Episcopo Londinensi meritissimo, Botanologo summo.

Hanc in Horto Medico aliquot annis aluimus, floruitque Anno reparatæ salutis M DC XCI exeunte Mense Majo, fructusque conspeximus Mense insequente Junio.

Radice est lignosâ, repente & fibrosâ, è qua numerosos emittit cauliculos ligneos, teretes, parum crassos, amaricantes, bicubitales, aut etiam proceriores, cortice cinereo obductos: Rami juniores, nonnihil angulares, hilari viriditate perfusi, aliquali rubedine permixti.

Folia hyeme decidua, longis pediculis fulta, incondita, sinuata, angulosa, profundè serrata, Ribesii foliis haud dissimilia, adversâ parte hilariore virore prædita, aversâ verò dilutius virentia, sapore subamaro, cum aliquali adstrictione.

Rami fastigiantur in flores, umbellatim dispositos, quos sustinent pedicelli longiores & tenuiores: flores pentapetali, albicantes, rubidine non omninò carentes.

Stamina nivea, apicibus purputeis ditata, stylum circumstant.

Singulis floribus præteritis, perficiuntur vascula seminalia quaterna aut quina, bullata, parte inferiore conjuncta, cuspidata, perianthiis tetraphyllis insidentia.

PAPEN-HOUT VAN VIRGINIE MET AALBESIE-BLADEREN, EN CIERLYKE OPGEBLASE ZAATHUYSKENS.

D*It Boomtje, 't welk in onse Hoven wel groeien en bloeien wil, is ons toegesonden met de name van* Virginiaansche plante met Aalbesie-bladeren, *en dat van den Wel-Ed. Eerwaardigen Heer Henrik Compton, Bisschop tot Londen, groot liefhebber der gewassen.*

Wy hebben het eenige agter een volgende jaren in onse Medicyn-tuyn gequeekt, en heeft gebloeyt in 't Jaar 1691, *in 't uytgaan van May, waar na in Junio de vrugten quamen te volgen.*

De wortel is houtagtig, veselrijk, ook voortlopend, waar uyt veele ronde rijskens voortkomen, dewelke haar, van een grauwe scborsse omvangen zijnde, twe elleboogs hoogte, ook wel hooger uyt d'aarde verbessen: De jonge zijd-takjens sijn eenighsints hoekig, bly-groen van verwe, versélt met eenige rossigheyt.

De bladeren staan sonder ordre op lange voetjens, en vallen des winters af, deselve sijn ingesneden en hoekig, ook diep geschaart, de Aalbesie-bladeren niet ongelijk, blygroen van verwe, aan de onderste zijde ligter-groen, bitteragtig van smaak, met eenige t'samentrekkinge verselt.

Aan het uyterste der zijde takxkens komen de bloemen voort, waijer-wijs (umbellatim) *in de ronte gerangeert, en dat op lange voetjeus; deselve bestaan uyt vijf bloem-bladeren* (petala) *wit van verwe, met eenige rodigheyt vermengt.*

De bloem-draden (stamina) *zijn sneeuwit, met purpere topjes versien, staande rontom een rood stijltje* (stylus.)

Na dat de bloemen vergaan zijn, volgen vier ook wel vijfhoekige bolle, en als opgeblasen spits-toelopende zaadhuyskens, versien van een kelkje, 't welk vierbladig is.

Ex hisce fructibus facilè est colligere, hanc plantam Evonymo esse accensendam.

De usu ac viribus altum apud Authores silentium.

*Het is uyt de vrugten ligt af te nemen, en te besluyten, dat dit gewas onder 't geslagte van Papenbout (*Evonymus*) hoort.*

Wat gebruyk het in de Medicijne heeft, daar van en vintmen tot nog toe niets geschreven.

OBSERVATIONES.

Florum pediculi unciales, lirati, ex viridi rubescentes.

Flores calice gaudent quinis foliis constante.

Quilibet alveolus capsulæ seminalis unum, duove continet semina, splendentia, albida, magnitudine & formâ seminibus Violarum non admodum disparia.

AANTEKENINGEN.

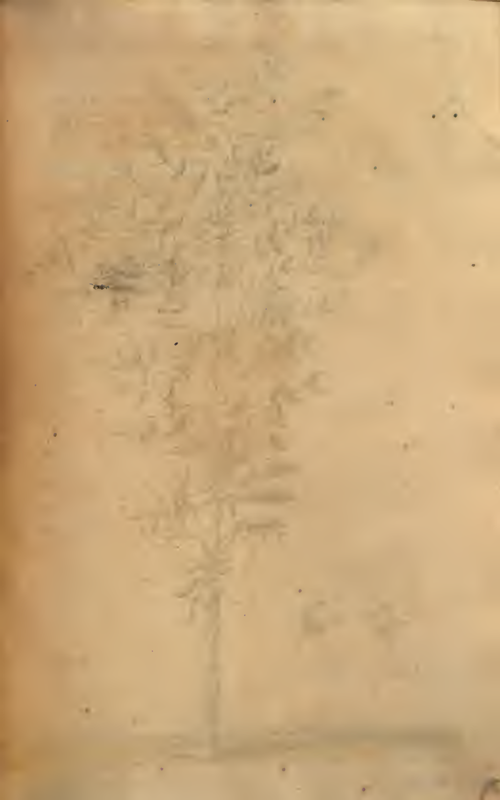
De steelen der bloemen zijn gevoort, een duym lang, en uyt den groene rosagtig.

De bloem-kelken zijn vijfbladerig.

Yder gedeelte van 't zaadhuysken onthoud in sig een, ook wel twee zaden, dewelke wit en blinkend zynde, niet qualyk overeenkomen met het zaad der Violen, soo wel ten opsigte van de groote, als forme.

CAP.

GVAIACVM AMERICANVM LENTISCI FOLIO

C A P. LXXXVIII.

GUAJACUM AMERICANUM LENTISCI FOLIO.

AMERICAANS POKHOUT, MET BLADEREN VAN DE MASTIC-BOOM.

Luxuriavit hæc planta per aliquot annos in Horto nostro, è semine Americano prognata.

Radice est ligneâ, multis fibris capillatâ, è qua caudex digitum minimum ferè crassus, in bipedalem procceritatem, undique ramosus, nunc excrevit, cortice griseo tectus.

Folia alata utplurimùm ex quatuor foliorum paribus uni costæ adnatis, sibique invicem oppositis, composita; suntque hæc foliorum paria nitentia, oblongo-rotunda, parte superiore atroviridia, rigida, Lentisci foliis similia, sapore adstringente.

Frigoris impatientissima, eandem exposcit culturam, quam Guajacum Ceratoniæ folio, conservandaque in hypocausto vitreo.

Dit gewas, uyt Americaans zaad van ons opgequeekt zijnde, heeft eenige jaren in onsen Hof weelderig gegroeit.

Het is verfien van een houtaghtige wortel, die veselrijk is, uyt dewelke een stammeken, nu twee voeten hoog opgeschoten, en een vinger dik geworden zijnde, alsints in takjens verdeeld is, omvangen met een grauwe schorsse.

De bladeren sijn gevleugelt, (alata) *meest uit vier paar bladerkens te samen gevoegd, die aan een steeltje tegens elkanderen over staan, en sijn dese van boven donker-groen, blinkend, langwerpig-rond, stijf, die van de Mastic-boom gelijkende, en t'samentrekkend van smaak.*

Het en kan geen koude verdragen, weshalven het in een glase-kasse gesteld, en gecultiveert dient te werden, op de wijse van 't Pokhout met bladeren van St. Jans-broot (Ceratonia.)

OBSERVATIONES.

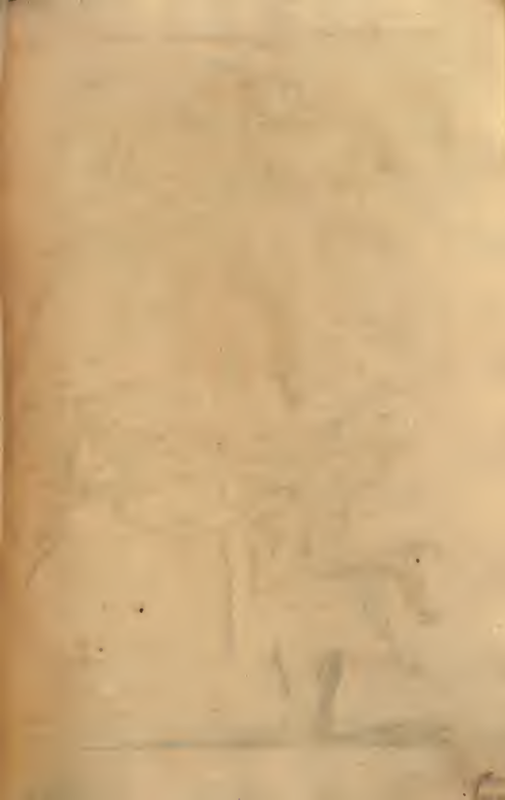
Fructus Evonymi ad instar utplurimùm quadranguli, pedicellis uncialibus innixi, in quibus quatuor semina oblonga & nonnihil rotunda, ab una parte prominula, colore fusco, intus medulla albicante prædita.

AANTEKENINGEN.

De vrugten gelyken niet qualyk die van 't Papenhout, deselve zyn meest vierhoekig, staande op steeltjens, die een duym lang zyn, waar in vier langwerpig-ronde zaden gehuysvest zyn, dewelke aan eene kant wat uitsteeken, zynde bruyn van ceuleur, van binnen met een wit merg verssen.

CAP.

ARBOR BRASILIANA MYRTI LAUREÆ FOLIIS INODORIS. Fig 89

C A P. LXXXIX.

ARBOR BRASILIANA MYRTI-LAUREÆ FOLIIS INODORIS.

BRasilia alit hanc plantam, unde in Hortum nostrum transferri curavit Illustrissimus & Nobilissimus D. Jeronimus Nunis d'Acosta, Regis Lusitanici legatus, cujus munificentiâ hanc, & multas alias possidemus plantas.

Radice est ligneâ, fibrls numerosis donatâ.

Caudex cortice griseo, rugoso, amictus, diametro sescunciali in arbusculæ altitudinem excrescens, in varios dirimitur ramos, quorum extremitates tenuissimæ.

Foliis parum aut nihil odora, contrariis inter se pediculis brevissimis, aut nullis fulta, ramis adhærent bina ac bina, cordiformia, duas uncias longa, unam lata, glabra, nitentia, atro-viridia, in primo exortu pauxillo purpuræ permixta.

Frigoris non admodum patiens, multoque humore indigens, perpetuò viret, verùm nunquam floruir sub climate nostro. An hæc planta sit *Myrtus Zeylanica odoratissima Baccis niveis monococis*, P. Hermanni, affirmare haud possum, fructibus à me nunquam visis.

OBSERVATIONES.

Cum Myrto Ceylanica odoratissima, à Clar. Hermanno in Cat. Hort. Lugd. Bat. pag 435 & 436 delineata,

BRASILIAANSCHE BOOM, MET REUKLOOSE LAURIERIGE MYRTE-BLADEREN.

DE natuurlijke groei-plaats deses Booms is Brasil, van waar deselve in onsen Hof gekomen is, door den Doorluchtigen en Edelen Heer Jeronimus Nunis d'Acosta, Resident van den Koning van Portugaal, dewelke ons dese, en veel andere planten mildelijk medegedeeld heeft.

Des selfs wortel is houtagtig, en zaelrijk.

De stamme met een grauwe, rouwe schorsse omvangen zijnde, is anderhalve duym diameters dik, en tot een booms hoogte wassende, werd deselve in verscheyde takken verdeeld, welkers uiterste takjens seer dun zijn.

De bladeren hebben weynig of geen reuk, en twe aan twe over elkander staande, hegbten sy haar aan de takken met bijster korte voetjens, deselve sijn hartswijs twe duym breet lang, en duym breet, glat, blinkend, donker-groen van verwe, en in haar eerste voortkomen met een weinig purpur vermengt.

Of dit gewas, 't welk altoos groen staat, en niet seer wel de koude verdragen kan, 't selve is, 't geen de Heer Professor Hermans seer wel-riekende Zeylontsche Myrtus, met witte en eenzadige Besien, *noemt, zulks en kan ik niet versekeren, dewijle ik de vrugten noit gesien hebbe.*

AANTEKENINGEN.

Dese Boom oordeelen wy met de Ceylonsche seer wel-riekende Myrtus, van de Heer Professor Hermans, en sijn

& quàm accuratiſſimè deſcripta ; minimè confundendam cenſemus hanc arborem , magnâ foliorum differentiâ inter illas exiſtente , quæ enim in hac arbore cordiformia, in illa auguſtiora , magis mucronata , & digitum longa dicuntur.

Hort. Lugd. Bat. pag. 435. *en* 436 *afgebeelt , en ſeer net beſchreven , geenſints te moet werden geconfundeert , nadien datter groote onderſcheid is tuſſchen de bladeren , want die van deſen boom door de Heer Commelin beſchreven ſyn hartswys , maar die van d'andere werden geſegt ſmal , ſcherper toelopend , en een vinger lang te zyn.*

C A P.

ARBOR BACCIFERA INDICA FOLIIS MAJORIBUS SPLENDENTIBUS, FLORE PENTAPETALO. Fig. 9

CAP. XC.

ARBOR BACCIFERA INDICA, FOLIIS MAJORIBUS SPLENDENTIBUS, FLORE PENTAPETALO.

Anno M DC Lxxxvi. varia ad me transmissa sunt semina, inter se adeò confusa, ut difficile fuerit uniuscujusque speciem seorsim electam, colligere: Ea propter omnia commixta solo convenienti commisi.

Inter hæc, hujus quoque arbusculæ semen progerminavit, sextoque à satione anno in altitudinem quadripedalem excrevit: Caudex pollicem crassus, cortice subnigricante amictus.

Folia incondita, pediculis brevioribus pilosis & ferrugineis, nixa, longitudinem æquant duarum palmarum, latitudinem autem unius palmæ, extremo mucronata, ad oras non crenata, adversâ parte virore nitentia, aversâ autem omnis splendor & viroris intentio abest: præterea obsita sunt tomento piloso, præsertim in primo ortu, per adolescentiam verò hirsutiem amittunt aut deponunt.

Venæ laterales è costis foliorum oriundæ, non binatim aut conjugatim, sed incondito ordine prodeunt.

Costarum pars adversa, quæ cœlum respicit, dilutè virescit, supina verò colore ferrugineo prædita; idem observare est in venis lateralibus, è costa oriundis, isthæc hirsuties tamen in sensus non incurrit, nisi oculi microscopio muniantur.

E ramis lateralibus flores oriebantur Anno M DC xcii Mense Julio pentapetali, pediculis brevioribus fulti, luteoli, dilutiore viriditate permixti; inter horum petala cuspidata stylus emergit, è prominentia nitente.

INDIAANSCHE BESIE-DRAGENDE BOOM, MET GROOTE BLINKENDE BLADEREN, en VYFBLADERIGE BLOEMEN.

IN 't Jaar 1686 sijn my zaden overgestuurt, dewelke sodanig onder een vermengt waren, dat men beswaarlijk yder soorte by den anderen konde versamelen: derhalve soo heb ik deselve, onder een vermengt zijnde, gesayt.

Onder alle dese, is het zaad van dit boomtje opgekomen, en het seste jaar na de zayinge wierd het vier voeten hoog, een duym dik, en was des selfs schorsse swartagtig.

De bladeren staan sonder ordre, en dat op korte ruyge en roestverwige voetjens, deselve sijn twee hand-breet lang, een palme breet, puntig, effen van kanten, van boven groen en blinkend, van onderen in tegendeel sonder eenige blinkentheyt, en ligter-groen: daar en boven sijn deselve met een hayrige donsigheid beset, voornamentlijk in haar eerste voortkomen, maar out geworden zijnde, so verlaten sy hare hayrwijse dons.

De zijdelijke aderen, dewelke uyt de roestverwige ribbens voortkomen, en staan niet twee aan twee gepaart, maar sonder eenige ordre.

De bovenste zijde der ribbens is ligtgroen, maar de onderste in tegendeel roestverwig; 't welk ook plaatse heeft in de aderen, dewelke uit de geseyde ribbens haren oorspronk nemen; dese geseyde dons en kan men niet in 't gesigte krijgen, ten sy datmen hier toe een vergroot-glas gebruikt.

Uyt de zijde takken quamen de bloemen in 't Jaar 1692 te voorschijn, en dat in de Maant van July; dese waren vijfbladerig, uit den geele, met eenige groenigheid vermengt, steunende op korte voetjens; tusschen dese gepunte bloem-bladeren, komt de bloem-stijl te voorschijn, en dat uit een blinkende verheventheid.

Folia exſiccata & maſticata ſaporem amaricantem & nonnihil adſtringentem, paulò poſt, dulcedinem linguæ communicant, ſucci Catechu ad exemplum, alliciuntque multum laticis aquoſi in ore maſticantis.

Ob teneritatem frigus perferre haud poteſt, itaque in repoſitoriis vitreis reponenda & conſervanda.

De bladeren gedroogt en gekauwt zijnde, geven eerſt een bittere en eenighſints t'ſamentrekkende ſmaak van haar, en een weynigsken daar na verandert die bitterheid in een zoetigheid, gelijk de Catechu, en maken ook dat door dit kauwen veel vogtigheid in de mont komt.

Het en kan tegens geen koude, en daarom ſoo moetmen deſelve in glaſe-kaſſen ſetten en bewaren.

OBSERVATIONES.

Tenues admodùm & obſequioſi ſunt ejus rami à caudice producti, qui verſus terram inclinantur, pilis breviſſimis ferrugineis ſtipati, præſertim verſus extremum.

Flores exigui ex alis foliorum prodeunt, quinis petalis conſtructi, intus luteis, extus ferrugineis.

Inter petala quinque ſtamina apicibus albis capitata, emergunt, quorum unumquodque, à peculiari petalo oblongo luteo ceu vagina, ſuccinctum, quod, ut viſui melius conſtaret, hic appoſita eſt figura floris, microſcopiò viſa.

AANTEKENINGEN.

De takken, dewelke van de ſtamme voortgebragt worden, ſijn byſonder dun, buygzaam, en alſints met korte, roeſtverwige hayrtjens beſet zynde, neygen ſy haar na het aardryk.

De bloemkens komen uit de oxelen der bladeren voort, welkers vyf bloem-bladeren van binnen geel, en van buyten roeſtverwig van couleur zyn.

Tuſſchen de bloem-bladeren doen haar vijf bloem-draden op met witte hoofjens, omvangen van een byſonder bloemblaatjen, op de wyſe van een ſeer kleene ſchede; het welke, om beter te kunnen werden geſien, ſoo is hier een figure door een vergroot-glas getekent zynde, by gevoegt.

C A P.

FRVTEX ÆTHIOPICVS PORTVLACÆ FOLIO FLORE EX ALBIDO VIRESCENTE 5

C A P. XCI.

FRUTEX ÆTHIOPICUS PORTULACÆ FOLIO, FLORE EX ALBIDO VIRESCENTE.

Radicem agit fibrosam, quæ caudicem producit bipedalem, ramosum, cortice virescente intectum.

Folia per intervalla alternatim ramis adnascuntur, pediculis brevioribus fulta, duas circiter uncias longa, unam verò lata, mucronata, pallidè viridia, margine æqualia, tenuia, tactu mollia, nullò sapore excellente.

Flores sunt pusilli, staminibus aliquot ditati, pentapetali, ex albido virescentes, qui senescentes decidunt, nullò fructus rudimentò relictò, ità ut eos videre mihi nunquam contigerit.

Modicum frigus perferre haud recusat.

Utrum solanorum generi sit accensenda hæc planta, sicuti Clar. D. Hermannus autumat, haud possum affirmare, qui fructus nunquam conspexi: Africæ alumna est & acceptam referimus Nobil. & Strenuiss. Viro Do. Do. Simoni van der Stel, Promontorii Bonæ Spei Gubernatori Dignissimo.

OBSERVATIONES.

Flores ex alis foliorum emicantes primâ facie mentiuntur decapetalos, quia calicis laciniæ petalis interpositæ cum illis intrinsecè concolores existunt; verùm accuratiore examine facto, pentapetalos esse flores cum Nobilissimo Authore Joh Commelino, de studio Botanico optimè merito, comperimus, vera enim petala sunt mucronata, plana, calicis autem laciniæ obtusæ & carinatæ, aversa parte virescentes.

Ex umbilico stylus prodit brevissimus, subalbidus, sub cujus fastigio quina pullulant stamina, stellatim disposita, apicibusque croceis ornata.

ÆTHIOPISCHE HEESTER MET PORCELEIN-BLADEREN, EN WITAGTIG-GROENE BLOEMEN.

De wortel, dewelke een getakte, grauschorssige, en twe voet booge stam voortbrengt, is veselagtig.

De eensaam staande bladeren, op korte voetjens steunende, groeijen een weynig van malkandere; deselve sijn twee duym lang, een breet, spits-toelopende, bleekgroen van verwe, ongeschaart, en effen van kanten, dun van substantie, sagt in 't aantasten, sonder merkelijke smaak.

De bloemtjens sijn seer kleen, vijfbladerig, witagtig groen, met eenige bloemdraden (stamina) *verrijkt, dewelke veroudert zijnde, vrugteloos komen af te vallen, soo dat ik der selver vrugten noyt gesien hebbe.*

Het kan de koude redelijk wel verdragen.

Of nu dit gewas, 't welk ons van de Caap de Goede Hoop toegesonden is, door den Ed. Heer Gouverneur van der Stel, onder 't geslagte van Solanum gerekent moet werden, gelijk de Heer Professor Hermans voorgeeft, sulks en kan ik, die des selfs vrugten noyt gesien hebbe, niet versekeren.

AANTEKENINGEN.

De bloemen, uyt de oxelen der bladeren spruytende, komen ons in d'eerste opslag der oogen voor, als of deselve tien-bladerig waren, om dat de verdelinge van't kelkje, tusschen de ware bloem-bladeren instaande, van binnen eencoleurig zyn met de bloem-bladeren: maar als naukeurig ondersogt zynde, bevinden wy, nevens den Ed. Heer Joh. Commelin (die tot opbouw van de kennisse der gewassen veel gecontribueert hebbende, groote eere waardig is) dat het vijfbladerige bloemtjens zyn, en dat de ware bloem-bladeren spits toelopende vlak zyn, maar de verdeelingen van't kelkje (Peryanthium seu calyx) *bevinden wy voor stomp, en eendagtig, ook uytgeholt, en van buyten groen te wesen.*

Het styltje uyt de navel voortkomende, is seer kort, witagtig, onder wiens opperste vyf bloemdraden (stamina) *sterrewyse haar opdoen, versien van saffraan-verwige topjes.*

Præter dicta ſtamina & alia tredecim, quindecim, plura, pauciorave viſuntur breviſſima, petalis incumbentia, & ex iis quoque prodeuntia.

Folia alternatim poſita ſaporis ſunt amari.

Per totam fere æſtatem floret, imò Menſibus Septembri, Octobri & Novembri floribus onuſtum hunc fruticem invenimus.

Behalven deſe geſeyde bloem-draden, ſoo vertonen haar nog dertien, en ook wel meer of minder, ſeer korte bloem-draden, dewelke op de ware bloem-bladeren gelegen zyn, en daar uyt ook voortkomen.

De bladeren eenſaam ſtaande, ſijn bitter van ſmaak.

Dit gewas bloeyt niet alleen de geheele ſomer door, maar wy hebben het ook in de Maanden van September, October en November vol van bloemtjens gevonden.

Vitex trifolia minor Indica Serrata

Fig. 92

C A P. XCII.

VITEX TRIFOLIA MINOR INDICA SERRATA. *Breyn. Prod.* 2.

BEM-NOSI *Hort. Mal. par.* 2.

NEGUNDA MAS. *Acostæ.*

EX munere Nob. & sæpius laudati D. Simonis van der Stel, Gubernatoris Capitis Bonæ Spei meritissimi, hanc possidemus plantam, quæ jam in altitudinem tripedalem ascendit, è radice lignosâ, fibratâ, intus albidâ, cortice fusco amictâ.

Caudex cortice fusco tectus, parte superiore in laterales ramos dispescitur, qui foliis ornantur tricompositis, pediculis longioribus innixis, quorum bina ex adverso sita, inter quæ tertium, impar & majus eminet: sunt autem hæc folia longiuscula, angusta, anterius cuspidata, raris crenis serrata, adversâ parte saturè viridia, nitentia, aversâ verò dilute virescentia, gustu nonnihil aromatico, cum adstrictione.

Neque flores, neque fructus conspexi, & quatenus Horti Malabarici Authores autumant, innituntur flores pediculis brevioribus binatim, aut bini ac bini in ordine decussatim exsurgunt, purpureo-cærulei, pentapetali, quorum unum petalum surrectum, instar galeæ: Inter hæc petala stamina prodeunt purpureo-cærulea, apicibus instructa: floribus succedunt Baccæ, maxima parte calyci insidentes.

Crescit ubertim in multis Indiæ locis: sub climate nostro cœlestibus injuriis satis patiens, modò à brumæ injuriis præfer-

KLEENE INDIAANSCHE DRIEBLADERIGE EN GESCHAARDE KUYSBOOM.

DAt wy dese plante in onsen Hof bekomen hebben, moeten wy den Wel-Ed. Heer van der Stel, Gonverneur op de Caap de Goede Hoop, dank weten, die ons deselve overgestuurt heeft, zijnde nu drie voeten hoog opgeschoten, en dat uyt een wortel dewelke houtagtig, zazelrijk, van binnen wit, en met een bruyne schorsse omvangen is.

De stamme met een bruyne schorsse bekleet zijnde, werd boven aan in takken verdeeld, waar aan drie t'samengevoegde bladeren sitten, en dat op lange voetjens; van dese drie bladeren zijnder twee dwers over malkanderen geseten, tusschen dewelke het derde en grootste geplaast word: dese bladeren sijn langwerpig, smal, puntig, met weinige tandekens geschaart, boven op donker-groen, en blinkend, van onderen ligt groen, eenighsints aromatic en t'samentrekkend van smaak.

Noyt sijn my de bloemen, nog ook de vrugten voorgekomen, maar voor so veel d'Autheuren van den Hort. Mal. getuigen, soo sijn de bloemen, op korte voetjens steunende, twee aan twe, kruyswijs over den anderen gevoegt, purpur-blauw, vijfbladerig, waar van een bloem-blad regt op staat, en dat helms-wijs: tusschen dese bloem-bladeren komen de bloem-draden te voorschijn, dewelke mede purpur-blauw van couleur zijn, versien van swarte topjens of hoofjens; na de bloemen volgen de Besien, voor 't grootste gedeelte van hare kelkjens omvangen zijnde.

Het wast overvloedig veel in verscheide plaatsen van Indien: en kan onder ons climaat redelijk wel aarden, alsmen het maar

vetur, & tempore hybernali in convenienti hybernaculo collocetur.

Magni esse usus per universam Indiam, testantur Authores Horti Malabarici.

OBSERVATIONES.

Hanc plantam aliqualem quidem habere affinitatem cum Bem-Nosi, vel cum Negunda mare, prima fronte visam, præsertim floribus ac fructibus viduam, fatendum est: re verò penitius perspectâ, floribusque visis, toto cælo illas inter se differre, luce meridianâ clarius constat: Ben-Nosi enim habet folia, quorum pediculi communes ab utraque surculorum parte ad geniculà utplurimùm sunt bicompositi; hæc verò pediculis gaudet inordinate & utplurimùm singulatim, è ramis prodeuntibus: Bem-Nosi flores nullum quoque commercium habent cum hisce: Illi namque sunt monopetali in quinas lacinias dirempti, & quasi campani-formes, hujus plantæ flores sunt pentapetali; differunt quoque florum colore ut & fructu, ita ut Clar. Hermanni, & post eum Cl. Plukenetii denominationes nobis magis arrideant, quorum primus hanc à Nobil. Commelino propositam, denominavit Sumach sive Rhus Africanum trifoliatum foliis serratis, alter autem Rhus Africanum trifoliatum majus, foliis subtus argenteis, acutis, & margine incisis.

Circa folia hujus arbusculæ observavimus, quòd haud constanter tria reperiantur folia communi pediculo fulta, non rarò enim invenimus quaterna, imo quina, Viticis modo disposita. Vide sis fig. asterisco notatam.

komt te bewaren, voor gure en koude winden, en 's winters in een bequame Oranjerie geset werd.

Dat dit gewas van een groot gebruik is, en dat door geheel Indien, sulks getuigen de Autheuren van den Hort. Mal.

AANTEKENINGEN.

Dat dese plante met d'eerste opslag der oogen wel eenige gemeenschap schynt te hebben met de Bem-Nosi, voornamentlyk so langh se sonder bloem en vrugten staat, moetmen bekennen: maar nader ondersogt, en de bloemen gesien zynde, is het sonneklaar, datse van malkanderen seer veel verschillen: want de Bem-Nosi heeft bladeren welkers gemeene steeltjens uyt beyde de zyden van de takjens, gepaart te voorschyn komen; dese in tegendeel, hebben steeltjens, dewelke sonder ordre, en meest eensaam, uyt de takken haren oorspronk nemen; de bloemen van Bem-Nosi en hebben ook geen gemeenschap met die van dese plante; want sy zyn eenbladerig, en vyf suppelingen gesneden, en gelyk als klokjens-wyse; die van dese onse plante syn vyfbladerig, ook en komense in couleur met malkandere niet overeen, ook niet wegens de vrugten: soo dat die benaminge deses gewas beter en ons aangenamer is, dewelke de Heer Professor Hermans, en na hem de Heer Plukenet gegeven hebben, waar van d'eerste, dit gewas, van d'Edele Heer Commelin voorgestelt, geheten heeft, geschaarde driebladerige Caapsche Smak, den andere noemt het groote Africaansche Smak, met puntig, aan de kanten gesneden, van onderen silverig en driebladerig lof.

Ontrend de bladeren van dit boomtje, hebben wy geobserveert, datmen niet altoos drie byeen gevoegde bladeren aan een gemeen steeltjen vint sitten, maar ook wel vier, ja vyf, gelyk in die van de Kuysboom (Agnus castus seu Vitex) *Ziet de fig. met een sterretje aangewesen.*

CAP.

VITEX TRIFOLIA INDICA ROTUNDIFOLIA
Fig. 93

C A P. XCIII.

VITEX TRIFOLIA MINOR INDICA ROTUNDI-FOLIA. *Breyn. Prod.* 2.

CARA-NOSI *Hort. Mal. part.* 2.

NEGUNDA FOEMINA. *Acostæ.*

Eodem pariter tempore hæc mihi quoque ex Africa transmissa, cujus variæ extant species, nempe foliis glabris, pilosis, serratis, margine æquali, angustis, ut & latis.

Isthæc radice nititur lignosâ, fibris plurimis præditâ: Caudex nunc tripedalis (in Horto Medico) ramos protrudit, non admodùm obsequiosos sed fragiles, foliis tricompositis amictos, ad exortum angustis, subrotundis glabris, parte adversâ atro & splendente virore præditis, aversâ autem dilutè virescentibus, neque omni splendore privis, pediculis communibus uncialibus & longioribus innitentibus, sapore adstringente.

Flores nunquam vidi, neque etiam fructus.

Frigus, & aëris injurias modicè ferens, hyeme conservatur in hybernaculo vulgari.

KLEENE INDIAANSCHE DRIE-BLADERIGE KUYSBOOM, MET RONDE BLADEREN.

Op die selve tijd is ons ook dese plante uit Africa toegesonden, waar van datter verscheyde soorten zijn, namentlijk met gladde, ook met hayrige bladeren; sommige deser fijn geschaart, andere in tegendeel essen en ongeschaart, d'eene heeft breede, d'andere smalle bladeren.

Dese heeft een houtagtige en zazelrijke wortel, tegenwoordig in de Medicijn-tuyn van Amsterdam drie voeten boog opgeschoten zijnde, wiens broose takken beset zijn met drie byeen gevoegde bladeren, smal zijnde aan haar begin, en rondagtig van maaksel, glad, van boven donker-groen, en blinkende, van onderen ligt groen, met eenige blinkentheid, t'samentrekkend van smaak, staande op gemeene voetjens, die een vinger lang zijn.

Noyt hebbe ik de bloemen, nog ook des selfs vrugten gesien.

Dit gewas kan wel des winters in een gemeen Winterhuys of Oranjerie bewaart werden, aangesien het de koude tamelijk verdragen kan.

OBSERVATIONES.

Non magis Negundæ fœminæ denominatio huic competit, quàm Negundæ maris plantæ præcedenti.

Neutram Negundam esse constitit, postquam ramum flosculis onustum benignè nobis concessit Nobilissimus, atque Amplissimus D. Huydekoper, Eques, Toparcha in Maarseveen, Neerdijk &c. Consul & Senator Urbis Amstelodamensis, ac Director Societatis Indiæ Orientalis &c.

Rhois, seu Sumach speciem esse, flosculi, fructusque, satis superque arguunt: flosculi enim sunt pentapetali, pusilli, ex herbaceo lutei, aut pallescentes, staminibus quinis brevissimis, minutissimis, nudisque

AANTEKENINGEN.

De benaminge van Negunda Wyfken, en is niet minder oneygen aan dit gewas, als Negunda Mannekewaan de voorgaande.

Dat sy geen van beyde onder 't geslagt van Negunda behooren, is gebleeken, na dat ons een tak, geladen met bloemen, ter hand gesteld is, door den Wel-Edelen Heer Huydekoper, Ridder, Heer van Maarseveen, Neerdyk, &c. Burgermeester en Raad der Stad Amsterdam, Bewinthebber van de Oost-Indische Comp. &c.

De bloemen en vrugten geven ons meer als genoeg te kennen, dat beyde dese gewassen onder de Smak Sumach) *behooren: want de bloemkens sijn klein, vijfbladerig, geelgroen van verwe, versien van vijf seer korte en kleene bloem-*

 ocu-

oculis vix ac ne vix quidem conſpicuis, inter petala mucronata, ac repanda, emicantibus, ornati.

Ex horum umbilico umbo emergit, cujus apex in tres lacinias tenues, reflexas, teretes, ac trigono poſitu inter ſe diſtantes, diſpeſcitur.

Ut genere, ſic quoque viribus, convenire cum Sumach haud dubitandum; folia maſticata, æque ac Sumach, linguam afficere obſervavit nobiſcum Nobiliſſimus Author, & Botanicorum Dux J. Commelinus.

draden, (diemen ſonder vergroot-glaſen naulyks ſien kan) dewelke haar opdoen tuſſchen de buytenwaarts omgeſlage bloem-bladerkens.

Uyt het midden of navelken deſer bloemen, komt een ſchiltwyſe verheventheid voort, wiens uyterſte ſig in drie dunne omgeſlage rond en langagtige verdeeltheden komt te ſpreyen, dewelke driehoeks-wys van een wyken.

Gelyk dit gewas onder 't geſlagt van Smak behoort, alſoo mede en iſſer niet aan te twyfelen, of het komt ook met deſelve in kragten over een; De bladeren gekauwt zynde, veroorſaken ook een t'ſamentrekkinge in de mond, ſoo wel als die van de Smak, 't welk den Ed. Heer Johannes Commelyn ook geobſerveert heeft.

CAP.

Nvx Americana foliis alatis bifidis

CAP. XCIV.

NUX AMERICANA FOLIIS ALATIS BIFIDIS. *Cat. Hort. Beaum.*
SEU
KNIPPA. *Par. Bat. Prod.*

Inter arbores exoticas, quibus humanissimè Hortum Medicum ditavit Vir Nobilissimus atque Strenuissimus D^nus. à Beaumonr, (cujus curâ & sumptibus cum mulris aliis ex America huc etiam advectis translata hæc, Insulæ Bonaire dicta, incola,) haud infimum locum occupat isthæc, ab Europæis degentibus ibidem *Knippel-boom* audiens.

Radice sustinetur ligneâ: Caudex in bipedalem proceritatem jam excrevit in Horto Nostro, minimum digitum crassus, parte superiore in ramos diremptus, libro griseo tectus.

Folia nullo servato ordine pediculis longioribus alaris nituntur, duo paria sæpius eodem pediculo appendentia, Laurinorum subæmula, teneriora verò & molliora, magisque mucronata, margine nonnihil undulata, non crenata, nutantia, & terram spectantia; horum nervi secundum foliorum longitudinem excurrentes, & ex pediculo originem ducentes, uni lateri propius quàm alteri adnascuntur, exiguos laterales nervulos fundentes, similunamque quasi repræsentantes.

Fructus duplici vestitus tegumento, altero coriaceo, altero duriore, formâ & colore Pistachiæ similis, cujus quoque speciem esse censemus, multis autem numeris major; putaminis durioris pars inte-

AMERICAANSCHE NOTEBOOM, MET GESPLETEN EN VLEUGEL-WYSE BLADEREN.

Onder de uitheemsche Bomen, waar mede den Amsterdamschen Medicijn-hof, door den Wel-Ed. en Gestrengen Heer S. van Beaumont, is verrijkt geworden, en is dese geensints van de minste, dewelke, nevens vele andere gewassen, door de besorginge en onkosten van den geseyden Heer overgestuurt is uit het Eyland Bonaire, in America gelegen, alwaar sy van de Hollanders geheten word Knippel-boom.

Dit boom-gewas heeft een houtagtige wortel, en is des selfs stamme in onsen Hof nu twe voeten hoog opgeschoten, een pink dik geworden zijnde; van boven verdeeld sig deselve in takken, en is omvangen met een grauwe schorsse.

De bladeren staan sonder ordre op lange gevleugelde steelen, waar van datter dikwils twe paar aan een en deselve steel vast sitten, zijnde die van de Laurier-boom eenigsints gelijk, hoewel sagter, teerder, en puntiger, aan de zijden zijnse ook wat op en nedergaande, maar geensghsints geschaart, ook nederwaarts na de aarde geboogen; de zenuen, die na de lengte der bladeren loopen, en uit de bladersteelen haren oorspronk nemen, passeren niet regt door het midden der bladeren, maar hellen meer na d'eene als d'andere zijde toe, waar uit ook eenige halfmanig-wijse aderkens voortkomen, dewelke na de zijden der bladeren aflopen.

De vrugt is van couleur en gedaante die van de Pistacien gelijk, onder welk geslagt wy ook oordelen deselve te behoren, hoewelse die in groote verre komt te overtreffen; en is dese vrugt van twe bekleed-

 rior

rior albicat, inquo nucleus albus, oleaginosus, pelliculâ fuscâ amictus.

sels overtrokken, waar van 't eene lederagtig, en 't andere hard-bastig, en van binnen wit is: hier inne is gelegen een witte olyagtige kerne, omvangen van een castanie couleurig vliesken.

Perpetuâ fronde viret, cum cæteris ex America devectis plantis, & in hypocaustis vitreis asservanda.

Dit boom-gewas staat altoos groen, en moet nevens d'andere Americaansche planten in glase-kassen bewaart worden.

CAP.

in utroque extremo angusta, supernè nitentia, hilariore ex luteo virescente colore prædita, quæ contrita, odorem spirant validum, Camphoræ non dissimilem, quô tota quoque est imbuta planta.

ven: Dese bladeren staan eensaam boven malkanderen, steunende op lange, dunne, rosagtig-bruyne voetjens; deselve zijn een hand-breet lang, twe vingeren breet, ongeschaart, spits, soo wel aan haar begin als eynde, boven op blinkend, bly- en geelgroen van verwe, dewelke, tusschen de vingeren gevreven zijnde, een sterke Camfer reuk van haar geven, met de welke den gantschen Boom ook begaaft is.

Quamvis flores nunquam in conspectum, neque eorum descriptiones ad meas venerint manus, attamen haud dubitandum existimo, quin ob fructus analogiam, arboris Canelliferæ & Lauri generi sit accensenda, cui opinioni quoque suffragatur D. Jac. Breynius in Appendice Centuriæ primæ fol. 1. hisce verbis: *ex quibus patet, rarissimam hanc arborem*, (loquitur de Camphorifera) *quam Doctoris ten Rhyne ope cognoscendam Europæ primus obtuli, ad Glandiferas, vel si mavis Bacciferas Aromaticas, nucleum in binas partes sectum continentes, pertinere, & arbori Canelliferæ, vel Lauro veluti affinem, proximè jungendam esse.*

Hoewelde bloemen, nog ook hare beschrijvinge, my noyt voorgekomen zijn; soo en twijfele ik egter daar niet aan, of desen Boom moet gestelt werden, onder het geslagte van de Caneel en Laurier-bomen, en dat om de groote overeenkomste harer vrugten; van welk gevoelen mede is de Heer Jac. Breyne in Append. Cent. 1. fol. 1. alwaar hy, sprekende van de Camfer-boom, dese woorden komt te gebruiken: Waar uit het blykt, dat dese seer rare Boom, dewelke ik door het toedoen van D[r]. ten Rhynen aan Europa het eerste bekent heb gemaakt, onder de Ekel of Aromatijke en harde Besie-dragende Bomen moet gerekent werden, welkers harde en riekende Besien in tween open gaan, en met de Caneel ofte Laurier-boom een seer groote overeenkomst heeft.

Perpetua fronde virens, culturam facilè patitur, sub nostro climate boreali, modo solo laudabili decenterque irrigato, enutriatur, & tempore æstivo, locò ventis vehementioribus minus perflato, soloque benè illustratò, hyeme verò in hybernaculo commodo locetur, in tantum enim à frigore geluque offenditur, ut ilicò pereat.

Desen Boom altoos groen staande, wil onder ons climaat wel aarden, indien men deselve maar goede aarde geeft, behoorlijk bevogtigt, en des somers niet en set op een windige, maar warme plaatse: des winters vereyst sy een bequaam Oranje-huys, waar in het niet en vriest, want de minste vorst zoude haar wegnemen.

OBSERVATIONES.

Gaudet hæc arbor in justam proceritatem adolescens, cujus ramulum floridum ex India Orientali transmissum possidemus, floribus albicantibus hexapetalis, in racemulos expansis, laxioribus, biuncialibus, non raró quoque longioribus, ex alis foliorum originem ducentibus: sunt autem flosculi minutissimi, quorum singuli pedicellis brevioribus fulciuntur, suntque magnitudine & formâ Ziziphæ sativæ similes, horum petala minus mucronata, quorum inter meditullium stamina ludunt numerosa, brevia, apiculata.

AANTEKENINGEN.

Desen Boom, waar van wy een takje, met bloemen versien, uit Oost-Indien gekregen hebben, groyt tot een bequame Booms hoogte; wiens bloemen wit, en sesbladerig zyn, deselve staan op twe duym lange, ook wel langere yle trosjens, dewelke uit de oxelen der bladeren haren oorspronk nemen: dese bloemkens sijn seer kleen, waar van yder, op een kort steeltje staande, van groote en maaksel die van de Jujube gelyk is, maar deselve zyn niet soo puntig van bloem-bladeren; uit het midden der selve komen veele bloem-draden te voorschyn, aan welkers uyterste kleene hooftjens sijn gevoegt.

CAP.

VITEX TRIFOLIA INDICA ROTVNDIFOLIA

C A P. XCIII.

VITEX TRIFOLIA MINOR INDICA ROTUNDI-FOLIA.
Breyn. Prod. 2.

CARA-NOSI *Hort. Mal. part.* 2.

NEGUNDA FOEMINA. *Acostæ.*

Eodem pariter tempore hæc mihi quoque ex Africa transmissa, cujus variæ extant species, nempe foliis glabris, pilosis, serratis, margine æquali, angustis, ut & latis.

Isthæc radice nititur lignosâ, fibris plurimis præditâ: Caudex nunc tripedalis (in Horto Medico) ramos protrudit, non admodùm obsequiosos sed fragiles, foliis tricompositis amictos, ad exortum angustis, subrotundis glabris, parte adversâ atro & splendente virore præditis, aversâ autem dilutè virescentibus, neque omni splendore privis, pediculis communibus uncialibus & longioribus innitentibus, sapore adstringente.

Flores nunquam vidi, neque etiam fructus.

Frigus, & aëris injurias modicè ferens, hyeme conservatur in hybernaculo vulgari.

KLEENE INDIAANSCHE DRIEBLADERIGE KUYSBOOM, MET RONDE BLADEREN.

Op die selve tijd is ons ook dese plante uit Africa toegesonden, waar van datter verscheyde soorten zijn, namentlijk met gladde, ook met hayrige bladeren; sommige deser sijn geschaart, andere in tegendeel effen en ongeschaart, d'eene heeft breede, d'andere smalle bladeren.

Dese heeft een houtagtige en zazelrijke wortel, tegenwoordig in de Medicijn-tuyn van Amsterdam drie voeten hoog opgeschoten zijnde, wiens broose takken beset zijn met drie byeen gevoegde bladeren, smal zijnde aan haar begin, en rondagtig van maaksel, glad, van boven donker-groen, en blinkende, van onderen ligt groen, met eenige blinkentheid, t'samentrekkend van smaak, staande op gemeene voetjens, die een vinger lang zijn.

Noyt hebbe ik de bloemen, nog ook des selfs vrugten gesien.

Dit gewas kan wel des winters in een gemeen Winterhuys of Oranjerie bewaart werden, aangesien het de koude tamelijk verdragen kan.

OBSERVATIONES.

Non magis Negundæ fœminæ denominatio huic competit, quàm Negundæ maris plantæ præcedenti.

Neutram Negundam esse constitit, postquam ramum flosculis onustum benignè nobis concessit Nobilissimus, atque Amplissimus D. Huydekoper, Eques, Toparcha in Maarseveen, Neerdijk &c. Consul & Senator Urbis Amstelodamensis, ac Director Societatis Indiæ Orientalis &c.

Rhois, seu Sumach speciem esse, flosculi, fructusque, satis superque arguunt: flosculi enim sunt pentapetali, pusilli, ex herbaceo lutei, aut pallescentes, staminibus quinis brevissimis, minutissimis, nudisque

AANTEKENINGEN.

De benaminge van Negunda Wijfken, en is niet minder oneygen aan dit gewas, als Negunda Manneken aan de voorgaande.

Dat sy geen van beyde onder 't geslagt van Negunda behooren, is gebleeken, na dat ons een tak, geladen met bloemen, ter hand gesteld is, door den Wel-Edelen Heer Huydekoper, Ridder, Heer van Maarseveen, Neerdyk, &c. Burgermeester en Raad der Stad Amsterdam, Bewindhebber van de Oost-Indische Comp. &c.

De bloemen en vrugten geven ons meer als genoeg te kennen, dat beyde dese gewassen onder de Smak (Sumach) *behooren: want de bloemkens sijn kleen, vijfbladerig, geelgroen van verwe, versien van vijf seer korte en kleene bloem-*

ocu-

oculis vix ac ne vix quidem conſpicuis, inter petala mucronata, ac repanda, emicantibus, ornati.

Ex horum umbilico umbo emergit, cujus apex in tres lacinias tenues, reflexas, teretes, ac trigono poſitu inter ſe diſtantes, diſpeſcitur.

Ut genere, ſic quoque viribus, convenire cum Sumach haud dubitandum; folia maſticata, æque ac Sumach, linguam afficere obſervavit nobiſcum Nobiliſſimus Author, & Botanicorum Dux J. Commelinus.

draden, (dewelke men ſonder vergroot-glaſen nauwlyks ſien kan) dewelke haar opdoen tuſſchen de buytenwaarts omgeſlage bloem-bladerkens.

Uyt het midden of navelken deſer bloemen, komt een ſchildswyſe verhevenheid voort, wiens uyterſte ſig in drie dunne omgeſlage rond en langagtige verdeeltheden komt te ſpouwen, dewelke driehoeks-wys van een wyken.

Gelyk dit gewas onder 't geſlagt van Smak behoort, alſoo mede en iſſer niet aan te twyfelen, of het komt ook met deſelve in kragten over een; De bladeren gekauwt zynde, veroorſaken ook een t'ſamentrekkinge in de mond, ſoo wel als die van de Smak, 't welk den Ed. Heer Johannes Commelin ook geobſerveert heeft.

Nux Americana foliis alatis bifidis
Fig 54

C A P. XCIV.

NUX AMERICANA FOLIIS ALATIS BIFIDIS. *Cat. Hort. Beaum.*

SEU

KNIPPA. *Par. Bat. Prod.*

INter arbores exoticas, quibus humanissimè Hortum Medicum ditavit Vir Nobilissimus atque Strenuissimus D^nus. à Beaumont, (cujus curâ & sumptibus cum multis aliis ex America huc etiam advectis translata hæc, Insulæ Bonaire dicta, incola,) haud infimum locum occupat isthæc, ab Europæis degentibus ibidem *Knippel-boom* audiens.

Radice sustinetur ligneâ: Caudex in bipedalem proceritatem jam excrevit in Horto Nostro, minimum digitum crassus, parte superiore in ramos diremptus, libro griseo tectus.

Folia nullo servato ordine pediculis longioribus alatis nituntur, duo paria sæpius eodem pediculo appendentia, Laurinorum subæmula, teneriora verò & molliora, magisque mucronata, margine nonnihil undulata, non crenata, nutantia, & terram spectantia; horum nervi secundum foliorum longitudinem excurrentes, & ex pediculo originem ducentes, uni lateri propius quàm alteri adnascuntur, exiguos laterales nervulos fundentes, similunamque quasi repræsentantes.

Fructus duplici vestitus tegumento, altero coriaceo, altero duriore, formâ & colore Pistachiæ similis, cujus quoque speciem esse censemus, multis autem numeris major; putaminis durioris pars inte-

AMERICAANSCHE NOTEBOOM, MET GESPLETEN EN VLEUGEL-WYSE BLADEREN.

ONder de uitheemsche Bomen, waar mede den Amsterdamschen Medicijn-hof, door den Wel-Ed. en Gestrengen Heer S. van Beaumont, is verrijkt geworden, en is dese geensints van de minste, dewelke, nevens vele andere gewassen, door de besorginge en onkosten van den gesyden Heer overgestuurt is uit het Eyland Bonaire, in America gelegen, alwaar sy van de Hollanders gebeten word Knippel-boom.

Dit boom-gewas heeft een houtagtige wortel, en is des selfs stamme in onsen Hof nu twe voeten hoog opgeschoten, een pink dik geworden zijnde; van boven verdeeld sig deselve in takken, en is omvangen met een grauwe schorsse.

De bladeren staan sonder ordre op lange gevleugelde steelen, waar van datter dikwils twe paar aan een en deselve steel vast sitten, zijnde die van de Laurier-boom eenigsints gelijk, hoewel sagter, teerder, en puntiger, aan de zijden zijnse ook wat op en nedergaande, maar geenighsints geschaart, ook nederwaarts na de aarde geboogen; de zenuen, die na de lengte der bladeren loopen, en uit de bladersteelen haren oorspronk nemen, passeren niet regt door het midden der bladeren, maar hellen meer na d'eene als d'andere zijde toe, waar uit ook eenige halfmanig-wijse aderkens voortkomen, dewelke na de zijden der bladeren aflopen.

De vrugt is van couleur en gedaante die van de Pistacien gelijk, onder welk geslagt wy ook oordeelen deselve te behoren, hoewelse die in groote verre komt te overtreffen; en is dese vrugt van twe bekleed-

 rior

rior albicat, inquo nucleus albus, oleaginosus, pellicula fuscà amictus.

Perpetuâ fronde viret, cum cæteris ex America devectis plantis, & in hypocaustis vitreis asservanda.

sels overtrokken, waar van 't eene lederagtig, en 't andere hard-hastig, en van binnen wit is: hier inne is gelegen een witte olyagtige kerne, omvangen van een castanie couleurig vliesken.

Dit boom-gewas staat altoos groen, en moet nevens d'andere Americaansche planten in glase-kassen bewaart worden.

CAP.

ARBOR CAMPHORIFERA IAPONICA, FOLIIS LAVRINIS, FRVCTV PARVO, GLOBOSO, CALYCE BREVISSIMO

C A P. XCV.

ARBOR CAMPHORIFERA JAPONICA, FOLIIS LAURINIS, FRUCTU PARVO, GLOBOSO, CALYCE BREVISSIMO.

Breyn. Prod. 2.

Quantumvis D. Breynius Cent. 1. ut & Prod. 1. nec non Nicolaus Grim Miscel. Cur. Germ. An. 11. hanc descripserint arborem; non inconcinnum tamen fore existimavi, eandem in Horto Medico Amstel. vigentem, hic quoque repræsentare.

Hæc arbuscula, quam possidemus ex munere Nob. Vir. D. Andrææ Cleyeri, M. Doct. & Senatoris in Promontorio Bonæ Spei, & quæ anno septimo supra millesimum, sexcentesimum & octuagesimum, Mense Septembri, Hortum Medicum ornare cœpit, in hominis proceritatem jam excrevit.

Radice nititur lignea, Caphuram vehementer redolente.

Caudex qui longè latèque in ramos brachiatur, teres, erectus, cortice dilutè virescente, nitente, amictus, per adolescentiam inæqualis, scaber, & coloris grisei.

Folia Cassiæ ligneæ æmula, exceptis nervis, qui, perpetuo naturæ ordine triplices existunt in Cassiæ foliis, per foliorum longitudinem excurrentes, in hisce verò unicum saltem nervum medium foliorum secantem, & in multos minores dispersum, conspicere licet: si verò tres inveniantur nervi in foliis Camphoriferæ arboris, quod in junioribus plantæ foliis me observasse memini, id lusui naturæ adscribendum: Sunt autem folia pediculis longis, tenuibus ex fusco-spadiceis, nixa, alternatim posita, palmam longa, duos digitos transversos lata, margine æquali,

JAPANSCHE CAMFER-BOOM, MET LAURIERIGE BLADEREN, KLEENE RONDE VRUGTEN, EN SEER KORTE KELKJENS.

Hoewel de Heer Breyne in sijne eerste Cent. en in des selfs eerste Prod.; als mede de Heer Nic. Grim in Miscell. Cur. Germ. An. 11. desen Boom beschreven hebben; soo heeft het my nogtans goed gedagt, deselve, in den Amsterd. Hof vigoreuslijk groeiende, hier in te voegen.

Dit Boomtje, nu tot mans hoogte gekomen zijnde, is ons toegesonden in 't Jaar 1687 *in de Maand van September, door de Heer Andreas Cleyer, Med. Doct. en Raad op de Caap de Goede Hoop.*

Het heeft een houtagtige wortel, sterk na de Camfer riekende.

De stamme, dewelke sig wijt en breet in takken komt te verdeelen, is rond, regt op gaande, en omvangen met een ligt-groene, en blinkende schorsse; maar tot een hooger ouderdom gekomen zijnde, werd deselve rouw, ongelijk, en grauw van couleur.

De bladeren komen met die van de Cassia Lignea wat overeen, uitgesondert hare zenuen, dewelke in de bladeren van de Cassia Lignea perpetueel drie in getale zijnde, overlangs deselve lopen, in dese onse Camfer-boom en wert niet meer als een zenue gevonden, dewelke door de lengte harer bladeren loopt: Indien het in tegendeel komt te gebeuren, dat eenig Camfer blad gevonden werd met drie na de lengte loopende zenuen begaaft te zijn, 't welk ik in de jonge en eerst voortkomende bladeren wel heb geobserveert, soo is sulks 't geval, of de spelinge des natuurs toe te schrij-

in utroque extremo angusta, supernè nitentia, hilariore ex luteo virescente colore prædita, quæ contrita, odorem spirant validum, Camphoræ non dissimilem, quò tota quoque est imbuta planta.

Quamvis flores nunquam in conspectum, neque eorum descriptiones ad meas venerint manus, attamen haud dubitandum existimo, quin ob fructus analogiam, arboris Canelliferæ & Lauri generi sit accensenda, cui opinioni quoque suffragatur D. Jac. Breynius in Appendice Centuriæ primæ fol. 1. hisce verbis: *ex quibus patet, rarissimam hanc arborem*, (loquitur de Camphorifera) *quam Doctoris ten Rhyne ope cognoscendam Europæ primus obtuli, ad Glandiferas, vel si mavis Bacciferas Aromaticas, nucleum in binas partes sectum continentes, pertinere, & arbori Canelliferæ, vel Lauro veluti affinem, proximè jungendam esse.*

Perpetua fronde virens, culturam facilè patitur, sub nostro climate boreali, modo solo laudabili decenterque irrigato, enutriatur, & tempore æstivo, locò ventis vehementioribus minus perflato, soloque benè illustratò, hyeme verò in hybernaculo commodo locetur, in tantum enim à frigore geluque offenditur, ut ilicò pereat.

OBSERVATIONES.

Gaudet hæc arbor in justam proceritatem adolescens, cujus ramulum floridum ex India Orientali transmissum possidemus, floribus albicantibus hexapetalis, in racemulos expansis, laxioribus, biuncialibus, non rarò quoque longioribus, ex alis foliorum originem ducentibus: sunt autem flosculi minutissimi, quorum singuli pedicellis brevioribus fulciuntur, suntque magnitudine & formâ Ziziphæ sativæ similes, horum petala minus mucronata, quorum inter meditullium stamina ludunt numerosa, brevia, spiculata.

ven: Dese bladeren staan eensaam boven malkanderen, steunende op lange, dunne, rosagtig-bruyne voetjens; deselve zijn een band-breet lang, twe vingeren breet, ongeschaart, spits, soo wel aan haar begin als eynde, boven op blinkend, bly- en geelgroen van verwe, dewelke, tusschen de vingeren gevreven zijnde, een sterke Camfer reuk van haar geven, met de welke den gantschen Boom ook begaaft is.

Hoewel de bloemen, nog ook hare beschrijvinge, my noyt voorgekomen zijn; soo en twyfele ik egter daar niet aan, of desen Boom moet gestelt werden, onder het geslagte van de Caneel en Laurier-bomen, en dat om de groote overeenkomste harer vrugten; van welk gevoelen mede is de Heer Jac. Breyne in Append. Cent. 1. fol. 1. alwaar hy, sprekende van de Camfer-boom, dese woorden komt te gebruiken: Waar uit het blykt, dat dese seer rare Boom, dewelke ik door het toedoen van D[r]. ten Rhynen aan Europa het eerste bekent heb gemaakt, onder de Ekel of Aromatijke en harde Besie-dragende Bomen moet gerekent werden, welkers harde en riekende Besien in tween open gaan, en met de Caneel ofte Laurier-boom een seer groote overeenkomst heeft.

Desen Boom altoos groen staande, wil onder ons climaat wel aarden, indien men deselve maar goede aarde geeft, behoorlijk bevogtigt, en des somers niet en set op een windige, maar warme plaatse: des winters vereyst sy een bequaam Oranje-huys, waar in het niet en vriest, want de minste vorst zoude haar wegnemen.

AANTEKENINGEN.

Desen Boom, waar van wy een takje, met bloemen versien, uit Oost-Indien gekregen hebben, groyt tot een bequame Booms hoogte; wiens bloemen wit, en sesbladerig zyn, deselve staan op twe duym lange, ook wel langere yle trosjens, dewelke uit de oxelen der bladeren haren oorspronk nemen: dese bloemkens sijn seer kleen, waar van yder, op een kort steeltje staande, van groote en maaksel die van de Jujube gelyk is, maar deselve zyn niet soo puntig van bloem-bladeren; uit het midden der selve komen veele bloem-draden te voorschyn, aan welkers uyterste kleene hoofdjens sijn gevoegt.

STAPHYLODENDRVM AFRICANVM SEMPER VIRENS FOLIIS SPLENDENTIBVS

Fig. 96

C A P. XCVI.

STAPHYLODENDRUM AFRICANUM SEMPER VIRENS, FOLIIS SPLENDENTIBUS.
Cat. Hort. Med. Amst.

ALTOOS GROEN-STAANDE AFRICAANSCHE PIMPERNOTEN, MET BLINKENDE BLADEREN:

Semina fructibus inclusa ex Promontorio Bonæ Spei mihi transmissa, *Buxi Capensis* nomine, quorum nonnulla progerminabant.

De *zaden in hare vrugten beslooten, zijn my toegesonden van de Caap de* Goede Hoop, *onder de benaminge van* Caapsche Palm-boom, *waar van datter eenige opgekomen zijn.*

Fructibus feminibusque ritè perscrutatis, Staphylodendri speciem esse comperi.

De vrugten en zaden, nauw ondersogt zijnde, bevond ik deselve een soorte van Pimpernoten te wesen.

Hæc arbuscula, quatuor pedum altitudinem assecuta, crassitudinis ferè unciæ, materie solidà, cortice cinereo-obscuro tecta, multis luxuriat ramis, quibus adnascuntur folia incondita, duas uncias longa, unam lata, rigida, in mucronem desinentia, margine nonnihil undulata, supernè obscuro virore, infernè autem dilutiore viriditate nitentia, non decidua, sapore adstringente prædita.

Dit boomken nu vier voeten hoog opgeschoten zijnde, is ontrend een duym dik, hart van hout, omvangen van een bruyne grauwe schorsse; 't verdeeld sig in veele takken, waar aan de bladeren geschikt zijn sonder ordre, twe duym lang, een breet, stijf, spits aan haar uyt-eynde, aan de kanten wat gefronst, van boven donker-groen, en blinkende, van onderen ligt-groen, t'samentrekkende van smaak, en vallen des winters niet af.

Floribus, quos nunquam conspexi, delapsis, succedunt fructus rotundi, membranaceo, sulcato, tumido, griseo-fusco obducti involucro, in quibus quatuor nuclei oblongi, confertim juncti, hospitantur: Horum singuli, peculiari membranula amicti, formam habent triangularem, substantiam intus albidam, extus fuscam, callosam, cornu instar perquam duram, officuli Dactylorum subæmulam.

Na de bloemen (die ik noyt gesien hebbe) volgen ronde dik- en hard-bastige vrugten, (omvangen van een opgeblase, geveurt, velagtig, bruyn-grauw bekleedsel,) waar in vier langwerpige seer digt by een gevoegde pitjesgeplaast zijn; yder der selve is drieboekig, van buyten rosagtig, van binnen witagtig van substantie, eeltagtig en hoorn-hard, gelijk de Dadelsteenen.

OBSERVATIONES.

Folia ab undiquaque parte pilis breviſſimis rufis ſunt obſita, præſertim eorum coſtæ, ut & pediculi.

Juniores rami, obſequioſi, & tenaces, piliſque quoque obſiti.

AANTEKENINGEN.

De bladeren ſijn ſoo wel van onderen, als van boven met korte roſſe hayrtjens beſet, voornamentlyk der ſelver ribbens en ſteeltjens.

De jonge ſcheuten ſijn tay en buygzaam, als mede met deſelve hayrtjens verſien.

Arbor Virginiana Citriæ vel Limoniæ folio Benzoinvm fvndens

CAP. XCVII.

ARBOR VIRGINIANA, CITRIÆ VEL LIMONIÆ FOLIO, BENZOINUM FUNDENS.

ARBOR BENZOINIFERA.
Breyn. Prod. 2.

BENZOIN BOOM.

E radice fusca, lignea, sapore aromatico, surrigitur caudex rectus, cortice fusco amictus.

DE wortel van dit gewas is houtagtig, bruyn, en aromatic van smaak: De stamme regt op schietende, is omvangen van een bruyne schorsse.

Ramuli juniores virescunt, quibus folia alternatim insident, Limoniæ aut Citriæ subæmula, tactu autem molliora, substantiâ tenuiora, margine non crenata, adversa parte hilari viriditate, aversâ verò albidiore prædita, in utroque extremo angusta & mucronata, pediculis uncialibus fulta, tres digitos transversos lata, sesquipalmam longa, quæ manibus contrita, odorem spirant ingratum, & masticata, saporem præbent Ribesiorum nigrorum foliis non admodum dissimilem, ast remissiorem, per quorum medium nervus modicè crassus porrigitur.

De jonge takskens zijn groen, en beset met eensaam staande bladeren, die van de Limoen of Citroen-boom niet qualijk gelijkende, edog sagter in 't aantasten, ook dunder, en aan de zijden niet geschaart, bly-groen van verwe, van onderen witagtig-groen, smal aan haar begin, ook puntig aan 't eynde, steunende op voetjens, die ontrend een duym-breet lang zijn; deselve zijn drie vingeren breet, anderhalve handbreet lang, dewelke in de handen gevreven zijnde, geen onaangename reuk van haar geven, de smaak komt met die van de swarte Aalbesien overeen, hoewel min kragtig, en vallen des winters af; door het midden derselve loopt een tamelijk dikke zenue.

Flos exiguus, luteo-herbaceus, pentapetalus, brevi deciduus, qui Mense emicat Februario.

De bloem, dewelke niet lang in wesen blijft, en in February te voorschijn komt, is kleen, vijfbladerig, geel-groen van couleur.

Perpetua fronde haud viret, hyemali enim tempore decidunt folia.

Dese Boom is altijd niet groen, want des winters vallen de bladeren af.

De fructu, nunquam à me viso, altè sileo, D^{nus}. Grim in Miscellancis Cur. Anni 11. fol. 370. figuram hujus exhibet.

Van de vrugten en kan ik niets seggen, dewijl ik die noyt gesien hebbe, maar werd desselfs figuur gevonden in de Miscell. Cur. Anni 11. fol. 370. alwaar deselve voorgesteld word door den Heer Grim.

Frigoris quidem ſatis patiens, attamen à gelu cautè præſervanda.

Poſſidemus hanc arbuſculam munere Nobiliſſimi & Reverendiſſimi Domini Mylord Compton, Epiſcopi Londinenſis.

Hoewel dit gewas de koude redelijkerwijs verdragen kan, ſoo moetmen het nogtans voor de vorſt omſigtig bewaren.

Het is ons toegeſonden door den Wel-Ed. en ſeer Eerwaardigen Heer Mylord Compton, Biſſchop tot London.

Styrax arbor Virginiana Aceris folio
Fig 98

C A P. XCVIII.

STYRAX ARBOR VIRGINIANA ACERIS FOLIO,
potius
PLATANUS VIRGINIANA STYRACEM FUNDENS.
Ray. Hist. Plant.

VIRGINIAANSCHE STYRAX-BOOM, MET BOOG-HOUTS-BLADEREN.

ARbor à Recchio, lib. 30. cap. 8. nomine *Rochiocotzo*, *Quahuill*, seu *Arboris Liquidambari Indici*, descripta, maximum habet consortium cum ea hic recensenda, sicut ex descriptione liquet.

DEn Boom, dewelke van Recchio lib. 30. cap. 8. beschreven is, onder de benaminge van Rochiocotzo, Quahuill, *of* Indiaansche Liquidambar Boom, *heeft een seer groote gemeenschap met die gene, dewelke wy hier sullen verhandelen, gelijk sulks uit de beschrijvinge is blijkende.*

Radice figitur lignosâ, fibris capillatâ.

Dese hare wortel is houtagtig, niet sonder zazelingen.

Caudex cortice griseo amictus, superiore parte ramosus; Ramuli per primam adolescentiam rubicundi.

De stamme, met een grauwe schorsse omvangen zijnde, verdeeld sig boven aan in veele takken; de jonge scheuten sijn rood.

Folia incondita pediculis teretibus, rubentibus, caudici & ramis annectuntur, divisurâ quinque partitâ, per ambitum profundè serrata, foliis Aceris similia, supernè saturè viridia, infernè incana, nervis purpurascentibus ad oras excurrentibus, horum sapor amariusculus, cum aliquali adstrictione.

De bladeren staan onordentelijk aan de stamme en takken, steunende op ronde lange, roode voetjens: deselve zijn in vijven gesneden, aan de kanten daar en boven diep geschaart, die van 't Boog-hout gelijkende, van boven boog-groen, van onderen ligtgroen, welkers zenuen na de uyteynden der bladeren lopende, purpur-verwig zijn; de smaak deser bladeren is wat bitteragtig, en met eenige t'samentrekkinge verselt.

Flores, nec fructus unquam vidi.

De bloemen, nog ook hare vrugten, zijn my noyt voorgekomen.

Rajô referente, similes sunt pilulæ rotundæ, Platani pilulis similes, cui generi proinde hæc planta foret accensenda.

Na het seggen van Rajus, soo zouden deselve pillen-wijs en rond zijn, gelijk die van de Platanus, weshalven dese plante dan tot dat geslagte gebragt soude moeten werden.

OBSERVATIONES.

Perpetua fronde haud viret, folia enim tempore hyemali, colorem rubicundum induunt, ac deinde decidunt.

Fructus, Aceris æmulæ, neutiquam pilularem induunt formam: ita ut hæc planta non ineptè à Pluknetio decoretur nomine *Aceris Virginiani, folio majore, subtus argenteo, supra viridi splendente.*

AANTEKENINGEN.

Dit gewas en staat niet altoos groen, maar laat sijne bladeren tegens de winter, ros van couleur geworden zynde, vallen.

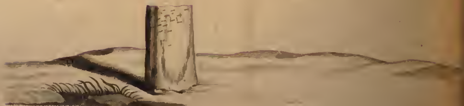
Des selfs vrugten sijn geensints pillens-wys, maar komen met die van 't Boog-hout beter over een: soo dat dese plantе niet ongevoeglyk van de Heer Pluknet geheten is Virginiaans Booghout, mét groote bladeren, dewelke van onderen silververwig, en van boven blinkend groen zyn.

CAP.

APOCYNO AFFINIS PORTORICENSIS FOLIO HASTÆ CVSPIDI SIMILI Fig. 99

C A P. XCIX.

APOCYNO AFFINIS PORTORICENSIS, FOLIO HASTÆ CUSPIDI SIMILI.

Isthæc planta visa fuit Clarissimo Hermanno Tithymali species, qui illam donavit nomine *Tithymali Portoricensis*, *folio crasso*, *hastæ cuspidi simili. Par. Bat. Prod.*: verùm Tithymali speciebus haud esse accensendam puto, quandoquidem hæc nobis nata semine lanugine obsito, cujus nos participes fecit Nobilissimus D. Simon à Beaumont, cui semen istud ex Americana Insula, Porto Rico dicta, transmissum.

Caudex in nullos divaricatur ramos, materià ligneà, molli præditus, qui in duorum pedum altitudinem attollitur, pollicem crassus, cortice griseo-albo amictus, succo lacteo, non admodum acri, turgens.

Caudicis apici annata conspicimus folià crassa, parte superiore obscurius virentia, aversà lætiore viriditate perfusà, ex angusto principio lata, cuspidata, nervo crasso, secundum longitudinem decurrente, prædita, hastæ cuspidem referentia, quæ masticata, saporem primò dulcem, postliac nonnihil acrem emittunt.

Flores nunquam me conspexisse memini.

Summà industrià à Brumæ injuriis conservanda, propterea quod admodum tenera planta.

OBSERVATIONES.

Fruticosis stirpibus accensenda planta isthæc lactescens, quæ perpetui viroris non est; folia enim certo

APOCYNUM GELYKENDE PLANTE VAN PORTO RICO, MET BLADEREN DEWELKE DE PUNTE VAN EEN SPIETSE GELYKEN.

Dit gewas heeft den Heer Professor Hermans aangesien voor een soorte van Wolfs-melk, 't selve de name gevende van Wolfs-melk van Porto Rico, met dikke bladeren, de punte van een spietse gelykende. Par Bat. Prod.: *edog, mijns duukens, en is het geen soorte van Wolfsmelk, nadien wy het opgekregen hebben uyt eenzaad, 't welk met een donsigheid beset was, en is ons 't selve medegedeeld van den Wel-Ed. Heer Simon van Beaumont, aan wie het zaad uyt Porto Rico overgesonden is.*

De stamme is sagt-houtig, en werd ook in geen takken verdeeld: deselve schiet twe voeten hoog op, en een duym dik zijnde, werdse omvangen van een ligt asgrauwverwige schorsse, vervuld van een wit, melkagtig en niet seer scherp sap.

De bladeren staan digt byeen aan het uyterste des stams; dese zijn dik, boven op donker-groen, van onderen bly- en ligtgroen, van een smal begin haar meer en meer verbredende, ook puntig, en begaaft met een dikke zenue, die na de lengte der bladeren loopt; dese bladeren representeren de figure van een punte eener spietse, en gekauwt zijnde, geven sy eerst wel een soete, maar naheen eenige scherpe smaak van haar.

Noyt zijn my des selfs bloemen voorgekomen.

Men moet dit gewas sorgvuldig voor de koude des winters bewaren, aangesien 't selve seer teder is.

AANTEKENINGEN.

Dit gewas moet onder die heesteragtige planten gerekent werden, dewelke melk van haar geven; deselve en staat niet

quodam tempore decidunt, novis renascentibus; vestigia interim post casum relinquunt.

In quatuor ferè pedum proceritatem adolescit in Horto Medico Amstelodamensi, an proceriorem adipiscatur altitudinem in solo natali, nos latet.

In Catalogo Horti Beaumontiani proponitur nomine *Apocyni Portoricensis frutescentis, foliis crassis, hastæ cuspidi similibus*; ejusque semina ex Insula, Portorico dicta, Nobilissimo Domino Beaumontio, Botanophilorum omnium fautori & Patrono multùm venerando, per hortulanum suum, conquirendis & colligendis plantis rarioribus in Americam ablegatum, primo allegata fuêre, quæ (ut ritè ab Auctore observatum) plana & lanuginosa erant, an verò siliquæ inclusa fuerint, nos latet, nec ex prædicto Hortulano haurire potuimus, quippe ex cujus memoria exciderat, quali ex planta fuerint collecta.

Caudex ramis orba dici non meretur, nec caudicis materies lignosa, quæ potius fungosa, reliqua satis accuratè ab Authore Clariss. prolata.

altoos groen, want de bladeren vallen op sekere tyd af, en nieuwe komen wederom in der selven plaatsen: ondertusschen soo laten sy na haren val eenige voetstappen of tekenen na, daarse gestaan hebben.

Dese plante groeit in den Amsterdamschen Hof byna vier voeten hoog, en of sy in hare natuurlyke groei-plaatse hooger wast, sulks is ons onbekent.

In de Beaumontsche Cataloge, werd deselve voorgesteld onder de benaminge van Heesteragtige Portoricsche Apocynum, met dikke bladeren, dewelke het puntig eynde van een spiets gelyken; *en zijn desselfs zaden uyt het Eyland Porto Rico eerst aan den Wel-Ed. Heer Simon van Beaumont, die een seer eerweerdig en gunstig Patroon der Botanisten te houden is, oversonden door sijn Tuynier, den welke hy tot het opsoeken en versamelen van rare gewassen, in America gestuurt heeft; dese zaden waren (gelyk onsen Autheur wel geobserveert heeft,) plat en met een wolegtigheid begaaft, edog is ons bekent, of deselve in een hauwe gesloten zyn geweest, 't welk wy ook uyt den bovengemelde Tuynier niet en hebben kunnen gewaar worden, aangesien hem uyt sijn memorie gegaan was, van wat gewas dit zaad van hem vergadert was.*

De stamme deses gewas en behoord niet geheel en al takloos gehouden te werden, nog ook houtagtig, maar veel eer sponcieus; het verdere is van den Ed. Autheur wel in agtinge genomen en beschreven.

LAVRI-FOLIA AFRICANA.

CAP. C.

LAURIFOLIA AFRICANA.

INter alias plantas arboreas, & hæc quoque ad nos pervenit ex oris extremis Meridionalibus Africæ, ubi Promontorium Bonæ Spei est, nomine *Swarte Bast.*

Radicem observamus rubicundam, ligneam, è quâ caudex assurgit rectus, duro constans ligno, cortice nigro amictus, parte superiore in ramos brachiatus.

Folia alterno situ, pediculis brevioribus fulta, ramis adnectuntur tres, quatuorve digitos, transversos longa, sescunciam lata, imò non rarò quoque latiora, Lauri Nobilis non dissimilia, margine paululùm undulata, cuspidata, inferius dilutiore, superius intensiore virore prædita.

Virtutibus adstringentibus & exsiccantibus pollent folia.

Flores, fructusque mihi ignoti.

AFRICAANS LAURIER-BLADERIG GEWAS.

ONder andere Boomgewassen, heb ik dese ook uyt het uyterste en zuydlijk gedeelte van Africa gekregen, namentlijk van de Caap de Goede Hoop, onder de name van Swarte Bast.

Dit Boomtje heeft een roode, houtagtige wortel, uyt dewelke een hard-houtige, en regt op staande stam voortkomt, omvangen van een swarte bast, van boven in zijde takken verdeeld.

De bladeren eensaam boven den anderen staande, steunen op korte voetjens, drie à vier vingeren breed lang, anderhalve duym breet, somtijds ook wel breeder, die van de Laurus Nobilis, of Edele Laurier niet ongelijk; der selve kanten een weynig op en nederwaarts geboogen zijnde, loopen scherp toe, en zijn van ondere met een ligte, en van boven met een donkere groenheid begaaft.

Dese bladeren sijn verdrogende, en t'samentrekkende.

De bloemen en vrugten sijn my onbekend.

SIDEROXYLUM AFRICANUM CERASI FOLIO. Fig 101

C A P. CI.

SIDEROXYLUM AFRICANUM CERASI FOLIO.

Radice sustinetur ligneâ, caudex prædurò ligno constans, cortice furvo, insipido, tectus, in ramos fuscos, satis numerosos divaricatur.

Folia uncialia & longiora, ad Cerasi pumilæ folia accedentia, brevibus pedicellis, fuscis, alternatim ramulis inhærent, margine nonnihil crenata, splendentia, in mucronem abeuntia, hilariore viriditate prædita, sapore subamaro.

Hæc planta frigoris modicè patiens, viroris est perpetui, folia per totum anni decursum retinens.

Nec flores nec fructus unquam in meum conspectum venère.

Africanæ sobolis est hæc planta, cujus facti sumus participes curà & operà Strenuissimi Viri D. Simonis vander Stel, Gubernatoris ad Promontorium Bonæ Spei, dignissimi.

AFRICAANS YSERHOUT MET KERSSE BLADEREN.

'T Heeft een hout harde wortel; desselfs stam mede seer hard van hout, en met een swartagtige, smakeloose schorsse bekleet zijnde, verdeeld sig in vele bruyne takken.

De bladeren, eensaam staande, komen seer na by die van de Naen-kersse (Cerasus Nana) *en steunen op korte, bruyn-roode voetjens; deselve zijn aan de kanten eenigzints gekerft, een duym breet lang, ook wel langer, blinkende, bleek-groen van verwe, voor spits toelopende, en bitteragtig van smaak.*

Dit gewas kan redelijkerwijs de koude verdragen, en behout sijne bladeren 't gebeele jaar door.

Noyt sijn my des selfs bloemen nog ook de vrugten voorgekomen.

Door de liberaalheid en goede voorsorge van den Wel-Ed. en Gestrengen Heer Simon van der Stel, Gouverneur van de Caap de Goede Hoop, (dewelke de geboorte plaats desses gewas is,) hebben wy een jong plantje gekregen.

Phyllanthos Americana planta, flores è foliorum crenis proferens.

CAP. CII.

PHYLANTHOS AMERICANA PLANTA, FLORES E SINGULIS FOLIORUM CRENIS PROFERENS.

Par. Bat. Prod.

Arbuscula est unciam circiter crassa, ligno admodùm duro, quæ in bipedalem proceritatem in Horto nostro adolescens, in varios dispescitur râmulos, libro grisco amictos.

Folia pediculis priva, incondita, spithamam quam excedunt, longa, dimidiam ferè unciam lata, in utroque extremo angustissima, mucronata, rarioribus crenis prædita, nitentia, saturatè viridia, Palmæ Dactyliferæ instar rigida, magna ex parte arcuata, & falciformia, sapore nonnihil aromatico, subastringente.

Horum vera constitutio, si microscopii beneficio indagatur, plures visuntur striæ, longæ, & albicantes secundùm longitudinem protractæ, nec non gemmæ oblongæ, coloris purpurei ex eorum crenis oriundæ, è quorum singulis, unicus emergit flosculus, admodùm exilis, pentapetalus, coloris sanguinei, punctis albicantibus notatus.

Neque fructus neque semina unquam conspexi.

Hanc acceptam referimus Nob. & Stren. D. Simoni à Beaumont, in cujus Horto, plantis rarioribus instructissimo, quotannis floribus onustam videre licet.

Originis est Americanæ.

AMERICAANSCH BLADER-BLOEM GEWAS, BRENGENDE HARE BLOEMEN UIT DE KERVEN DER BLADEREN VOORT.

Dit is een harthoutig Boomtje, een duym dik, en twe voeten hoog in onsen Hof groeiende, deselve werd in verscheyde takken verdeeld, met een grauwe schorsse omvangen zijnde.

De bladeren steel-loos, en sonder ordre aan de takken gevoegt zijnde, sijn een spanne lang, ook wel langer, byna een halve duym breet, aan beyde de eynden seer smal, puntig, met ylstaande kerven ingesneden, blinkend, donker-groen, stijf, gelijk die van de Dadel-boom, seysenswijs geboogen, aromatic, en wat t'samentrekkend van smaak.

Wanneermen met een vergroot-glas de ware gesteldheid deser bladeren beschouwt, soo bevintmen veele lange, witte strepen naar de lengte der bladeren te loopen, als mede datter uyt de kerven der bladeren langwerpige botjens te voorschijn komen, yder een seer kleen bloemtje voortbrengende, zijnde deselve vijfbladerig, bloet-root, en met witte slipjens beset.

De vrugten als mede de zaden sijn my onbekent.

Het is ons toegesonden door den Wel-Ed. Heer Simon van Beaumont, die ons 't selve uyt sijn met veele rare planten rijkelijk versiene Hof, waar in het alle Jaren bloeiend gesien kan werden, mede gedeeld heeft.

Het is oorspronkelijk uyt America.

OBSERVATIONES.

Ex Porto Rico, Insula Americana, herbarum arborumque rariorum feracissima in Hortum Beaumontianum primò demigravit arbuscula hæc miranda, quæ præter vulgarem naturæ ordinem flores suos ex folio-

AANTEKENINGEN.

Uyt het raar Boom- en Kruyd-ryke Eyland Porto Rico, heeft dit wonderlyke Boomtje tot haar woon- en groei-plaats gekregen den Beaumontschen Hof; 't selve brengt hare bloemen voort tegens de gemeene loop der nature, uyt de randen

rum falcatorum marginibus crenatis; imò ex ipsis foliorum crenis profert, non solitarios, uti vult Author, sed globosos, id est plures confertim nascentes, pentapetaloideos, coccineos quidem, ast punctulis albis, vel potius staminibus perexiguis apiculatis, albis præditos.

Reliqua satis accuratè ab Authore descripta.

harer seyssens-wyse bladeren, ja uyt der selver op zy staande kerven, en dat niet eensaam, gelyk onsen Autheur wil, maar veele byeen, en dat bolswys; deselve en zyn niet ten vollen vyfbladerige bloemen, aangesien der selver insnydingen (laciniæ) *niet tot de grond toe en gaan,* (Pentapetaloidei) *ook sijnse wel bloet-rood, maar met kleene witte stipjes, of liever seer kleene witte geboofde bloem-draatjens begaaft.*

Het overige is van den Autheur wel beschreven.

CAP.

ERYTHROXYLUM IAPONICUM NON SPINOSUM CORONILLÆ FOLIO

C A P. CIII.

ERYTHROXYLUM JAPONICUM NON SPINOSUM CORONILLÆ FOLIO.

HUjus arbusculæ semina accepta refero D°. Johanni de Jong, plantarum rariorum æstimatori maximo, cui dicta semina ex Japonia transmissa sunt, nomine *Japansche Blom-boom*.

Radix huic lignea, fibris capillata.

Caudex cortice griseo tectus, in Horto nostro altitudinem quatuor pedum assecutus est, nullis spinis armatus, qui parte superiore in multos sese spargit ramos, spinis quoque privos, quorum ramuli juniores, ut & folia in primo ortu coloris sunt ferruginei, & qnasi tomentô obsita, quod in nullis Cristæ Pavonis speciebus evenit, verùm diu durabile id non est, temporis enim progressu folia virorem induentia, Cristam Pavonis Breynii æmulantur, paulò tamen minora, & saturatiore virore prædita.

Neque flores, neque siliquas unquam vidi.

SAPAN-HOUT SONDER DOORNEN, MET BLADEREN VAN CORONILLA.

DE zaden van dit gewas sijn ons vereert van Seigr. Johannes de Jong, seer groot Liefhebber van vreemde gewassen, aan wie deselve uit Japan sijn toegesonden, met de name van Japansche Blom-boom.

De wortel van dit Boomtje is houtagtig, alsints met veselen beset.

De stamme met een grauwe schorsse bekleet zijnde, is in onsen Hof vier voeten hoog opgeschooten, en met geen doornen beset: boven aan werd deselve verdeeld in veele onordentlijk staande takken, die mede gants doornloos zijn; de jonge scheutjens en bladeren sijn in het eerste van haar voortkomen yserverwig, en als met een donsigheid beset, 't welk in geen soorten van Crista Pavonis te vinden is, dog en is sulks niet bestendig, maar in korten tijd sietmen dese yserverwige donsigheid vergaan, waar na dese bladeren groen komen te worden, en die van de Crista Pavonis van de Heer Breyne te gelijken, uytgenomen dat dese wat kleender en hooger groen zijn.

Noyt sijn my de bloemen hier van voorgekomen, ook en hebbe ik der selver peultjens niet gesien.

Frigoris patientior eſt cæteris ſpeciebus, ita ut ſub noſtro climate duriore melius conſervari poſſit, hæc à nemine hactenus deſcripta.

Dit Boomtje, tot nog toe van niemand beſchreven zijnde, is niet ſoo teder, als de andere mede ſoorten, ſoo dat het beter onder ons koud climaat te conſerveren is.

C A P.

CORALLINVM LIGNVM
Fig. 104

CAP. CIV.

CORALLINUM LIGNUM. *Par. Bat. Prod.* SEU ERYTHROXYLUM AMERICANUM, GLYZYRRHIZÆ FOLIO, FLORIBUS EX LUTEO ET RUBRO VARIEGATIS, SILIQUA LATISSIMA.

HUjus arboris Lignum, *Corallinum Lignum* vulgò dicitur, à duritie & colore intrinseco, qui saturè rubicundus est.

Radice fundatur ligneâ, intus albâ.

Caudex cortice rufo amictus, tres pedes altus, semunciam crassus (nempe istbæc arbuscula, quæ tres ante annos semine nobis nata,) superiore parte ramosus.

Folia ramosa in longo pediculo utrinque sita; particularia autem foliola, contrariis semper inter se petiolis brevissimis numeroque paria, cohærent, sesquunciam nonnunquam quoque duas uncias longa, in mucronem desinentia, per ambitum integra, octona, vel dena ad unam costam, supernè saturatiore, infernè dilutiore viriditate perfusa, sapore subdulci.

Flores Breynio referente ex luteo & rubro variegati *Prod.* 2. *fol.* 53.

Siliquæ compressæ, è pediculis longiusculis pendentes, quatuor digitos transversos longæ, plus quàm unciam latæ: siliquarum valvæ tenues, planæ, quæ exsiccatæ, colorem griseum induunt.

Singula semina in separatis cellulis locata, rotunda, plana, dura, mucrone exiguo prædita, colore extus dilutè spadiceo, intus substantiâ albâ, insipidâ, repleta.

CORAAL-HOUT.

HEt hout van dese Boom werd in 't gemeen Coraal-hout *gebeten, wegens des selfs hardigheid en inwendige couleur, dewelke hoog rood is.*

Het heeft een houtagtige wortel, die van binnen wit is.

De stamme met een rosse schorsse bekleet zijnde, is in onsen Hof (alwaar het nu drie Jaar geleden, gesayt is) drie voeten hoog opgeschoten, en een halve duym dik zijnde, is deselve van boven in takken verdeeld.

De lange en getakte bladeren staan wedersijts over malkanderen, maar de particuliere bladerkens, aan seer korte voetjens vast sittende, staan twe aan twe dwers over den anderen, anderhalve ook wel twe duym lang zijnde, deselve fijn puntig, ongeschaart, waar van datter agt, ook wel tien aan eene gemeene ribbe gehegt zijn, van boven donker, van onderen ligt-groen, en zoetagtig van smaak.

De bloemen sijn geel en rood gemarmert, volgens de ondervindinge en beschrijvinge van de Hr. Jacobus Breyne, Prod. 2. fol. 53.

De peulen, die na de bloemen volgen, sijn plat, nederwaarts hangende aan langagtige steeltjens, vier vingeren breet lang, ruym een vinger breet; dese schellen sijn dun, plat, en gedroogt zijnde, grauw van couleur.

Ider zaadje deser peulen is gelegen in een apart celleken, 't selve is rond, plat, hard, hebbende aan 't uyterste een kleen puntje, van buyten ligt castanie bruyn, van binnen wit en smaakeloos.

Originis eſt Americanæ, in Inſula Aruba creſcens; frigus perferre nequit, ſolem auramque calidiorem amans, artificioque conſervanda in noſtrate ſolo, cœloque.

Het is afkomſtig van 't Landſchap Aruba, gelegen in America; 't en kan geen koude verdragen, maar vereyſt een warme lugt: ſoo dat het hier te Lande door konſt bewaart moet werden.

OBSERVATIONES.

Inter plurimas perraras ſtirpes arboreſque, etiam hanc profert Aruba Inſula; materia ligni ſolida & rubicunda (unde Belgis *Coraal-hout*, id eſt, *Lignum Corallinum*, vulgò dicitur, & in uſum tinctorum cedit,) in mediocris magnitudinis arborem excreſcit, cortice ſcabro, folia pinnata, ſed nullo certo ordine determinata, novem, decem, & pluribus pediculo communi adnaſcentia, impari alam rariſſimè claudente.

Flores ramulorum faſtigiis ſpicatim enaſcuntur, papilionacei, luteo-rubicundi, quibus defluxis, ſuccedunt ſiliquæ oblongæ, coloris cinerei, cum phaſeolorum ſiliquis convenientes, ſed latiores, quorum aliæ in mucronem deſinunt, aliæ verò non, in hiſce ſemina plana, compreſſa, partim rotunda, partim cordi-formia, non apiculata.

AANTEKENINGEN.

Onder ſeer veele raare ſtruellen en boomen die het Eyland Aruba voortbrengt, is deſe boom ook gerekent, wiens hout hard en rootagtig is, (waarom het ook van de Hollanders Coraal-hout genaamt is, en van de Verwers gebruykt word,) deſelve groeit tot de hoogte van een middelmatige boom, de bladeren ſijn gevedert, maar ſonder ordre negen, tien, ook wel meer op een gemeen ſteeltje ſtaande, en aan haar uyterſte met een ongepaart blaadje verſien zynde.

De bloemen ayrswyſe (ſpicatim) *uyt het uyterſte der takken voortkomende, ſijn papilioens-wyſe* (papilionacei) *uyt den geele-rootagtig, dewelke vergaan zynde, volgen der peultjens die lang en asgrauw van couleur zyn, overeenkomende met die van de Boonen, maar deſelve ſijn breder, waar van ſommige puntig zyn, andere niet, hier in leggen ten deele ronde, ten deele hartswyſe, platte, en geenſints puntige zaden.*

CAP.

ACACIA IAVANICA SVLCATA, CAVLE ET FOLIORVM COSTIS SPINOSIS Fig. 115.

C A P. CV.

ACACIA JAVANICA SULCATA, CAULE ET FOLIORUM COSTIS SPINOSIS.

Cat. Hort. Beaumont.

DURII-SPINGE RICAT Javan.

E semine Javanico mihi transmisso, nomine *Durii-Spinge ricat*, nata hæc Arbuscula; quæ protruditur è radice lignea, numerosis fibris capillatâ.

Caudex ab imo ad summum usque liratus, dimidiam unciam crassus, cortice griseo vestitus, sentibusque aduncis pronis obsitus, quibus ramuli inordinatè dispositi, ut & foliorum nervi pediculique etiam armantur.

Folia ramosa (seu frondes) inordinata, pinnata, septem, octove suffraginum ordines utrinque habentia, quæ suffragines ex duodecim, quatuordecim, imò sedecim lobulorum oblongorum paribus constant: sunt autem lobuli seu foliola, Acaciæ Aldini haud dissimiles, dilutè virescentes, gustu subastringentes, sole occidente, quasi tristitiâ affecti, sese complicantes, manè illucescente sole, sese explicantes, quod multis quoque aliis plantis familiare.

Constitutionem florum, à me nunquam visorum, ex aliis expiscatus sum, qui me certiorem fecère, flores esse niveos, in capitulum congestos; quibus evanidis succedunt siliquæ, compressæ, duræ, colore dilutè spadiceo, in utroque extremo mucronatæ, quatuor uncias longæ, unam ferè latæ.

Semina singula in isthmo locantur peculiari, suntque dura, teretia, plana, in

GEVEURDE JAVAANSCHE ACACIA, WIENS STAMME EN RIBBENS DER BLADEREN MET DOORNEN BESET ZYN.

DURII-SPINGE RICAT *in 't Javaans.*

D*It Boomtje is uyt Javaans zaad opgekomen, 't welk my toegesonden is met de name van* Durii-Spinge ricat; *het heeft een houtagtige wortel, rijk van veselen.*

De stamme, van boven tot beneden geveurt zijnde, is een halve duym dik, omvangen van een grauagtige schorsse, en met nederwaarts hellende doorntjens beset, waar mede ook de onordentelijk staande takskens, en stelen der bladeren gewapent zijn.

De getakte en orderloos staande bladeren, sijn in seven of agt gepaarde vleugels verdeeld, waar van yder twaalf, veertien, ook wel sestien paar seer kleene bladerkens besit, die van de Acacia Aldini niet qualijk gelijkende, ligt-groen van verwe, en een weynig t'samentrekkend van smaak; wanneer de Son ondergaat, soo is 't datse, als met een droefheid aangedaan, haar tot malkanderen voegen en sluyten; des morgens als de Son wederom opgaat, soo verspreyden sy haar weder van den anderen, 't welk men in meer andere gewassen komt te bespeuren.

De gesteldheid der bloemen hebbe ik noyt gesien, edog soo ik van andere verstaan hebbe, sijn deselve sneeu-wit van couleur, en bolwijs in de ronte by een staande; de bloemen vergaande, soo doen haar platte harde peultjens op, dewelke ligt castanie-verwig, en aan harer beyder uyteynden puntig, vier duym lang, en ontrend een duym breet zijn.

De zaden leggen yder apart in een afgescheide plaatse, deselve zijn hard, smake-

utroque latere foveolà seu impressione insignita, colore pullo, splendentia, intus alba, insipida, ad basin pediculo nutritivo tortuoso prædita.

Utrum hæc eadem sit, quæ *Intsia* audit Autoribus Hort. Mal. part. 6., affirmare non ausim, propterea quòd semina Intsiæ mollia sint & saporis amari, hujus verò nil sapiunt, unde differentiam aliquam inter hasce plantas esse conjicio.

Isthæc arbuscula admodùm tenera, & aëreis injuriis ferendis minimè par; culturam exposcit calidam.

loos, rond en lang, plat, aan beyde hare zijden met een kuyltje wat ingedrukt, van buiten swart-verwig, en blinkend, van binnen wit, hebbende aan haar grond een gekrult voetsel-toebrengend steeltje.

Of dit nu de Intsia *is, in 't sesde deel van den Hort. Mal. beschreven, en derve ik niet verseekeren, om dat de zaden van de Intsia sagt en bitter van smaak zijn, dese in tegendeel smakeloos zijnde, geven eenige onderscheid te kennen.*

Dit boomtje, seer teder zijnde, en kan tegens geen koude, weshalven het sorgvuldig daar voor bewaart moet werden.

CAP.

ACACIA IAVANICA NON SPINOSA FOLIIS MAXIMIS SPLENDENTIBUS

Fig 1

C A P. CVI.

ACACIA JAVANICA NON SPINOSA, FOLIIS MAXIMIS SPLENDENTIBUS.

Anno M DC LXXXVIII Bataviâ mihi transmisit hujus plantæ semina D. Cleyerus, nomine Javanico *Kaduwang*, quæ, (ni fallor) Acaciæ species nondùm descripta.

Ex hisce telluri commissis, variæ mihi prognatæ sunt arbusculæ, quarum hanc, in usum Botanologorum, delineandam curavi.

Radix ei albicans, surculosa, multis fibris capillata.

Caudex articulatus, griseus, parte superiore ramosus, nullis sentibus armatus.

Frondes pedis longitudinem adæquantes, suffraginibus quatuor, quinque, paucioribus pluribusve in quolibet latere, ditatæ sunt: In harum suffraginum unaquaque foliola adeò numerosa, ut duo supra septuaginta numeraverim, pari semper numero sibi mutuo opposita: sunt autem hæc foliola adversâ parte saturè viridia, aversâ verò dilutiore virore prædita, nitentia, Acaciæ Indicæ similia, ast majora.

Semina, quorum siliquas nunquam offendi, sunt plana, oblongo-rotunda, ad

DOORNLOOSE JAVAANSCHE ACACIA, MET SEER GROOTE EN BLINKENDE BLADEREN.

IN't *Jaar* 1688 *heeft my de Heer Cleyer de zaden van dit gewas van Batavia overgesonden, met de benaminge van* Kaduwang, *zijnde, mijns dunkens, een tot nog toe onbeschreve soorte van Acacia.*

Uyt dese zaden heb ik verscheyde Boomtjens opgekregen, waar van ik dit heb laten uyttekenen, ten dienste van de Liefhebbers der gewassen.

Het heeft een witte, verdeelde, en zazelrijke wortel.

Dit stammeken is grauw, doornloos, in leden, en van boven in takken verdeeld.

Het groene loof is een voet langh, en aan yder zijde in vier, vijf, ook wel minder gebladerde steeltjens verdeeld, welkers getal van bladerkens soo groot is, dat ik'er aan een steeltjen tweentseventig paar geteld hebbe: dese zijn aan haare regter zijde boog-groen, en aan de verkeerde zijde ligt-groen, blinkend, die van de Indiaansche Acacia gelijkende, hoewel grooter.

Noyt zijn my de peul-vrugten hier van voorgekomen, maar wel de zaden, de-

Hhhhh cor-

corculum, ubi gemma enaſcitur, nonnihil ſinuoſa, perdura, nigricantia.

Frigoris impatiens, cautè ab aëris injuriis conſervanda.

welke langwerpig-rond, hard, plat, ſwart, en wat uytgebolt zijn, ter plaatſe daar ſy komen uyt te botten.

Dit gewas en kan tegens geen koude, weshalven het ſorgvuldig daar voor bewaart moet werden.

C A P.

ACACIÆ SIMILIS SPINIS CORNIFORMIBUS MEXIOCANA.
Fig. 1

C A P. CVII.

ACACIÆ SIMILIS, SPINIS CORNIFORMIBUS MEXIOCANA.

Breyn. Prod. 2.

INter admiranda Divini Numinis opera, haud infimum locum occupat arbor hæc, quæ patriam agnoscit Mexicum, ut & Insulam Cubam, inde semina in Belgium transvecta sunt, quibus terræ commissis, nobis nata dicta planta.

Radix numerosa brachia, seu ramos laterales subtus terram diffundit, fibris capillata.

Hujus caudex crassitiem in Nostro Horto obtinet unius unciæ, cortice griseo amictus, & spinis crassis, concavis, acutis, cornuum bovinorum æmulis, bicompositis, in unum ad basin conjunctis, extrorsum reflexis; armatus: quarum ex connexione folia ramosa pronascuntur pinnata, pediculis longioribus fulta; horum lobuli pari semper numero mutuò sibi oppositi sunt, Acaciæ Americanæ Aldini similes, majores autem.

Foliola pattialia bina ac bina ad exortum angusta, in extremo rotunda, vesperascente sole clauduntur, matutino tempore, sole lucescente, promptissimè sese rursus expandunt; sunt autem aversâ parte lætè virentia, adversâ verò saturo-virore persusa, sapore ferè fatuo, cum lævissima adstrictione.

Flores lutei, numerosi, in globulum, Acaciæ supracitatæ similem, congesti; hosce excipiunt siliquæ supervenientes, fragiles, inquibus semina, ut in congeneribus Acaciæ speciebus, majora tamen & fusca.

MEXICAANSCHE ACACIA GELYKENDE BOOM, MET HOORNSWYSE DOORNEN.

ONder de wondere werken des Alderhooghsten, en is desen Boom geensints van de minste, dewelke Mexico wel meest tot haar woonplaats heeft; maar werd ook op't EylandCuba gevonden, van waar het zaad hier te Lande overgebragt zijnde, van ons in den Hortus Medicus tot een Boomtje voortgeteelt is.

De wortel verdeeld sig veelvoudig door de aarde, veele zäzelingen van haar gevende.

De stamme is nu in onsen Hof een duym dik geworden en omvangen zijnde van een grauwe schorsse, is deselve versien van dikke, gepaarde, holle, scherpe doornen, die wel aan haar grond verenigt zijn, maar aanstonts van den anderen afwijken, en van gedaante der Ossen-hoornen gelijken: uyt dese hare verenigiuge komen de getakte of gevederde bladeren voort, staande op lange voetjens, welkers vederen twe aan twe gepaart zijnde, en tegen over den anderen staande, die van de Acacia Americana Aldini niet qualijk en gelijken, hoewel groter zijn.

De verdeelde twe aan twe staande kleene bladerkens zijn donker-groen van verwe, van onderen ligt-groen, byna smakeloos, met eenige t'samentrekkinge: deselve zijn aan haar grond smal, en loopen rond toe, met het vallen van den avond sluyten sy haar twe aan twe toe, met het opgaan van de Sonne weder van den anderen afwijkende.

De bloemen van veele seer kleene bloemtjens bolwijs te samen geset zijnde, gelijken die van de bovengemelde Acacia, en sijn geel van couleur: na de bloemen volgen de zaad-peulen, die seer broos zijn, waar in bruyne zaden gehuysvest worden, die van de andere Acacia gelijk zijnde, edog wat groter.

Hanc Arbusculam Acaciis esse adjungendam, notæ characteristicæ satis superque indicant.

Nardus Antonius Recchus, Hist. Med. Lib. 3. cap. 53. hujus arbusculæ speciem describit, nomine *Hoitzmamaxalli*, seu *Arboris cornigeræ*, de cujus foliis ipse testatur, *quòd venenis adversentur, venenatisque Serpentium ictibus, tusa, & vulneribus prius scarificatis admota, sex horarum, plus minusve spatio, venenum omne inbibeant, atque extrahant, & interim nigrum contrahant colorem; & quod præterea intra corniculos formicæ quædam tenues, nigricantes generentur, quarum morsus noxius sit, doloremque integrum diem durantem excitans. Harum quoque ova vermiculorum figuram referentia, in pulverem redacta, & auribus injecta, instillatusve foliorum succus, dolorem earum sedant.*

Tenera admodùm frigorisque impatiens, quapropter in repositoriis conservanda, quæ fenestris vitreis undique sint instructa.

Dat desen Boom tot het geslagte van Acacia behoort, geven haare natuurlijke merktekenen genoegsaam te keunen.

Nardus Anthon. Recchus in het 53. *cap. van't* 3. *boek van sijne Hist. rerum Med., verhaald van een mede soorte van desen Boom, onder de benaminge van* Hoitzmamaxalli, *of* Hoorn-dragende Boom, *en zeid daar van*, dat des selfs bladeren gestoten en gelegt zynde op de quetsuren, door het byten der Slangen veroorsaakt, het vergift tegengaan, insonderheid wanneer men eerst de gesehde plaatse wat scarificeert; *ook zeyd hy*, dat in de hoornen of hoornwyse doornen van dit gewas, een soorte van kleene swarte Mieren komen te groeien, welkers beete den mensche een pyne toebrengt, die een geheelen dag lang duurt, waar toe dienstig sijn de eyertjens van die diertjens, dewelke van gedaante kleene wormtjens representeren; dese tot een poeder gemaakt zynde, brengt men in de ooren der gebetenen, tot wegneminge der pynen. Ook druppelt men't sap der bladeren deses gewas in d'ooren.

Dit gewas is seer teder, en't selve kan tegens geen koude, weshalven men het in kassen moet bewaren, die met glasen wel versien zijn.

CAP.

ARBOR CORAL AMERICANA

C A P. CVIII.

CORAL ARBOR AMERICANA.

ARBUSCULA CORALLII.
Ferrarii Flor. Cult.

Hujus arboris variæ existunt species, quarum diversitas magna ex parte provenit à loco natali; quæ Zeylonæ incola est, Zeylanensibus *Jacerabudu* audit, gaudetque seminibus pullis, quæ verò seminibus donatur majoribus, crassioribus, & saturè rubentibus, nomine insignitur Zeylanensibus *Erabudu*, seu *Errabudu*, Javanensibus *Dadap*, seu *Derdap*, Malabariæ incolis *Muricu*, Belgis autem *Olyphants-boom*, id est, *Arbor Elephantis*, ut & *Coraal-boom*, habita ratione coloris Corallini amœni & rubentis, quem flores præ se ferunt.

Tertia species, quæ hic repræsentatur, Americæ alumna est, vigetque in variis ejus locis, utpote Brasilia, Curacao, &c.

Radice sustinetur fibrosa.

Caudex, ut in cæteris speciebus, molliori & fragili ligno constans, sentibus brevibus hinc inde armatus, cortice obducitur griseo, brachiaturque in varios ramos.

Folia ad intervalla exeunt terna, in pediculo communi longo, particularia autem pediculo breviori nixa, formâ sunt subrotunda, ad exortum latiora, extremum versus angustiora, imò cordiformia, glabra, hilariore virore adversâ parte prædita, aversâ verò dilutius virentia, gustu nonnihil amaricantia.

Flores, in orbem & spicatim dispositi, è calyce rotundo, utriculato emergunt, suntque producti, angusti, monopetali, intensè rubentes, sex intus staminibus pallidis prædití.

Quamvis hisce in Regionibus flores decidant, nullo insequente fructu, haud absonum tamen fore existimavi, fructus iconem

AMERICAANSCHE CORAAL-BOOM.

Daar werden verscheide soorten van desen Boom gevonden, welkers verscheidentheid voor een groot gedeelte voortkomt, door de plaats daarse groeyt: die gene, dewelke in Zeylon wast, werd by des selfs Inwoonders Jacerabudu *geheten, en heeft dese swarte zaden, maar die gene, dewelke grooter, dikker, en hoog-roode zaden voortbrengt, werd in Zeylon* Erabudu *of* Errabudu *genoemt, en van de Javanen* Dadap *of* Derdap, *in 't Malabaarsch* Muricu, *maar van de Hollanders* Olyphants-boom, *of* Coraal-boom, *van wegen de schoon-roode verwe der bloemen.*

De derde soorte, die hier verbeeld werd, is afkomstig uyt America, en groeit op verscheide plaatsen aldaar, als in Brasil, Curacao, &c.

De wortel hier van is zazelig.

De stamme is voos en sagt, gelijk mede die van de andere soorten, hier en daar met korte doornen beset, en van een grauwe schorsse omvangen zijnde, verdeeld sig in verscheide takken.

De bladeren komen op sekere distantien drie byeen te voorschijn, op een gemeene lange steel; de particuliere bladeren, op korte voetjens sittende, zijn rondagtig, breet aan haar begin, puntig toelopend, ja hartswijs, glad, van onderen bly-groen, van boven ligter-groen, wat bitteragtig van smaak.

De bloemen uyt ronde en bolle kelkjens voortkomende, staan rontom de steel gerengeert, ayrswijs, deselve sijn lang, smal, eenbladerig, hoog-rood, van binnen met ses bleeke bloem-draden versien.

Hoewel de bloemen hier te Lande vrugteloos afvallen, soo heeft het my egter goed gedagt het afbeeltsel van een vrugt hier by ap-

apponere, ad aridum fructum delineatam, qui filiquofis & quidem articulatis accensendus; horum quisque fatis productus, in mucronem abit.

te voegen, na een drooge vrugt getekent zijnde, dewelke voor een peul-dragende, en in leden verdeelde vrugt te houden is; yder deser is vry lang, en komt in een punte te eindigen.

Semina sunt oblonga, intensè rubentia, fabis simillima, hilo fusco prædita, quorum singula in peculiari utriculo hospitantur.

De zaden zijn langwerpig, hoog-root, van fatsoen gelijk een Boone, versien van een bruyn verheve vlakje (hilus)*; ider der selve leyt in een afgesondert kuyltje.*

Perpetuò non viret hæc planta, æstate enim folia decidunt, novis renascentibus ineunte hyeme.

Desen Boom en behoud hare bladeren niet altoos, want des somers vallen sy af, waar na datter tegens de winter weder nieuwe voor den dag komen.

Sub elimate nostro duriore difficulter ad flores perducitur, nisi exacta adhibeatur cultura, loceturque in hypocaustis vitreis; præterea tempore hyemali cautè à frigore custodienda, cujus injurias minimè sustinet.

Onder dit ons koud climaat komt desen Boom beswaarlijk te bloeien, ten sy datmen een exacte en naukeurige oeffening in't werk komt te stellen, en't gewas in een glasekasse bewaart; daar en boven soo moetmen des winters alle koude weeren, aangesien deselve de minste koude niet verdragen kan.

Hisce & similibus ritè à nobis observatis, floruit eleganter in Horto Medico, Anno M DC LXXXVIII. ut & M DC LXXXIX. quod in Italia nunquam visum fuit, referente Ferrario Flor. Cult.

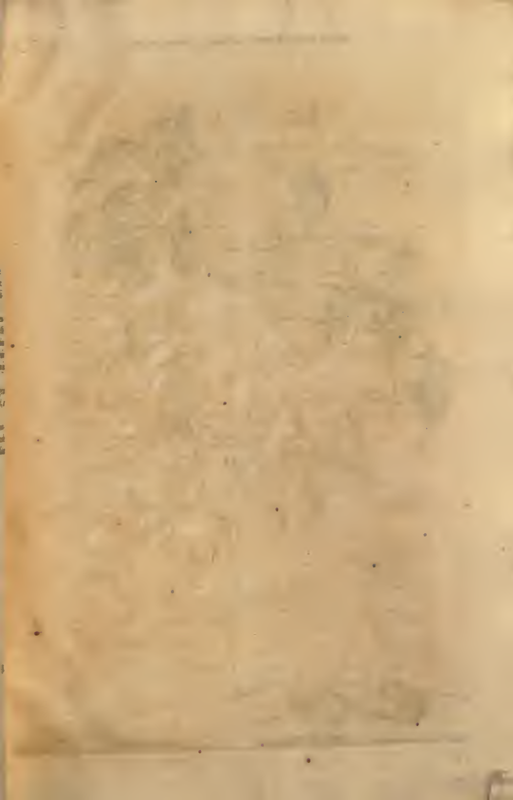
Dese en diergelijke zaken in agting genomen zijnde, heeft deselve in 't Jaar 1688 *en* 1689 *in den Amsterdamschen Hofschoon gebloeit, 't geen men in Italie noyt gesien heeft, na het seggen van Ferrarius, in sijn Flor. Cult.*

Pauco indiget latice aquoso, propter radicum exiguitatem, & fibrositatem.

Dit gewas moet weynig water gegeven worden, wegens des wortels kleynheid, en fibreusheid of zazeligheid.

Propagatur non solùm semine, verùm etiam ramulis abscissis, tellurique impactis.

Het en werd niet alleen uyt zaad voortgeteeld, maar ook van takjens, dewelke afgesneden zijnde, in de aarde gesteken werden.

DRACO ARBOR INDICA SILIQVOSA POPVLI FOLIO

Fig.

C A P. CIX.

DRACO ARBOR INDICA SILIQUOSA POPULI FOLIO.

ANGSANA vel ANGSAVA JAVANICA.

INter fructus & semina, liberalitate D. Andreæ Cleyeri, mihi transmissa, hujus plantæ semina quoque reperi: quibus telluri commissis, prodiit nobis arbuscula isthæc, nunc tres annos nata.

Folia incondita pediculis longis, tenuibusque fulta, formâ Populi similia, in totum verò minora, duas uncias longa, vix sescunciam lata, mucronata, tactu mollia, glabra, nitentia, hilariore virore ad flavedinem inclinante, persusa, sapore fatuo.

Fructum ritè perscrutatum haud malè convenire reperi cum eo, à Monarde descripto, Hist. simplic. Med. ex novo orbe delatorum: & quamvis multi, (quibus nunquam data fuit occasio, hosce cernere fructus) pro fabula habeant, quod Monardes de figura Dracunculi, huic fructui à natura insculpta, tradit: Ego tamen veram esse historiam judicavi, ablatâ enim tunicâ exteriore, dispersæ per fructum visuntur plures venæ, è quarum distributione & concursu, Dracunculi figuram sibi imaginantur homines, sicuti facere assolent ex ignis flamma &c.

Hi fructus, pediculis longioribus innixi, colore sunt cinereo, rotundi, plani, utrinque tamen in sui medio tumidi, & duri, margine membranacei, costulis eminentibus præditi.

Semina in unoquoque fructu bina, ternave, oblonga, incurva, rubicunda, dura, glabra, splendentia, renis aut phaseoli gracilioris figuram nonnihil imitantia.

PEUL-DRAGENDE INDIAANSCHE DRAKE-BOOM, MET POPULIER BLADEREN.

ONder de vrugten en zaden, die my door de mildadigheid van de Heer Andreas Cleyer overgestuurt zijn, heb ik 't zaad van dese plante ook gevonden; 't welk gezaayt zijnde, dit Boomtje voortgebragt heeft, 't welk nu drie jaren out is geworden.

De bladeren staan sonder ordre, en dat op lange dunne steeltjens, van gedaante die van de Populier gelijkende, maar in 't geheel kleender, twe duym breet lang, qualijk anderhalve duym breet, gepunt, sagt in 't aantasten, glad, blinkend, bly-groen, trekkende na den geele, en smakeloos.

De vrugt, na behoren ondersögt zijnde, heb ik bevonden, niet qualijk over een te komen met die, dewelke Monardes beschreven heeft, in sijne Historie der eenvoudige Medicamenten &c.; en hoewel veele (die noyt gelegentheid gehad hebben om dese vrugt te sien) voor een fabel houden 't geen Monardes, wegens de figure van een Draakjen, verhaalt, 't welk in dese vrugt van de natuur zoude ingeprent zijn; so houde ik het egter voor een ware Historie, want alsmen de buytenste bast van de vrugt wegdoet, soo vintmen vele aderen door de vrugt te loopen, uyt wekkers verspreydinge en byeenkomste de luyden haar de figure van een Draakjen komen te verbeelden, gelijk sy gewoon sijn te doen uyt de vlamme des vuurs, en andere dingen meer.

Dese vrugten op lange steeltjens rustende sijn asgrauw van couleur, rond, plat, en in 't midden aan beyde zijden verheven, hard, en versien van uytpuilende zenuen of aderen, en is ook des selfs rant vliesig.

In yder vrugt vintmen 2. 3. langagtige en kromme zaden, dewelke root, glad, hard en blinkend zijn, de gedaante van een smal Boontje of Niere eenighsints verbeeldende.

Humor, quem fundit arbos hæc, in lachrymam rubram condenſatur, eademque eſt, quæ, tenuibus involucris junceis involuta, Sanguis Draconis in lachrymis audit in Pharmacopoliis.

E re quoque fore cenſui, ipſa Nobil. Cleyeri verba, ſuper hac re mihi ſcripta, hic loci inſerere, quæ ita ſe habent: *Angſana Javanica, arbor eſt ſiliquoſa, floribus gaudens luteis, odoratis, cujus truncus, ut & rami ſcarificati humorem fundunt, ſanguinis Draconis inſtar, qui ilicò condenſatur.*

Virtutibus adſtringentibus pollere & in affectibus aphthoſis præ cæteris remediis conducere, mihi quoque prædictus Dominus communicavit.

Hujus arboris mentionem etiam fecit D. Grim in Eph. Germ. Anni 13. Obſ. 37. cujus verba ſic ſonant: *Arbor eſt Javæ, quin ipſius Bataviæ urbis incola, ſuccum ſanguinis Draconis inſtar elegantem pellucidum deſtillat: Eſt proceræ magnitudinis, ligni durioris, foliorum oblongorum, florum parvorum, flavi coloris, amariuſculi ſaporis &c.*

De vogtigheid, die uit deſen Boom komt, word tot een roode hars, en is ook het ſelve, 't geen in bieskens gedaan zijnde, in de Apotheken Sanguis Draconis in Lachrymis gebeten word.

't Heeft my ook goed gedagt, de eyge woorden, die my den Ed. Heer Cleyer over deſe zake heeft geſchreven, hier in te laten vloeien, dewelke aldus luyden: Deſen Boom Angſana Javanica (*ſoo werd deſe Boom gebeten*) is een peul-dragende Boom, dewelke geele en riekende bloemen heeft, wiens ſtamme, of takken gequeſt zynde, een vogtigheid van haar geven, als Drakenbloet, dewelke van ſtonden aan komt te verdikken.

Deſen geſeyden Heer heeft my ook gecommuniceert, dat deſe verdikte vogt verſtoppende is, en ook boven andere remedien dienſtig in de Sprouw.

Ook heeft de Heer Grim in Ephem. Germ. An. 13. Obſ. 37, ook gewag gemaakt van deſen Boom, wiens woorden deſe zijn: 't Is een Boom die in Java, ja ſelfs ook op Batavia waſt, dewelke een heldere en ſchoone vogtigheid van ſig geeft, dewelke Drakenbloet gelyk is: deſelve is hoog, hard van hout, de bladeren langwerpig, de bloemen geel, kleen en bitteragtig van ſmaak.

OBSERVATIONES.

Fructus, ſeu ſiliqua, ab Authore hic depicta, abſolutè completa non eſt; idcircò aliam, ex Muſæo Filii mei, omni parte perfectam, & aſteriſcô notatam, in Botanophilorum gratiam, appingi curavimus.

AANTEKENINGEN.

De vrugt of hauwe, van den Autheur verbeeld, en is niet volkomen, weshalven wy een andere, uyt het Kabinet van myn Soon, die geheel, volmaakt, en met een ſterretje getekend is, hier by getekent hebben, ten dienſte van de Liefhebbers der Botanie.

CAP.

CASSIA FISTVLA ALEXANDRINA

Fig 110

C A P. CX.

CASSIA FISTULA ALEXANDRINA *B. Pin. & Alpini.*

An CONNA *Hort. Mal. p.* 1 ?

CAssia Fistula, cujus icon hic exhibetur, prodiit nobis semine è siliqua Cassiæ Fist. Alex. veræ desumpto, excrevitque in arbusculam triennem, cum eâ, quæ describitur & exprimitur à Doctissimo Alpino, de plantis Ægypti, nomine *Chaiarxambar* convenientem.

Cortice tegitur cinereo.

Folia pinnata, & inordinatè disposita; Partialia autem foliola bina ac bina sibi invicem opposita, brevissimis pedicellis fulta, decem utplurimùm unicostæ, utrinque quina adhærent, volæ manus longitudine, duarumque ferè unciarum latitudine, Persicæ æmula, in extremo mucronata, ad basin lata, dilutè virescentia, parte inferiore, tanquam lanugine obsita, ad tactum mollia, margine haud crenata, gustu subdulcia.

Flores (referente Alpino) numerosi, veluti spicatim congesti, surculis seu pediculis longioribus Anagyridis instar, deorsùm propendent; horum singulares flosculi nituntur pedicellis uncialibus & brevioribus suntque pentapetali, coloris aurei, odorati, multis staminibus intus præditi.

Floribus emarcidis succedunt siliquæ teretes, fuscæ, sesquicubiti longitudinem non rarò superantes, quæ intrinsecus in plura loculamenta distinguuntur, quorum singula semen solitarium, ut & pulpam per maturitatem nigram & dulcem, continent:

CASSIA FISTULA VAN ALEXANDRIEN.

DE Cassia Fistula, wiens aftekeninge hier vertoont wort, hebben wy uyt zaad voortgeteelt, 't welke wy uit een houwe van den opregte Cassia Alexandrina genomen en gezayt hebben, en is deselve tot een driejarig boomtje gegroeit, overeenkomende met die gene, dewelke van den seer geleerden Alpinus de Pantis Ægypti, beschreven is, met de benaminge van Chaiarxambar.

Dit boomtjen heeft een grauwe schorsse.

De bladeren staan vederswijse en sonder ordre; de particuliere verdeelde bladerkens, twee aan twee over den anderen staande, zijn meerendeels tien in getale, waar van datter wederzijts vijf op seer korte voetjens aan ydere ribgeplaast zijn; deselve sijn een handbreet lang, byna twee duymen breet, die van de Persiken gelijkende, puntig aan haar uiteinde, of spits-toelopend, breed aan haar begin, ligt-groen van verwe, eenigsints als met een wolagtigheid van onderen beset, sagt in 't aanraken, aan de kanten ongekerst, en van smaak eenigzints zoetagtig.

De bloemen (na het seggen van Prosper Alpinus) sijn veelvoudig, en ayrs-wijse by een gevoegt, deselve hangen aan lange steeltjens, op de wijse van die van de Anagyris; en heeft yder nog een apart steeltjen van een duym lang, ook wel wat korter, waar mede deselve aan de gemene steel vast sit: Dese bloemen sijn vijfbladerig, gout-geel van verwe, lieflijk van reuk, hebbende in 't midden veele bloem-draden.

Na de bloemen volgen ronde en lange houwen, die niet selden anderhalve ellepijps langte komen te overtreffen, bruyn van couleur, dewelke van binnen in veele cellekens afgescheyden zijn, waar van ider een eenig zaad, als mede een swart en soet merg

sunt autem semina plana, oblonga, dura, splendentia, subflava.

Præter hanc speciem dari & alias, haud ignarus sum, quarum differentia consistit in siliquarum forma, magnitudine, neque infimæ notæ existimo, quam alit India Orientalis, cujus descriptionem, ut & iconem posthac exhibere animus est.

De viribus sic breviter Raius Hist. Plant. p. 2. *Cassiæ pulpa bilem & serosos humores purgat, convenitque in ardoribus tam internis, tum externis, sanguinem temperans, & puriorem reddens: Affectibus pectoris à destillatione acutorum humorum concitatis, mire subvenit &c.*

Exactam requirit culturam, rigidiores injurias minimè sustinens.

insig komt te onthouden; en sijn dese zaden platagtig, lang-rond, hard, blinkend, geelagtig van verwe.

Datter nevens dese nog andere soorten zijn, van den anderen verschillende, in groote en gedaante van hauwen, zulkx is my seer wel bekent, als mede, dat die gene, dewelke in Oost-Indien wast, geensints de geringste is, wiens beschrijvinge wy hier na ook sullen verhandelen.

Over de kragten heeft de Heer Raius in 't kort dit volgende aangetekent; Cassia purgeert de galle en andere sereuse vogten, en is ook dienstig in alle hitte en brand, soo uyterlijk als innerlijk gebruikt zynde, sy tempert, en verbetert het bloed; ook komt se bysonderlijk te hulpe alle gebreken des borsts, die door sinkingen van scherpe vogten veroorsaakt werden &c.

Dit gewas wil wel opgepast, en voor alle koude bewaart zijn.

OBSERVATIONES.

Hujus arboris ramulum floribus onustum, ex America allatum rigidiori examini subjecimus, percepimusque flores cum Connæ Hort. Mal. part. 1. tab. 22. ad amussim quadrare; Suntque pentapetali, seu petalis quinis oblongo-rotundis constructi, è calyce quinquepartito orti, staminibus tribus majoribus falcatis, septemque minoribus ditati.

AANTEKENINGEN.

Wy hebben een bloemrijk takjen van desen Boom, uyt America overgesonden zynde, naaukeurig ondersogt, en bevonden des selfs bloemen t'enemaal over een te komen met die van de Conna Hort. Mal. part. 1. tab. 22. zynde deselve vijfbladerig, of uyt vyf langwerpig ronde bloem-bladeren te samen gesteld, die uyt een vijfbladerig bloem-kelkjen voortkomen, en met drie groote en seven kleene styfsenswyse bloem-draden verrykt zyn.

C A P.

Cassia fistula Iavanica flore carneo.

Fig 11

C A P. CXI.

CASSIA FISTULA JAVANICA, FLORE CARNEO.

NObilissimi D. Cleyeri adjumentò, siliquæ hujus Cassiæ Fistulæ secundæ ad me pervenerunt, Anno MDCLXXXVIII, nomine *Tang-goeliwangwang*.

Hæc arbor in totum (florum colore, & foliorum longitudine exceptis,) simillima est Cassiæ Fistulæ Brasilianæ, cujus iconem Nob. Breynius illustravit Cent. I.

Nostra Javanica flore est carneo, Brasiliana autem incarnato, Javanensibus *Tapyracoaynana* dicta, partimque à Nobilissimo Pisone & Marcgravio descripta: Postea quoque hujus arboris Javanicæ siliquas accuratiore descriptione divulgavit supracitatus Breynius Prod. 2, cujus verba hic inferere fert animus. *Siliqua verò illa jam dicta, est foris nigricans, Cassiæ Alexandrinæ pari nonnihil tenuior, multò longior, cortice teneriore, tot subtilissimis circularibus lineis impressis, cincto, quot intrinsecus sunt distinctiones, seu ligna intergerina orbicularia, compressa admodum & valdè tenuia, fragiliaque: Unicuique horum lignorum intergeminorum pari, loculum seu cellulam constituenti, nulla quidem pulpa glutinosa, quemadmodum in Cassia Alexandrina cernitur, sed ejus loco orbiculus quidam tympani formâ arctè includitur, lignorum intergerinorum, jamjam commemoratorum facie & magnitudine, culmum autem latus, vel si mavis crassius, dum recens, carnosus, & fortè, ut existimo, albus, (in sicco verò ex cinereo & carneo ad ferrugineum tendens, nec non, qua substantiam sambuci medullæ haud admodum dissimilis,) intus cavus, se-*

JAVAANSCHE CASSIA FISTULA, MET VLEES-COULEURIGE BLOEMEN.

DOor toedoen van den Ed. Heer Cleyer, heb ik dese twede soorte van Cassia Fistula, in't Jaar 1688, *met de name van* Tang-goeliwangwang *gekregen.*

Desen Boom gelijkt in't geheel die van de Cassia Fistula Brasiliana, (uitgesonderd de couleur der bloemen en lengte der bladeren) wiens aftekeninge in de eerste Centuria van den Ed. Heer Breynius te sien is.

De bloemen van dese onse Javaansche sijn vlees-couleurig, maar de Brasiliaansche incarnaat, welke laaste by de Javanen Tapytacoaynana *gebeten zijnde, van de Ed. Heeren Guil. Piso en Marcgraaf ten deele beschreven is; naderhand heeft ook den Ed. Heer Jacob Breyne de vrugten van dese onse Javaansche Cassia Fistula, met een volmaakter beschrijvinge in't ligt gebragt, in sijn twede Prodromus, wiens woorden ik voorgenome hebbe hier by te voegen.* Maar dese gezeyde peul-vrugt is van buyten swart, gelyk die van de Cassia Fist. dewelke uit Alexandrien komt, hoewel wat dunder, veel langer, en teerder van schorsse, met soo veel subtyle rontom-lopende of circulaire linien, als'er inwendige platte, ronde, houtagtige, seer dunne en breuksame tusschen-scheytsels gevonden worden. Tusschen ider paar deser houtagtige en ronde tusschen-scheytsels wert wel een celleken geformeert, maar in deselve en werd geen slymerig merg gevonden, gelijk in die van de Alexandrische Cassia; maar in des selfs plaatse werd een rond schijfje vast besloten, van gedaante en groote overeenkomende met de aanstonds gezeyde houtagtige ronde tusschen-scheyt-

men Cassiæ vulgaris semini simile claudens. Hactenus Breynius.

sels, een strohalm breet of dik; soo lange dese vers sijn, werden sy vlesig bevonden, en soo ik vertrouw (gedroogt zynde, is bare couleur uit den asverwig, vlesig, en wat na de roest couleur trekkende, en voor soo veel des selfs substantie aangaat, die van Vlier niet ongelijk) van binnen hol, waar in het zaad geplaast word, 't welk van de gemene Cassia gelijk is, *dus verre Breynius.*

Seminibus solo commissis, succrevit nobis arbuscula paucis ramis stipata, cortice ex cinereo albicante amicta; caudicem ramulosque folia vestiunt alata, in utroque latere uniuscujusque costæ duodecim adnectuntur foliola, brevissimis pedicellis directè sibi opposita, vix semiunciam longa, ad basin latiora, quàm in extremo, Sennæ Italicæ subæmula, supernè atroviridia, infernè dilutè virescentia, pilis vix conspicuis obsita, sapore herbaceo adstringenti permixto.

De zaden van dit gewas ter aarde besteld zijnde, hebben wy een Boomtje opgekregen, 't welk geensints takrijk, maar wel met een witte asgrauwe schorsse omvangen is; de bladeren des stams, en der takken, sijn gevleugeld (alata) *aan welkers ribbens wederzijds twaalf bladerkens, op seer korte voetjens vastgebegt sitten, en dat twe aan twe dwers over malkanderen, qualijk een halve duym lang, ook breder aan haar grond, als uiteynde, gelijkende die van de Italiaansche Senebladeren, van boveuen donker-groen, van onderen ligt-groen, beset met naulijks sigtbare hayrtjens, en is dese haar smaak kruydig en wat t'samentrekkend.*

Multo calore & humore indigens, arte enutrienda, ac sovenda, quibus adhibitis diu illam conservavi, tandemque depingi curavi, additis portione siliquæ, ut & seminibus.

Dit gewas heeft veel warmte en vogtigheid van noden, en moet door konst gekoestert en voortgeset werden, 't welk van my wel in agtinge genomen zijnde, heb ik dese plante lang bewaart, en eindelijk doen uyttekenen, de zaden en een gedeelte van de houwe daar by gedaan zijnde.

In solo natali in arboream exerescit proceritatem.

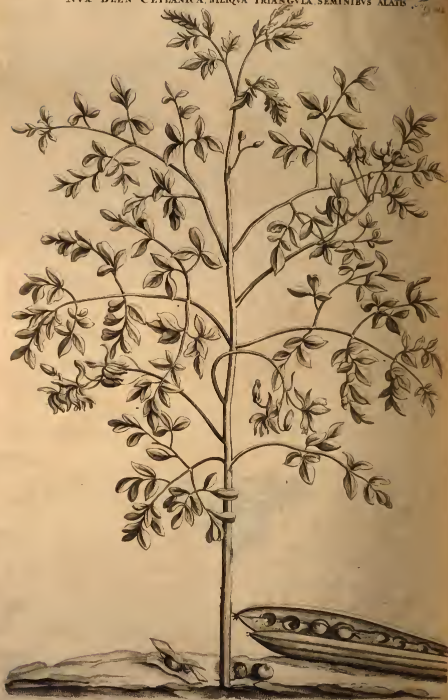
In de natuurlijke groei-plaats wast deselve tot een hoge boom.

CAP.

NVX BEEN CEYLANICA, SILIQVA TRIANGVLA, SEMINIBVS ALATIS.

C A P. CXII.

NUX BEEN CEYLANICA, SILIQUA TRIANGULA, SEMINIBUS ALATIS. *Par. Bat. Prod.*

MORINGO *Acostæ.*

Radicem nanciſcitur ex albo flaveſcentem.

Caudex in tripedalem proceritatem excrevit in Horto Medico Amſtel., craſſitie minorem digitum adæquans, librò dilutè vireſcente amictus.

Frondes inordinatè è ramulis prodeunt, pediculis tenuibus præditæ; harum ſuffraginum coſtæ bicompoſitæ foliolis ornantur inconditis, mollioribus, oblongis, extremo rotundis, non rarò quoque mucronatis, imò cordatis, lætiore viriditate perfuſis.

Flores pediculis adhærent recurvis, candidi, mel redolentes, decapetali, quorum petala quina exteriora in prima expanſione ſtellam repræſentantia, tandem extrorſum incurvantur, interiora autem minora ſtamina ex luteo-viridia, ut & ſtylum erectum ambiunt.

Sub noſtro duriore climate, floribus excuſſis, ad frugem nunquam perducta eſt in Horto Medico; omni quantumvis diligentià adhibità, ſuperſtes tamen fuit per quinquennium, floruitque A. MDCLXXXVIII & MDCLXXXIX. Menſ. Auguſt.

Siliquæ portionem, ad me tranſmiſſam, ſeminibuſque onuſtam, è quibus prodiit hæc arbuſcula, adjunxi, in gratiam Botanologorum.

Frigoris eſt impatientiſſima hæc planta, quæ modicam quoque exigit aquam.

MORINGO VAN ACOSTA.

Deſe plante heeft een wortel van couleur uit den witte geel.

De ſtamme is in den Amſterdamſchen Medicijn-hof opgeſchoten tot de hoogte van drie voeten, een pink dik, omvangen met een groene ſchorſſe.

Het lof komt ſonder ordre uyt de takjens voort, verſien van dunne ſteeltjens: de ribbens van deſe ſijn gepaart, en verſien van ſagte, langwerpige, voor ronde, ook wel puntige, en ſomtyds hartswijſe bladerkens, dewelke bly-groen van couleur zijn.

De bloemen ſtaan aan kromme ſteeltjens, deſelve ſijn wit, riekende na honig, tienbladerig, welkers vijf uytwendige bloembladeren in't eerſte van haren opgang een ſterretje verbeelden, maar werden daar na buytenwaarts overgebogen; de binnenſte en kleenſte vijf bloem-bladeren ſitten rontom de geel-groene bloem-draden, als mede rontom de regtopſtaande bloem-ſtijl.

Na dat de bloemen vergaan ſijn, ſoo en ſijnder in onſen Medicijn-hof geen vrugten na gevolgt; hoewel alle vlijt en neerſtigheid aangewend is; ſy heeft gebloeit in't Jaar 1688 en 1689 in de Maand van Auguſti, en is vijf jaren oud geworden.

Ik hebbe hier een ſtuk van de hauwe met des ſelfs zaden, ſoo als het my overgeſtuurt is, bygevoegt, ten dienſte der Liefhebbers van de gewaſſen.

Dit gewas en kan gants tegen geen koude, en vereyſt ook matige vervogtinge.

OBSERVATIONES.

Radicem habet hæc arbor tuberoſam ac rapi formem, paucis fibrillis præditam.

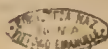
Siliquæ per maturitatem fuſcæ, liratæ, trivalves, pedales & longiores, penſiles, ad exortum tenuiores, brevibus, tenuibuſque pedicellis annexæ, intus carne albicante præditæ, in qua ſemina ſimplici ſerie diſpoſita, triangula, membranis tenuiſſimis niveis alata, putamine duriuſculo, pullo, nucleo verò candido, ſapore dulci, non ſine adſtrictione.

AANTEKENINGEN.

Dit gewas heeft een raapwijſe wortel, waar uyt weinig zaxelingen komen te groeyen.

De rype hauwen ſijn bruyn, gevoort, drievaldeurig (trivalves) *een voet lang, ook wel langer, nederwaarts hangende, aan dunne korte ſteeltjens, ſchraal aan haar begin, van binnen met een wit merg begaaft, waar in de zaden in de lengte in een rye gerengeert leggen: deſelve ſijn driehoekig, en gevleugeld* (alata) *met ſeer dunne en witte vlieskens, van buyten hardagtig en ſwart, van binnen wit, ſoet van ſmaak, dog niet ſonder t'ſamentrekkinge.*

F I N I S.

S.N.IV.6